

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કેવીરાસિદ્ધ વિભાગ]

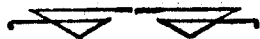
અનુક્રમાંક ૧૭૪૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જીવનચરિત્ર

વિષય ક્ર. ૨૩૪૬૩ રાજા : ૨૪૫૪ જાણ

સ્વર્ગવાસી જામશ્રી જશવતસિંહજી

જીવન ચરિત્ર.

તૈયાર કરી પ્રસિદ્ધ કરનાર, જામનગર નિવાસી

વિશ્વનાથ ગોવિંદજી દ્વિવેદી,

મહાભારત સાર, અધ્યાત્મ રામાયણ, ભોજ-

પ્રબંધ, દ્વારકામહાત્મ્ય, શ્રીકૃષ્ણજન્મખંડ,

વલ્લભદિગ્વિજય, સતીધર્મ-પતિ સેવા

અને અહોતરખંડ, ઇત્યાદિ

ઇત્યાદિનો પ્રસિદ્ધ કર્તા.

સંવત ૧૯૬૩

સન ૧૯૦૬

કિંમત અમૂલ્ય-છપાઇ ખર્ચ આઠ આના.

૧૨૩૪૫૬ રાજા : રશ્મિ વાલ
દોહરા.

વિજય જશવત મેળવી, કયો વાસ કૈલાશ;
અચળ રહો પણ અવનિમાં, મૂકી ગયો સુવાસ.
એવા નૃપ આ અવનિમાં, નિત્ય વધારો ધરા;
બહુ થાય હાલારતું, એ ઇચ્છા હરનીશ.
કહાં યુધિષ્ઠિર નૃપતિ હે, કહાં શ્રી ભોજ ભૂપાલ;
કીરત જગમે રહ ગઇ, સખકો ખાયો કાળ.

વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ

૨૫૭૪૮

જરાતી ગોપીરામ સંગ્રહ

અમદાવાદ

શ્રી નૈન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં શા. જેદલાલ
દલસુખભાઈએ છાપ્યું.

અર્પણ પત્રિકા.

પરમ પ્રતાપિ અદ્વિતીય દાનવીર અને
ભરતખંડના ભૂપતિઓમાં ભૂષણરૂપ જાડેજ
કુળેદુ જામનગર નરેશ કેલસવાસી મહા-
રાજાવિરાજ જામશ્રી જશવતસિંહજી સાં-
હેજી બહાદુરનાં પટરાણીશ્રી આછુખા સા-
હેજી વાઢેર. સંસ્થાન શ્રી જામનગર.

બાપ સાહેબ—

આપ શુદ્ધ હજારીના ધર્મ જાણો છો, અને
પાણો છો, વિદ્યાનો યોગ્ય ઉપયોગ કરો છો, સંસા-
રની અસારતા વિચાર્યા કરતાં, ઐહિક અને પરમા-
ર્થિક કલ્યાણને અર્થે આ સંસાર, સુખરૂપ માની
યુક્તિ પ્રયુક્તિઓનો ઉપયોગ કરી, વ્યવહાર પક્ષે
સગાં અને સ્નેહિઓમાં સ્નેહાકર્ષણ મૂકી, જે મોહ
આપણા મહારાજાએ ઉદ્દમગ્યો છે તે મોહથી પ્રેરાઈ
તેમના ગુણાનુવાદની પ્રીય અને અનુકુળ ભેટ કરવા
મદ્દમાવ રાગી તેમના સ્મરણાર્થે આ ટુંક ચત્રિતું
મધુ પુસ્તક સજળ નેત્રે આપને માનપૂર્વક અર્પણ
કરી પ્રમુદ્ધું કે મહારાજાશ્રી જશવતસિંહજીની
અમર આત્મા અનંત, અખંડ શાંતિ ભોગવો.

હું—છું. આપનો સદાનો આશ્રીત.

વિશ્વનાથ ગોવંદજી દિવેદી.

સતી ધર્મ પતિ સેવા અને સતી સમાજ

શ્રીઓ તે શિક્ષણ-લાયક-બાળકો સાથે બહાર પડેલ છે. મોટા કદના ૬૦૦ પૃષ્ઠનું કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પુનઃ પાકું સોનેરી.

આ પુસ્તકમાં દોઢસો શ્રી પયોગી ધર્મ, શ્રી પુ-રણના પરસ્પર ધર્મ, ઉત્તમ, મધ્યમ, અને કનિષ્ઠ, ગૃહસ્થાશ્રમનો ચિતાર શ્રીની મુખ્યતા, અસ્વતંત્રતા, વિધાની મહત્તા, શ્રી કેળવણી, વિદ્યા વગર થતી હાની, ધર સંસાર તથા શ્રી શિક્ષા ઉપરાંત શ્રીઓ-ને શિક્ષણ લાયક ગરબીઓ, છંદો, તથા પ્રસંગોપા-ત ૧૫૦ શ્લોકો આપ્યા છે.

આ ઉત્તમ ગ્રંથ લેવા મરજી હોય તેમણે નીચે સહી કરનાર તરફ જામનગર નાગરવાડામાં અને ખીજા શહેરોના બુકસેલરોને મંગાવી લેવા કૃપા કરવી.

વિ. હગનલાલ વિ. વિશ્વનાથ દિવેદી.

પ્રસ્તાવના.

રાજાઓનાં જીવન ચરિત્ર સાંભળનારના કાનને
તે રાજાનું ચરિત્ર અમૃતના અભિષેક જેવું લાગે છે
ને તે ચરિત્ર લખવાનો રીવાજ ધણી કાળથી ચાલે છે.
કારણ કે,—

सर्व देवमयस्यापि विशेषो सुपतेरयम् ।

શુભાશુભ ફલ સર્વો નૃપદેવા જ્ઞવાન્તરે ॥

રાજા સર્વ દેવમય છતાં તેમાં વિશેષતા એટલી
છે કે તેનાથી શુભાશુભ ફળ તુરત મળે છે, અને
દેવથી જ્ઞવાન્તરે મળે છે, આમ દેવથી અધીક ગુ-
ણવાન ગણી તેને અનુરક્ત ભક્ત રહેવું એ આપણું
કર્તવ્યજ છે, અને તેના ગુણ ગાવા એમાં કાંઈ
આશ્ચર્ય નથી તેથી જે લોકો એમ કરવાને નિદે છે
તેમનો વિચાર મને ધણે અંશે યોગ્ય લાગતો નથી.
સામાન્ય રાજા માટે જ્યારે આટલી પ્રસંસા ત્યારે
આપણા પ્રજા વાંદનીય જશવતસિંહજીના ગુણોનું

વર્ણન શા માટે અયુક્ત બની શકેજ, કારણ કે હજી
પણ તેમના દર્શનથી પ્રજા તેને સંભારે છે ત્યારે
ગદગદ થાય છે, તો તેવા રાજાની મેં પ્રજા તરીકે
સેવા કરી આ ટુંક ચરિત્ર લખવા ઉચિત ધારેલું છે.

રાજાના સહયુગ્યનું વર્ણન પ્રસંશા નથી પણ ખ-
રેખર વર્ણન છે. કારણ કે સત્ય યુગ્યનું વર્ણન છે.
વળી રાજા એ દેવ-મશ્વરનો અંશ છે. એમ શાસ્ત્રમાં
કહે છે નરાણાં ચ નરાધિપ (ગીતા) મનુષ્યોમાં રાજા
મારું સ્વરૂપ છે, વળી મનુ કહે છે કે સર્વદેવમયો
રાજા રાજા સર્વ દેવમય છે.

આપણા મરહુમ, મહારાજા જશવત્સિંહજી પ્ર-
જાના વંદનીય છે. કારણ કે તેમણે જે કાંઈ કાર્ય
સંબંધી ખર્ચ કર્યું છે તે તે પ્રજાના હિત માટે કરેલું
છે, આવાજ હંતુથી મહારાજાનું આ ટુંક ચરિત્ર
જેવું તેવું બહાર પાડવા ઉચિત ધારું છું.

આ ગ્રંથ લઘુ છે અને જોટલા વિસ્તારથી લ-
ખ્યો જોઈએ તેમ તો કાંઈ થયું નથી તેમ તેની

મેળવેલી નોંધતા આરંભ કરતાં એક પણ નોંધ રાજકીય દૃષ્ટર કે રાજના સત્તાધીસ પાસેથી મળતી જોઈએ તે ન મળતાં માત્ર મારી અદ્ય મતિથી જ્યાં ત્યાંથી સંગ્રહ કરી અને કેટલીક ગેઝેટના આધારથી તો પણ છેક નદી તેના કરતાં આ જોવો તેવો અંચ ખીણ પ્રજના કરતાં ખાસ જામનગરના રાજ્યમાં વસનારી સર્વ પ્રજાને અને રાજ્યના બાયાતો, મુખ્ય અમલદારો, અમીરો અને નોકરોને તો ઉપયોગમાં આવશે અને વિશેષ કહું તો નવનગર તાખાના દરેક ગામના રાજકીય દૃષ્ટરમાં કે પુરતકશાળામાં હોય તો પણ સાં.

આ પુરતકને વિશે દોષની દ્રષ્ટિથી જોનારને દોષ નજર આવશે, પણ આજે સુધરેલી પ્રજા અને કળવાએલા રાજાઓ તેમજ કાબેલ કારમારીઓનું પણ કહું રાજ છે કે ન જો જિલકુલ દોષ રહિતજ છે ?

હું કાંઈ અંચ કર્તા કે વિદ્વાન નથી. અને વિદ્વાનનો ખોટો શંકો રાખતો નથી; માત્ર પ્રજામાંનો એક તમામ ગરીબી રિથતિનો માણસ પણ પ્રજા

વર્ગની શેવા બળવવા હોંસીતો છડ એટલુંજ નહી
 પણ મેં મરહુમ મહારાજા જામશ્રી વિભાજીનું ચ-
 રિત્ર અને ટુંક ઇતિહાસ પ્રથમ બહાર પાડેલ તેથી
 આ મરહુમ મહારાજા જશવતસિંહજીનું ખેદકારક ચરિત્ર
 વિરહ સાથે બહાર પાડવા રજા લઉં છું. આ પુસ્તક
 દોષ રહિત છે એમ કાંઈ માફ કહેવું પણ નથી તેથી
 અનુભવી તેમજ ટીકાકારો હુમલો કીધા વગર દોષ
 દરશાવશે તો તે ઉપકાર સહિત સ્વિકારીશ. આમાંથી
 દોષ દૂર કરી ગુણ અને સાર ગ્રહણ કરી સ્વર્ગવાસી
 જામશ્રી જશવતસિંહજીનાં ચરિત્રને ધન્યવાદ આપવો
 એટલે મારો શ્રમ સફળ થયો એમ હું માનીશ.
 માર્ગ મુદ ૬ ગુરૂ તા. ૨૨ સને ૧૯૦૬

વિ. વિશ્વનાથ ગોવિંદજી.

પુ. પ્રગટ કરનાર.

સ્વર્ગવાસી

મહારાજધીરાજ જમસાહેબ શ્રી જશ-
વતસિંહજી બહાદુરજી દુ'ક

જીવન ચરિત્ર.

દોહરા.

જશવંતસિંહજી જગતમાં, જશ લોધાજ અપાર;
અમર કર્યું અવની પરે, નામ નીજ નીર્ધાર.
હામ હામ ગુણુ ગ્રામ તે, આમ કરી શુભ કામ;
માન ભાવ પામી બધે, અમર કર્યું નિજ નામ.

આ જગત્વી ઉત્પતિ, સ્થીતિ અને લય કરનાર
પરમાત્માની ગતિ વિચિત્ર છે. આજ પર્વત તેણે અ-
સંખ્ય પ્રાણીઓ આ બ્રહ્માંડમાં ઉત્પન્ન કર્યા છે અને
તેનો નાશ પણ થયો છે, ને થાય છે. તેમાંના ધણાજ
યોગ મહા ભાગ્યશાળી પ્રાણીઓ સિવાય ધણાની
નામ કે નિશાની આજે કાંઈ નથી પણ આ સંસા-

રની સઘળી માહિતી ઐતિહાસ તથા જન્મ ચરિત્રની સહાયતાથીજ આપણને મળે છે, અને તેવાં જન્મ ચરિત્રો લખવાનો સંપ્રદાય પુરાતન છે. આર્ય પ્રજાની પ્રાચીન ભાષામાં રામ, કૃષ્ણ, વિક્રમ અને ભોજ આદિ રાજાઓનાં ચરિત્રોના અનેક દાખલાઓ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ઘણા કાળથી આપણી પ્રજા ઇતિહાસ કે ચરિત્રોની તુલના જાણે છે. રાજાઓ અને રાજદ્વારી પુરુષોનાં ચરિત્રો એ ઐતિહાસનાં મુખ્ય અંગ છે.

દરેક પ્રખ્યાત પુરુષ કેવી સ્થિતિમાં જન્મ્યો, કેવી સ્થિતિમાં ઉછર્યો, કેવી સ્થિતિમાં તેણે પોતાનો સ્વતંત્ર યોગ ક્ષેમ ચલાવવાની શરૂઆત કરી, પોતાની જીંદગીમાં શું કર્યું, ક્યાં ક્યાં પ્રજાહિત સુખોને માટે કાર્યો કર્યા તથા કેવી સ્થિતિમાં તેની પ્રખ્યાતિનો પ્રાતઃકાળ તથા મધ્યાહ્ન કાળ થયો, એ સઘળું જાણવાને દરેક મનુષ્યને પૂરતી જરૂર છે. પોતાની વર્તણૂંકથી અનેક અડચણો અને મોટાં મોટાં દુઃખો તે પોતે એકલો સહન કરે છે અને પાછળથી તે ચતુર્નનાં ઉત્તમ ફળોનો સ્વાદ પોતાની પ્રજાને તથ

દેશને પણ ચખાડે છે અને અપવાદ તરીકે પોતે પણ ચાખે છે.

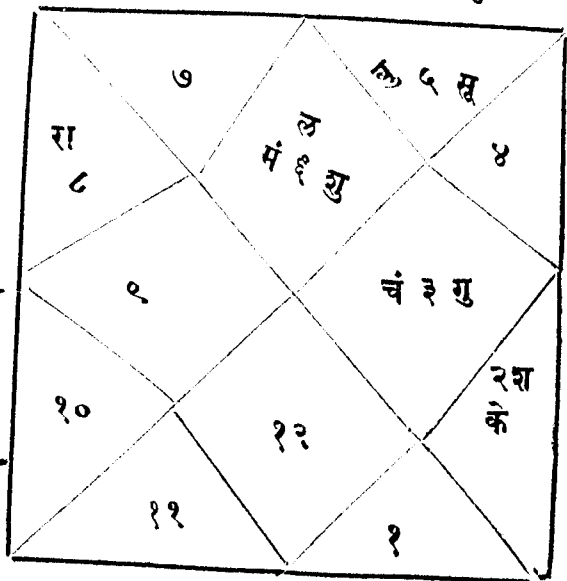
આવા મહાન પુરુષોના ચરિત્રોથી માણસ જાતને ઘણા ફાયદા થાય છે, એટલુંજ નહિ પણ પોતાની જાંદગી સુધારે છે, અને તેમાં તેમને યશ અને કીર્તિ પણ મળે છે, પણ જો કીર્તિ કે યશનીજ ઇચ્છાથી કંઈ કામ કરે છે તેને તે મળતાં નથી પણ તેની ઇચ્છા વગર પોતાનું કર્તવ્ય સમજી ને પુરુષ દાર્ય કરે છે તેનેજ કીર્તિ આત્રિંગન આપે છે, તેજ કીર્તિ નિર્મળ કહેવાય છે, અને તેજ કીર્તિ તે સતકીર્તિ છે ઘણે ભાગે એમ બતાવે છે કે તેની જાંદગી પૂરી થયા પછી તેને કીર્તિ મળે છે તેની જાંદગીમાં તે ને કાંઈ કરે છે તે કદાચ થોડાઓનેજ માલુમ હોય છે પરંતુ તેના સ્વર્ગવાસ પછી તે જાણનારાઓના મુખમાંથી તેના શોકરૂપે બ્યારે તેના અનુપમ ગુણો બહાર પડે છે, ત્યારે તેની કીર્તિ ફેલાય છે અને લોકો આશ્ચર્ય થાય છે. રાજાઓની કીર્તિ મુખ્યત્વે કરીને યુદ્ધવીર અને દાનવીરપણાથીજ હોય છે એ વાત લોક પ્રસિદ્ધ છે. નવાનગરની ગાદિપર આવેલા રાજ્યકર્તાઓમાં આજ દિવસ સુધી અઢાર રાજકર્તા થયા પણ એ બન્ને

ઉત્તમે ગુણોથી રહિત થયેલા નથી એ મ કટલાએક લેખો વીગેરેયા પ્રલપ્ત સિદ્ધ થાય છે.

પોતાના પૂર્વજોના રાજ્ય બળથી વધેલા મેમશ્રી રાવળથી માંડીને તે આજ પર્વત જામશ્રી વિભાજી સુધીની કીર્તિ ઝગઝગી રહી છે તેમજ આપણા મરહુમ મહારાજા જશવંતસિંહજી સાહેબની કીર્તિ કાયમ રાખવા તેમનું ટુંક જીવન ચરિત્ર નીચે દર્શાવું છું.

આ અસાર સંસારમાં અનેક પ્રાણીઓનો જન્મ થાય છે અને નાશ થાય છે. જન્મ અને મરણ એ તો આ દુનિયામાં ઉત્પત્ત થનાર જીવ માત્રને છેજ. મનુષ્ય જાતિ એ સર્વ જીવો કરતાં શ્રેષ્ઠ છે કારણ કે તેમાં જગત્કર્તા પરમેશ્વરે સારાસાર વિચાર કરવાની શક્તિ મુકેલી છે. આ જગતમાં કોઈ પણ મનુષ્યનું જન્મવું ત્યારેજ સાર્થક કહેવાય કે જે પુણ્ય પરાપકારથી પારકાનું ભણું કરે અને અંત સુધી પણ પરહિત કરવામાં પૂરો રનેહ ધરે તેનીજ કીર્તિ આજ-જગતમાં અમર રહે છે અને તેજ દર્શવ્યોથી તેનો જન્મ જગતમાં નોંધાય છે, વળી પણ એજ જન્મ તીર્થાને લોક સર્વથા સંભારે છે કે જેણે સત્પુરૂષને જન્મ આપ્યો હોય છે, આવી પુણ્ય જન્મ તીર્થાના શુભ યોગમાં એટલે સંવત ૧૯૪૦ ના શ્રાવણ વદી ૧૨ ને ગુરુવારને દિવસે સૂર્યોદયાદિષ્ટ થી ને પગ

સમયે આ મહારાજનો જન્મ જામશ્રી વિભાજનાં
 માનવંતાં રાણીજી જન્યાધના ઉદરે થયો હતો. જેના
 જન્મપ્રદ જન્મસાહેબના જોશીએ નીચે પ્રમાણે ક-
 થાની જન્મ કુંડલી નીચે પ્રમાણે છે.
 મહારાજ જશવંતસિંહજીનો જન્મ કુંડલી.

આ વખતે રાજ્યના જોશીઓએ મહારાજના કુળ
દીપક કુમારશ્રીનું નામ જશવંતસિ હજી પાડ્યું.
આથી જામનગર શેહેરમાં સર્વ સ્થળે ખુશાલીનો
મહોત્સવ કરી સાકરો વેંચાઈ અને આ સત્પુત્રના
જન્મથી જામશ્રી વિભાજી સાહેબના અંતઃકરણમાં
આનંદની સીમા રહી નહોતી.

સોરઠો.

આજ અતી ઉછરંગ, અંગ થકી અળગો નહિ;
ખોત્રે સહુ ધરી તંત, જનમ્યા રાજકુમાર છે.

છંદ હરિગીતની ઢબનો.

હૃશ્વર અનુગ્રહથી અધિપ ધર ઉદયી જ્યમ આદિત થયા,
સમ ભાગ્યરૂપ લક્ષણુ અનુપ, એવા કુંવર સાહેબ થયા
ગત જન્મના તપ દાનને હરિ ધ્યાન આદિ કર્મના,
સપૂર્ણ પર્મે પ્રભાવથી જગ અંશ જાણું ધર્મના.
જે દિન થયો શુભ જન્મ તે દિન સિંધુ સુખના ઉલટીયા
દરિદ્ર દુમ છેદન થયાં વળી કૈક કેદી છુટીયા;
નીશાન નોખત ઉપર ડંકા વાગિયા ઉછરંબથી,
નરનારી દુઃખ વિસારી ભારી હરખિયાં રસરંગથી.
જયકાર ને ખલિહાર કહે જન પ્યાર ધારી ઉર ખરો.

કુળનો દીવો શત વર્ષ જીવે રાજ્યની ચડતી કરે;
 સુખધામ એવા કુંવર સાહેબનામ શુભ પામ્યા યથા,
 આરામ આનન જોઈ ઉપજે મોહીરે મન સર્વથા.
 સુકુમાર આજ અનંત કીરતી દિગંતમાં વિસ્તારશે,
 એવા સુલક્ષણ આજથી ક્ષણ ક્ષણે કુંવરમાં દિસે;
 ઉપરાંત ઉત્તમ મુસાહેબની પાસ રહેવાથી બહુ,
 ફરી પ્રશંસા યોગ્ય સદ્ગુણ સહજ શિખી લેશે સહુ.
 ન્યાયી ઉદાર પરાક્રમી સુર વૈભવી દાતા વળી,
 વિદ્વાન બુદ્ધિમાન સુંદર શાન કાંતી ઉજળી;
 ટકા વિવેકી તેમી પ્રેમી કુશળ ક્ષેમી તન થશે,
 મહારાજ જન્મતણા કુંવર સુદ પીજ રાશીવત રાજશે
 આ ઉત્સાહથી મહારાજ જન્મશ્રી વિભાજીએ
 ગાદીવાસ તરીકે છેલા રણજીતસિંહજીને નિર્માણ
 કીધા હતા. પણ મહારાજ જન્મશ્રીને આ નવા જ-
 ન્મેલા જસવતસિંહજીના જન્મથી મહારાજ જન્મશ્રી
 વિભાજીનો તથા તેના પાસવાનોનો વિચાર તત્કાળ
 બદલી ગયો અને તે માટે મહારાજએ દિવાન મી.
 મગનલાલ બાપુજી તથા બક્ષી કાળીદાસ જ્ઞેશંકર
 આદિ અમલદારોને મુંબાઈ તથા પુને મોકલી મુંબઈ

સરકારને એવી અરજ કરી કે આ નવા જન્મેલા
કુમારશ્રી જશવંતસિંહજીને જાદીવારસ ઠરાવવા
અને રણજીતસિંહજી કે જેને હેલા દત્તક લીધા છે
તેને અમુક ગરાસ આપવો વિગેરે મતલબનું લખાણ
કરતાં તે માગણી નામદાર મુંબઈ સરકારે સ્વીકારી
નહિ જેથી ફરીને મહારાજા જામસાહેબ શ્રીવિભાજી
એ સીમલા ખાતે વડી સરકારને એ બાબતની અ-
પીલ કરી દીવાન મી. મગનલાલ બાપુજી, શેઠ ફરા-
મજી ખરગેદજી અને મી. વાડીયા બારીસ્ટર હોમ-
સજી સાહેબને મોકલ્યા. તેથી વડી સરકારે નામદાર
મુંબઈ સરકારનો ચુકાદો રદ કરીને મહારાજા જામ
સાહેબની માગણી સ્વીકારી અને તે નવા જન્મેલા
કુમારશ્રી જશવંતસિંહજીને સને ૧૮૮૪ ના અક-
ટોબર માસમાં એટલે સંવત ૧૯૪૦ ના અશોા વદ
૩ ને મંગળવારને દીને જામનગરના ગાદી વારસ
તરીકે નિર્માણ કીધા. આ પ્રમાણે મહારાજા જામ
સાહેબની ઈચ્છા ફળીભૂત થવાથી તે નામદાર ધણા
આનંદ પામ્યા હતા. આ મહદ ખુશાલીના પ્રસંગમાં
મહારાજા જામ સાહેબે એક કચેરી બરી હતી તે

પ્રસંગે ભાગ લેવા માટે સધળા બાપાતો, સંબંધીઓ,
 અમનદારો, અમીરો, શેઠ શાહુકારો અને પ્રજાના આ-
 ગેવાનો વગેરે સવળા કચેરીમાં લાજર થયા વતા.
 ત્યાં વિવિધ પ્રકારના રાગરંગ સાથે મહાન મહો-
 ત્સવમાં કુમારશ્રી જશવંતસિંહજીને અનેક પ્રકારના
 નજરાણા કરવામાં આવ્યા હતા. આ વખતે દીવાન
 મી. મગનલાલ બાપુભાઈએ ઉડીને સમાના મધ્યમાં
 સર્વ સાંભળતાં નામેદાર લોર્ડ સાહેબનો હુકમ વાંચી
 સાંભળાવ્યો હતો. તે સાંભળીને સવળા સમાસદોને
 અત્યંત આનંદ થયો અને જય જયકારના ઉચ્ચાર
 થયા હાજ્યા. પછી મહારાજા જમશી સિંહજીએ
 આનંદની ખુશાલીમાં પાતાની સલાહ ઉદારતા વનાળી
 સર્વને ઇનામો તથા પોશાકો આપવા માંગ્યા બારી-
 સ્ટર વાડીયા હોરમસજીને જે વડીલાન દેવાનો હુકમ
 કર્યો હતો તેથી જમણી રકમ બક્ષી ગણુતરીમાં ન
 આવે તેવાં અમૂલ્ય આભરણો આદિ સારા સારા
 શિરપાવથી વાડીઓજી બહુજ ખુશી થયા. દીવાન
 મી. મગનલાલ બાપુજીને ચાલીસ હજાર દોરી બક્ષી
 અને બીજા સધળાને પણ યોગ્ય ઇનામો આપી

સંતુષ્ટ કર્યા તેમ કેટલાક અમીરોને અપીયન પદવી
એ રથાપ્યા. આની રીતે ઉછરંગ સાથે ઘણાક આ-
નંદમાં પાન શુક્રાળ સહિત સભા બેઠાસેત થઇ.

આ ઉછરંગથી મહારાજા જામશ્રીએ કુમારશ્રીની
તંદુરસ્તી જાળવવા તથા તેમનું શરીર કઠવર થવા
ઉત્તમ પ્રકારની દવા બવનાવવા તથા પુરતી સંભાળ
રાખવા વચ્ચે રાધવ જેઠાણીને જણાવ્યું જેથી તેણે
રાજ્ય વૈદ્ય શંભુશંકર જગજીવને સાચા મોતી અને સુવર્ણ
આદિની ઉત્તમ દવા શરૂ કરી હતી, આથી મહારાજા
જામશ્રી જશવંતસિંહજીના શરીરનો ખાંધો બાધ્યા-
વરથામાંથીજ દૂર હતો અને અવયવો પણ સુશોભીત
ને સુંદર હતા, તેમનું મસ્તક તથા લલાટ પણ રાજ
ચિન્હ યુક્ત અને વિશાળ હતાં. આ વખતે કુમાર
શ્રીની વય જો કે ૨ વર્ષની હતી તેથી બાળ વયના
બનાવ જો કે નિર્ણય હોય છે તો પણ બારીક ન-
જરે જોઇશું તો જાણવા જોગ ઘણીજ ખીના મળી
આવે છે. બાધ્યાવરથામાંથીજ તેમણે રમત ગમ્મત
સાથે વિદ્યા જ્ઞાન સંપાદન કરવા માંડ્યું. પ્રથમ તેણે
રા. પરસોત્તમ લક્ષ્મીચંદ પાસે રમતની સાથે અક્ષ-

રોના ગજપાથી અક્ષરો ઓળખવા તથા તેવી આ-
 કૃતીનાં રમકડાં ઓળખવા માંડ્યાં, ત્યાર પછી કેટ-
 લીક મુદતે મીસીસ મેકલન્ડની પાસે વિદ્યાભ્યાસ શરૂ
 કર્યો, આમ થોડુક જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી તેણે મે.
 રાધવ જેઠાણીની દેખરેખ નીચે ખાનગી શીક્ષક મી.
 મોહનલાલ અચળદાસ પાસે કેળવણી લેવાનો આરંભ
 કર્યો. એ પ્રમાણે પહેલી ચોપડી પુરી થઈ કે લાંબા
 અભ્યાસ માટે મરહુમ મહારાજ જામસાહેબે એક
 સારા શીક્ષક તરીકે મી. બુકને સારા પગારથી નીમી
 તેમણે કેટલીક મુદત અભ્યાસ કરાવ્યા પછી એક
 સારા માસ્તરને રાખવા એમ મહારાજને યોગ્ય જણાતાં
 તેમણે મી. મથુરાંદાસ ઘેલામાધને માસ્તર તરીકે ની-
 મ્યા, તેમણે છ સાત માસ અભ્યાસ કરાવ્યા પછી
 પોતાની નોકરીનું રાજીનામું આપ્યાથી તેમની જ-
 ગોએ મે. હરગોવિંદ હરનારાયણ કે જે હાલમાં આ
 સ્ટેટમાં સર ન્યાયાધીશ છે તેમને મોટા દરમાયાથી
 નીમ્યા હતા. આ કુમારે પોતાની ચંચળ અને તીવ્ર
 બુદ્ધિથી લક્ષ રાખી ગુર્જર તેમ ઈંગ્રેજ અને ગીર્વાણ
 ભાષાનું સાદું જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હતું. વળી પણ તે
 દરમ્યાન ઝાંક, બેનેટી, પટા, ધનુષ, ખડગ, ધારણ

હાથી ઘોડાંઓને ફેરવવાની પદ્ધતી કસરત અને મલકુસ્તી વીગેરે રાજ્ય ચિન્હોયુક્ત અનેક કળાઓ ઉત્તમ પ્રકારે સંપાદન કીધી હતી.

આ કુમારશ્રી જસવંતસિંહજીએ સંપાદન કરેલી સદ્વિધાનો પ્રથમ દાખલો એજ બન્યો હતો કે સને ૧૮૫૦માં જામનગરમાં આગપુટ રસ્તે નામદાર મુંબઈ ગવર્નર લોર્ડ હેરીસન પધાર્યા ત્યારે આગપુટ મોડી આવતાં ઘણી રાત્રી જવાથી મહારાજા જામસાહેબ શહેરમાં સવારી સાથે પાછાં આવતાં તે નામદાર રાત્રીએ બેડી બંદરે ઉતરતાં કુમાર શ્રી જસવંતસિંહજી એ કલા છડી સ્વારીથી તે નામદારને ઘણા માન સાથે લાવી તે નામદારને પોતાની હુશીઆરી બતાવી ઇંગ્રેજીમાં માનપત્ર વાંચી ઘણા ખુશી કર્યા હતા અને તે નામદારે પોતાની ખુશાલીમાં કુમાર શ્રી જસવંતસિંહને રૂ. ૧૫૦૦ પંદર સેંતુ ઇનામ આપ્યું હતું. તે ઇનામની કુમાર સાહેબે પોતાના સઘળાં માણસોમાં વેચણી કરી હતી. આ વખતે કુમાર શ્રી જસવંતસિંહજીની ઉંમર આશરે ૧૧ વર્ષની હતી એટલી ટુક વયમાં તેમણે જે ચંચળતા બતાવી તેમનો આ

એક જાહેર દાખલો છે આ પ્રમાણે તેમની ચાલાકી
ના સંખ્યા બંધ દાખલાઓ જાહેર છે તે આ જગો
એ લખતાં ઘણું લંબાણ થાય તેથી લખ્યા નથી.

કુમારશ્રી જશવતસિંહજીની સીતળાની તથા દાવલસાની માનતા.

મહારાજ જામશ્રીએ પોતાના કુમારશ્રીની માનતા
માટે સર્વ કુટુંબને રાજી રાખવા તેઓ સર્વને સાથે
લઈ એટલે જનાનાં સહીત પોતાનાં મહાલ કાળાવડ
માં સીતળાની માનતાએ જઈ ત્યાં કુમારશ્રીની કોરી-
થી તુલા કરી તે ધન ત્યાં બ્રાહ્મણો વિગેરેને આપી
ત્યાં એક ધર્મશાળા બંધાવી ઘણું ધર્મ કરી પાછા
જામનગર પધાર્યા એજ પ્રમાણે આંબરણમાં પણ
દાવલસાએ જઈ ત્યાંની માનતા પુરી કરી ત્યાં પણ
ઘણું દ્રવ્ય ખરચી મોજ માણી પાછા રાજ્યધાનીમાં
પધાર્યા હતા.

કુમારશ્રી જશવતસિંહજીનો પ્રથમ મુખ્ય પ્રવાસ.

કુમારશ્રી જશવતસિંહજીને પ્રથમ મુખ્ય પ્રવાસે
જવાની ઇચ્છા થવાથી તેમણે તેમના પિતાશ્રી મ-
હારાજ જામશ્રી વિદ્યાજીને તે ઇચ્છા જણાવતાં

તેમણે કુમારશ્રીને પ્રવાસે જવા પોતાના વિશ્વાસુ
ખાસ માણસને નીમ્યા. કુમારને પ્રજા સરક્ષણ
આદિ શિક્ષણ આપવા જામશ્રીને અત્યંત કાળજી
હતી, કારણ કે પ્રવાસથી શાશ્વત કાયદા છે તે ના-
મદાર મહારાજ જામશ્રી વિભાજી ઘણી સારી રીતે
જાણતા હતા. તે વિષે એક સંસ્કૃત કવિ-લખે છે કે-
તીર્થાનામવલોકનં પરિચયઃ સર્વત્ર વિત્તાર્જનં ॥
નાનાશ્ચર્યં નિરીક્ષણં ચતુરતા બુદ્ધેઃ પ્રશસ્તાગિરઃ ।
પુતે સન્તિ ગુણાઃ પ્રવાસ વિષયે ॥

પ્રવાસમાં આટલા તો મુખ્ય ગુણ છે કે, તિર્થનું
અવલોકન, વિવિધ મનુષ્ય સાથે પરિચય, વિત્તાર્જન,
વિવિધ આશ્ચર્ય, નિરીક્ષણ, બુદ્ધિની ચાતુરતાની વૃદ્ધિ,
તથા વાણી પ્રશરતા વધે છે.

વધી કહેવ છે કે—

મેહે તિષ્ઠન્કુ મતિરલસઃ કૂપ કૂર્મેઃ સધર્મા ।
કિંજાનીતે ભુવન ચરિતં કિંમુષં ચોપમુદ્ધે ॥

ધરમાં પડી રહેલ કુમતીવાન આળસુ કુવાના
દેડકા જેવોજ રહે છે, કારણ અખિલ ભુવન ચરિ-
ત્રને તે ક્યાંથી જાણે, અને વિવિધ મુખ ક્યાંથી

ભોગને આમ પ્રવાસની શ્રેષ્ઠતા કહેલ છે. કારણ કે મનુષ્યને ઝવેર સાથે મુકાબલો કરીને તેની આ દુનીયામાંના અન્ય પ્રાણીની શ્રેષ્ઠતા ખતવી છે; અને ઝવેરને ઝોપ આપવાથી જેમ તેની કીંમત વધે છે, તેમ પ્રવાસથી મનુષ્યની કીંમત વધતી જાય છે જેથી એ ઝોપજ છે. તેમજ એક અંચકાર લખે છે કે—

વિદ્યા વित्तं शिल्प तावन्नामोती मानवः सम्यक्,
यावद्व्रजति न भूमौ देशादेज्ञांतरं द्रष्टः

જ્યાં સુધી મનુષ્ય પ્રસન્ન થઈને પૃથ્વીના એક દેશથી બીજે દેશ જતો નથી ત્યાં સુધી વિદ્યા, ધન, તથા કળાને સારી રીતે પામતો નથી, આમ પ્રદેશ જવું સુખકર છે, તે આપણને સિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે. કેમ કે “ પ્રદેશ એ અનુભવ શાળા છે, ખરી પણ જે દેશમાં જવું તેની ભાષા જાણતા હોયે તોજ” આમ પ્રદેશ જવા તૈયાર થએલા કુમારશ્રી પોતે આનંદમાં હતા એથી પોતા સાથે ચાલવા રાજ્યના મોટા અમલદારોમાંથી મે. કરશન પુખ-જી, મે. મેક્લેન્ડ સાહેબ. ડાક્ટર દાદાભાઈ ખા

રસેદજી અને ટયુટર તરીકે મે. હરગોવિંદ હરના-
 રાયણુ આદિ ખીજાં સો સવાસો માણસો સહીત પ-
 ધાર્યા. જામનગરથી સને ૧૮૫૦ ના પોપ માસમાં
 પધાર્યા રવાના થઈ રાજકોટ, વઢવાણ, અમદાવાદ,
 વડોદરા અને ત્યાં માન અકરામ પામી, સુરત
 જોઈ મુંબઈ આવતાં જોતું વર્ણુન આપણાથી જોયા
 વના નજ થાય, તે શહેરને લોકો હિંદુસ્તાનનું પા-
 રિસ કહે છે, મુંબઈ શહેર જોઈ આવેલા મારા મિત્રો-
 એ મને તે સંખ્યા હકીકત કહી, તે સાંભળી મને
 ઘણોજ હર્ષ તથા આશ્ચર્ય થયું હતું. મુંબઈની જુમી
 ઉપર પગ મુકતાંજ હાલાઈ તથા કચ્છી ગ્રહસ્થાનો
 મોટા મેઘવંડા બેળા વંડા હોતા તેજે તેમને હું
 ખપથી મંગળીક કર્યા, તે પ્રજા પોતાના અવિખ્યતા
 રાજના દર્શનની ઉચ્ચકજ હતી. તે કુમારના માનાર્થે
 મળેલા મ્હોટા મ્હોટા શેઠીઆઓની મુલાકાત લીધી
 હતી, અને તે કુમારને ઘણા આદરભાવથી માન
 આપ્યું હતું. બાદ કુમારશ્રી માહાશક્તીજી પોતાના
 ઉતારાપર શેઠ દામોદર ઠાકરશી મુળજી જસવી ઓશ
 ધીપીસન, બંગાળમાં પધાર્યા બાદ ખીજે દિવસે તે-

ઓએ મુંઝવે. ઘણુંક ખાતાઓની મુદ્રાકાતો લીધો હતો. ઘણું ઘણું જોવા લાયક તે પ્રખ્યાત સ્થાનો જોયા હતાં. કેટલાક યુરોપિયનોની તેમજ દેશી મહરથોની મુદ્રાકાતો લીધો હતો, અરે એ શોવાય મુંઝવેની નહીં નરાઈઓ નિર્મિત હતી એટલુંજ નહીં, પરંતુ તેમણે મુંઝવેના કેટલાંક જાહેર ખાતાંઓ, તેમજ ખાનગી મીઠો વિગેરેમાં પોતાની ઉદારતા દર્શાવી હતી, એને તે પછી તે કુમાર પોતાના વતન જામનગર તરફ વીદાય થયા હતા.

ત્યાર બાદ પોતાની બાકી વસ્થામાંજ પોતાના શીર છત્ર જામશ્રી વિભાજ સાહેબના હાથ નીચે રહી રાજ્ય કેળવણી તથા રાજ્ય નિતીના કામમાં બહુજ બારીકાઈથી કુશળતા મેળવી હતી આ વખતે તેમની ઉંમર ત્રણમઠ બાર વર્ષને આશરે થઈ હતી

મહારાજ જામ શ્રી સર વિભાજ
સાહેબનો સ્વર્ગવાસ.

ગીતિ.

નથી જાણતા કે.એ, વિક્રમ ભોજ કરણનૃપ આપણે
તો પણ કિર્તિ સરીરે, જાહીર જેને જગતપદ્મ જાણે

આ અરસામાં તેમના પિતા પાશ્વિમ ધરાધિપતી,
 મહુવંશીયોના તિલકરૂપ. સર્વ રાજ્યોના છત્રરૂપ, જોડે
 જાઓના મુગુગ રૂપ, દાતારોમાં શિરોમણી મહારાજ
 જામશ્રી સર નિભાજી બધાદૂર કે, સી, એસ, આઇ,
 પોતાની ૬૯ વર્ષની સીરવાતમાં એટલે સંવત ૧૯૫૧
 ના વૈશાક સુદિ ૪ રવીએ ૪૩ વર્ષ રાજ્ય ભોગવી
 સાંજના પાંચ વાગતાં દરબાર ગઢમાં આવેલા પોતાના
 ભગ્ય અને વિશાળ મકાનમાં આ ક્ષણ બંધુર દેહનો
 ત્યાગ કરી દેવલોક પામ્યા. અહાહા ! ! લખવાને દિ-
 લગીરી ઉપજો છે કે, સૂર્યવારે દિવસે સૂર્યસ્ત થયો
 એટલે જડ દેહનો ત્યાગ કર્યો. અનાથોને સંતોષનારા,
 ગરીબોને નવાજનારા, હજારો બલકે લાખો કુંડુઓના
 આશ્રય દાતાને આજે મૃત્યુ હરી ગયો; પણ આ
 દુનીઆમાં જે પુરુષની જરૂર છે, તેની જરૂર ખીજી
 દુનીયામાં કાંત હોય, મહાન અને સુરી પુરુષ કોને
 ન ગમે? તેમના સ્વર્ગવાસના ખેદકારક ખતર અચા-
 નક સાંભળતા, પ્રજા વર્ગમાં ભારે ગમગીની ફેલાઇ,
 અને ભારે હાહાકાર વર્તી રહ્યો. દયાર્દ્ર ચિત્તે લોક
 દીનવાણી બોલવા લાગ્યાં, હામ અને કામ છોડી
 દહ રોળે રોળાં આમ તેમ દુરવા લાગ્યાં, અને

સવંત્ર શોક છાયા છવાઈ રહી, નર નારીઓ નગર
 પતિના દેહને અગ્નિ દાહ કરવા લાઇ જવા માટે રા-
 ન્ય રીતી પ્રમાણે મોટા દખ્ખાથી આ બચકર વેળા
 એ ધણી મોટી અને અસાધારણ તથા કોઈ પણ
 હિંદુ યા મુસલમાન ગૃહસ્થના મૃત્યુ વખતે નહીં
 મળેલી એવી મોટી ઠઠ મળી હતી. તમામ કોમ
 પોતાનાં રાન્ય કર્તા શીર છત્રના છેવટના માન ખા-
 તર અનહદ દીલગીરી સાથે એકઠા થયા હતા. આ
 ગંભીર દેખાવ બારે મમ ઉપજાવતો હતો તેમની
 શોક લાગણી માટે તેજ વખતેથી આઠ દિવસ સખ્ત
 હડતાલ પાડવામાં આવી હતી, એટલે સર્વ પ્રજાએ
 ધંધા બંધ કર્યા હતા. સારી અથવા નહારી કિર્તિ
 લાઇ જતા પ્રાણીની સાથે કોઇ જતું નથી. જય છે
 માત્ર સત્કીર્તિ કોણે ધાર્યું હતું. કે નૌતમપુર પ્રજા
 પાળક અદ્રશ્ય થશે કોણે ધાર્યું હતું. કે નવાનગર
 સંસ્થાનનો સૂર્યસ્ત થશે, કોણે ધાર્યું હતું કે કાઠિયા-
 વાડના નૃપતિઓનો અશ્રય તૂટી પડશે, અને કોણે
 ધાર્યું હતું કે રાન્ય મેહેલ બંધલા તથા જનાનાની
 રાણીઓ અને પ્રજા ધણી વગરનાં થશે અને લાડકવાયા

રાજકુમાર પિતા વગરના થશે. સર્વથા કાળ-
ની ગતિ અચિત્ત અને અબાધ્ય છે. જામશ્રી વિદાય.
ગીરીથી પ્રજાનુ તો ભારે દુર્ભાગ્ય ત્યારે તેના પુત્રની
દીક્ષગીની તો શીવાત! કારણ કે રતુધ્વજે પોતાના
પિતાના મૃત્યુથી કેહેલ છે કે-

येतुबाल्यात्प्रभृत्येव विना पित्रा कुटुम्बिनः

ते सुखास्वाद विभृंशान्मन्ये धात्रेव वंचिताः

" જેને જયપણથી પિતાના સ્વર્ગવાસને લીધે
કુટુંબનો ભાર માથે આવી પડેલો છે તેને સર્વસુખ
કદાચ મળે છતાં તેનો આનંદ તેને મળતો નથી.
અને માફ તો એમ માનવું છે કે વિધાત્રાએ તેને
જન્મ આપી ઠગ્યા છે. " આ વાત કેટલે અંશે
ખરી છે તે જેને પિતા નહોવાથી કુટુંબ ભાર માથે
આવી પડે તેજ જાણે છે. તો જે મહા પુરુષને
માટે આપણે સૌં એમજ કહેતા હતા કે-

जायंतेच म्रियंतेत्र मद्ग्रीधः क्षुद्रजन्तवः

पराथबद्ध कक्षाणां त्वादशामुद्भवः कुलः

અમારી જેવા ધણા બીજા ક્ષુદ્રપ્રાણી જીવે છે
ને મરી જાય છે પણ આપ (જામશ્રી વિભાજી)

જેવા મહાન પુરુષ જેઓ પારકાના ઉપકાર માટે કુડબાંધી તૈયાર છે તેઓને જન્મ આ પૃથ્વી ઉપર કદાચ જ થાય છે. તેવા મહાન પુરુષ જેવા પિતાની ખોટ તેના પુત્ર તથા કુટુંબને તેમજ પ્રજાને કેમ નહીં વરતાય ?

અરેરે, જે મહારાજાએ અસંખ્ય મનુષ્યોને અનેક પ્રકારના આશ્રમો આપી તથા સંકટો- માંથી મુક્ત કરેલાં છે તે નૃપતીને આજ કાંઈ પણ કાળજવરના પંચામાંથી બચાવવા સમર્થ થયું નહી. ગમેતે વૈધને ત્યાં જાઓ, ધન્વં- તરિને શોધી કહાડો જંગલોમાં આથડો, પર્વતોમાં ફરો, પાતાળને ઉથલાવો, સ્વર્ગમાં જુઓ પણ તૂટીની ખુટી ક્યાંય મલનાર ન. શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન ગી- તામાં કહે છે કે- જાતસ્યહિ ધ્રુવોમૃત્યુઃ પરંતુ આવી રીતે અચાનક જામત્રી વિભાજના જવાથી મોટા શોક પસરી રહ્યા, ચારે તરફતાર ફરી વળ્યા અને હાહાકાર વરતાયો પ્રજા બંને ઘડી તો તે ખબર ખોટી માનવા લાગ્યા પણ અરે ? પડતીના સમયમાં મનુષ્યના આવાં સુખાગ્ય ક્યાંથી હોય, કે આવી ખબરો ખોટી

પડે. વિભાજી જેવા નૃપના જવાથી આજ આર્ય
મંડળમાં સૂર્યાસ્ત થયો. અને કાઠિયાવાડના રાજ્ય
સ્થાનોમાંથી કોહિનુર જેવા ઉત્તમ હીરાની માટી
ખોટ આવી પડી અરેરે ? જેને એકવાર પણ તે
જીવ્ય નૃપતિની મૂર્તિનાં દર્શન થયાં હશે તેને પણ
ક્ષણેક્ષણે તેના અનુપમ ગુણો યાદ આવી અપાર
શોક સાગરમાં નિમગ્ન કરે તો જેમણે લાખો માણુ-
સનાં લાલન યાલન કરેલાં હોય તેવા અસંખ્ય મ-
નુષ્યોના મન શોક નિમગ્ન થાય એમાં શું આશ્ચર્ય :
પણ- બલીયસી કેવલમીશ્વરેચ્છાઃ એ નિયમ પ્રમાણે
દૈવગતિ અને કાળ ચક્રની નિરૂપાયતા મનમાં ધારી
ધૈર્યનું અવલમ્બન લઈ હે ? પ્રભુ મહારાજ જન્મ
જેવા પ્રૌઢ પુરૂષના પવિત્ર આત્માને સદૈવ અક્ષય
સુખ આપી હમેશાં તારા ચરણુચાં રાખજે એવી
દીન પ્રજાની પ્રાર્થના છે.

ગીતિ.

એજ જગતમાં જીવ્યો, જેણે કિર્તિવિજય માળધારી;
એજ દીવ્ય આત્મા છે, એજ સર્વમાં ઉત્તમ અવતારી.

મહારાજ જન્મશ્રી વિભાજીના અકાળ મૃત્યુથી
કાઠિયાવાડ, ગુજરાત અને હિંદુસ્તાનમાં ઠામે ઠામ

જે દિવસગીરી ફેલાઈ હતી. તે ઉપરથી મહારાજાઓ. રાજવાડાઓ, યુરોપિયનો, દિવાનો, અમીરો, ગ્રહસ્થો અને સર્વ પ્રજાઓના તરફથી પોતાની શોક લાગણીના તારો અને ઝિલગીરીના પત્રો અસખ્યાત આવ્યા હતા. તેટલુંજ નહીં પણ તેઓમાં ઘણા શે-હેરોમાં સખ્ત રીતે હડતાલો પાળવામાં તથા હાશીસો બંધ રાખવામાં આવી હતી.

આપણા પ્રજા પ્રિય પૃથ્વીપતિ પ્રત્યે પોતાની વશદારી બતાવવા જામનગરની સમગ્ર પ્રજાએ તે-મના શોક દયક મરણને માટે પોતાતરફની દિલસોજી જાહેર કરવા તથા રર વિભાજી રમારકકંડ ખોલવા માટે આહીના નગર શેઠ દુરખચંદ ડાહ્યાની સહીથી નિકળેલી ચીઠીઓ મારફત તા. ૫-૫-૯૫ ને રાજ ભીડખજનના દરવાજા પાસે જતાં ડાખા હાથના મોટા મેદાનમાં ઉભા કરેલા બે મોટા સમીયાના નીચે એક ગંજાવર સમા મળેલી હતી.

ચર વાગે કામ શરૂ કરવાના ખખર ફેલાવા છતાં ઉભરાઈ જતી લાગણીને લીધે પ્રજા વર્ગે દી-વસના અગીયાર બજયાથી આવતું શરૂ કર્યું હતું

ટાઇમ ચતાં સભા સ્થળમાં તત્તપુર પણ જરયા
 ખાલી રહેવા પામી નહતી. સર્વ જોઇ તથા સાંભળી
 શકે એવો એક માંચડો વચ્ચેવચ્ચ જોલનારને માટે
 ગોઠવવામાં આવ્યો હતો. શરૂવાતમાં બટજી શ્રી
 ત્રીકમલાલાજીએ દરખાસ્ત મૂકતાં અને શેઠ અબદુલ્લ
 કરીયે તેને ટેકો આપતાં પ્રેસીડેન્ટનું પદ શેઠ ટેમુ-
 લજી મયારજીને આપવામાં આવ્યું હતું, પ્રેસીડેન્ટના
 તરફથી તેના પુત્ર અરદેશર ટેમુલજીએ સભાને
 ઉપકાર તથા સભામાં હવે કોણુ કષ્ટ કષ્ટ બાળતપર
 બોલવાના છે તે વાંચી સંભળાવ્યા પછી અનુક્રમે
 ત્રીલ દયાશંકર બગવાનજી, મીન વેણીશંકર મન-
 શંકર બા. જી. બટજી મણીશંકર વિઠલજી, સાસ્ત્રી
 કાચીબાઈ હંરીશંકર, સાસ્ત્રી નારાયણ મૂળજી, કવિ
 હર્ષભદ્રસ રક્ષમજી દુવ અને કવિ બગવાનજી
 રામજી એએએ પોતાના અસરમારક શબ્દોમાં મર-
 હુમ મહારાજની શુણ સ્તુતી કરી તેમના આત્માની
 શાંતિ ચાહી હતી, આ વખતે સભામાં પથરાએલી
 શોકનું વર્ણન એક બાહોશ કવિની કલમ પણ માંડ
 માંડ આલી શકે એવો દેખાવ થઇ રહ્યો હતો.

તે પછી મહારાજના કુટુંબપર દિલસોજીનો પત્ર
 મોકલવા ઠરાવ થયો અને ત્યારબાદ વકીલ રામકૃ-
 ષ્ણની દરખાસ્તથી અને તેને માનવંતા શેઠ કુંવ-
 રજી કોચાજી તરફથી ટેકો મળવાથી સર વિભાજી
 સ્મારક ૧૬ ખોલવામાં આવ્યું. જેમાં તે વખત રૂ-
 પિયા ૧૧૦૩૮ અને કોરી ૯૦૬૨૫ એટલી રકમ
 બરાબ ગણ હતી તે પછી એ ફંડની વ્યવસ્થા કરવા
 માટે નીચે મુજબ મેનેજીંગ કમીટી નિમવામાં આવી.
 સર. વિભાજી સ્મારક ફંડની મેનેજીંગ કમીટી.

પ્રેસીડેન્ટ વૈધરાજ ઝંકુ વિકુલજી ભટજી.
 સેક્રેટરી વકીલ નવલશંકર વિ. સુરજશંકર.

„ શાહ જેસંગ સુદરજી

ટ્રેઝરર શેઠ નારાયણ દયાળજી.

„ શેઠ અખંદુલ કરીમ.

મેમ્બરસ ભટજી શ્રી ત્રીકમલાલજી ગોપાલ ભટજી.

„ શેઠ ટેમુલજી મયારજી મીરજાં.

„ મે. કેશવલાલ મણીશંકર સરન્યાયાધીશ.

„ વકીલ જુગતરાણુ પ્રભાશંકર.

„ સૈયદ અકબરશાહ.

- „ વોરા દાઉદજી ગુલામહુશેન.
 „ ચીફ મે. ઓશીસર દાદાભાઇ ખરશેદજી.
 „ વકીલ દયાશંકર ભગવાનજી.
 „ વકીલ નરભેરામ કાળીદાસ.
 „ વકીલ ગોરધનદાસ મોરારજી.
 „ નગર શેઠ હરખચંદ ડાહ્યા.
 „ હાઇસ્કુલના હેડ માસ્તર સાહેબ ખંડુભાઇ.
 „ મે. દાદાભા મુગજી.
 „ શાહ મોતીચંદ રતનશી.
 „ મીં. મોરો ગંગાધર ગોખલે.

ઉપર પ્રમાણે મેનેજીંગ કમીટી નિમવામાં આવી અને ત્યાર પછી સભા બરખાસ્ત થઇ હતી. પાછળ એ ફંડમાં ૧૪૧૦૪ રૂપિયા તથા ૯૩૪૭૫૫૫ કોરી એ પ્રમાણે કુલ રકમ થઇ હતી. હાલમાં મેનેજીંગ કમીટીની દેખરેખ નીચે એ ફંડ ઉધરાવવાનું કામ ચાલે છે અને ત્યાર બાદ તેની વ્યવસ્થા મેનેજીંગ કમીટીના સર્વાનુમતે એ મહારાજની યાદગિરી હમેશાં કાયમ રહે એવા કોઇ પણ ઉત્તમ કાર્યમાં થવાની છે.

મહાન મહારાજા જામશ્રીનાં ખેડકારક અકાળ મૃત્યુના સમાચાર ફરતાં એકે અવાળે જગતે તેમના

શોક પ્રદર્શિત અભિપ્રાયો ધંત્રેજી, ગુજરાતી, મરાઠી
 ત્રિગેરે રોજાંદાં, અઠવાડોક અને માસોક વર્તમાન
 પત્રોએ દર્શાવ્યા હતા, તે સાથે તેની મહાન ઉદ્ધ-
 રતા અને ઉજવણી કારકીર્દિના સ્વર્ગવાસ પછી તે-
 મના શોકની પણ કેટલીક કવિતાઓ અને “વિરહ”
 આવની, બત્રીસીઓ અને વૃતાંતોના ખેદ કારક નાનાં
 નાનાં પુસ્તકો ઘણાં બહાર પડેલાં છે, આ સર્વ
 ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે મહારાજા જામશ્રીની
 શોક પ્રિયતા અત્યંતજ હતી એ ખુલું છે,

જામશ્રીનાં જ્ઞાનચીર પણાની ખ્યાતી સાંભળી
 બીજા રાજાઓ ભેચક થઈ જતા. જે ઝાડનાં પાંદડાં
 ગણાય, મેઘના છાંટા ગણાય અને સમુદ્રની લહેરો
 ગણાય તો જામશ્રી વિભાજનાં પ્રજા હીત કાંચો
 ગણાય, આવાં સત્ કર્મોથી અવિચળ નામ રાખી
 ઉપર જણાવેલ દિવસે વૈકુંઠ વાસ કર્યો. આ વખતે
 જગતમાં હાહાકાર વર્તાઈ રહ્યો અને સર્વે કહેવા
 લાગ્યાં કે “હે પરમેશ્વર ? તારા ઘરની સામે કા-
 ધનું જોર નથી ” એમની પછવાડે વેદ શાસ્ત્રની
 અને રાજ રીત પ્રમાણે ક્રિયા કરી બહું પુણ્ય કર્યું.

બાલણોની ઘણી ચોરાશીઓ અને સઘળાં વાનાની
મિઠાઈઓ કરી શેહેરની અને બહારથી આવેલી સર્વ
કોમોને જમાડી. સંતુષ્ટ કરી

કુમારશ્રી જશવસિંહજીનો રાજ્યા ભિષેક સભા.

ભાર બાદ મરહુમ મહારાજા કરી ગએલ હરાવને
અનુસરી સંવત ૧૯૫૧ના વૈશાક વદ ૨ શુકરવાર
તા. ૧૦ મે સને ૧૮૮૫ના રોજ સતારના આઠ વાગનાં
મેહેરખાન પોલીટીકાલ એજન્ટ હેન્ડ્રીક સાહેબે કુમારશ્રી
જશવતસિંહજી સાહેબનો રાજ રીત કરી લાથ પક
ડી સિદ્ધાસન ઉપર બેસાડી રાજ્યની તલવાર ધારણ
કરાવી એટલે તખ્ત નશીન થયા તેથી પ્રજના હર્ષ-
ની સિમા રહી નહીં તે વખતે ઈંદ્રની સભા સમાન
કચેરી બરી તેમાં અમીર ઉમરાઓ, શુરવીરો તથા
મંત્રીઓ વિગેરે આવી હાજર થયા હતા, ચોપદારો
નકીમ પોકારવા લાગ્યા, બાલણો થવા લાગ્યાં,
મહોરો તથા રૂપીયા વિગેરે નજરાણાં તથા નુહાવરો
થવા લાગી, તોપોના બહાર થવા લાગ્યા અને જામ
જશવતસિંહજી ઈંદ્ર સમાન સોભવા લાગ્યા. ત્યાં કવિ-

ઓ કવિતાઓ બોલી કીર્તિ કરવા લાગ્યા તેમને કરણ
 સમાન દાતાર જન્મશ્રી જશવંતસિંહજીએ ઘણું ઘણું દ્રવ્ય
 ધનામમાં આપી સંતુષ્ટ કર્યા એ પછી સર્વ ગૃહસ્થો
 મહારાજ જન્મ સાહેબ જશવંતસિંહજીને મુખારકી
 આપી અને રાજ્યસ્થાનેનાં માણસોએ પોશાકો આ
 પ્યા તેમજ દેવ મંદીરો તથા બ્રાહ્મણો તરફથી આ
 શિર વચ્ચેનાં અપાણાં એ પછી એ. પો. એ. સાહે-
 બેટુંકે ભાણુ દ્રવ્ય અને વસ્તીએ માન પત્ર આપ્યું.
 તેનો નામદાર મહારાજને નીચે પ્રમાણે ઉત્તર વાળ્યો
 તે અહીં દર્શાવું છું.

મારા મરદુમ પિતા મહારાજ જન્મ સાહેબ શ્રી
 વિભાજી. કે. રી એસ. આઇ. કે જેના કૈલાસ વાસ
 થવાથી સર્વ કોઇને દિગ્ગીરી થઇ છે, તેમની ગાદી
 ઉપર મને બેસાડવા સરકારે. પોતાના પ્રતિનીધી તરીકે
 આપ સાહેબને આંહી મોકલવાથી મારા ઉપર ઘણો
 જ ઉપકાર કર્યો છે. નામદાર ગવર્નર સાહેબે આપ
 સાહેબ જેઓ મારા પિતાના ખરા દેસ્ત છો તેમના
 માન ખાતર તારથી દિગ્ગીરી બતાવી તેથી મને તથા
 મારા કુટુંબને ઘણો દીક્ષાસો મળ્યો છે. હું લાયક

ઉમરનો થાઉ ત્યારે રાજ્ય ચલાવવાની જોખમવાલી
 ફરજ બરાબર બળતી શકવાને લાયક થાઉ તેને
 માટે યોગ્ય કેળવણી આપવા મારા પુજ્ય પિતાએ મે-
 હેનલ લેવામાં અથવા ખર્ચ કરવામાં કાંઈ પણ બાકી
 રાખ્યું નથી અને હવે તે કેળવણી પુરી કરાવવાનું,
 નામદાર અંગ્રેજ સરકાર ઉપર રહેલું છે. મને બરો-
 શો છે કે, મારી સગીર ઉમરના દરમિયાન સરકાર
 મારા રાજ્યનો રાજ્ય વહીવટ ચલાવવા યોગ્ય ગોઠવણ
 કરશે કે જે ગોઠવણથી મારી રૈયતને સંતોષ થાય,
 મેહેરબાન કરનલ હેન્કાક સાહેબ, આપ સાહેબ પો-
 લીટીકલ એજન્ટ તરીકે, આ પ્રાંતના લાંબી મુદતના
 અનુભવી અમલદાર તરીકે, તેમજ મરહુમ મહારાજ
 જામ સાહેબના ખાસ મિત્ર તરીકે, સારી રીતે
 વાકેફ છો કે રૈયતના કલ્યાણની તેમને ઘણીજ કાળજી
 હતી અને તેમની રાજ્યનીતિ પિતૃ ભાવથી રાજ્યનીતિ
 હતી મને ખાતરી છે કે, એ તેમની વસ્તીને સુખ
 મળે એવી રાજ્યનીતિ ઇંગ્રેજ સરકાર ચલાવશે મને
 બરોશો છે કે ગમે તે અમલદારની નિમણૂક કરવા
 માં આવશે તો પણ તે અમલદાર તેમના બરોસાને
 લાયક અને પાત્ર થશે.

મારા પ્રીય પિતાશ્રીના દેવલોક થવા ખાતે, તથા તેમની ઉદાર પ્રકૃતિ અને સખાવતમાં તેમની પ્રખ્યાત મનોવૃત્તિ બાબત, આપ સાહેબે આપના બાવલમાં જે દીલાસાના શબ્દો વાપર્યાં. તે ખાતે હું આપનો ખરેખરો ઉપકાર માનું છું.

મારી પોતાની બાબતમાં, હું આપ સાહેબને ખાત્રીથી કહું, કે જે સંશુભો તથા રાજ્ય લાયકીનાં ચિન્હો મારામાં હોવાં જોઈએ એમ આપ સાહેબેજે ઇચ્છા બતાવી છે, તે સંપાદન કરવા હું પુરતી કાળજી રાખીશ.

આ મારું બાવલ પુરું કરતાં પેહેલાં આ પ્રસંગને શોભા આપવા માટે, આપ સાહેબ વેરાવળથી આવી તરફ લઈ પધાર્યાં તે ખાતે આપ સાહેબનો ખરા અંતઃકરણથી હું ઉપકાર માનું છું. તેમજ ખીજ લેડી સાહેબો તથા ગૃહસ્થો જે આમને મારા પુર્વ જોની રાજ્યગાદી ઉપર એસારવાની આ ક્રિયા થતી જોવાને અહિયાં પધાર્યાં છે તેમનો સર્વેનો પણ હું અસંત ઉપકાર માનું છું.

આ સરવે કામ સમાપ્ત થયા પછી અતર ગુલાબઅને

પાનસોપારી અપાઇ, તોપોના બહાર થયા એડવાન્સ
વાગ્યાં અને અતિ ઉતરછાહમાં સભા વિસર્જન થઇ
અને પોતે માતૃશ્રી આદિને વંદન કરવા પધાર્યા.

મહારાજા જામશ્રી જશવતસિંહજી રાજ્યસન ઉ-
પર ખીરાજ્યા પછી ટુંક મુદતમાં રાજકોટ રાજકુમાર
કોલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ કરવા પધારવા તજરીજ
કરવા લાગ્યા.

**એડમીનીસ્ટ્રેટરનું આગમન અને મી.
મગનલાલ બાપુજીની વિદાયગીરી.**

દિવાન મી. મગનલાલ બાપુજીએ મહારાજા
જામ શ્રી વિભાજના સ્વર્ગ વાસથી તે આવણુ માસ
લગી ચાર માસ સ્વતંત્ર કામ કર્યું અને તે પછી
રાજ્યની સમગ્રી લગામ મહેરબાન એડમીનીસ્ટ્રેટર
સાહેબ મે. ડગ્લસ. પી. કેનેડી સાહેબે તા. ૩૧
જુલાઇને રોજ સંભાળી તે પછી તેઓના તાબામાં
રહી દિવાનની જગોનું કામ કર્યું અને તા. ૬-૨-૯૬
ને રોજ નામદાર બ્રિટીશ સરકાર તથા મહારાજા
જામ સાહેબની લાંબી મુદત સુધી નેકનિષ્ઠ અને

પ્રમાણીક પછે તોફરી કર્યાના બદલામાં ઘણું સારું
પેનશન લઈ પોતાના વતન ભાવનગર તરફ માન
સહિત પધર્યા.

એડમીનીસ્ટ્રેશન ખાતુ નીમાયા પછીનાં તેઓ
સાહેબના વખતોમાં થએલાં રાજ્યકીય અને પ્રજા
હિતેચ્છુ સંવર્ગનાં કાર્યો અનુક્રમે અત્રે દાખલ કરવા
જરૂરનું છે પણ તે વીગતવાર નહીં મળીશકવાથી
તે પાછળના ભાગમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે જે
ઉપર વાંચનાર સદસ્યદરયો ધ્યાન આપશે.

જામશ્રી જશવતસિંહજીનો રાજકુમાર કોલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ

મહારાજા જામશ્રી જશવતસિંહજી પોતાના
પિતાશ્રી સર. વિભાજીની ઉત્તર ક્રિયા થઈ રહ્યા પછી
તુરતમાંજ એટલે સંવત ૧૯૫૧ ના જેષ્ઠ માસની
સુદિ ૨ મંગળવાર તારીખ પશુને રાજકોટ રાજકુ-
માર કોલેજમાં વિદ્યાભ્યાસ અર્થે પધાર્યા.
આથી પ્રજાના મનમાં અત્યંત ઉત્સાહ સાથે થયું કે
રાજકુમાર કોલેજમાં વિદ્યાનો લાભ લેશે અને તેથી
ભવિષ્યમાં સારાં શ્રેણી થવાનાં છે તેની આ પ્રથમ

શરઆતથી આપણામાં સંતોષ અને શુભ આશા
પ્રાપ્તવાનાં આ શુકનો છે. સહુ એમ કહ્યવા લાગ્યાં.

મહારાજ જયવતસિંહજી આજ શુભ મહુર્ત
જેઠ વ્રાહ્મણોને ધણીક દક્ષિણા આપી પધારતાં તે-
મની સાથે તેમના ખાનગી શિક્ષક તરીકે રાં રાં
મેં હરગોવિંદ હરનારાણુ તથા ખીજ અમલદારો
અને હજુરીઓમાં ધનજીશાહ શોરામજી, હાજીભાઈ
અસમાલભાઈ મુસાહેબ તરીકે જમાદાર જવાબાજ
બહુર અને છાપીયા પરશોતમ લક્ષ્મીચંદ વિગેરે
માણસો ૩૦ મહારાજની સાથે હરહમેશને માટે ત્યાં
ગયાં હતાં. મહારાજ જમશ્રી જયવતસિંહજી રાજ-
કોટ પધાર્યા પછી તે સાહેબને કોલેજની રીત
રીવાજની માહિતી આપવાને માટે અને કોલેજના
પીન્સીપાલને મહારાજના વિદ્યાભ્યાસ અર્થે બન્નામણ
કરવા નામદાર મોરખીના મહારાજ શ્રી સર. વાઘજી
બ્રહ્મદુર કે, સી. એસ. આઈ. પોને આવી રાજકુમાર
કોલેજના પીન્સીપાલ સાહેબને જમશ્રીને વિદ્યાભ્યાસ
ખાતે બન્નામણ આપી તેઓ પાછા મોરખી પધાર્યા
આથી મહારાજ જયવતસિંહજી બધા પ્રસન્ન

થયા અને તે મહારાજનો પોતે પ્રેમથી ઉપકાર
માનસ લાગ્યો. ત્યાર પછી કેટલાક માસ કોલેજમાં
અભ્યાસ ચાલ્યો ત્યાર પછી પરીક્ષાનો વખત નજદીક
આગ્યો, મહારાજએ મહેનત અને મહાદુરીથી પો-
તાનો અભ્યાસ વધાર્યો અને પરીક્ષામાં બેઠા રાજ-
કુમાર કોલેજમાં આવ્યા પછી આ તેમની પહેલીજ
પરીક્ષા હતી. તો પણ મહારાજ પોતે બહુજ મહેનતથી
ચડતે નંબરે પાસ થયા. પરીક્ષા થઈ રહ્યા પછી
કોલેજમાં રજા પડી અને મોરબી પધાર્યા.

મહારાજ જમશ્રી જશવતસિંહજીનો મોરબીનો પ્રવાસ.

રાજકુમાર કોલેજમાં રજા પડવાથી મહારાજ
જમશ્રી જતાજી જમનગર નહિ પધારતાં પોતાના કુ-
પર પ્યારની નજર જોવારા મોરબીના મહારાજ અર-
વાજી સાહેબને તેમની લાગણીને લીધે તે નામદાર-
ને રૂઠું મનાવવા મોરબીના મહારાજને ત્યાં પ્રેમથી
પરોણા થયા અને કેટલાએક દિવસો ત્યાં આનંદથી
વિતાવી કોલેજનો રજા પૂરી થતાં પાછા રાજકોટ
રાજકુમાર કોલેજમાં પધારતા તેવાર થયા. મોરબીના

હાકોર સાહેબનું દિલ પોતાના મિત્ર મરહુમ સર.
વિભાજના વિયોગથી જે દેખાતું અને સર્વદા પોતે
શોકમાંજ રહેતા તે આ પોતાના મિત્રના સુકુમારને
નિરખી તથા તેની ચતુરાઈ, સદન શીખના, નમના,
ધીરતા, વીરતા, ઉદારતા, અને વિદ્યાભ્યાસમાં ગં-
ભીરતા જોઈ દેવ સર્વદા દુઃખાતુ હતું તે આજે
કેટલે અંશે આ મહારાજના ગુણોથી પ્રમત્ર થયું હશે !

મોરબા હાકોર સાહેબ સર. વાચનની બહુજ
કૃપા સંપાદન કરી તેમની પાસેથી રજા લઈ પાછા
રાજકોટ રાજકુમાર કોલેજમાં પધાર્યા. અહિં તે
નામદારનો ખીજ વર્ગમાં અભ્યાસ શરૂ થયો તે
વખતે પણ મી. હરગોવિંદ હરનામયણ પાસે
મહારાજ સાહેબનો ખાનગી વિદ્યાભ્યાસ ચાલુ હતો. આ
વખતે મહારાજ નમશ્રી જસાજીની મંગિલશ બોલ-
વાની પદ્ધતી ધણીજ ઉત્તમ પ્રકારની હતી. અને
તેઓ ધણી સારી છટાથી બોલી શકતા, જેથી
યુરોપીયનો બહુજ આશ્ચર્યમાન થતા હતા. અહિં
એટલે રાજકોટમાં મહારાજ પોતાના જુના નાગરવા-
ડામાં આવેલા ઉંતારામાં દરેક અઠવાડિયે ગામનાં

છોકરાંએને એકઠા કરી દરેક નવી મોસમી ચીજો
 વેચતા જેવી કરી બચારાં બાળકો સહ થઈ મ-
 હારાજ સાહેબને અંતઃકરણથી આશિર્વાદ આપતાં
 હતાં. કેટલાએક તહેવારોમાં બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા પણ
 આપવામાં આવતી હતી. આવું કેટલુંએક ખર્ચ તે-
 મનાં માનુષી જાનમાઈ તરફથી દેવામાં આવતું હતું.
 મહારાજ જામવી જસાણી નિવાસ્યાસમાં ઘણીક
 તીવ્ર શક્તી હતી. અંગ્રેજી ગદ્યપદ્યાત્મક પાઠો શી-
 ક્ષકની પાસે માત્ર બે વખત અધ્યયન કરવાથી શુદ્ધ
 અને સરસ રીતે આવડી જતા. વળી પણ યુક્તિસહ
 જેવો કઠણ વિષય તે પણ માત્ર બે વખત વાંચવાથી
 સમજી જતા અને તે વિષય મોઢે કરી શક્તા
 કોણેજમાં સંસ્કૃત ભણવાની ફરજ નહોતી તો પણ
 પોતાના શિક્ષકના બોધથી તેમને શોખ થયો કે આ
 ભાષા આપણા ધર્મની છે એ કઠણ છે તો પણ
 તે ભાષા આપણે સંપાદન કરી. તેમ વિચાર કરી
 સંસ્કૃત ભાષાનું શિક્ષણ શરૂ કર્યું. આવી રીતે કેટ-
 લોએક અભ્યાસ કરી વેકેશનમાં જામનગર આવ્યા.
 મહારાજ જામસાહેબ જસાણ વતનમાં આવ્યા

પછી પણ પોતાનો અભ્યાસ જરૂરી રાખ્યો હતો. વળી પણ મહારાજ સાહેબ સ્વધર્મ નિષ્ઠ હતા પોતાના ધર્મ ઉપર આસ્થા હતી એટલુંજ નહિ પણ દરરોજ સવારમાં શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનો પ્રેમથી પાઠ કરતા હતા. તેમનાં માતૃશ્રી જ્ઞાનબાઈ પણ પોતાના કુમારની વિદ્વતા જોઈ બહુજ પ્રસન્ન થતાં તેમજ નેક નામદાર આજ્ઞમ મહેરબાન લેફ્ટેનન્ટ કરનલ ડબ્લ્યુ પી કેનેડી એડમીનીસ્ટ્રેશન સાહેબ પણ તેમના વિદ્યાભ્યાસના વધારાથી તેમ ઇંગ્લેન્ડ બોલવાની છટાથી બહુજ પ્રસન્ન થતા. તે સાહેબ પણ જન્મસાહેબ પ્રત્યે કૃષ્ણાણી ઇચ્છા દાખવતા હતા.

મહારાજ જન્મશ્રીનું હવા માટે બાબા-ચડી પધારવું.

ઉનાળાની રજામાં બાલાચડી મુકામે હવા બાવા પધારતા અને સમુદ્રની હવા તેમજ ત્યાં યુરોપીયોના સમાગમથી બહુજ પ્રસન્ન થતા. પોતે પણ પોતાની ચાતુરી દર્શાવી તેઓને પણ ખુશ કરતા હતા આ એક મહારાજ જન્મ સાહેબની વૃત્તિ.

૩૯

તથા રીતભાતને માટે સારો અભિપ્રાય આપવાનું કારણ હતું. આ પ્રસન્નતા જોઈ મે. કેનેડી સાહેબે મહારાજા જામ સાહેબને રહેવા માટે દરેક પ્રકારની સગવડ વાજો બાંધી. કરાવીદિવામાં આવ્યો હતો. તે આલાયડીમાં મહાદેવના દેવાલય પાસેના છેડા ઉપરની ટેકરી ઉપર કરવામાં આવ્યો હતો. બાંજ સગવડ માટે એક (આઉટહાઉસ) બંધાવ્યું છે. ત્યાં મહારાજા સુવર વગેરેને શિકારે જતા અને વખતે (ગોલ્ફ) વગેરે રમતા રમતા.

રજા પુરી થયા પછી રાજકોટ જવા તૈયાર થયા તે વખતે તેમના શિક્ષક મી. હરગોવિંદલાલ રજા ઉપર હોવાથી અત્રેની રા. રા. બંદુલાઈ ઇન્ડ્રજ કે જે હાલ આ રોડમાં એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર છે તેઓને પોતા સાથે તેડી ગયા. મહારાજા સાહેબનો વિદ્યાભ્યાસ જોઈ તેઓ બહુજ સંતોષ પામ્યા.

જામનગર રાજકોટ રેલવેનું ખુલ્લું.

કેટલાએક વખત પછી જામનગર—રાજકોટ રેલવે કે જે રેલવેમાં બેસી હાલ આપણે કાઢીઆવાડ.

માં સુખ રૂપ ફરીએ છીએ, તે રેલવેનો જામનગરથી
 રાજકોટ સુધીનો આરંભ મ.મહારાજાજીમશ્રીવિભાજી
 કે. સી. એસ આજી. ના હાથથી કરવામાં આવ્યો
 હતો કારણ કે રેલવેથી આ પ્રાંતના વ્યાપારની વૃદ્ધી
 થઈ, ને આપણા મુલકને ફાયદો થાય એમ ધારી
 સર કરેલ પણ મનુષ્ય મહારાજા સ્વર્ગવાસ થતાં તે
 આજે પુરું કરવામાં આવ્યું હતું. પહેલ વહેલું જા-
 મનગરનાં બેડી બંદરે લાઇનનું કામ શરૂ થયું
 હતું. અને તારીખ ૮-એપ્રિલ ૧૮૯૭ ને રોજ પુરું
 થયેથી આજે દિને તે ગાડી ખુલ્લી મુકવાનું કામ
 આ. મે. કાડીઆવાડ પોલીટીકલ એજન્ટના હાથથી
 થવાનું હતું. આ પ્રસંગ ઉપર મહારાજા જામસાહેબ
 રાજકોટથી પધારવાના હોવાથી અત્રે તેમનાં માતૃશ્રી
 જાનબાઈ તરફનો પોશાક લઈ જવા માટે ડબલ્યુ.
 પી. કેનેડી. બાવનગર ટ્રાન્સીક સુપ્રાટેન્ટ સાહેબ બ-
 હાદુર અને બાઈશ્રી જાનબાઈના કાનભારી છાપીઆ
 લક્ષ્મીચંદ રણછોડ આદિ બીજા રાજ્યવર્ગી માણસોની
 જામનગરથી એક ટ્રેન અલીઆબાડ સુધી સામી ગઈ
 હતી. તેમ બીજી ટ્રેન એક રાજકોટથી મહારાજા

જામશ્રી જાસાજી સાહેબ આ. મે. પોલીટીકલ એજન્ટ
 અને તેની ઓફીસના સધના અમલદારો તેમ રા.
 રા. ખંડુનાર્જ હંદ્રીજી. મુખ્ય વકિલ રા. રા. રૂપશં-
 કરે રામરામ વગેરે કેટલાએક માણસો હતાં. મહારાજ
 જામસાહેબને પોશાક અ. પી. સો આગાડીમાં બેઠા. ત્યાર
 પછી પવન સમાન વેગ વાળી રેલવે અહીંઆ પાટથી
 રવાના થઈ અને જામનગર સ્ટેશન પર આવી. આ
 વખતે મે. પો. એજન્ટ રેલવે સંબંધી ટુંક બાણુ
 કર્યું હતું. સ્ટેશન પૂરે જામકાંથી શણુગારવામાં આવ્યું
 હતું. ચારે દિશાએ ધ્વજપનાકા ઊડી રહ્યાં હતા-
 તોપોતા અત્યંત થતા હતા. આ ક્રિયા વખતે જામનાં.
 ગરના કેટલાએક બ્રહ્મચર્યોને આમંત્રણો લેવાથી જા-
 મનગરની સ્થળી પ્રજા તથા રાજાના નાના મોટા
 અમલદારો પણ હતા. આ વખતે એક મોટી સમા-
 બરમાં આવી હતી. આ વખતે મહારાજ જામ
 સાહેબે પોતાની ધણીકે ઉત્તરના દર્શની જે કોઠાને
 રાજકોટ જવું હોય તેને આજ દિને મારી તે લગ-
 જવામાં આવ્યા હતા. દુલપાન વેંચાયા પછી તે
 મેજાવડો બરખાસ્ત થયો તે મહારાજ જામજાસાજી
 પાછા રાજકોટ પધાર્યા.

જામશ્રીને ટેનીસ રમતાં આંખ ઉપર બોલ લાગવાથી દવા માટે મુંબાઈનો પ્રવાસ.

રાજકોટ આવ્યા પછી એક વખતે મહારાજ સાહેબને રાજકુમાર કોલેજમાં ટેનીસ રમતાં આંખ ઉપર (બોલ) લાગવાથી મહારાજ સાહેબની આંખને ઘમ્મત આવી હતી તેથી ફરી તેની રાજકોટમાં સીવીલ સર્જન ડાક્ટરની દવા કરવામાં આવી હતી. ત્યાર પછી પાછા જામનગર પધારી ડાક્ટર નરશી-બાઈની સારવારથી દવા કરતાં એમ વિચાર થયો કે હજી પણ જોકે કંઈ દોષ રહી જશે તો તે નુકસાની ફરિયાદી વચશે. આથી મહારાજ જામસાહેબ પોતાના કેટલા એક ખાસ માનુસોન સાથે લઈ મુંબઈ પધાર્યો આ વખતે મેં. એડમીટ્રસ્ટ્રેટર મીં. ડમશ્યુ. પીં. જેનડી સાહેબ એઓ પોતે રજા લઈ પોતાના વતનમાં પધારતા હતા તેથી તેઓ પણ સાથે મુંબઈ ગયા અને તેને બદલે એડમીટ્રસ્ટ્રેટ તરીકે મી. એસ. બી સાહેબ પધાર્યાં મુંબઈ ગ્રાંટરોડ સ્ટેશન ઉપર ત્યાંના કેટલ એક કચ્છો તથા હાલાઈ ગ્રંડથો મહારાજ જામસાહેબની સાથે તેમને માન આપવા

પધાર્યા હતા. અને સૌ સુવાક્ય પુણ્યોની વૃદ્ધિ કરવા
 લાગ્યા. અહિ મહારાજ જન્મસાહેબ કંબાલા હીલમાં
 (ઓસ્ટ્રાલિયન) નામે ઓળખાતું મકાન છે તે મકાન-
 નમાં મહારાજ જન્મસાહેબે ઉતારો કીધો. આ વખતે
 તેમની સાથે મી. ખંડુભાઈ, ઈંદ્રજી લક્ષ્મીચંદ રણકોડ
 છાપીયા, જીવાભાઈ વગેરે માણુવા હતા, તે મકાનની
 અડોઅડ મી. ટચ અને મી. સ્મીથનો બંગલો હતો,
 તેથી કરી મુંબઈમાં મહારાજ સાહેબની સગળી
 સારવાર મી. સ્મીથની હતી. મુંબઈમાં દરરોજ સવારે
 મહારાજ સાહેબ ડોક્ટર મી. બોધને ત્યાં આંખની
 દવા કરાવવા અર્થે પધારતા અને સાંજને વખતે
 જોવા લાયક રથજો અને જોવા લાયક મકાનો જોવા
 પધારતા મુંબઈમાં રહી મહારાજ જન્મસાહેબે
 બાઈસીકલ ઉપર બેસવાનું શિક્ષણ લીધું. મુંબઈના
 કેટલાએક ગ્રહરથોએ મહારાજ સાહેબને પરોણાગત
 (ગેઠા) આપવામાં આવી હતી. શેઠ ધરમશી મુળજી
 જેઠા, શેઠ ગોરધનદાસ ધરમશી, મોરારજી ગોકળદાસ,
 તથા શેઠ વીઠલદાસ દામોદર ઠાકરશી વિગેરે શેઠી-
 આઓ તરફથી માન સાથે મિજમાની આપવામાં

આવી હતી. વળી. મે. કેનેડી સાહેબ જન્મસાહેબની દવાને માટે બલામણુ સાર ખાસ ટેટલાએક દિવસ ત્યાં રહ્યા હતા, ત્યાં રહેવાથી મહારાજની આંખ સાવ ચોખ્ખી થઇ ગઇ પરંતુ તે દિવસથી ડાક્ટરની બલામણુ હતી કે તમારે ચરમા પહેરવા; આમ આંખ દુરસ્ત કરાવી ત્યાર પછી એક દિવસે ગવર્નર સાહેબને ત્યાં મળવા પધાર્યા ત્યાં તે નામદારને ઘણુક માન મળ્યું હતું. ત્યાર બાદ પાછા રાજકોટ પધાર્યા.

મે. હેન્કોક સાહેબની ટયુટર તરીકે
અને મે. મેરલાની મુસાહેબની
જગ્યાએ થએલી નિમણુંક.

રાજકોટ આવ્યા પછી એટલે સંવત ૧૯૫૪ ની સાલમાં શિક્ષકની જગ્યાએ નામદાર હેન્કોક સાહેબને મોટા દરમાયાથી નિમ્યા અને ત્યાર પછી જમાદાર જીવાલાલને બદલે મુસાહેબ તરીકે નામદાર સાયલા દરબારના કુમાર મહેરજાન મેરલા સાહેબને મોટા પગારથી રાખવામાં આવ્યા થોડા એક વખત પછી

મહારાજના શિક્ષક મી. હેન્કોક સાહેબને વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે મહારાજ જનમજસાળ પોતાના જ વતનમાં રહી અભ્યાસ કરવા ધારે તો તે થઈ શકે. આ વિચાર મહારાજને જણાવતાં જમશ્રી જસાળએ પોતાના વતનમાં પધારવા પ્રસન્ન ચિત્તેથી હા કહી. આથી તેઓ જનમનગર પધાર્યા.

મહારાજ જમશ્રી જસાળ જનમનગર પધાર્યાથી તેમનાં માતૃશ્રી જનબાઈ, એડમીનીસ્ટ્રેટર સાહેબ હજુર આસિસ્ટન્ટ મી. માણેકલાલ તથા છાપીઆ લક્ષ્મીચંદ રણજોડ વગેરે તથા સહુ વસ્તી પ્રેમથી આનંદ પામતી હતી. મહારાજ સાહેબના વિદ્યાભ્યાસ માટે જનમનગરમાં એડીના નાકા બહાર વાયવ્ય કોણે આશરે એક માઈલને છેટે જમ બંગલો એવા નામનું એક સુંદર મકાન બંધાવ્યું હતું. ત્યાં રહી મહારાજ સાહેબ પોતાના શિક્ષક મી. હેન્કોકની પાસે વિદ્યાભ્યાસ કરતા. પોતાનો આખા દિવસનો વખત અભ્યાસમાં તથા ધર્મચર્ચે વિતાવતા. સવારે વહેલા ઉઠી સ્નાન સંધ્યાદિ નિત્ય કર્મ કરી શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાનો પાઠ કરતા. ત્યાર પછી સરસ્વતી દેવીનું સ્તવન કરી વિદ્યાભ્યાસ કરતા. બપોરના વખત

માં તેઓ મોજન આરોગી જે થડી આરામ લઈ
 પાછા અભ્યાસ આદરતા. સાંજના સાડચાર બજ્યા
 પછી મહારાજ સાહેબ મી. હેન્કોક સાહેબ તથા
 એ. ડી. કેમ્પ કુમારશ્રી મેરબા સાહેબ અને હજુરી
 વર્ગ એમ સર્વ મળી કરવા જતા વખતે પોલાગ્રાઉ
 નડમાં પોલાની પ્રેક્ટીસ કરવા જતા. વખતે ટેનીસના
 જુના ઝીમખાનામાં ટેનીસ રમવા જતા અને વખતે
 ક્રીકેટ રમવાને પધારતા વળી વખતે વખતે પોતાની
 હેડીના માણસો સામે (મેચ) પજુ માગતા. તેમાં તે
 મહારાજ સાહેબ શ્લેષમંદ થતા. આ પ્રમાણે મહા-
 રાજ જમસાહેબ પોતાનો સઘળો વખત મોજમજમાં
 વિતાવતા. જમનગરમાં આવ્યા પછી મહારાજ સા-
 હેબનો અભ્યાસ જોવો જોઈએ તેવો નિવડા લાગ્યાથી
 મી. હેન્કોક સાહેબ બહુજ પ્રસન્ન થયા, થોડા દિવસ
 પછી તેઓ મુસાફરીએ જતા પધાર્યા. કેમ કે તેમણે
 જ્ઞાન, ચારુર્ય, રાજ્યનીતિ, નિપુણતા, આદિ ગુણો
 મેળવ્યા હતા. પહેલાં કોલેજના અભ્યાસ કરી લાં
 સાખાથી મેળવી, પછી પણ વિદ્યાભ્યાસ તથા પ્રવાસ
 કરીને કુમારશ્રી મેરબાની પાસે રહીને દરેક કાર્યમાં
 મોહીતિ મેળવતા હતા.

નામદાર કુમારશ્રી જશવતસિંહજીનો ઠાડિયાવાડમાં પ્રવાસ.

જે માણસ ઘરમાંજ ભરાઈ રહે છે તેને વિદ્યા પ્રાપ્ત થતી નથી, કારણ કે જે મનુષ્યો મુસાફરી કરતા નથી તેને ખીજા દેશની રીત રીવાજ કે હુત્તર વિગેરેનો વિચાર પણ આવતો નથી, માત્ર ઘરમાંજ જગત માની રહેલા આવા મનુષ્યોનો કોઈ સારા પ્રદેશમાં પ્રવાસ કરનાર સાથે મુકાબલો કરશે તો તેમાં કેટલો ફેર પડશે, તેનો વિચાર વાંચનારને સોંપવો એજ ઉત્તમ છે “ધર્યાવિના ઝવેર ચળકે નહીં તેમજ પ્રવાસ વિના અજમાયશ મળે નહીં.” મનુષ્યને ઝવેર સાથે મુકાબલો કરીને તેઓ આ દુનીયામાંના અન્ય પ્રાણીથી શ્રેષ્ઠતા બતાવી છે; તેમ પ્રવાસથી મનુષ્યની કીમત વધતી જાય છે જેથી એમ સિદ્ધ થાય છે. કે પ્રદેશ જવું સુખકર છે.

સ્વર્ગવાસી મહારાજા જમશ્રી જશવતસિંહજી પણ પોતાના પરિજનો સાથે ઠાડિયાવાડની મુસાફરીએ પધાર્યા. તે વખતે પોતા સાથે ચાલવા માટે રાજધના માણસો અને શિક્ષક મી. “હેનકોક”

સાહેબ તથા તેમનાં મઠમસાહેબ તેમજ એડીકેપ
 કુમારશ્રી મેરબા સાહેબ અો ખવાસ હરજી મેર
 આદિ માણસોને પસંદ કર્યા હતા; સતે ૧૯૫૭ ના
 માગસર મહિનામાં જમનગરથી રવાનાં થઇ પ્રથમ
 ગોંડલ પધર્યા તે વખતે ગોંડલના નામદાર ઠાકોર
 સાહેબ સર ભગવતસિંહજી વિનાયક પધારવાથી
 તેમના દીવાન આદિ અમીરો સામા આવ્યા હતા.
 ત્યાં મહારાજા જે દીવસ રહી ત્યાંની નવી નવાઈ
 અતે રાજ પ્રકરણી ખાતાં નીરખી ત્યાંથી જુનાગઢ
 પધારવા રવાનાં થયા. જુનાગઢમાં વજીર ખાવદીન-
 ભાઈ દીવાન સાહેબ આદિ અમલદારો સામા લેવા
 પધાર્યા હતા. ખુદાવંદ મહારાજા નવાખ સાહેબને
 ધણા માન સાથે મળી ત્યાંની રાજ્યની પદ્ધતી અતે
 નવી નવાઈ નીરખી ગીરનાર પધાર્યા, ગીરનારની
 સવળી જાણવાજોગ જગ્યા જોઈ, ત્યાં નીમેશ્વર ભ-
 ગવાનનાં દેરામાં રહી બીજે દીવસે પાછા જુનાગઢ
 પધારી આર દીવસ રોકાઈ, ત્યાંથી વેરાળ પધારવા.
 જ્યાં જુનાગઢ સરકાર તરફથી ધણા માન સાથે ત્રણ
 દીવસ રહી પ્રભાક્ષેત્રની સવળી યાત્રા કરી ચોરાશી

કરી આહ્વાણેને ઘણું દાન આપી ત્યાંથી પાછા
 પાલીતાણે પધાર્યા. ત્યાં પાલીતાણાના મહારાજ મા-
 નસિંહજી સ્વામી સાથે સામા લેવા પધાર્યા હતા,
 ત્યાં ઘણા માન સાથે ત્રણ દિવસ રહી સેતુજી ઉ-
 પર પધાર્યા. ત્યાં શ્રાવકોનાં દેરાં આદિ સઘળી જગ્યા
 ઝો જોઈ ત્યાંથી માન સાથે પાછા ફર્યા હતા.
 ભાવનગરમાં પ્તેગ હોવાથી ન પધારતાં પરભારા વઢવાણ
 પધાર્યા. ત્યાં વઢવાણ મહારાજ સાહેબ નામદાર બાલ-
 સિંહજી કે તેમના મિત્ર સ્વામી સાથે સામા લેવા પધાર-
 ર્યા હતા. ત્યાં ત્રણ દિવસ રહી પાછા મોરબી પધાર્યા
 હતા. ત્યાં મોરબી મહારાજ વિલાયત જવાથી તેમના
 કુમાર સાહેબ અને દિવાન સાહેબ સામા લેવા
 આવ્યા હતા. ત્રણ દિવસ રહી વાંકાનેર પધાર્યા. ત્યાં
 સ્ટેશનપર મહારાજ અમરસિંહજી દિવાન સાહેબ
 આદિ કેટલાંએક માણસોએ સામાં આવી મહારાજ
 જામશ્રી જસાજી સાહેબને માન આપ્યું હતું ત્યાં એક
 દિવસ રહી પાછા અમદાવાદ જવા રવાના થયા
 અમદાવાદમાં પણ કેટલાંએક ગ્રહસ્થો તરફથી મહારાજ
 સાહેબને ઘણુંક માન મળ્યું હતું. ત્યાં ત્રણ

દિવસ રહ્યા અને અમદાવાદમાં જાણુવા લાયક સ્થાનો
 જોઈ હિંદુસ્તાનમાં પધારવાનું હતું તેટલામાં મહારા-
 જ સાહેબને તાવની બીમારી લાગુ પડી એટલે ત્યાં
 બે દિવસ સરજન ડાકતર પાસે દવા કરાવી. પણ ત-
 બીયત ન સુધરવાથી ત્યાં પાંચ દિવસ રહી તે
 સરજનને સાથે લઈ રાજકોટ આવ્યા. અહિં મહા-
 રજા જામશ્રી જસાજી સાહેબને સારી રીતે સુવાણુ
 થઈ ત્યાર પછી જામનગર પધાર્યા. રાજમાતા જન-
 બાઈને પોતાના પુત્રને ક્ષેમકુશળ જોઈને બહુજ હર્ષ
 થયો હતો, જ્યો તેણે કેટલીક ખેરીયાત કરી હતી.
 આહીં આવી પંદર દિવસ રહી ફરીને પાછા હિંદુ-
 સ્તાનની મુસાફરીએ જવા પધાર્યા.

**નામદાર કુમારશ્રી જશવતસિંહજીનો
 હિંદુસ્તાનમાં પ્રવાસ.**

જામનગરથી રવાના થઈ પરભાર્યા મુંબાઈ પધાર્યા
 ત્યાં ગ્રાંટરોડરોશનપર કેટલાએક કચ્છી તથા હાલાઈ
 મહસ્થો સામા આવેલા હતા. ત્યાં કેટલા કારણસર
 મહારાજ સાહેબ વોટસન હોટલમાં ઉતર્યા હતા. ત્યાં

ત્રણ દિવસ રહી કાશીએ પધાર્યા હતા. અહિંમાં જંમા
સ્નાન કરી કાશી વિશ્વનાથનું પૂજન કરી અને શ્રાદ્ધ
સારી, ચોરાશીઓ કરી બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા આપી
સંતુષ્ટ કર્યા તથા પોતાના પુરોહિતને વર્ષાશન બાંધી
આપ્યું. કાશીમાં દેવદર્શન વગેરે સર્વ કરી તથા ત્યાંની
નવી નવાઇ નીરખી છ દિવસ રહી, પ્રાગરાજ પધાર્યા.
ત્યાં પણ કેટલુંએક માન પામી ઉપર મુજબ શ્રાદ્ધ
સારી બ્રાહ્મણોને દાન દક્ષિણાથી પ્રસન્ન કરી આશિ-
ર્વાદ મેળવ્યો. પ્રાગરાજમાં પાંચ દિવસ રહી ત્યાંથી
નખલોર પધાર્યા. ત્યાંની કેટલીએક જોવા લાયક જ-
ગ્યાઓ તથા જોવા લાયક ચીજો જોઇ, ત્યાં પાંચ
દિવસ રહી આગ્રે પધાર્યા. આગ્રામાં આઠ દિવસ રહી
ત્યાંનાં જોવા લાયક મકાનો, મસજીદો અને ત્યાંની
કેટલીએક ઠારીગીરી જોઇ ત્યાંથી સીકંદરાબાદ પધાર્યા.
ત્યાં પણ કેટલીએક જગ્યાઓ જોઇ એક દિવસ રહી
પાછા આગ્રે પધાર્યા. ત્યાંથી કાનપુર આવ્યાં. ત્યાંની
કેટલીએક પ્રસિદ્ધ પ્રસિદ્ધ જગ્યાઓ તથા નવીન બના-
વટો જોઇ ત્રણ દિવસ રહી, દિલ્લી પધાર્યા. બન્ધ બ-
રતખંડની રાજધાની જોવા માટે મહારાજ બહુજ

આતુર હતા, જેથી કરી મહારાજા જામ જસાણ સાહેબ તે શહેર જોવા ભાગ્યવાન થયા. અહિં આં કેટલીક પુરાતની પ્રસિદ્ધ જગ્યાઓ, તાજમહેલ, રાજ મહેલ, કેટલાએક બાગો અને ત્યાંના કેટલાએક વિ-
ભાગો જોયા. ત્યાર પછી મહારાજા જસાણ સાહેબે, નામદાર વોઇસરાયને મળ્યા. નામદાર વોઇસરાય જામ સાહેબની આતુરી જોઈ બહુજ પ્રસન્ન થયા અને કેટલુંએક માન આપ્યું. ત્યાં આઠ દિવસ રહી પાછા પોતાના દેશમાં પધારવા રવાના થયા. દિલ્લાથી રવાના થઈ વઢવાણ આવી પોરબંદર રેલવેમાં ખીરાણ બાલવા સ્ટેશને આવ્યા. અહીં મહારાજા જામ સા-
હેબને માટે કેટલીએક સામગ્રી તથા રસોઈ તૈયાર રાખવામાં આવી હતી જે આરોગી નામદાર ધુમલી પધાર્યા. ધુમલીમાં નામદાર એડમીનીસ્ટ્રેટર મી. ફ્રેન્ડન સાહેબ સિંહનો શિકાર કરવા માટે અત્રે આવેલા હતા. તે પ્રસંગે મહારાજા જામ જસાણ સાહેબ પણ અહિં પધાર્યા. ત્યાં મહારાજા સાહેબે કેટલાએક શી-
કારો કરી મી. ફ્રેન્ડન સાહેબને પોતાની આલાકી બતાવી હતી. ત્યાં આઠ દિવસ રહી વિવાહ પ્રસંગ

નજીક આવવાથી મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબ
પાછા જામનગર પધાર્યા. અને એડમીનીસ્ટ્રેશન મી.
ફ્રેન્ટન સાહેબ પાછળ રહ્યા હતા.

મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબનો લગ્ન મહોત્સવ.

જામશ્રી જસાણ સાહેબ જ્યારે યુવરાજ પદે
હતા, તે વખતેજ મરહુમ મહારાજા સર વિભાજીએ
જામનગરના ગાદિપતિ પ્રથમ વાઢેર રાણી પરણે એવો
કુળ મર્યાદાનો રિવાજ હોવાથી આરામડાના વાઢેર
લક્ષ્મીબાની પુત્રી અચ્છુબા સાહેબનાં ઘણાં વખાણ
સાંભળીને પ્રથમ ત્યાં સગપણ કીધું. ત્યાં રાધવભાઈ
જેદાણી મોટા દમામથી રાજ્ય રીત પ્રમાણે ધરેણું
ચઢાવવા ગયા હતા, ત્યાર પછી આંખરડીના વાળા
કેસુબાની પુત્રી કશળીબા વેરે તથા ગુજરાતમાં આ-
વેલા વરસોડાના આવડા માધવસિંહજી અને બાલ-
સિંહજીએના પુત્રીઓ માણબા અને મોંઘીબા વેરે
સગપણ કીધું. અને ઢંઢા ગામના સોઢાશ્રી ભાવ-
સિંહના દાનાસિંહજી તથા કેશરીસિંહજી નામના બે
પુત્રોમાત્ર. કેશરીસિંહજી પુત્રી જામબા વેરે સગપણ

કીધું. આ પ્રમાણે જામશ્રી વિભાજ્યે પોતાના કુમાર
જન્મવતસિંહજીનું સગપણ પાંચ જગોએ કર્યું હતું.

આ લગ્ન પ્રસંગમાં દેશોદેશથી કેટલોએક માલ
મંગાવી ધણાએક ઉત્સાહથી દેશોદેશમાં કુમકુમ પ-
ત્રિકાઓ મોકલી સુંદર સુશોભીત મંડપ રચાવી મોટી
ધામધુમથી વિવાહોત્સવ થવા લાગ્યો. આ મહા પ્ર-
સંગે દેશોદેશના રાજા, રાણાઓ અને અમીર ઉમ-
રાઓ આવી હાજર થયા હતા. મહારાજ સાહેબના
લગ્ન મહોત્સવના મંડપારોપણનું મુહૂર્ત સંવત ૧૯૫૭
ના માહા વદિને દિવસે હતું. આજ દિને સવારમાં
એક મોટી કચેરી ભરવામાં આવી હતી. તે કચે-
રીમાં કેટલાએક રાજાઓ, રાજકુમારો બાપાતો
અને ગરાશીયાઓ, તેમજ અમારો અને મહસ્થો
વગેરેથી વિભૂષીત થઈ રહી હતી. આ કચેરી ભર-
વાને માટે દરબાર ગઢના આગલા ચોકમાં એક મ-
હાન મંડપ કરવામાં આવ્યો હતો. મંડપારોપણ
કરતી વખતે મધુર ઠઠી માનિનીઓના રાગ રંગ
અને મંગળકારી ગીતોના સુદર અવાજ કરતી સં-
ભળાતી હતી. ખાદણો દક્ષણાઓ પામા જય- જય-

કરના વાક્યો વદતાં દક્ષિણ પામી આશિર્વાદ ઉચ્ચારતા હતા. ભાટો, ચારણો અને કરિ પડિનો પોતાની ઉત્તમ પ્રકારની નૌતમ અને સારા સમયની શોભામાં વૃદ્ધિ કરે તેવી મનહરણુ કવિતાઓ ગાવા લાગ્યા. આ વખતે મહારાજ જામશ્રી જસાજી કચેરીમાં પુણ્ય-ચંદ્રની પેડે પ્રકાશી રહ્યા હતા. અને સર્વ બ્રાહ્મણોને દાન દક્ષિણા અને ભાટો, ચારણો વગેરેને યોગ્ય ઇનામો અપી પોતાની પવિત્ર કાર્તિને દીપાવી હતી. એંડ આદિવાજીત્રો અને તોપેના બહાર ચતા હતા.

ત્યાપછી તે ઠેક વિવાહ સુધી દરરોજ દરતાં દરતાં પુણ્યકાઓ ચઢવા લાગ્યા. આ વખતની શોભા નિહાળી સૌ કોઈ લોકો આનંદ મગ્ન રહેતા, મહારાજ જામશ્રી જસાજી સાંઈય પોતે પણ આવા શુભ સમયમાં આનંદ મગ્ન રહેતા હતાજ; પણ પોતાનાંજ વિવાહયા બાળયુવાન હોવા છતાં ગંભીર આનંદમાં રહેતા હતા.

સંવત ૧૯૫૭ના માહાવદિ ૮ ના લગ્ન દિવસે એ જગેએ ખાજ મોકલવાના હતાં તેથી તેની પણ તૈયારીઓ થતી હતી. દનજનોનાં દુઃખો કાપવાવાળા,

કેદરેની કાંતિ સમાન, અને શુદ્ધિ નિવાન મહારાજ
 જમશ્રી જસાજી સાહેબનો વિરામદોસવ આદર્યો. આ
 વખતે ઘરોઘર કોકિલાના કંઠ સમાન મધુરતાવાળી
 માનિનીયો મંગળ ગીતો ગાવા લાગી. લગ્ન સમય
 વખતે પ્રથમ ગણપતિ તથા કૃષ્ણદેવી અ.શાપુરા
 માતાજીની પુજા કરી ઘોડા, હાથી, રથ, પાલખી
 તથા કેટલાએક ઉમરાવોથી અતિ ઉત્તમ સ્વારી સજી
 આરાંમડાના તાઢેર લઘુભાને ત્યાં એક ખાંડુ મોક-
 લાચું. ખીન્નું અને એક ખાંડુ આંગરડીનાવાળા કેસુભાને
 ત્યાં એમ બે જગોએ ખાંડુઓને ઘણી મોટી સ્વારી
 સાથે રવાના કીધાં. આ વખતે જામનગરમાં તેમ
 સર્વ દેશોમાં ઘણાજ ઉત્સવ ફેલાઈ રહ્યો. વળી
 સ્ત્રીઓ ઝરખાઓમાં બેસી આનંદોત્સવના ગીતો
 ગાવા લાગી, જે પ્રમાણે બન્ને ખાંડુઓ બડી ધામ-
 ધુમથી વેહવાઈયાને ત્યાં પહોંચ્યાં. આજ ને લોકોના
 મનમાં સોનાનો સૂરજ ઉગ્યો હોય એવા સર્વ કાંઈના
 અંતરમાં મોદ છવાઈ રહ્યો. વળી વહેવારનો પરુ
 સુંદર સ્વારી સજી મોટી ધામધુમથી સામેયું લઈ
 સામા આવ્યા. તે ખાંડાની સાથે ઘણા ઉત્તમ કોતરો.

આલ્યા, અને સોનાની છડીવાળા ચોપદારો મધુર સ્વરથી નકીય પોકારવા લાગ્યા. વરસાદની ઝડીની માફક દારૂની મનવારો ચાલવા લાગી. સગાંસ્નેહીઓ પરસ્પર સમુદ્રમાં આવતી ભરતીના મોજા માફક મોજામાં આવી જઈ હાસ્ય વિનોદ કરવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે ધામધુમથી ખાંડાં જતી વાસે આવ્યાં. અને જનૈયાઓ પણ ઉત્તમ પ્રકારનાં મિષ્ટાન્ન ભોજન કરવા લાગ્યા. તે વખતે ઘણા રાગરંગ અને ફટાણાં આદિ અનેક ગીતો ગાવા લાગ્યાં. ત્યાર બાદ ગોર મહારાજે આવી ખાંડું પુજવાનું મુહુર્ત થયાના ખખર આપતાં ખાંડાં ચોરીમાં આવ્યાં. આ વખતે યાચકોના હર્ષની સીમા રહી નહિ. અને ભૂદેવો વેદોચ્ચાર કરવા લાગ્યા; સ્ત્રીઓ અત્યાનંદ પામી માંગત્રીક ગીતો ગાવા લાગી. ત્યાં અપાર દાન દક્ષિણા પામી બ્રાહ્મણો જ્યજ્ઞયકારના શબ્દો ઉચ્ચારવા લાગ્યા, અને ભાટચારણ આદિ કવિઓ મનો વાંચ્છિત ઇનામ મેળવી કીર્તિ કરવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે ખાંડાંને વધાવા ઘોડાં, વાસણો, અને વસ્ત્રાભૂષણો વગેરે અપાર દાયજો આપી વિદાય કર્યા. ત્યારે જનૈયાઓ દાત

વગેરે આપી લાખો માણસોના મ્હોડાથી મહારાજા
જામ સાહેબનો જશ ગવરાવી રવાના થયા.

મહારાજા જામશ્રી જસાણ પોતાની હેડીના કુ-
ટલાએક રાજાઓ અને રાજકુમારોને ભાતભાતનાં
વસ્ત્રાભૂષણ, હીરા તથા લીલમ વગેરેથી જડિત ઉમદા
પોશાકો પહેરાવી વરઘોડે ચડવા તૈયાર થયા. તે
શોભા જોઈ રાજાઓ તથા કવિઓ પણ મહારાજા
જામશ્રી જસાની કીર્તિ કરવા લાગ્યા. તથા પોતાના
અમીર ઉમરાવો વગેરેને પણ સાથેજ લીધા. આ
વરઘોડામાં મહારાજા જામસાહેબ પોતે મદ વધારવા
લાગ્યા. તથા પોતાને લાગતાવળગતા રાજમિત્રો વ-
ગેરેને પાવા લાગ્યા. તે વખતનું મહારાજા જામસા-
હેબનું સૌદર્ય જોઈ અપ્સરાઓ પણ મોહિત થઈ
ગઈ. આખા શહેરમાં વિષ્ણુવિષ્ણુ પ્રકારના રંગના
દિવાની રોશની કરવામાં આવી હતી. વસ્ત્રાવંકરથી
અપ્સરાઓ સમાન સુશોભિત દાસીઓ સંગીતશાસ્ત્રને
અનુસરી સમસર સાધી મધુર કંઠે સુંદર ગીતો
ગાતી હતી. એ પ્રમાણે તૈયાર થઈ મહારાજા જામ
સાહેબ મણુપતિને પગે લાગવા પધાર્યા ત્યારે આ-

હાથો વેદ કંચની કરવા લાગ્યા. વરરાજા જનમસાહેબ
હાથી ઉપર સુવર્ણની અંબાડીમાં બિરાજ્યા ત્યારે તે
અતી શોભવા લાગ્યા, વળી વરધોડામાં ફરતી પુલ-
વાડીની મધ્યે બિરાજેલા હતા, ત્યારે તે રાજા પ્ર-
ભાત સમયે ઉદ્યાનમાં ઉદય થતા સૂર્ય સમાન કાં-
તિથી શોભવા લાગ્યા. તે જોઈ લોકો પ્રસન્ન થઈ
આશ્ચર્ય આપવા લાગ્યા. તે વખતે અસંખ્ય મ-
શાલો અને બીજી રોશનીના પ્રકાશથી રાત્રી છતાં
પણ દિવસ હોય તેમ દેખાવ થઈ રહ્યો. તે વ-
રધોડામાં પણ કેટલાએક પ્યાદનો, સ્વારો, તથા મ-
હારાજા જનમશ્રી જસાણનો નાયનો ઘોડો વગેરે જોઈ
લોકો ખોતે જનમસાહેબનાં દર્શન થવાથી પોતાના
અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યા. ત્યાં નાયતી કંચનીઓથી
અપ્સરાઓ પણ લજ્જા પામવા લાગી. વિવિધ પ્ર-
કારના વાદિત્રોના નાદ સાંભળી મોટા યોગેન્દ્રો પણ
મોહાંધ થયા. આતસબાજીઓ છુટવા લાગી બાદ-
રવા માસના ગાજતા મેઘ સમાન તોપોના બહાર
થવા લાગ્યા આ વખતે પોતાની રૂંચવને રાજી રાજી
જોઈ પોતાના મનમાં બહોળા આનંદ થતા હતા. મ-

હારાજી જામસાહેબના સહજ શત્રુ આથી લાજ
મરતા હતા. રસ્તામાં બંને બાબુએ ભરનાય ગર-
દીથી જોનારાઓના ક્યાંય પણ મારગ નહિ મળતાં
જેમ તેમ મહારાજી જામસાહેબનાં દર્શન કરવા
ભાગ્યવાન થતાં. આ પ્રમાણે સ્વારી લઈ મહારાજી
જામજસાજી સાહેબ તોરણે પધારતાં. તેમના ઉપર

પુષ્પની વૃદ્ધિ થવા લાગી, ચોસરા ચમર થવા લાગ્યાં
અને મહારાજી જામસાહેબ તોરણોને વંદવા લાવી
ઉપરથી હોડે ઉતર્યા. આ વખતે વિવિધ માતનાં
અનુપમ વાદિત્રો વાગવા લાગ્યાં. અને કેટલાક મા-
નિનીઓ પોતાના મધુરકંઠથી માંગલીક ગીતો ગાવા
લાગી. એ રીતે સેનાના સ્થંભો તથા મોતીની
ઝાલરોવાળી જરિયાન કનાત તારૂં હતી. તથા ત્યાં
જરીયાનની ગાદીઓ અને ગત્રીયાઓ બીજાવેલા
હતા એવી અનુપમ ચોરીએ પધારી પરણ્યા ત્યારે
ભૂરશી દક્ષિણા પામી આહ્વાણે વેદધ્વની કરી જ્યજ્ઞ
શબ્દો ઉચ્ચારવા લાગ્યા એ પ્રમાણે આહ્વાણે નો
આશિર્વાદ લઈ સ્વારી પાછી વળી અડા ધામધુમથી
જનાનામાં પધારી રાજમાતા જાનબાઈને પગે લાગી

તેમની અત્યુત્તમ આશિષ સંપાદન કીધી. ખીજે દિવસે પ્રભાતમાં મોટી કચેરી ભરી પોતાની કીર્તિને ગાનાર કવિઓને પ્રીતથી ઘણા ઇનામો આપ્યાં. અને પોતાની પવિત્ર કીર્તિને કાયમ કરી.

વળી સંવત ૧૯૫૭ ના મહાવદિ ૧૦ ને દિવસે ત્રણ ખાંડાઓ મોકલી લગ્ન કરવાનાં હતાં. તેમનું એક ખાંડુ વરસોડાવાળા ચાવડા માધવસિંહજીને ત્યાં, અને એક ખાંડુ વરસોડાના ચાવડા બાલસિંહજીને ત્યાં, અને એક ખાંડુ સોદા કેશરીસિંહજી બાવસિંહજીને ત્યાં એમ ત્રણ ખાંડાઓથી લગ્ન થયાં અને તે પણ ઉપર મુજબ ગડી ધામધુમથી પરણી પૂર્વજો અને પોતાના માતૃશ્રીનો પરીપૂર્ણ આશિર્વાદ લીધો. આ પ્રમાણે પાંચ રાણીઓ પરણ્યા.

૧. અચ્છુમા પટરાણી તે આરાંબડીના વાઢેર લઘુભાની પુત્રી.

૨. કશળીમા તે આંબરડીનાવાળા કેશુભાની પુત્રી

૩ માછળા વરસોડાના ચાવડા માધવસિંહજીની પુત્રી.

૪. મોઘીબા તે વરસોડાના ચાવડા બાલસિંહજીની પુત્રી.

૫. જામખા તે દંડા ગામના સોઢા કેશરીસિંહ-
જીની પુત્રી.

આ પ્રમાણે પાંચ રાણીઓ પરણ્યા હતા. રાણી-
ઓ પરણી મહારાજ અત્યંત શોભા તથા આનંદમાં
પુરજનોથી વધાયાયા. આનંદ મંગળ વરતી રહ્યો હતો.
આ વખતે જોષ્ટ એડમિનિસ્ટ્રેશન હતું છતાં રાજ
રીતી એવી ઉત્તમ જળવાઈ હતી કે કાંઈ ખામી ન
હોતી. યાચકોને દાન આપવામાં કાંઈ બાકી નહોતું
મહારાજ દાન આપવામાં તો અનન્ય હતાજ. આ
પ્રમાણે ગ્રહસ્થાત્રમના સ્થંભરૂપ વિવાહ કાર્યને પૂર્ણ
આનંદથી પૂર્ણ કરી મહારાજ આનંદથી મહાલતા
હતા. મહારાજના વિવાહ વખતે જે ઉત્તમ શોભા
થઈ હતી. તે અપૂર્વ હતી એ વખતે એડમિનીસ્ટ્રેશન
મી. એલ. એલ. ફેન્ટન હતા.

દોહા.

અંગક દિન અનંદકો, લક્ષ્મ વધાઈ હોત, ।
સુંદર સારે વાહેરમેં, અનહદ પ્રગટી જ્યોત. ॥

*સંવત મુની શરમતિશશી, માઘ કૃષ્ણ શુભ દિન;
મહત્તી લગ્ન વિનોદમેં, નવલ નિવાસી લીન. ॥

સોરઠો.

સ્વારી ચઢી વિશેષ, નવલભુપ મશવંતકી ।
શોભામે નવ શેષ, ફતના આઢંચર કિષા ॥

નામદાર કુમારશ્રી જશવતસિંહજીનો કાશ્મીરનો પ્રવાસ.

મહારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબના વિવાહ કાર્ય થઈ રહ્યા બાદ કેટલાએક વખત પોતાના શિક્ષક તરીકે હેન્ડોકની પાસે રહી વિદ્યાબ્યાસ કર્યો. ત્યાર પછી એટલે ૫ માસ વિત્યે તે નામદાર પ્રવાસે જવા દબાવાન થયા, આથી મહારાજા સાહેબ પોતાની સાથે લેવાના માણસોને તૈયાર કર્યાં. તેમાં એ. ડી. કેમ્પ કુમારશ્રી મેરબા સાહેબ, મી. હેન્ડોક તથા તેમનાં મદદમ સાહેબ હબ્બુરીઆમાં ખવાસ હરજી

મર જટલર તથા અયુષકર આદિકેટલોએક માણસો
હતાં. આ વખતે મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબને
કાશ્મીરની મુસાફરીએ પધારવું હતું જામનગરથી રવાના
થઈ પોરબંદર મુકામે પધાર્યા. ત્યાં મહારાણા ભાવ-
સિંહજીને ભાવથી ભેટ્યા તે નામદાર મહારાજા જામ
સાહેબને લેવા સામા સ્ટેશનપર બી ધામધુમથી પ-
ધાર્યા હતા. ત્યાં કેટલુંએક માન પામી રાજરીતથી
વાકેફ થઈ. ત્યાં ત્રણ દિવસ સુખેથી રહી કેટલુંએક
માન સહિત સ્ટીમર રરતે કચ્છી (સીંધ) ઉતર્યા
વિદાય થયા. કરાંચીના બંદર ઉપર કેટલાએક સિંધી,
કચ્છી અને જોડીયા વગેરેના કાઠિયાવાડી ગ્રહસ્થો
મહારાજા જામ સાહેબશ્રી જસાણને માન આપવા
સ્ટીમર ઉપર એકઠા થયા હતા. સ્ટીમર સહીસલામતે
આવી પહોંચી. આ વખતે સામા આવેલા ગ્રહસ્થો-
ના મનમાં સર્વત્ર આનંદ આનંદજ છવાઈ રહ્યા.
મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબ મંગળ વાણી તથા
પુષ્પોથી વધાવાયા. એ રીતે કેટલુંએક માન પામ્યા.
ત્યાં સઘળું શહેર નીરખી જાણવા લાયક નવી તથા
પુરાતની જગ્યાઓ, મંદિરો વગેરે ત્યાંની નવી નવાઈ

નીરખી છ દિવસ રહી ધણા માન સાથે સાતમે દી-
 વસે પંખખની રેલમાં ખીરાજી પરભારા લાહોર મુ-
 કામે પધાર્યા. અહિં પણ કેટલાએક લોકોએ સામા
 આવી ધણું માન આપ્યું હતું, વળી ત્યાંના નામદાર
 ગવર્નરને મળી તેમની પાસેથી કેટલુંએક માન પાન
 મેળવી નામદાર ગવર્નર સાહેબને પોતાની આતુરી
 દર્શાવી સંતોષ કીધા, તેમજારાજ સાહેબની ઇચ્છીશ
 બોલવાની પદ્ધતી જોઈ નામદાર ગવર્નર સાહેબબહુજ
 આનંદ પામ્યા અને તેમનાં વખાણ કીધા. ત્યાંની
 સધળી જાણવા જોગ જગ્યાએ નીરખી ત્યાં સાત
 દિવસ સુખમાં વિતાવી આઠમે દીવસે અમરસર પ-
 ધાર્યા. ત્યાં પણ કેટલુંએક માન પામી ત્યાંનું લશ્કર
 તથા લશ્કરી કવાયત નીરખી આનંદ પામ્યા. વળી
 નાનકશાહનો (નાનક પંથના ધર્મગુર)નો દરબાર જોયો.
 કે જે દરબાર સોનેથી શણગારવામાં આવ્યો છે, આદિ
 કેટલીએક નવી નવાછ નીરખી એક દીવસ આનંદમાં
 રહી પાછા લાહોર પધાર્યા. લાહોરથી પાછા રાવલ-
 પિંડા પધારવા તૈયાર થયા. ત્યાંથી રેલવેમાં ખીરાજી
 રાવલપીંડી મુકામે પધાર્યા. ત્યાં જાણવા જોગ જગ્યા-

ઓ વગેરે નીરખી ટાંગાઓ બાડે કરી બારામોલાથી
 ખુદ કાશ્મિરની રાજધાની શ્રીનગરમાં પધાર્યા. ત્યાં
 પણ મહારાજ જન્મસાહેબને સારી રીતે માન મળ્યું.
 વળી ત્યાં જંમુ નામના શહેરના મહારાજની મુલાકાત
 લીધી. જંમુના મહારાજ ઘણા માન સહિત મિજ-
 બાની દીધી. શ્રીનગરમાં મહારાજ જન્મશ્રી જસાણ
 સાહેબ હાઉસપુટમાં (પાણીમાં રહેનારી સ્ટ્રીમર કે જે
 ધરની માફકજ હોય છે) ત્યાં રહ્યા. અહીં દોઢ માસ
 રહી કાશ્મીરનાં નાના નાના શહેરોની દરરોજ મુસાફરી
 કરી ત્યાંથી સાલદીપુર સીધાવ્યા. અહીં ઘણુંએક
 માન પામી ત્રણ દીવસ રહી જોવા લાયક જગ્યા
 ઓને જોઇ ત્યાંથી હલ્દેગ તળાવ જોવા ગયા.
 આ તળાવની ખુબી વીચીત્ર પ્રકારની છે. એ
 તળાવમાં મુસાફરી કરતાં એવો આનંદને જો-
 વામાં લીજત આવે છે કે ખીજું સર્વ કામ તણ
 દઇ જોવામાંજ લીન રહેવું પડે છે. આ તળાવની
 આજુગાજુ બરફના પહાડો આવેલા છે, તે તળાવ-
 નાં પાણીમાં એવા તો સુંદર અને મનહર દેખાય છે
 કે જાણે તે તળાવમાંજ પહાડ હોય નહિ ત્યાં એક

દિવસ રહી ગાંધરબલ તળાવ જેને કેટલા એક સોકો
 (પરીનું તળાવ એવું નામ આપે છે) તે તળાવની
 ખુબી ત્રણ દિવસ સુધી જેમ ત્યાંથી હરમુખ પર્વત
 કે જે પર્વત ઉપર ગંગાજીની ધારા પડે છે તે પર-
 વત ઉપર ચઢવા તૈયારી કરી પરંતુ મહારાજ
 સાહેબના ટ્યુટર મી. હેન્કોક સાહેબનાં મદદમસાહેબ
 સીક થઈ જવાથી ત્યાંથી પાછા ફરી શ્રીનગર આ-
 વ્યાં શ્રીનગરથી ગજવિહારા જઈ ત્યાં કેશરનાં ઝાડો
 નિરખ્યાં અને ત્યાંથી ઘરલામાબાદ ગયા ત્યાં સાત
 દિવસ રહી શાહજહાન બાગ, કિલ્લો અને જેલમ
 નદિનું મથક નિરખી ત્યાંથી પાછા શ્રીનગર સિધાવ્યા
 ત્યાં બાદશાહનો શાહની બાગ જોયો, તેમાં પડતી
 પાણીની ધારાઓને અવરોધી આનંદ પામ્યા. બીજું
 તખ્ત સુરેમાન તથા પહાડ ઉપર આચાર્યજી શ્રી
 શુક્રાચાર્યજીના સ્થાપેલા શંકરનાં દર્શન કીધાં. વળી
 હરી પર્વતનો કિલ્લો તથા જેલ વગેરે જોયાં. ત્યાં
 જંમુ મહારાજની રાજધાની જેમ ગુંમાર્ક પહાડ
 જેમ શ્રીનગર આવી રાવત્રીડિ થઈ લાહોર દિલ્લી
 વગેરે મુલાકાત કરી સહિ સલામત રેત્રવે રસ્તે
 જામનગર પધાર્યા અહિં આવી દરરોજ પોતાના

વિદ્યાભ્યાસમાં ખંતથી મહેનત કરવા લાગ્યા પળી દરરોજ સવારના પાછલા ત્રણ પ્રહર બાકી રહે તે વખતે સયનમંદિર છોડી પોતાના દેવ મંદિર પધારતા, ત્યાં સ્નાનસંધ્યાદિ સંમ્પૂર્ણ બાવથી કરતા એ ટહુંજ નહિ પણ સાક્ષાત પોતાના વડવા શ્રી કૃષ્ણચંદ્રની પ્રસાદીરૂપ શ્રીમદ્ભાગવત ગીતાનો નિત્ય બાવથી પાઠ કરતા તેમજ તે મહારાજ સાહેબ પોતાની વિદ્યા વધારે આવડે તેથી કરીને દરરોજ સરસ્વતી દેવીનાં રાત્રાનો પણ પાઠ કરતા મહારાજ જમશ્રી જસાજી સાહેબને લઘુસ્તવનાં સ્તોત્ર ઉપર ધણોજ બાવ હતો તેથી તેપણુ કરતા આ પ્રમાણે આશરે પાંચ માસ વિતાવી ૧૨ી સીલોનની મુસાફરીએ જવા તૈયારી કરવા લાગ્યા તેથી મે. કુમારશ્રી મેશ્વર સાહેબ. હેન્ડાક સાહેબ, તથા બીજા કેટલાએક હાજુરીઓને સાથે લઈ મુસાફરીએ જવા ચોકસાઈ વિદાય થયા.

મહારાજ જમશ્રી જશવતસિંહજીની
સીલોનની મુસાફરીનો પ્રવાસ.

જમનગરથી શુભ મુકૂર્તમાં રેલવેમાં બીરાજી

પરજારા મુંબાઈ પધારયા મુંબઈમાં આંટરોડ સ્ટેશન ઉપર હાલાઈ તથા કચ્છી કેટલાએક સહયોગીઓ મહારાજા જામસાહેબને માન આપવા તૈયાર હતા ટ્રેન આવતાંજ તે લોકોના અંતરમાં આનંદના ઉભરાયે પ્રવેશ કર્યો અને સૌ મહારાજા સાહેબ પુષ્પથી વધાવવા લાગ્યા અને કેટલાએક તો માન તરીકેનો પોકાર કે જે અંગ્રેજીમાં હીપ હીપ હુરોનો અસંખ્યાત અવાજો કાને પડ્યા ત્યાં મહારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબ ચાર દિવસ રહ્યા ત્યાં કેટલાક યુરોપીયનો અને દેશી ગ્રહસ્થોને મળી શેઠ મુલજી જેઠા કાપડ મારકીટ ઉપર મહારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબના માનખાતર એક જાહેર સભા બરવામાં આવી હતી. તેમાં મહારાજા સાહેબે ધણું એક પ્રજાહિતેચ્છુપણું બતાવ્યું હતું ત્યાર પછી રેલવેમાં ખીરાજી પુને પધારયા અહિં પણ કેટલું એક માન મેળવ્યું અને મુંબઈના નામદાર ગવર્નરને મળ્યા તે તેમને વાત ચીતથી સંતોષ આપી ત્યાં છ દિવસ રહી ત્યાંથી હૈદરાબાદ સિધાવ્યા અહિં આવી મહારાજા જામશ્રી જસાજીએ ત્યાં નામદાર સરકાર નિઝમસર-

કરતી મુલાકાત લીધી ત્યાં માનસહિત આઠ દિવસ રહી મદ્રાસ પધાન્યા ત્યાં છ દિવસ રહી ત્યાંના ના. મદ્રાસ ગવનરની મુલાકાત લીધી ત્યારબાદ તંજાવર ગયા ત્યાં બે દિવસ રહી ત્યાંની બબ્બતા તથા ત્યાંના કિલ્લાની વિશાળતા જોઈ પોતે આનંદ પામ્યા, ત્યાંથી દીચીનાપલ્લી પધાર્યા ત્યાંની નવી નવાઈ નિરખી બે દિવસ રહી મદીરા પધાર્યા ત્યાંથી પણ ઉપર મુજબ બે દિવસ આરામ લઈ, ત્યાં દુડુકુલ્લી પધાર્યા, ત્યાંના જોવા લાયક સ્થાનો નિરખી સ્ટીમરમાં ખીરાજ્યા ત્યાં જુનાગઢના નવાબ સાહેબના સાહજાદા પ્રીન્સ જુમા. ખાનજીની મુલાકાત થઈ ત્યાં તે જન્મે પોતાના માણસો સહિત કોલમ્બે પધાર્યા. અહિં મહારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબ ગોલ્ફીસ હોટલમાં ઉતર્યા ત્યાં છ દિવસ રહ્યા પછી મહારાજા જામશ્રી રાજાજી સાહેબને તાવની ખીમારી લાગુ પડી બે ચાર દિવસ સુખી સારી રીતે દવાના હેરફેર અને ખુબ સારવાર કરી પરંતુ તાવનું બળ દિન દિન પ્રતિદીન વધતું જતું હતું તેથી કરીને ત્યાં નસુસરમ (સારવાર કરનારનો હોલ) તેમાં રાખવામાં આવ્યા આ રૂમમાં મહારાજા

જન્મ સાહેબને રાખવામાં આવ્યા તેમની સાથે ત્યાંના
 ધારા મુજબ ત્રણ માણસો રહ્યા એક એ. ડી. સી.
 કુમારશ્રી મેરબા સાહેબ, બટલર ખરાસ હરણ મેર
 અને અમુખકર આ માણસો શિવાઈ કોઈને અંદર
 દાખલ થવા દેતા નહિ એથી જમનગર ખાસ તાર
 કરીને ડોક્ટર નરશીભાઈને તેડાવ્યા હતા. પરંતુ
 ડોક્ટર નરશીભાઈને રસ્તામાં (કોરન્ટાઈટમાં) સપ-
 ડાવાથી દશેક દીવસની વાર લાગી તેથી કરી મે.
 નરશીભાઈને પહોંચતાં વિત્તંબ થઈ પરંતુ પરમ
 કૃપાળુ પરમેશ્વરની પૂર્ણ કૃપાએ કરીને મહારાજ જન-
 મશ્રી જસાણ સાહેબને શરીરે સારી પેઠે સુવાણુ થઈ
 તેથી કરી સાંજની વખતે હિંદુસ્તાન તરફ જવા
 તૈયારી કરી તે દરમિયાન નરશીભાઈ પણ આવી
 પહોંચ્યા મહારાજ જનમશ્રી જસાણને શરીરે સારી
 પેઠે સુવાણુ થયાના ખમર સાંભળી બહુજ આનંદ
 પામ્યા અને મહારાજ સાહેબને બેટયા. ત્યાં કચ્છ
 નિવાસી શેઠ કરીમજી આદમજીએ મહારાજ જનમ
 સાહેબનું ઘણું એક માન આપ્યું હતું વળી પણ ત્યાં
 ખાસ મહારાજની માંદગી સખખ પોતે પણ હજારો

રૂપીઆઓની ખેરીયાત કરી હતી, ત્યાંથી સ્ટીમરમાં ખીરાજી દુકુદલી પાછા પધારયા, ત્યાં પણ તે શેઠના તરફથી રૂપ૦ ૨૫૦૦ અઢી હજાર રૂપીઆની ખેરીયાત કરવામાં આવી હતી. ત્યાં એક દિવસ રહી મદ્રાસ પધાર્યા, ત્યાંપણ એક દિવસ આનંદથી વિતાવી મુંબઈ મળ્યા એક માન સાથે પધાર્યા, ત્યાં પાંચ દિવસ રહી રેલમાં ખેસી કલકતે સિધાવ્યા, ત્યાં સ્ટેશન ઉપર મહારાજ સાહેબને લેતા તથા માન આપવા ધણાએક સદ્ગ્રહરથો આવ્યા હતા. છતાં પણ મહારાજ સાહેબ કોઈ કારણને લઈને (કોન્ટીનેટર) હોટલમાં ઉતારો કર્યો. ત્યાં ચાર દિવસ રહી કેટલી એક જોવા યોગ્ય જગ્યાઓ અને ત્યાંની નવી નવાઈ નીરખી ડારજીલિંગ પધારયા ત્યાં કેટલું એક માન પામ્યા હતા. વળી કેટલાએક ઠાઠમાઠથી ત્યાંના પ્રેસીડેન્ટની મુલાકાત લીધી વળી ત્યાંથી કલકતે પધાર્યા અને ત્યાંથી રપે. શીયલ ટેન કરી નામદાર મહારાજ જમશ્રી જસાજ સાહેબ દિલ્હી પધાર્યા.

મહારાજ જમશ્રી જશવતસિંહજીનું
દિલ્હી દરબારમાં પધારવું.

આ વખતે દિલ્હીમાં નામદાર શહેનશાહના રાજ્યા-

રોહિત પ્રમંગલો મોટા દમામથી રાજગોનો મહોટો
 મેળો ભર્યો હતો. મહારાજ જન સાહેબનાં કેટલાં
 એક માણસો અગાડીજ આવીને હાજર રહ્યાં હતાં
 તે સવળાં તથા બીજા કેટલા એક અન્ય રાજગો યુ-
 રોપિયનો અને ગ્રહસ્થો મહારાજ જનસાહેબને લેવા
 સામા આવ્યા હતા. દીક્ષીમાં પંચારતાં મહારાજ સાહે-
 બને ૧૧ તોપોનું માન આપ્યું હતું અને સામા આવે-
 લા સમૂહે પુષ્પોથી વધાવી લીધા હતા. ત્યાં તારિખ ૯
 આગષ્ટ ૧૯૦૨ ને રોજ નામદાર શહેનશાહનો રાજ્યા-
 ભિષેક હતો તેથી એક મહોટો દરબાર ભર્યો હતો.
 તેમાં મહારાજ જનશ્રી જસાણ મહોટી ધામધુમથી
 દરબારમાં પંચાર્યા હતા, તે વખતે. સાક્ષાત કામદેવની
 પ્રભા બરોબર પ્રકાશી રહ્યા હતા. શહેરમાં સવળે
 સ્થળે મહોત્સવ થઈ રહ્યો હતો. અહિં મહારાજ
 જનશ્રી જસાણ સાહેબ નામદાર વૈયસરાયને મળ્યા
 તે વખતે પણ ૧૧ તોપોનું માન મળ્યું હતું અને
 ધણી યુરોપીયનો, રાજગો અને અમીરોની સુઝાકાત
 લઈ આ વખતનો દિલીનો બવ્ય દેખાવ નીકળી
 ધણી આનંદ થયા હતા. અહિં મહારાજ જન-

સાહેબનો પડાવ બોમ્બે, કાઠિયાવાડ કેમ્પમાં પહોંચી ગઈ રાજ્યખજાર પાસે હતો અને ત્યાં કેટલાએક તંબુઓ તથા સમીયાનાઓ ખડા દરવામાં આવ્યા હતા. ત્યાં આશરે એક માસ રહી વિવિધ દેશના લોકોના સહવાસનો આનંદ લઈ રેલવે રસ્તે જામનગર પધારવા રવાના થયા. ત્યાંની રેલમાં ખીંગણ લાગતા જામનગર સહીસલામત પધાર્યા.

મહારાજ જામશ્રીને સ્વતંત્ર સત્તા મળવાની તૈયારી.

મરહુમ મહારાજ જામશ્રી વિભાજના પુત્ર “દીરધાયુ મહારાજ જસાજી” પોતાના પિતાના સ્વર્ગવાસ વખતે પાસેજ હતા, તેથી રાજ્ય રીત પ્રમાણે ગાદી નશીન થયા હતા. પણ પોતાની સગીર ઉંમર હોવાથી રાજની લગામ બ્રિટિશ સત્તાના આશ્રય નીચે તે સંપૂર્ણ સલામતીમાં મેહરબાન એડમિનિસ્ટ્રેશન ખાતું સાત વર્ષ પરીચંતરહેલું તે દરમિયાન કેલેન્ડરમાં અભ્યાસ કરી ત્યાં સાબાસી મેળવી, પછી પગુ વિદ્યાભ્યાસ તથા પ્રવાસ કરીને અને દરેક ખાતાના અમલદારો સાથે જોઈન્ટ કામ કરીને તે

બાબત માહિતી મેળવેલી હતી. જેથી તેઓને તખ્તનશિન કરવા માટેના વિચાર ચાલ્યા. અને મુંબઈ સરકારે મે. પોલિટિકલને ગાદીનશીન કરવા બાબેનો ઠરાવ લખી મોકલ્યો. એ ઠરાવ એડમિનિસ્ટ્રેટર તરફ આવ્યો કે મુહુર્ત જોતાં ફાગણ વદ ૯ રવીવાર તારીખ ૨૨ માહે માર્ચ સને ૧૯૦૩ના રોજ નકી થયો. આ વખતે દરેક રાજ્યસ્થાનોમાં તેમજ ગૃહસ્થો અને મીત્રમંડલમાં કુમકુમ પત્રીકાઓ (આમંત્રણો) મોકલાવ્યાં કે રાજાઓ, રાજકુમારો અને ગૃહસ્થો પધાર્યા, અને સઘળી તૈયારીઓ થવા લાગી. આ વખતે અપૂર્વ આનંદ પ્રજામાં ફેલાયો હતો અને શહેરને શુભારવામાં આવ્યું હતું.

રાજ્યારોહણ યાને કારોનેશન.

મહારાજા જમ શ્રીને સ્વતંત્ર સત્તા.

આ શુભ પ્રસંગને માટે દરબાર ગઢની અંદર ગાડી ખાતાના મહોટા ચોકમાં એક વિશાળ અને ભવ્ય સમીયાણોમાં દરબાર ભરવામાં આવ્યો હતો, તેમાં એક ડાયસ (ઉચ્ચ બેઠક) તૈયાર કરી તે ઉપર

સોનાનું સિંહાસન (રોટ કોચ) ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. એ સિંહાસનની જમણી બાજુએ એક સોનાની ખુરશી કાઠિયાવાડના પોલીટીકલ એજન્ટ મહેરબાન કવીન સાહેબને માટે રાખવામાં આવી હતી, અને ડાબી બાજુએ રૂપાની ખુરશીઓ રાખ્યો, નાજકુમારો અને યુરોપીયનો તથા બાનુઓ માટે રાખવામાં આવી હતી. તે સીવાય બીજી ખુરશીઓ એજન્ટની અધિકારીઓ, દેશી અમલદારો. અને સર્વ સંસ્થાનો તરફથી આવેલા મીજબાનો, દરબારી નોકરો અને ગામના લાયક અહરથી વિગેરે માટે ખુરશીઓ ગોઠવવામાં આવી હતી.

ગાડીખાનાના દરવાજા પાસે હજુરી રસાલાના સ્વારોને ઉભા રાખવામાં આવ્યા હતા, અને સમીયાણાની જમણી બાજુએ ઇમ્પીરીયલ લાન્સસના સ્વારોને ઉભા રાખવામાં આવ્યા હતા. સમીયાણાના મોઢા આગળ પલટણના માણસો તથા એન્ડ વાળુ રાખવામાં આવ્યાં હતાં. એક બાજુએ પોલીસના હથિયારબંધ માણસો ઉભાં હતાં. સમીયાણાને ફરતાં આરબ, મકરાણી, પુરખીયા, બાવા વગેરે સિંચાંધીનાં

સંખ્યાગ્રંથ માણસો ઉભાં રાખવામાં આવ્યાં હતાં
આમંત્રણ કરેલા ગૃહસ્થો પોતપોતાની જગ્યાએ
બેસી ગયા પછી મહેરબાન પોલીટીકલ એજન્ટ સા-
હેબને લેવા સારૂ મે. દિવાન સાહેબ અને મે. એડી.
મેરુઆસાહેબ ગયા હતા તેમની સાથે મેહેરબાન પો-
લિટીકલ એજન્ટ સાહેબ અને એડમિનિસ્ટ્રેટર સાહેબ
મે. સીડન અને હાલાર પ્રાંતના સાહેબ સહિત
દરબાર મેહેલ આગળ પધાર્યા. તે વખતે પલટણના
માણસોએ તથા બેંડવાળાએ લશ્ચકરી માન આપ્યું,
તથા તોપોના ૧૧ બહાર કરવામાં આવ્યા હતા.

નામદાર મહારાજ જામશ્રી જશવંતસિંહજી
રાજ્યના સમાસદો સાથે લેવાને સમીયાણાના દરવાજા
સુધી મેહેરબાન પોલીટીકલ એજન્ટ સાહેબના માન
માટે પધારેલા હતા. અને ત્યાંથી મે. પો. એ. સ-
હિત અનુક્રમે અંદર દાખલ થયા.

દરબારી ચોપદારો અને એજન્ટ્સી ચોપદારો ના-
મદાર મહારાજ જામ સાહેબ શ્રી જશવંતસિંહજી
જીને હસ્તે બેઠક (ડાયસ) ઉપર રાખેલી રાજ્યાસનના
સિંહાસન ઉપર બીરાજમાન કર્યા.

મહારાજા નામદાર જામ સાહેબ શ્રી જીરાજમાન થયા તેજ વખતે તોપોના બહાર ૧૧ કરી સલામ-
તી આપવામાં આવી, તથા દરબારી જેન્ડ બજબુનું
હતું અને તે દરબ્યાન મહેરબાન એડમિનિસ્ટ્રેટર સા-
હેબ મે. સીડને ઉઠી જામદાનખાનાની અને તીજેરી
આદિની કુચીઓનું જીમખુ તથા રાજ્યતી મોહોર
(રીલ એફ ધી સ્ટેટ) નામદાર મહારાજા જામ-
શ્રીને આપી, એ સંબંધીમાં અને પોતે કરેલ કા-
રકીદીના સંબંધમાં ટુંક બાષણ કર્યું. એ પછી મે-
હેરબાન પોલિટિકલ એજન્ટ સાહેબને ડાયસ ઉપર
જમણી બાજુ મુંકેલી જુદી ખુરશી ઉપર બેઠક આ-
પવામાં આવી હતી.

સલામતીની તોપોના બહાર થઇ રજા પછી મે-
હેરબાન પોલિટિકલ એજન્ટ સાહેબે નામદાર મહા-
રાજા જામશ્રી જશવંતસિંહજી ગાદીનશીન થયા તે
સંબંધીનું ઈંગ્લિશમાં નીચે મુજબ બાષણ કર્યું, અને
તેનું ગુજરાતી બાષાંતર એજનસીના સીરસતેદાર
સાહેબ વિઠ્ઠલદાસભાઈએ વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

મહારાજા જામ સાહેબ શ્રી જશવંતસિંહજી,

આજે મુખ્ય સરકારના હુકમથી અને તેમની
 વતી મારી ઉપર તમને નવા જન્મ સ્ટેટની ગાદી
 ઉપર બેસાડવાની અને કાઠીયાવાડના પેહેલા કલાસના
 રાજની સત્તા આપવાની આનંદી ફરજ આવી પડે
 છે. આજની ક્રિયા પુરી કર્યા પહેલાં મુખ્ય સરકારના
 તરફથી આવેલો ખરીતો તમને આપવાનો છે કે જે
 ખરીતામાં તેઓ સાહેબ તમને ગાદીએ બેસવા
 બાબતની ખુશાલી બતાવે છે અને શીખામણના શ-
 બ્દો કેવરાવે છે જે શીખામણ મને આશા છે કે
 તમે આ ઇલાકાના દેશો સંસ્થાનોના હીતમાં જેઓ
 બહુજ લાગણી ધરાવે છે તેમ ગવર્નર સાહેબના
 તરફથી આવે છે તેની ખાતર વધારે સાચવી રા-
 ખશો તમે સારી રીતે જાણો છો તેમ નવા જન્મ
 સ્ટેટ આ પ્રાંતમાં મુખ્ય રજપુત સ્ટેટ છે અને તે-
 ઓનો રાજા તે જાડેજ રજપુત કુટુંબનો મુખી છે કે
 જે જાડેજ વંશમાંથી ગોંડગ દ્રોણની અને બીજી
 શાખાઓના રાજાઓ ઉતર્યા છે અને જેમણે પોતાનું
 સ્વતંત્રપણું સેંકડો વરસ સુધી જાળવી રાખ્યું છે.
 જાડેજ રજપુત જાદવના ચાર દીકરા કે જેઓ આ

જથી ૫૦૦૦ વરસ ઉપર વેરાવળપાટણમાં તેમના
 [વંશ ઉપર આવેલી આશતમાંથી ભાગી છુંટયા તે-
 માંના એક દીકરાની ઓલાદના છે એમ અમને ઇ-
 તિહાસમાંથી માલમ પડે છે. જડેજનું રહેણાણ પ્ર-
 થમ સીંધમાં હતુ. ૧૪ મા સૈકાની શરૂઆતમાં ત-
 મારો વડો ઉનડ (કે જેની ધરમાદાની લાગણી તેના
 ધર્મ સંબંધી વિચારના વલણની ઘણી સરસ સાક્ષી
 આપે છે અને જે ઉદારતા આજ પણ કદી કોઈ
 કરવા જાય તો પણ થઈ શકે નહિ તેમ પોતાનો તે
 પ્રાંતમાનો મુલક ચારણ અને બાટને બક્ષીમ આપ્યો
 અને હીમત અને કટલા હોંદુસ્તાનના રજપુત દેશની
 સ્થિતી જાળવી રાખી છે તેવી હીમત અને ઉત્સાહથી
 બીજી જગ્યાએ પોતાના માટે નવો દેશ જીતવાને માટે
 નીકળ્યો. પ્રથમ તેણે બરડાના રાજાના જે હાલ પો-
 રબંદર કહેવાય છે તેના મુલકમાં રહેવાને પ્રયત્ન
 કર્યો. ત્યાર પછી જે ફતેહ જડેજઓએ મેળવી
 તે એવી હતી કે તેઓએ ત્યાં રહેવાનો વિ-
 ચાર છોડી દઈ સીંધ તરફ પાછા ફરવાનું નક્કી કર્યું.
 પાછા વલતાં કહમાંથી પસાર થતાં તેઓએ તે જી-

તવાનું મન કર્યું અને કચ્છ પોતાનું કરવામાં તેઓ
 ફતેહમંદ થયા અને લગભગ દોઢ સપ્તાહ સુધી તેઓ
 ત્યાં રહ્યા અને તેટલી મુંદતમાં કાંઈ જાણવાનું
 બનાવ બન્યો નહિ ત્યાર પછી હિંદુ કુટુંબની ખેશાખા
 વચ્ચે તકરાર ઉઠી અને ખુતરેજી લડાઈ થઈ અને
 અંતે જમરાવલને કછમાંથી ભાગવું પડ્યું કે જે જમ-
 રાવલ જામ કુટુંબનો સ્થાપનાર થયો અને જેમાંથી
 તમે ઉતરેલા છો તે જમરાવલ તે જમાનાનો જુલમી
 જંગલી અને ખારીસો માણસ હતો કે જેણે પો-
 તાના બાપના મરણના વેરમાં કેવલ દગાથી પોતાનો
 કાકો મુખી થવાનો હરીફ હતો તેને મારી નાંખ્યો
 આવાં કાળાં કરમ કર્યા છતાં તે ફતેહમંદ થયો નહિ
 આજના દીવસમાં જેમ છે તેમ તે દીવસે પણ ઇતિ-
 હાસ અમને બતાવે છે તે પ્રમાણે માણસનું પાપ પોકારી
 ઉઠતું હતું અને તેથી કરીને કુટુંબની કુલ દેવી કે જે
 પ્રથમ જમરાવલ ઉપર પ્રસન્ન હતી તે પાછળથી
 આવા દગા બરેલા ફૂલથી ગુસે થઈ અને અંતેતેથી
 જમરાવલને કચ્છ છોડવું પડ્યું અને રણ ઉતરીને સામા
 વાદાના માણસોએ નાગનીના બંદર ઉપર તેને પડખે

જે નાગના હાલ જામનગર કહેવાય છે અને ત્યારે
બાદ તેણે હાલારના મુલક ઉપર પોતાની સત્તા બે-
સાડી કે જે હાલારનું નામ જામરાવલના દાદાના
નામ ઉપરથી કહેવાય છે આ વાત આશરે ૧૬ મા
સમ્રાટના અધવયમાં બની અને તે વખતથી આજ
દીવસ સુધી તમારા વંશજોએ જે મુલકની ગાદીએ
તમે બેસો છો તે મુલક ઉપર સ્વતંત્ર સત્તા હો-
ગવી છે.

પહેલા જામ સાહેબ કે જેની સાથે બ્રીટીશ ગઢ
તા. ૧ જાણીતી થઈ તે તમારી નામરાશીનો જામ
જસાણ હતો. જસાણ જ્યારે કરનસૂયો કર કાઢીયા-
વાડમાં ૧૯ મા સમ્રાટની શરૂઆતના વરસમાં આ-
વ્યો ત્યારે રાજ્ય કરતો હતો.

પ્રથમતો જામ જસાણ જરા દુખ દાયક રાજ
નીવડ્યો હતો પણ ૧૮૧૨ માં તેણે તહનામું કર્યું
કે જે આજ દીવસ સુધી વફાદારીથી જણાવાય છે
અને તે દીવસથી હિંદુસ્તાનમાં બ્રીટીશ ગવર્નમેન્ટની
સત્તા નીચેના દેશી સંસ્થાનમાં જે સલાહ અને
સંપ વરતે છે તે સલાહસંપ આ સ્ટેટ પણ જા-
ળવે છે.

તમારો બાપ સર વિભાજી જે ૧૮૯૫ માં મરણ પામ્યા અને જેની ગાદીએ તમે આવો છો તે જુની રજપુત શૈલો દા ઈમનો રાજા હતો અને જેણે ૪૦ વરસ ઉપરાંતની મુદત સુધી એવી દયા અને માયાળુપણે રાજ્ય કર્યું કે જેથી લાંબા વખત સુધી તેની જામ નગરમાં નામના રહી છે. તમારી સગીરવયના સાત વરસ સ્ટેટનો વહીવટ એજન્સીની દેખરેખ નીચે ગવર્નરથી આપ જવાબદારીના કામમાં સારી રીતે પશંદ કરેલા શક્તિવાળા અમલદારોથી થયો છે અને મને ખાતરી છે કે તમે ઉપકાર શાયે કબુલ કરશો કે તમારા સ્ટેટનું હિતઉત્તમ અમલદારો ના હાથમાં હતું અને તેઓએ તેઓની ફરજ તમારી રક્ષાતનું બહું કરવાની એક મનની ખરી બકિત અને એડમીનીસ્ટ્રેશનના સુધારાઓ અને સ્ટેટની ઉપજ તરફ પુરેપુરી કાળજીથી બાંધી છે. મને ઘણી દીલગીરી થાય છે કે કર્નલ કેનેડી રાજ પર ગયા ન હતો આજે મારી જે જગ્યાએ હોત તેઓને આ તકનો લાભ મળ્યો નથી કે જેણે તમને આજે આ સ્ટેટની ગાદીએ બેસાડ્યા હોત અને

જેણે આ રોટના સુધારામાં નોકરીના ધણા વરસો ગાળ્યાં છે અને જેણે ધણુ હિત દેખાડ્યું છે. મી. સીડન આજે આપણી સાથે છે અને મને ખાત્રી છે કે જ્યારે તે પોતાના હોદ્દાની લગામ છોડી દે છે ત્યારે તમને લાગશે કે તમે એવા મીત્રને છેલ્લી શ્લામ કરો છો કે જેણે જેટલી મુશ્કેલી માટે રોટનો આજ પોતાની પાસે હતો તેટલી મુશ્કેલી સુધી પોતાની હુશીઆરી અને રમત તમારી રદ્દયતના સુખ અને શાંતોશને વધારે આપે તેમ કામે લગાડ્યા હતા.

ખ્રીટીશ અમલદારોના ૭ વરસના એડમીનીસ્ટ્રેશન પછી રોટના રાજને પોતાનું રાજ સોંપતી વખતે મને માત્ર એક દીલગીરી થાય છે અને તે ધણીજ ઉડી છે. મારી મરજી રોટની લગામ તીજેરી બરપુર અને રીધીસીધીથી સુધરેલી રીતે સોંપવાની હતી. પરમેશ્વરની મરજી આપણી વિરૂધ્ધ છે અને આ તકતો કે જેની અસર માણસ જાત બારે પ્રયત્નથી ઓછી કરી શકે પણ જેને મટાડી ન શકે તે જામનગર ઉપર આ પ્રાંતના લીપસેટની માફક આવી પડી હતી. તથા વરસ પહેલાંનો પડેલો બચકર છપ-

નીચો કાલ જે કાઠીયાવાડની તવારીખમાં બયંકર વ-
રસ તરીકે ગણાશે. તે છપનીયો. જામનગરમાં પુરે
અંશે પડ્યો અને તેથી કરીને તે વરસમાં અને
તેની અસરથી તે પછીના વરસમાં જે અમલદાર
સ્ટેટની ચીજ માટે તો તેના અને તેના સારની
ઉત્તમ મેહેનતનો ભોગ થઈ પડ્યો. આ વડે હુમલો
પૌસાના મોટા ખર્ચ શીવાય અગર સ્ટેટના સુધા-
રાને કેટલીક રીતે થોડી મુદત માટે એક કોર મુક્યા
શીવાય એ ઉલંગી શકાય નહિ. આથી કરીને પ-
રીણામમાં સ્ટેટની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ જોડે કાંઈ
પણ રીતે અસંતોષકારક નહિ, તો પણ એ પરમેશ્વરે
આપણા પ્રયત્નને મદદ કરી હોત ને જે સ્થિતિમાં
હોત તે સ્થિતિમાં નથી અને આમ નથી તેથી મને
દીલગીરી ઉપજે છે તોપણ એડમીનીસ્ટ્રેટરો તમારી
સગીર વયમાં કરેલા સુધારા અને કામોના લાંબા
લીસ્ટ બતાવે છે કે જેમ તમારા મુલકને શાયદો
થયો છે અને શાયદો થશે. આ સુધારામાં રેલવે કે
જે તમારા બાપના વખતમાં કરવી ધારી હતી પણ
પુરી એડમીનીસ્ટ્રેશનમાં થઈ છે અને જેથી તમારું

રાજ્યધાનીનું શહેર હીંદુસ્તાનના બીજા મથકો સાથે જોડાયું છે અને જે બવિંચમાં જે તમે તમારા બંદરોની સાથે જોડશો તો અમુક્ય લાભેકારી થઈ પડશે.

ખેતીને લાભ કરે તેવાં તળાવો કરવામાં આવ્યાં છે અને કેળવણી અને મેડીકલ ખાતાને લગતાં મકાનો બાંધવામાં આવ્યાં છે દુષ્કાલને લઈ પૈસાની તંગી હોવા છતાં પણ મી. સાઇકસની નિયેનું પબ્લીક વર્ક્સ ખાતું તેનો સારો હેવાલ આપે છે બીજી બાજુએ જુની કોરીને બદલે બ્રીટીશના સી-કાથી થયેલા ચક્રણનો એ પણ એક ફેરફાર છે કે જે મારા સમજવા પ્રમાણે સ્ટેટના તમામ લોકોએ એક મોટા સુધારા તરીકે સ્વીકાર્યો છે. મી. લેલી નીચેનું પોલીસ ફોર્સ પણ ઘણું લાવક થયું છે અને તમારી પાસે જે ઇમ્પીરીઅલ સરવીસ લાન્સ એની પણ એક મજાની ટુકડી થઈ છે તમારા સ્ટેટને અને કેપ્ટન હેલમટની શોખા છે, રૈવન્યુ અને એકાઉન્ટના ખાતાઓમાં મી. કેનેડી અને મી. સીડને ઘણા ધોરણ દાખલ કર્યા છે અને જે જરૂરના હતાં અને મી. મહેરવાનજી નીચેની ન્યાય ખાતાએ પણ પોતાની

લાયકાત અને પ્રમાણીકપણા વીશે નામના કાઢી છે. હવે મારે સજ્જો કહેવાના છે અને તે તમારી જાત પર કહેવાના તમે આજે રાજ કરવાની સત્તા અને કામ ઉપર આવો છો. આજથી તમારી પાસે તમે જે કહો તેમ કરવાને ઘણા માણસો તત્પર રહેશે અને જેને તમારી હક્કમાં હક્કો ઇચ્છા કાયદા તરીકે ગણાશે તમારી વ્યાજથી ઇચ્છાઓ પુરી પાડવા મારે જરૂર જોઈતી પૈસાની રકમ તમારી પાસે રહેશે. તમારે થતા હજારો માણસોની જીંદગી ઉપર તમારી જરા જરા થવા મારી લાગણીની સત્તા રહેશે પણ જામસાહેબ મારે તપને આજે યાદ આપતું જોઈએ તે એ છે કે તમારી ઉંચી પદવીની ઢાલની ખીંચ જાણુ પણ છે. તમારી દરેક સત્તાની સામે દુરજ છે અને તમને આપેલી દરેક મોટાઈની સામે ને દરજે જવાબદારી પણ રહેલી છે.

જે તમારા નોકર પાસેથી તાબેદારી લેવાની તમને સત્તા છે. તમે જે માણસો તમારી આસપાસ હોય તેમની લાયકાત પ્રમાણે પસંદગી આપવાની દુરજ પણ તમારે સુઝી જવાની નથી. તમારે ત-

મારી ઇચ્છા પુરી પાડવાને મરજી પ્રમાણે પૈસા
 વાપરવાની સત્તા છે પણ તમારે ભુલ્લી જવાનું નથી
 કે પૈસા તમારા પોતાના નથી પણ તે પરમેશ્વરે
 માણસોને તમારી સંભાળ માટે જે સોંપ્યા છે તે-
 મની વતી તમને જે પૈસા ટ્રસ્ટમાં આપેલો છે અને
 તે વ્યાજખી બાબતમાં ખરચાય છે કે કેમ તે જા-
 વાને તમે જવાબદાર છોજ તમને કાયદાઓ ઘડવાને
 અને તેને તમારી રૈયત ઉપર તેઓની છાંદગી સુધી
 અમલમાં લાવવાની સત્તા છે. પરંતુ તમારે યાદ
 રાખવું જોઈએ કે તેમના ખુસની અને સંપત્તી
 જવાબદારી પણ તમારા ઉપર રહે છે આવી રીતે
 રાજ્ય ચલાવવા માટે તમારે ડહાપણથી રાજ્ય ક-
 રવું અને ખીજા લોકો ઉપર તમારું રાજ્ય કરવા
 માટે તમે પોતે પણ છો તે વારંવાર ભુલી જવું
 આજથી તમારા મંડલમાં સત્તા ચલાવવા તમને
 પૂર્ણ સ્વતંત્રતા મળે છે પણ તમારે યાદ રાખવું
 જોઈએ કે ખરી અને ઉંચી સ્વતંત્રતા એ છે કે જે
 ખીજાની પૂર્ણ સ્વતંત્રતા ચક્રવી શકે.

તમને સારી કેળવણીનો લાભ મળ્યો છે. પેહેલાં

રાજકુમાર કાલેજમાં કે કોલેજે આપણા ઉપર ધણે
 રાયદો કીધો છે અને પછી કેપટન હેન્કોકની દેખરેખ
 નીચે કોલેજમાં તમારી વયના તમારા વર્ગના છોકરા-
 ઓની સાથેના સહવાસથી અને મી. વોર્ડીંગનના
 ભારે શિક્ષણ અને માયાળું બરેલી કાલજીથી કે જે
 પ્રીન્સીપાલ દાદીયાવાડ સ્ટેટના બરિષ્ઠમાં થનારા
 રાજકર્તાની જવાબદારી નિષે જુતી ગયા સિત્તય છે.
 મને ખાતરી છે કે તમે એના શિક્ષણ અને તેના દા-
 ખત્રાના બદલાને તે માટે ધણા આભારી છો.
 ગારડીયન મિત્ર અને ટ્યુટર તરીકે પણ કેપટન
 હેન્કોકના તમે આભારી છો. તમે તેમની સાથે ઇ-
 નિહાસીક હેવાલોને માટે તથા સ્વભાવિક શોભાને માટે
 પ્રખ્યાત જગ્યાઓમાં મુસાફરી કરી છે અને તેની
 દેખરેખ નીચે સારી રીતે કેળવાયા છો. સ્વભાવિક રીતે
 રમતના શોખીન છો તેમાં કેપટન હેન્કોકથી તમને
 હોજન મળ્યું છે અને તેમાં પ્રવીણ થયા છે. અને
 પરીણામે તમારી તનદુરસ્તી તથા શારીરિક બાંધો
 સુધરેલો છે.

હમેશની ઇચ્છેજી ગૃહસ્થની જાંઘીની રહેણી

કરણી શીખવાની તમને ઉત્તમ તકો મળી છે અને
અમને માનવાને દરેક કારણ છે કે તમારો અભ્યાસ
નકામો થયો નથી અને તમારી ચાલચલગત કુળવ-
ણીથી મજબુત થઈ ઉંચા દરજ્જાને પ્રાપ્ત થઈ છે,

કાયદાના ધોરણથી વાકેફ થવાનું કેપટન હેન્કોકની
દેખરેખ નીચે તમે શીર કર્યું છે અને રાજ્ય ક-
ર્તાને ઉપયોગી થઈ પડે તેથી સ્ટેટની કોર્ટમાં ધા-
રણ કરાતો પ્રોસીજર તમે જોયો છે.

ગયા જાનેવારી માસમાં દીલ્હીનો મોટો દરવાર
જોવાની તક મળી હતી કે જેમાં હિંદુસ્તાનના ત-
મામ કુરરો અને રાજ્યોની રજાઓ હીંજ, મેજેસ્ટ્રીટ
કીંગ એમપરરના કોરોનેશનના ઉત્સવ માટે ભેગા મળ્યા
હતા અને તમે તેઓ બધાનામાં વક્ષાદારીની લાગણી
જોવાનું ભુલી ગયા હશે નહિ કે જે લાગણીઓએ
મને ખાતરી છે કે તમારી પોતાની છતીમાં પુરેપુરો
પડદો પાડ્યો હતો અને જે સાર્વભોમ સત્તા સાથેના
તમારા હમેશના કામકાજમાં કેમ વરતણુ તે શીખવશે.

હવે તમને વધારે કઠીશ નહિ ફક્ત એટલુંજ
કહેવું છે કે જે સ્ટેટ તમારી સંભાલ તબે સોંપવામાં

આવે છે તેના તળે પરમેશ્વરની દેખરેખ નીચે લા-
યક રાજ્યકર્તા નીવડે એવી હું આશા રાખુ છું કે
સાર કરવાને માટે મજબુત રહે ખરાબને દમાવવા-
માં કરડા થાઓ તમારા હાથે દયા કરાવવાને પાત્ર
હોય તેમના તરફ દયા રાખો અને બધી વખતે અને
બધી બાબતમાં નામીયા અને માનવંતા થાઓ.

મીસ્તર કવીન.

જે નામદાર સરકારના આપ પ્રતિનિધી છો તે
સરકારે મારા બાલ્યાવસ્થાના ગએલા સાત વર્ષ દર-
મીયાન આ સ્ટેટનું ઊત્તમ હિત જે બુધીમાન અને
હિતકારી યોજનાથી જલવી રાખ્યું છે તે યોજનાના
ક્રમનું આજની પ્રભાતની ક્રિયા એ હેવટનું કૃત્ય છે.

તે નામદાર સરકારનો સુખ ઉપકારની લા-
ગણથી ઘણોજ આભાર માનું છું તેમજ મુબઇના
નામદાર ગવર્નર સાહેબ કે જેની વર્તી આપે આજ
રોજ મને ખરીતો આપ્યો છે તે અત્યંત ઓનંદ
અને ઘણા માનની લાગણીઓથી ગ્રહણ કરું છું.
નામદાર દયાળું શેહેનશાહ કે જેને મારી નીમક હ-
લાલ અને નીરંતર રાજ્ય ધર્મ જાહેર રીતે નીવેદન

કરવાની આજરોજ મારી પહેલી ફરજ છે તે માયાળુ શેહેનશાહ તરફ હું એક નીચ વફાદાર લાગણી રાખુ છું.

આજરોજ અહીંયાં આપની હાજરીથી મને જે માન મળેલું છે તેને માટે તેમજ જે કીમતી અને વજનદાર શિખામણના શબ્દો આપે મને હમણાજ કહેલા છે તે માટે હું આપનો પોતાનો ખાસ અને મારી જાતનો ઊપકારી છું. આપે વખત અને અનુકૂલતાનો જે ભોગ આપી મને આમારી કરેલો છે તે કૃત્ત્વ કરતાં હું માત્ર એટલીજ ખાત્રી કરી આપુ છું કે મને ખતાવેલી મમતા અને માન હું કદી વીશરી જઘરા નહિ.

જે શક્તીવાન એડમીનીસ્ટ્રેટરોએ ગએલા વર્ષોની અનન્ય સાધારણ મુશ્કેલી વચ્ચે બણી હુશીયારી થી આ રાજ્ય ચલાવેલું છે તેઓનો સાધારણ એ હેશાન કરતાં કાંઈક વધારે એહેશાન માનું છું.

હું ઇચ્છું છું કે કનૈયા કેનેડી સાહેબ આજે અહીંયાં હાજર હોય કે જેથી જેવી રીતે મી. શીડન સાહેબને ખાત્રી કરી આપવાને ખુશીથી શક્તીવાન

થયો છું તેવી રીતે તેઓ સાહેબને મારી જતની
ખાત્રી કરી આપી હોત કે તેની નોકરીની જે ધણી
કીમત અને કદર મેં કરેલી છે તેટલી કીમત અને
કદર મારા કરતાં કોઈએ વધારે અંતકરણ પુર્વક
કરેલી હશે નહીં.

આ કપુર કરતાં હું કહું છું કે પ્રત્યેક અમલદાર
કે જેના તાબામાં જુદા જુદા ખાતાં શોંપવામાં આ-
વ્યાં હતાં તે અમલદારોની રાજ ભક્ત મદદ મારા
ધ્યાન બાહાર નથી આ મદદ કે જેને એડમીનીસ્ટ્રે-
શનની ફતેકનો કાંઈ નાનો ભાગ ન્યાયની રીતે જ-
ણવો જોઈએ નહીં.

જેઓએ મારી પોતાની કેલવણીની જરૂરીયાત
તરફ જે ધ્યાન આપ્યું છે તેઓ તરફ મારી ઉપકા-
રની લાગણી કદાચ વધારે જતને સંબંધ ધરાવનારી
છે પણ તેથી થોડા પાયાદાર અગર થોડા અંતકરણ
પુરવકની છે એમ નથી.

રાજકુમાર કોલેજમાં મારા ત્રણ વર્ષના અભ્યાસ
દરમિયાન મી. વોડીંગટન સાહેબે જે શ્રમ લીધો હતો
તેને માટે તેમજ તેઓ સાહેબના ખીજ શીષ્યો કે

જે સધળાના માન અને પ્રેમમાં તેઓ સાહેબ ધણી મજબુત અને જાયુની જગ્યા લીધી છે તે શીખ્યો સાથે મારા જે સમ ભાવ મમતા ભરેલી શીકર રાખી હતી તેને માટે તેઓ સાહેબનો હું ઉપકારી થ-એતો છું.

અને મેં કોલેજ છોડી ત્યારથી મારી કેળવણી અને મારા જાતના કસ્યાણુ માટે કેપટન હેનકોક સાહેબે જે શંભાલ અને ધ્યાન આપ્યું છે તેને માટે હું તેઓ સાહેબનો ધણો ઉપકારી છું. કેપટન હેનકોક સાહેબ પ્રત્યે મારી લાગણી આથી વધારે સારી રીતે બતાવી શકુ નહીં અને તે એકે તેની ચાર વરસની મહેનત અદ્વજ ગએતો નથી એવી જે મારી મોટી ઇચ્છા તે મારી બનીબ્યના પ્રયાશની એક મોટામાં મોટી પ્રેરક ચીજ છે.

કારણ કે સાહેબ ઉપકારના હક જો કે ધણાં મજબુત છે તો પણ માત્ર તેજ હક નથી કે જે હમણા મારે કયુત્ત કરવાના છે અને મને જે ફાયદા મળેલા છે તેને માટે જેટલે દરજે ઉપકારી છત તે-મજ જે વારશો પ્રાપ્ત થએતો છે તેને માટે જેટલે

દરજે મગરૂમ હજી. તેટલે દરજે મારી માથે હવે જે
મારી જવાબદારી આવી છે તે જવાબદારી યોગ્ય
રીતે આદર કરવામાં મારા નીરંતર ધ્યાનની અત્યે
હમેસના યતનની જરૂર પડશે એ વાત મારા ધ્યાનમાં
પુરણ રીતે છે.

નામદાર વાયશરોય સાહેબની ગદ્ય વખતની
રાજકોટની મુલાકાત વખતે તેઓ સાહેબે મારી
જન્મ ભુમીના જે હકો માટે અસરકારક ઇશારો
કર્યો હતો તે હકો મારી પાસે માત્ર કબજાની માગ-
ણી કરતાં વધારે માગે છે જેમ કે શહેનશાહના
હકોની જે માગણી થાય છે તે શંપુરમાંના એક ત
રીકેની મગરૂમીથી પરીપૂર્ણ થઈ શકે નહીં,

પોતાના રાજ્યકર્તા ઉપર લોકોનો સંપૂર્ણ આધાર
રહેલો છે એમ મને લાગના દુઃખના દીલગીરી
બરેલા બોધથી જણાએલું છે તેમજ દાંડીનો મ-
હાન મેલાવડો કે જેમાં મને હાજર રહેવાનો હક
મળેલો હતો તે મેલાવડાના ધામધુમ બરેલા દેખાવો
મારી આદર દારતમાં તાજા છે તે તરફ ધ્યાન આ-
પતાં મારા શહેનશાહ તરફની નીમક હલાલ રાજ

નીચ્છા તરફ તેમજ મારી પ્રજા તરફ ધ્યાન લામ-
ણી માટે એ હું સંપૂર્ણ રીતે દોરાઉંતો. ખરેખર
અભયજન જેવું કહેવાય.

પરમેશ્વર શહેનશાહનું કલ્યાણ કરો અને જેવી
રીતે જે જગ્યા ભરવા અને અવશર આવ્યો તે જ-
આની મોટી તકનો પૂર્ણ અને ડાયો ઉપયોગ કરવા-
ની જે ઇચ્છા મશ્વરે મારામાં રોપી છે તેથીજ શક્તી
મને હવે પરમેશ્વર આપો.

રાજ્ય ગાદિના શુભ પ્રસંગની ખુશા-
લીમાં પ્રજા તરફથી માન પત્ર.

અખંડ પ્રૌઢ પ્રતાપ નેકનામદાર મહારાજ ધિરાજ
જમશ્રી ૭ જયવંતસિંહજી બહાદુરની હજીરમાં.

શાહુલ વિકિરિત વૃત.

અર્પો શ્રી જયવંતસિંહ વૃપને, વિશ્વેશ સત્સંપત્તિ,
છે જે રત્ન અમૂલ્ય જામ કુળને, શોભાવનાઈ અતિ;
પામે શુકત સચાંક તુલ્ય ચડતી, સૈશીલ્ય સંપન્ન એ,
શ્રી વિભાજી સમો વિવેક ગુણને, ઔદાર્યનો અબ્ધિ છે,
હવે પછી આપ કુશળ રાજ્ય કર્તાના શીતળ

છત્રની છાયા નીચે રહી અખંડ ન્યાય અને સુખ
શાંતિની નિશ્ચય પૂર્વક આશા રાખતી આપની સમગ્ર
પ્રજા આ રાજ્યાભિષેકના મંગળ પ્રસંગે આનંદ
મહોદધિમાં લહેરો ખાતિ આપ નામદારને ખરા અં
તઃકરણથી વધાવી લે છે કે:—

દુનિયાની અંદર આનંદદાયક મનાતા તમા-
મ દિવસોમાં રૈયતના ધણીના રાજ્યાભિષેક થવાનો
દિવસ શિરોમણી ગણાય છે એ દિવસે દુઃખિ જ-
નોનાં દુઃખ કપાય છે. દરિદ્રઓનાં દારિદ્રીઓનું દલન
થાય છે. અને ચિંતા તથા શોક વગેરે જે માણસ
જાતના જીવનતત્વનું શોષણ કરનારાં છે. તેઓ સમ્પૂર્ણ
રીતે નાશ થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ દિવસે
સબ્ય કુટુંબ અને પ્રજા વર્ગમાં સંપત્તિ તથા ઉદયનાં
પ્રત્યક્ષ દર્શન થાય છે. બજાર રૂપ શહેરની સુંદરી
શૃંગાર યુક્ત પોતાનો દેખાવ દેછે. દેવમંદિરો દેદિપ્ય
માન પાણું ધારણ કરે છે. અને રસ્તાઓ આનંદમાં
હસ્તા હોય એમ માલુમ પડે છે. ટુંકામાં રાજ્યા-
ભિષેક થવાનો દિવસ એજ દિવાળીનું પર્વ છે. એમાં
કાંઈ પણ શક નથી.

આવા દિવસ ભાગ્યશાળી માણસોનાજ જોવામાં આવે છે. અને તેથી જામનગરની પ્રજા આ શુભ પ્રસંગે પોતાનાં અહોભાગ્ય ગણી ખરા અંતઃકરણથી આપને અભિનંદન કરે છે. અને ઇચ્છા ધરાવે છે કે આપ ખુદાવિંદ પણ આપના પિતાશ્રી મરહુમ મહારાજાધિરાજ જામશ્રી વિભાજી બહાદુરને નેક પગલે રહી ઉદારતા, દયાળુતા, ન્યાય નિપુણતા, તથા શૌર્ય, ધૈર્ય, વગેરે સદ્ગુણોના અને વિદ્યા તથા કુળાઓના આશ્રય રૂપ બની તમામ પ્રજા અને સંબંધી વર્ગને સુખ તથા સંતોષ આપવાની સાથે દિવાયુ થઈ રાજ્યગાદિને લાંબા સમય સુધી સુશોભીત કરશો.

અમારા પ્યારા રાજકર્તા ! આપે હૃદયે યુવરાજ્ય પદ છોડી રાજ્યકર્તા પદનો સ્વિકાર કરેલો છે. અને તેથી આપનું અમારું અને રાજ્યનું હિત થવાની પ્રજાળ આકાંક્ષા અમેને જોલવાની ફરજ પાડે છે. રાજ્યસંપત્તિ એ પ્રજા સંપત્તિનું પરિણામ છે માટે આપે પ્રજા સંપત્તિની જાલવણમાં પ્રથમ તત્પર રહેવાની જરૂર છે. અને તેટલા માટે આપના રાજ્ય માં આપ વ્યાપાર વૃદ્ધિને ખાતર વ્યાપારીઓની ખા-

હેશે અને સળવડોને લક્ષમાં લ્યો, ખેતીવાડીને સારા પાયા ઉપર લાવવા માટે ખેડુતોની આગ્રાહની વધારો અને વ્યાપારીઓ અને ખેડુનો એ બન્ને પરના કર નોમ અને તેમ ઓછા કરો. આ કર ઓછા કરવા એ આપનો બંડાર વધારવા બરાબર છે.

વળી મોટામાં મોટી અગત્યતા ધરાવનાર જે ઉંચા પ્રકારની કેળવણીની બાબત છે તે આખસુ જામનગર શહેરમાં છે, તેના કરતાં પણ સારા પાયાપર વધારો. અને તેને ઉત્તેજન આપો. રાજ્ય અને પ્રજા એ બન્નેની આગ્રાહનો આધાર કેવળ ઉંચા પ્રકારની કેળવણી ઉપરજ છે.

હેવટ આપના અંતઃકરણમાં રાંબ્ય અને પ્રજા-હિતનાં રૂડાં અંકુરો પ્રગટ થઈ આવતી નેક કાર-કીર્તિ ચક્ષુની નિવડે તેને માટે તે પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વરની પાસે પ્રાર્થના કરી અમે પ્રજાના પ્રેમની નિશાનીરૂપ આ માનપત્ર આપના કરકમલમાં અર્પણુ કરીએ છીએ. અને આશા રાખીએ છીએ કે આપ નામદાર તેનો સ્વિકાર કરશો.

અમે છીએ,

આપની, નમ્ર મંજા.

ઉપર મુજબ માનપત્ર વંચાઈ રહ્યા બાદ મારા તરફથી બહાર પડેલ “ મહાભારત સાર ” કે જે પુસ્તક ખુદ આ પ્રસંગની મુજારકબાદીમાં નેક ના. મદાર મહારાજ સાહેબને ડેડીકેટ કરવાનું હતું તે- મને નજર કર્યું. સારબાદ જુદા જુદા કવિઓની અલંકૃતવાળી પણ મહારાજ સાહેબને અર્પણ કીરી. તે નીચે મુજબ:-

ઉપજાતિ વૃત.

જટિલ શુભિ સ્મિત આસ્ય શોભે,
સુધાંશુ કીર્ણા સમ માલ ઓપે;
પ્રિયંગુની મંજરી ગાર જેડી,
શરીર કાન્તિ શુભ લોભ તહેવી;
પ્રદોષની નિર્મલ લક્ષ્મ શોભી,
વસુધરા આદ્ર કરેજ થોભી;
કપિવ્રતે પિંગલ બા બરે જો,
કુસુમનો શેખર રાજવી જો.

વંસસ્થ વૃત.

લક્ષ્મી તણું સ્થાન થૈ કરી,
શાસ્ત્રો તણું દર્પણ શુદ્ધ થૈ રહી;

૧૦૧

મિત્રો તણા ઉદય શૈલ થૈ કરી,
શત્રુ તણા કેતુ ગનો બને હરી,
વૃસિંહના નિત્ય નખ કુરો સમા,
સદ્ગુણ સિંચી પયવીજ ઉજળા;
શેશલિંગ દંડરી રાજ્યની ધુરા,
બીના પ્રયંડ કરમાં ધરી લ્યોજ શૂરા.

કવિત મનહર.

ઝખકતી વિદુલતા, મેઘા ગમનને જેમ.
કૃષ્ણ મધમેષા જણા ગમનને સૂચવે;
કાન્નિમાન પૂર્વ દિશિ ચંદ્રના મરિચે જેમ,
વસંત લક્ષ્મિ પદ્મવોદ ગમને જે સૂચવે.
પરિમલ આદિ શુભ, મન્નય કેરિ આ ગતિ,
વસંત જન્મેત્સવને, જે રીતે સૂચવે;
કાશ કેરી મંજરી શરદા ગમનને જેમ,
તેમ શુભ ચિન્હ આપ, અભ્યુદય સૂચવે.

પુષ્પિતાગ્રા વૃત.

નિત હિત ચિત આહનાર પ્રીતે,
સરસ સુખપ્રદ થાય શ્રેષ્ઠ રીતે;
કર તું પ્રગટ આર્યપાલ એવા,
અવનિ મહિં શુભ નામ નિત્ય રેવા.

કવિ છોટાલાલ વિં

આ શિવાય અન્ય કવિઓની કૃતિનામાં રા.
 રૈવાશંકર દયારામ, જોશી રામજી માવજી, કવિ સ્વા-
 મજી બારોટ તથા તેમના ચીરંજીવી કેશવલાલ વી.
 શ્યામજીનું રચેલ રાજ્ય રોહણનું પુસ્તક એ એ આ
 વખતે જાહેર કરવામાં આવ્યાં હતાં. આ વખતે
 પક્ષટનનાં સઘળાંમાણશોએ આવી સલામી આપી હતી.
 તથા મહારાજ જામ સાહેબને સ્વતંત્ર રાજ્ય સત્તા
 પ્રાપ્ત થઈ તેની મહદ્ ખુશાલીમાં બેન્ટ અને તોપોના
 સુંદર અવાજો તથા અંતઃપુરમાં સુંદર સુરનાદો,
 મધુર ગાણું એ સર્વને આનંદદાયક થઈ પડ્યું હતું.
 ચોપદારો પણ મહારાજ જામશ્રી જાણીને સાહેબનું
 દિવ્યાયુ ઇચ્છી નક્કી પોકારતા હતા. વાજાગાર તથા
 આચાર્ય પણ મહારાજને તિલક મંજૂ કરી આશિર્વાદ
 હચ્ચારતા હતા, આ સઘળી ધામડું જોઈ પુરવા-
 સોએ આનંદમાં આરૂઠ બન્યાં. આ સર્વ આનંદ
 થઈ રહ્યા બાદ અત્તર, ગુલાબજળ અને ડુધ પાન
 અપાણાં લારપછી કચેરી બરખાસ્ત થઈ.

આ મંગળ પ્રસંગે પ્રજાજનના અંતરમાં આ
 નંદની સીમા રહી નહોતી. ઘેર ઘેર મંગળ ગીતે

ગવાવા લાગ્યાં. તેજ દિવસે સાંજે લાન્સસમાં મેર-
 આન દાદમા મુગજીની દેખરેખ તળે એક મોટી
 સરત કરવામાં આવી હતી. આ સરત નિહાળવાને
 માટે અસંખ્ય મનુષ્યોની મેદની મળી હતી. ત્યાં મે.
 પોલીટીકલ તથા પ્રાંતના સાહેબો અને બીજા કેટ-
 લાક યુરોપીયનો હતા. વળી પણ વિદેશી રાજાઓ
 પણ આ વખતે હાજરજ હતા. તેઓ સવળા ઘો-
 ડાઓની કસરત જોઈ ખિન્ન થયા. અને આનંદ
 પામવા લાગ્યા. રસાલાના સ્વારો કે જે કવાયત કર-
 મામાં મુખ્ય હતા. તેઓને તેમની યોગ્ય મહેનત
 ગદલ કેટલુંએક ઇનામ બક્ષ્યું. આ સરત થઈ રહ્યા
 પછી સૌ મેદની પોતપોતાને ઘેર ગઈ. ગામમાં સર્વ
 જાણે દિપોત્સવીનો મહોત્સવ થઈ રહ્યો. સવળી જ-
 ાણે દિવા વગર કોઈ દેખવામાં આવતું નહિ હતું.
 સાચો મહદ્ પ્રસંગ જોઈ સૌ પુરજનો પોતાના
 હૃદ બાગ્ય સમજવા લાગ્યાં. ત્યારપછી બીજે દિ-
 વે નવાનગર લાન્સર્સ બાવનગર લાન્સર્સ એ બન્ને
 વચ્ચે એક સરત થઈ હતી. તેમાં પણ નવાનગર
 લાન્સર્સે જીત મેળવી ઇનામ લીધું હતું.

આ વખતે મહારાજાએ મે. પોલિટિકલ સાહેબના શિક્ષણ વચનથી પ્રસન્ન થયા અને તેઓ પોતાના સંબંધમાં આવેલા દરેક પુરૂષની પાસેથી અમૂલ્ય સદ્ગુણ ગ્રહણ કર્યા તથા તેની યાદગીરી રાખતા એ તેનો ખાસ નિયમ હતો.

મહારાજા જામશ્રી જશવતસિંહજીની સ્વતંત્ર સત્તા.

મહારાજા જામશ્રી જશવતસિંહના રાજ્યાભિષેક થયા પછી તરતજ નીચે પ્રમાણે સરકારી કાર્યો કે સર્વે ખાતાના તેમજ સર્વે ઓફીસના ઊપરીઓ અમલદારો તથા તમામ રૈયતને ખબર આપવામાં આવે છે કે આજ સુધી જે જે લખાણો એડમિનિસ્ટ્રેટર સાહેબના નામથી થતાં તેવાં સર્વે લખાણે હવેથી અમારા નામથી લખ્યા પ્રમાણે એડરેસ કરે લખવા રીવાજ રાખવો. તા. ૨૩ માર્ચ સને ૧૯૦૨.

મહારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબ.

નવા દિવાનની જગોએ મે. ગોપાલ-
શંકર વેળીયાંકરની નેમથુંક.

આ વખતે મહારાજને મુખ્ય સરકારની સં-
મતિથી મુખ્ય દિવાનું કામ અવે ૧૧ ર૨૫૫ કમી-
શનર મે. ગોપાલશંકર વેળીયાંકર બચેવને નીચા
ઠરાવી નીચે પ્રમાણે કથું કે એથી હું બરસો રાખું છું
કે રાજ, પ્રજા ઉમાનું હિત કરવાનું કડીન કામ
તેઓ સંતેજાદાર રીત કરશે. રાજની આ પ્રજાની
અન્નેની પ્રાપ્તિ મેળવી કરવાની કામ કરવું એ
ખરેખર દુર્વ્ય છે.

ઉપરના બાબતો મે. ગોપાલશંકર વેળીયાંકરે
ઉત્તર વાળ્યો કે ન મહાર સડે ન આ સંસ્થાનાં મુ-
ખ્ય દિવાનની માન બરેલી જગો આપ મને અપે.
છો તેનું કારણ આપની કૃપાદષ્ટિ વિના ખીનું હું
માનતો નથી. આને કારણની કામની કડીના
વિશે જ કથું તે ખરું છે, એજ પ્રમાણે એક દિવાન
કહે છે કે—

નરપતિ હિતકર્તા દેસ્યતાં ચાતિલોકે ।

જનપદ હિતકર્તા ત્યજ્યતે પાર્થિવેષ ।

इति महति विरोधे विद्यमाने समाने ।

नृपति जनपदानां दुर्लभः कार्यकर्ता ॥

એકલા રાજ્યનું હિત કરનાર લોકના દેસ્યતાગામ થઈ પડે છે. જે પ્રજાનું હિત કરે તેને રાજા તરીકે છે, આવા મોટા વિરોધ વચ્ચે રાજા પોતાના પ્રજા તે અન્નેનું સમાન રીતે હિત કાર્ય કરનાર દુર્લભ હોય છે. કારભારની મુશ્કેલી વિષે રાજાના વિરોધ પોતાના અને પ્રજાના હિત સંબંધી મુશ્કેલી હોય ત્યાં વિરોધ થવા સંભવ છે, પરંતુ પ્રજાનું રાજા અને પાલન કરી પ્રજાહિત તેજ પોતાનું હિત, એજ રાજ્યધર્મ સમગ્ર પોતાનું હિત તથા લોકનાં હિત હોય તે લક્ષમાં રાખવા એવા વિચારોને આપ મનાવે છે. આપ જેવા સદ્વિચારવાળા રાજાના સમયમાં તે અનુભવનો લાભ મળવાની મને પૂરી આશા છે. એ થયા પછી તરતજ દિવાન સાહેબની નેમણું કરી હુકમ નીચે પ્રમાણે બહાર પાડ્યો.

આ રહેટના દિવાન રાવમહાદુર ગોપાલજી કરવેશી.

શંકર ભચેચનો માસીક પગાર રૂ. ૮૦૦ આડસોનો
ઠરાવનામાં આવ્યો છે. તા. ૨૫ માર્ચ સને ૧૯૦૩.

મહારાજા જામશ્રી જસાણ.

આ પ્રમાણે રાજ્યની સ્વતંત્ર સત્તા મળ્યા પછી
ધણી ચાલાકીથી દરેક કામ નિયમસર પોતે કરવા
માંડ્યું, અને કોઇપણ કામ પોતાની મંજૂરી સિવાય
દરેક ખાતાના ઉપરી અધિકારીઓ સ્વતંત્ર ન કરી
શકે એવી ઠરાવ ગેજટ દ્વારાએ બહાર પાડ્યો. પો.
તાના ગામની તથા બહારગામની પ્રજાની દાદ દરરોજ
પોતે જાતે રૂબરૂ નિયમસર સાંભળી પોતે જાતે
અરજીઓના મારજનમાં લખી દરેક ખાતાઓના
અધિકારીઓ તરફ અરજદારને મોકલી દાદ આપવા
રીવાજ રાખેલો હતો. પોતા પાસેનું કેટલુંએક કામ
કરવાને મે. એડી. સી. કુમારશ્રી મેરુબા સાહેબને
અધિકાર આપ્યો હતો. આ કારણથી મે. દીવાન
સાહેબ નારાજ રહેતા છતાં પણ તેણે પોતાનું કામ
ધણી સારી રીતે એક વર્ષ સુધી ચલાવતાં કેટલાંએક
રાજ્ય પ્રકરણી કારણથી દિવાને પોતાની જગ્યાનું
રાજનામું આપ્યું. આ પછી દિવાનની જગ્યાનું કામ

ન્યાય ખાતાના વડા અધિકારી મેહેરખાન શેઠ મેહેર-
વાનજી પેસ્તનજીએ ઘણી ચાલાકીથી કરી પ્રજ્ઞના
અને રાજ્યના ઉભયના હકો જળવી પ્રજ્ઞની અત્યંત
પ્રીતિ સંપાદન કરી છે, અને હાલ પણ એડમીનિ-
સ્ટ્રેશન છતાં પ્રાતના ઠાહિયની પ્રીતિ સંપાદન કરી
સ્વતંત્ર રીતે હજી પણ કામ કરે છે.

મહારાજાએ વસ્તીની લીધેલી સંભાળ.

મહારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબ ગાદિ ઉપર
ખીરાજી સદા સદ્વર્તન અને નીતિને પગલે ચાલવા
લાગ્યા. ગાદિએ બેઠા સ્વાસ્થી પ્રજા અપાર સુખ
પામી. ગાદિએ ખીરાજ્યા કે તરતજ પ્રજાનું પાલન
કરવા તથા તેમની સંભાળ રાખવા સાવધાન બન્યા
તે એટલે સુધી કે પોતે દરરોજ જાતે દરેક ઓશી-
સો તથા કોટીમાં પધારતા, અને ત્યાં અરજદારને
યોગ્ય ન્યાય આપતા. એટલુંજ નહિ પરંતુ કેટલા-
એક વેરાઓ કે જે લોકોને માથે બોજા રૂપ હતા
તે કાઢી નાંખી વસ્તીને આગ્રાદ કરવામાં ખંત રા-
ખતા. વખતે વખતે આસપાસના ગામડાંઓમાં
બેઠુતોની સંભાળ માટે પ્રવાસે જતા, ત્યાં તેના ઉ.

પરી (તલાટી, પોલીસપટેલ, યાને હવાલદારો) સંબંધી ખાનગી હકીકત મેળવતા અને તેની અ-
 મોગ્ય વર્તણૂક જણાય તો તેમને તે બદલ યોગ્ય
 શિક્ષા કરતા. તથા વળી કોઈ ઉપરી અમલદાર
 સ્ટેટના માણસને (પટાવાલાને) પોતાના ખાનગી
 કામે ન લગાડવા વિષે ખાસ સરકયુલર બહાર
 પાડ્યો; અને તે સરકયુલર વિરૂદ્ધ વર્તનારને યોગ્ય
 દંડ કરવામાં આવશે. તેમજ બીજી કેટલીએક રીતે
 પોતાના રાજ્યસ્થાનની સંભાળ રાખી બાકીનો સધળો
 વખત ધર્મ કાર્યમાં વિતાવતા. અને જ્યાં જ્યાં દર્શને જતા
 ત્યાં પણ યોગ્ય રકમ મુકી પગે લાગતા. તેમના એ-
 ડીકેમ્પ કુમારશ્રી મેરબા સાહેબ પણ શિવભક્ત
 હોવાથી તેમને પણ તેવા કાર્યમાં પ્રવર્તીવવા સ-
 લાહ આપતા.

મહારાણીશ્રી મોંઘીબાઈનો સ્વર્ગવાસ.

આ અરસામાં એટલે ૧૯૫૯ ના ચૈત્ર સુદિ ૮ .
 ને મંગળવારની સંધ્યાકાલે મહારાજા જામશીના પ-
 વિત્ર ધર્મ પત્નિ આવડીબાઈશ્રી મોંઘીબા સાહેબનું
 રાજ્યરોક્ષના મહાદર્દથી ખેડજનક મૃત્યુ થતાં ખામખં

સર્વ સ્થળે ઉદારી પ્રસરી રહી તેમાં વળી મહારાજા-
 જામશ્રીજી જસાજીના માનીતાં વિદ્યામાં વિવિધ બા-
 પાઓનું જ્ઞાન પામેલાં એટલે કે ગુર્જર, અને ઈંગ્લિશ
 પણ સારી રીતે શીખેલાં મહારાણીનાં મૃત્યુથી શો-
 કની પરિસીમા રહી નહિ, શહેરમાં ખેદજનક ખબર
 થતાંજ તરતજ દુકાનો બંધ કરી દીધી અને દિલ-
 ગીરીમાં ધુમ સુન જની સહુ વેપારીઓ પોતપોતાનો
 ધંધો છોડી ખેઠા આથી મહારાજા જામશ્રીજી જ-
 સાજીના અંતઃકરણમાં પણ દિલગીરીએ પેસારો
 કર્યો તે એટલે સુધી કે પોતાની માનીતી તેમ વિ-
 દ્યામાં વધેલાં મહારાણીનો પ્રેમ ઘડીએ ઘડીએ યાદ
 આવતો હતો. બીજે દિવસે સવારે એટલે રામજયં-
 તીને દિવસે આ મહારાણીની દહનક્રિયા કરી. મહારાજા
 જામસાહેબે તેમના પિતા બાલસિંહજીને દિલાસો
 મોકલાવ્યો અને તેમની ઉત્તર ક્રિયામાં તે મહારાજા
 સાહેબે કેટલોએક ધર્મદો કર્યો.

મહારાજા જામશ્રીનો મુંબઈ તથા

પુનાનો પ્રવાસ.

ત્યાર પછી કેટલાએક વખતે એટલે ૧૯૫૯
 જેઠ માસમાંજ મહારાજા જામસાહેબ પોતાના કેટ

લાએક માણસોને સાથે મુંબઈ પધારવા તૈયાર થયા. અને તે મહારાજ સાથે લઈ એ. ડી. સી. કુમારશ્રી મેરુમા સાહેબ પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી કુમારશ્રી માનસિંહજી તથા ખીજા કેટલાએક માણસોથી રેલમાં ખીસજી મુંબઈ તરફ પધાર્યા. કેટલાએક સ્ટેશનોમાં ગૃહસ્થો તથા મહારાજાઓ મુલાકાત લઈ મુંબઈ પહોંચ્યા. અહિંના ગ્રાંડરોડના સ્ટેશન ઉપર કચ્છી, અને હાલ્કરી પ્રજા પોતાના ખુત્તવિંદ ખાવિંદની રાહ જોઈ ડુલતા હારતુરા હાથમાં ધારણ કરી રહ્યા હતા એટલામાં પવન વેગી રેલવે આવી પડોંચી અને મહારાજા કનમશ્રી જસાજી સાહેબ ઉતર્યા કે તરત સંઘળી પ્રજાએ ડુલતા હારતુરાની વધારી લીધા. સાર પછી કેટલાએક ગૃહસ્થોએ પોતાને ત્યાં પધારવા વિનંતિ કરી તે ઉપરથી સર્વ ગૃહસ્થોને સાફ લગાડવા માટે મી. વીઠ્ઠલદાસ દામોદર ચૌતરેખનને ત્યાં પધારવા હા કહી જેથી તેઓ ત્યાં પધાર્યા. આથી વીઠ્ઠલદાસભાઈને તથા તેનાં પવિત્ર માતૃશ્રી તાથીમાઈને ધણો હર્ષ વધ્યો અને પોતે પોતાનાં અહોભાગ્ય માનવા લાગ્યા.

આહ મહારાજા પોતે સર્વ શેઠીઓનાં માન
મેળવી થોડા દિવસ રહી ત્યાંથી પુને પધારવા તૈયાર
થયા. રેલ્વેમાં ખીરાજી પુના તરફ રવાના થયા. આ
વખતે મુંબઈના કેટલાએક ગ્રંથસ્થોએ રોશન ઉપર
આવી માન આપી વધારી લીધા પુના શહેરની કે-
ટલીએક ની નવાઈ નીરખી સંતુષ્ટ થયા પછી
નામદાર ગવર્નરને મળતા પધાર્યા આ વખતે મહારા-
જા સાહેબને ૧૧ તે. પો. નું માન આપવામાં આવ્યું
હતું. નામદાર ગવર્નર સાહેબને મળી પોતે સંતુષ્ટ
થયા. અને નામદાર ગવર્નર સાહેબને પોતાની વિદ્વતા,
વાકયાતુરી, અને ખીજું કેટલુંએક જ્ઞાન દર્શાવી તે-
ઓને પ્રસન્ન કર્યા. નામદાર ગવર્નર સાહેબને મળી
વિદાય થયા તે વખતે પણ મહારાજા જન્મ સાહેબ-
ને ૧૧ તે. પો. નું માન અપ્યું હતું. ત્યાંથી પાછા
ફરી થોડા રોજમાં સડી સત્રાપી જમનાપર આવી
પહોંચ્યા.

જમશ્રીનું પ્રવાસથી અવાગમન.

અહિં આવ્યા પછી મહારાજા જમશ્રીજી જસા-
જી સાહેબ વખતે વખતે પ્રજાના સુખને માટે

કેટલેક ઠેકાણે જઈ જાને તપાસ કરી તેની સુધાર-
ણામાં સેવથી પ્રવર્તતા. વળી પશુ ગરીબ લોકોની
અરજ તથા ખીજ કેટલીએક ફરીઆદોનો અમલ
પોને જાતે અપાતા. અને સાંજે કોઈ કોઈ વખતે
તેઓ પેલોઆકેન્ડની રમત રમવા જતા.

**જામનગરમાં મહંતશ્રી રામપ્રસાદ આણુ-
દાબાવા અનાથાશ્રમનું ખુલ્લું.**

સન ૧૯૦૩ માં જામનગર મહંતશ્રી આણુદા-
બાવા અનાથાશ્રમ ખુલ્લું મુકવાની ક્રિયા પશુ રાવ
બકાદુર શેઠ વચ્ચે ખીમજીના તરફથી મહારાજ
જામજીજી જણાજી સાહેબના હાથથી કરવામાં આવી
હતી. આ વખતે એક મોટી સમાજ ભરવામાં આવી
હતી તેમાં શહેરના દરેક અમીર ઉમરાવો અને
અકસ્થો હતા. આ વખતે રાવ બકાદુર શેઠજી
વસનજી ખીમજીએ મહારાજ જામ સાહેબનો તથા
અન્ય અકસ્થોનો આમાર માન્યો હતો અને કહ્યું
હતું કે આવા ધર્મના તથા વિદ્યાર્થિ અને દુનિ-
વૃદ્ધિના કામમાં આપ ખંતથી પચાયા તે પશુ આપજી
નાદુસ્તી છતાં એ આપનો પ્રજાપ્રેમ અને પ્રજા

ઉપરનું વાત્સલ્ય બતાવી આપે છે કે આપ પ્રજાનું
સાર કરવા કેટલે દરજ્જે ખત રાખોછો ! એજ
આપને ધન્યવાદ છે ! ત્યાર પછી પાન સોપારી
કુતપાન અનર શુકાળ વગેરે આપી સમા બરખા-
સ્ત થઇ.

ઉર્દુ જમાલીયા મદ્રેસાનું ખુલવું.

તા. ૧૭-૯-૧૯૦૩

મેમ્બર અને બીજા મુમલમાન બાઈઓ કેળવ-
ણીમાં ધૂણા પછાત છે અને ત્યાં તેઓને સારી
કેળવણી મળે તેટલા માટે તેની એક સ્કુલ ખોલવા-
ની શેઠ અબ્દુલ કરીમ હાથ અબ્દુલ શકુરને અગ-
લ મહુમ પડતાં તેમના દાદા જમાલ ખાનમહદતી
યાદગીરી કાયમ રાખવાને તે સ્કુલ તેમના નામથી
ચાલુ કરવાનું જણાતાં મહારાજ જામસાહેબના મુખા-
રક હાથથી સ્કુલ ખોલવાની ક્રિયા આજ રોજ કર-
વામાં આવી હતી શહેરના સભ્ય શ્રદ્ધાસ્થે તથા મ-
હારાજ જામસાહેબના માયાતો તથા અમલદારો
સચરતાં નર વાગતાં પંચાયત હતા ત્યાર બાદ સાડા
નર વાગતાં ત્યાં નામદાર મહારાજ જામ સાહેબ

તથા તેનાં એ. ડી. સી. કુમારશ્રી મેરના સાહેબ પધાર્યા હતા ત્યાર બાદ સભાનું કામ શીર કરવામાં આવ્યું હતું.

પ્રથમ શેઠ અબ્દુલ કરીમે મહારાજ સાહેબનો તથા ગૃહસ્થોનો આ સભામાં તસ્દી લઈ પધારવા માટેનો ઉપકાર માન્યો હતો. ત્યાર પછી તેમણે જણાવ્યું કે જે કોઈ મારે બોલવાનું છે તે મારા તરફથી મી. ડુલચંદ ઝવેરચંદ બોલશે કારણકે મારી તખીયત નાદુરસ્ત છે અને મને છાતીનું દરદ છે.

ત્યાર બાદ શેઠ ડુલચંદ ઝવેરચંદ ઉભા થઈ બોલવાનું નીચે પ્રમાણે શરૂ કર્યું.

નેક નામદાર ખુદાવિદ મહારાજ જન્મ સાહેબ !

બાનુઓ અધિકારીઓ અને સદ્ ગૃહસ્થો !

આપ સાહેબોએ મારાં આમંત્રણને સ્વિકારી અત્રે પધારવાની તસ્દી લીધી છે તેને માટે આપ સાહેબોનો ઉપકાર માનુ છું તેમાં પણ આપણા માનવંતા મહારાજ સાહેબે પોતાના અત્યંત ગંભીર રાજ્યકાર્યોમાંથી પોતાનો અમુલ્ય વખત બચાવી અત્રે પધારવાની તસ્દી લઈ આ સભામાં પોતાની હાજરી થી જે લાભ આપ્યો છે તેને માટે હું ખાસ અંત-

કરણ પૂર્વક ઉપકાર માનું છું. વગેરે વગેરે કેટલુંક
 સંભાષણ કર્યું હતું ત્યાર પછી અહિના પુજ્ય શાસ્ત્રી
 હાથીભાઈ હરીશંકરે પણ વિદ્યા વિષે ભાષણ આ-
 પ્તું હતું અને ત્યાર પછી કવિ છોટાલાલ મણીશંકરે
 જનાવેલી કવિતા વાંચવામાં આવી હતી ત્યાર પછી
 ગહેરઆન એન્જ્યુ કેશનલ ઇન્સપેક્ટર ખંડુભાઈ ઇન્-
 ડ્ર દેશાઈએએ સાહેબે શેઠ સાહેબને માટે ખોલવાનું
 શરૂ કર્યું. અને તેમાં મુખ્યત્વે કરીને એવું જણાવ્યું
 હતું કે આ શેઠ સાહેબે આ મદ્રેસાના ખર્ચ માટે
 રૂ ૩૫૦૦ હજાર જેટલો મોટો વ્યય કરેલો છે એટલુંજ
 નહિ પણ ઇસ્લામીભાઈઓના બાળકો વિદ્યાભ્યાસ કરે
 તેટલા માટે કેટલીએક સ્કોલરશીપો, શિવાય પુસ્તકો.
 લુગડાંઓ અને બીજી પણ કેટલીએક મદદ આપી
 હતી. વગેરે બોલાઈ ગયા બાદ શેઠ સાહેબ અખંડુલ
 કરીમે સ્કુલ ખોલવાને માટે કુંચી આપી વિનંતી
 કરી હતી મહારાજા જામશ્રીજી જસાજી સાહેબે પો-
 તાના મુખ્યારક હાથથી સ્કુલ ખોલવાની શુભ ક્રિયા
 પ્રશીના પોકાર સાથે કરી અને તેઓ સાહેબે થયે-
 લા ભાષણનો જવાબ આપ્યો.

મારી વહાલી પ્રજા !

આજના પ્રસંગમાં બાગ લેવાને મને ઘણી ખુશી ઉપજે છે અને તમે સર્વે જે આવકાર આપી પ્રીતિની લાગણી દર્શાવી છે તેથી મને ઘણો સંતોષ થયો છે. સર્વેને ખબર છે કે, વિદ્યાભ્યાસમાં આપણા દેશની મુસલમાન કોમ બીજી કોમો કરતાં પછાત છે, સ્ટેટની ફરજ પોતાની રૈયતને સરખી રીતે કેળવણી મળવાની તક મળે તેવી ગોઠવણ કરવાની છે. તે ગોઠવણનો લાભ શી રીતે લેવો તે પ્રશ્નએ સમજવાનું છે. કોઈ પણ કોમને માટે ખાસ કરી સ્ટેટ ગોઠવણ કરવી, જેમાં કાંઈ પક્ષપાતનો આભાસ આવે છે માટે પોતાની કોમને આગળ પડતી કરવા માટે અને તેને માટે ખાસ બીજી સગવડતા કરી પછાત પાડેલી સ્થિતિ સુધારવા માટે પોતાથી બને તેટલું કરવું એ તે કોમનાં આગેવાન તથા ઉદાર ગ્રહસ્થોએ વિચારવાનું છે. મને ઘણી ખુશાલી ઉત્પન્ન થાય છે કે શેઠ અબ્દુલ કરી મ જેઓએ પોતાની ન્યાતની તેમજ આખા મુસલમાન કોમની હાજ છે અને જેઓ હું ધાંફે છુંકે

કેટલાક વખતથી એ કામને મદદ કરવા માટે હમેશાં
 કાળજી રાખી પોતાથી બને તેટલી મદદ તેઓને
 કેળવણી તેમજ ધંધા રોજગારના ઉત્તેજન માટે
 પૈસાની તેમજ બીજી રીતની આપતા આવ્યા છે
 તેઓએ પોતાના પરોપકારમાં વધારો કરી આ જે
 સ્કુલ શાખા સ્થાપી છે, તેની મકસદ બહુજ સરસ
 છે. ગરીબ લોકોને કેળવણીની તક આપવી એટલુંજ
 તેમણે કર્યું નથી. પરંતુ વિશેષમાં મા આપોને પો-
 તાના આ બાળકોને કેળવણી આપવા માટે ખાસ
 ઉત્તેજન મળે તથા આતુરતા થાય એવી ગોઠવણ
 તેમણે કરેલી જણાય છે. કેળવણી માટેના ખર્ચ ઉ-
 પરાંત કેળવણી લેતાં બાળકોને ગુજરાનને માટે અ-
 નુક લવાજમ મળતું રહે એમ કરવાથી ગરીબ મા
 બાપો પોતાનાં છોકરાંઓને સ્કુલમાં મોકલવા લલ-
 ચાશે. એમાં શક નથી. એનું પરિણામ સારું આવતું
 જોઈએ અને જે ગરીબનાં બચ્ચાંઓ આ સ્કુલમાં
 કેળવણી મેળવી બહાર પડશે. તેઓ પ્રજામાં ઉપયો-
 ગી અને સમજી અંગભૂતો બનશે. એમ આશા
 રાખી શકાય છે. તેમજ કેળવણીને લીધે પોતાના

સમજાવતા તરફ કેવી રીતે વજાદાર રહેવું તે સારી
 રીતે સમજી શકશે; તેઓના પ્રમણીક પણા સાહસ
 આજીવન કરાગતા તથા કિતેકથી શેઠ અબદુલ કરીમ
 ના બન મેળવવા શક્તી માન થયા છે. પણ ધન
 મેળવવા કરતાં તેનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો એમાં
 હરક માણસની ખીજાન થઈ શકે છે અને ઘણી
 ખુશી સાથે આપણે કહેવું જોઈએ કે આ શેઠ
 ધન મેળવી જાયું છે એટલુંજ નહિ પણ તેનો
 તેઓ કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તે પણ કરી જાયું
 છે. અને તે પ્રમાણે જાણવો એસાડયો છે જેને
 માટે તેનો માન વટે છે. એટલુંજ નહિ પણ જેથી
 તેમણે કોમનાં તથા પ્રજાના આશિર્વાદો મેળવી
 પ્રજાનું કામ કર્યું છે એ માટે હું તેમને મુબારક
 બાદી આપું છું. અને એવાં કામો મારી પ્રજામાંથી
 નીવડે અકસ્તે કરતા રહેશે એવી ઉમેદ રાખું આ
 તકને યાજી રાખી એક બાજત ઉપર બોલ
 કહેલાં માણસું હમ યાજ થોડા દિવસ પહેલાં રાવ
 મહાદુર વસાઈ ખીનજીત આમંત્રણથી એક શુભ
 કામમાં ભાગ લેવાને આપણને તક મળી હતી તે

વખતે મારી તખીયત જરૂર નાદુરસ્ત હોવાથી હું કંઈ
 પણ બોલી શક્યો નહિ હતો. મારે આ પ્રસંગ ઉ-
 પર મારે તે વિશે કહેવું જોઈએ કે મહત્તરમપ્રસાદજી
 અને શેઠ વસનજી આગેવાન થઈ ગરીબ નિરાધાર
 માણસ વિનાનાં બાળકોની સંભાળ તથા કેળવણી
 માટે તથા હવે પછી પેતાનો નિર્વાહ કાળી રીતે
 તેઓ પેતાની મેળે ચલાવી શકે તે માથાનો જે
 બંદોબસ્ત કર્યો છે તે બહુજ સ્તુતિપાત્ર અને ધર્મનું
 ખરેખરું કામ છે. નાગરસ બાળકોના વાલી થઈ
 તેમની જાંઘળી બચાવવી તેમના ધર્મનું રક્ષણ કરવું
 અને તેમને પ્રજાના સારા રાજ્યમત્ત અને ઉપયોગી
 અંગભૂત બનાવવા એ કેઈ થોડો થય નથી. શેઠ
 વસનજીએ કહ્યું કે તેનાં પૈસા તો મઃદ થઈ તે પૈસો
 એકઠો રાજ્યના પ્રતાપથી થયો. પણ મેં હમણા
 કહ્યું તે પ્રમાણે પૈસા એકઠા કરવાનાં માયુસ તો
 ખુબી નથી પરંતુ તેનો સારો ધરનો ઉપયોગ કર-
 વામાંજ છે. આ આજે સર્વે કાયદા કર્યું કે પૈ-
 કાનો ઉપયોગ જો આપાને મટે થઈ છે તેના
 કરતાં વધારે સારો ઉપયોગ કરે તે મુશ્કેલીની
 કશી શકાશે.

શેઠ અબ્દુલ કરીમ ! આપની જે માગણી છે કે આ સંસ્થાનના કેળવણી ખાતાના ઉપરીની આ નિશાળ ઉપર સરળ દેખરેખ રહે તેના દરખાસ્તી રકુલોમાં ચાલતા ધોરણ પ્રમાણે તેનાં અભ્યાસના ધોરણ રખાવે તે માગણી પ્રમાણે અમલ થવા માટે હું ખુશીથી મારા કેળવણી ખાતાના લાગતા વળગતા તરફ ફરમાન કરીશ; આ નિશાળની આખાદી થાઓ તથા દિનપ્રતિદિન તેના ઉપયોગી પણામાં તથા ફત્તેહમાં વધારો થતો જાય એમ હું ઇચ્છું છું.

ત્યારબાદ પાન સોપારી, ફુલના હાર, અત્તર ગુલાબ વગેરે વહેચવામાં આવ્યાં હતાં ત્યારબાદ ખુશીના પોકાર સાથે સભા ખરખારત થઈ.

તા. ૧૭-૯-૦૩.

દીપોત્સ્વી પ્રસંગે સાયલે પધારણું.

ત્યાર પછી દિપોત્સ્વીનું પર્વ નજીક આવવાથી તે પર્વ કરવા કુમારશ્રી મેરૂના સાહેબના તથા તેમના પિતાશ્રી વખતમિંહજી સાહેબના અતિઆગ્રહથી સાયલે પધારના પોતાની સાથે એ. ડી. સી. કુમારશ્રી મેરૂના સાહેબ, પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી માનસિંહજી તેમ

હળુરીઓ વગેરે માણસો સહિત ત્યાં પધાર્યા મુળી
 સ્ટેશન ઉપર સાયલાના મહારાજને વખતસિંહજી પણ
 મહારાજ જમસાહેબને લેવા પોતાના માણસો સ-
 હિત હાજરજ હતા. અહિં મહારાજ જમશ્રીજી
 જસાજી સાહેબને કેટલુંએક માન આપવામાં આવ્યું
 ત્યાં રવાના થઈ સાયલે પહોંચ્યા. ત્યાં મહારાજ જ-
 મશ્રીજી જસાજીને અગીયાર તોપોનું માન આપવામાં
 આવ્યું. મોટી ધામધુમથી ગામમાં પધરામણી થઈ
 તે વખતે શહેર પૂર બપડાથી શણગારવામાં આવ્યું
 હતું આ જોઈ મહારાજને જમશ્રીજી જસાજી સાહેબ
 અતી પ્રસન્ન થયા. અને ત્યાંની વસ્તી પણ આ
 મહારાજના દર્શનથી પોતાના અહોભાગ્ય માની આ-
 નંદમાં રહેતી. દીપોત્સ્વીતે દિવસે શહેરમાં ફરતા પ-
 ધાર્યા તે વખતે આ મહારાજના મનમાં અતિ આ-
 નંદ ઉદભવ્યો હતો. ત્યાં થોડા રોજ રહી પાછા
 સહીસલામત જામનગર પધાર્યા.

એ. ડી. સી. કુમારશ્રી મેરુભા

સાહેબનાં લગ્ન મહોત્સવ.

સંવત ૧૯૬૦ ના શ્રાવણ સુદ ૨ ગુરુવારે એ.
 ડી. સી. કુમારશ્રી મેરુભા સાહેબના લગ્ન સોદા બા-

વસિંહજીના પુત્ર સોઢા દાનસિંહજીનાં પુત્રી વેરે
 થયાં. મહારાજ સાહેબશ્રી, જસાજ સાહેબને આ
 આનંદ પહેલો હતો કારણ પોતાના માનીતા અને
 વળી ખાસ એ ડી. સી. ના લગ્ન તેથી કરી તે
 પણ બહુજ પ્રમોદ પામવા લાગ્યા. દેશ વિદેશ કુમ
 કુમ પત્રિકા મોકલાવી કેટલાએક રાજ્ય રાણાઓને
 લેડાવ્યા. તથા કુમારશ્રી મેરુમા સાહેબના તિર્થસ્વરૂપ
 પિતાશ્રી સાયલા દરબારશ્રી વખતસિંહજી સાહેબ પણ
 પોતાના પુત્રના લગ્નમાં હર્ષ ધરી પધાર્યા. અહિં મ-
 હારાજ જામસાહેબ તરફથી સધળા મિત્રમાનોને
 ગાય શન્માન અપાતાં તથા તેને જોઈતો સર્વ સ-
 રજામ પુરો પાડવામાં આવતો. લગ્નને દિવસે મહા-
 રાજ સાહેબે બડી ધામધુમથી સવારી ઠાઠી પોતાના
 એ. ડી. સી. લગ્નના વંધોડામાં બાગ સેવા સાથે
 પધાર્યા કુમારશ્રી મેરુમા સાહેબને તે દિવસે હાથીનો
 હોદ્દો આપી પોતે અશ્વ ઉપર સ્વાર બન્યા વળ
 પણ પોતાની તથા પોતાના મરહુમ પિતાશ્રી વિભા
 જીની ઉદારતા મુજબ કુમારશ્રી મેરુમા સાહેબની વ
 ધામમાં પોતાનો અમૂલ્ય રતનડિવ હાર તે દિવસે

મહારાજએ બેટ કર્યો તથા બીજી કેટલીએક અમૂલ્ય
અમૂલ્ય ભટ્ટો આપી. (તે અત્રે જગ્યાના સંકોચથી
દાખલ કરેલ નથી.) આ પ્રમાણે પૌતાના એ. ડી.
સી. કુમારશ્રી મેરુમા સાહેબનાં લગ્ન કર્યા. અને તેમાં
મહારાજ જામશ્રી જસ.જી સાહેબે કેટલુંએક ધન
ખર્ચ્યું. ધન્ય છે જશધારી જશવંતને ! ! !

મહાલ કટયાણુપરમાં નવી ડીસ્પેન્સરી

આ સંસ્થાનના મહાલ કટયાણુપરમાં તા. ૪-૮
૧૯૦૩ ને રોજ નવી ડીસ્પેન્સરી ખોલવામાં આવતાં
તે જગ્યાએ મહાલ આટકોટના ડાકતર રણુજોડલાલ
ગીગાભાઈને મળતા પગારથી નીમવામાં આવ્યા છે
ને તેની જગ્યાએ હરીશંકર દયારામને નીમવામાં
આવ્યા છે.

મમનગરમાં જીવ હીસા નહીં કરવા વિશે ઠરાવ.

તલપત નવાનગરમાં જીવહીસા અમુક દીવસ
માસમાં નહીં કરવા વિશે મહારાજએ કરેલ ઠરાવ
નીચે પ્રમાણે. શ્રાવણ માસ તથા પચોસણુ અને દ-
રેક માસની અગીયારસો તેમજ અમાસ અને જે
સાલમાં પુરપોતમ માત્ર હોય તે માસમાં ખાટકી,
સાઈ, સીંદ્રી, વાઘેર લોકો વગેરે જેઓ જીવહીસા
રવાનો ધંધો કરે છે તેઓએ જીવહીસા નહીં કર-

મા તથાપતને માટે નંબર ૧૦ તા. ૨૪-૭-૧૯૦૩
ની જાહેરાત સ્ટેટગેઝીટ આંગ ૩ પાને ૨૭ મે પ્રસીદ્ધ
થએલ છે તે પ્રમાણે વર્તવું.

જનાના સહિત મુસાફરી.

સંવત ૧૯૬૦ માં વૈશાખ માસમાં મહારાજ
જામસાહેબ પોતાના પુરમાં પ્લેગ હોવા સમય બહાર
મુસાફરીએ જવા તૈયાર થયા. તે મહારાજની સં-
ગાયે તેમનાં પતિ પત્નિ જામયા સાહેબ પણ તૈયાર
થયાં. વળી એ. ડી. સી. કુમાર શ્રી મેરુમા સાહેબ
તથા તેમનાં પતિ સહિત તૈયાર થયા. પ્રાઇવેટ સેફે-
ટરી જાહેજ માનસિંહજી, ડોક્ટર નરશીભાઈ તથા
જામયા સાહેબનો કામદાર રા. રા. નરભેરામ જવેર-
ચંદ પણ સાથે જવા તૈયાર થયા. એમ કેટલાંએક
માણુપોતે લઈ જાનનગરની સ્પેશીયલ ટ્રેનમાં દિવ-
સના ૨ એ બજે રવાના થઈ લાગતા બીજે દિવસે
સવારે અમદાવાદ પહોંચ્યા. અહિં એક દિવસ વિશ્રામ
લીધો. બીજે દિવસે સવારે મુંબઈ તરફ રવાના થયા. ત્યાં
તેઓ સહીસલામત પહોંચી. ત્યાંથી લાગતાજ પુના
તરફ જવા પંચાયે. પુના પહોંચતાં ત્યાં જઈ આગા-

ખાન સાહેબના એરોડાવીલ પેલસ ઉપર આવેલા
 ખંભલામાં ઉતારો કીધો. અહિં આગાખાન તરફથી
 સઘળી સોઘ કરવામાં આવી હતી. તથા બેન્ડ બહાર-
 રોથી વધારી લેવામાં આવ્યા હતા. અહિં મોજમ-
 નથી ૬ સાત દિવસ રહ્યા અને સઘળી નવીનવાઘ
 નિરખી. ત્યાંથી રવાના થઈ મહાબળેશ્વર મુકામે પધાર-
 યા ત્યાં ૧૫ પંદર દિવસ હવા ખાઈ ત્યાંથી બેન્ડોર
 મુકામે પધાર્યા. ત્યાં ૪ ચાર દિવસ રહ્યા. ત્યાં રામે-
 શ્વર માત્રા અર્થે પધાર્યા. ત્યાં પૂર્ણ ભાવથી રામેશ્વરનાં
 દર્શન કરી પાવન થયા અને આહલણોની ચોરાશી
 જમાડી બહુ દક્ષિણ અને દાન આપ્યાં. વળી ત્યાં
 મહારાજ જ્વમશ્રી જસાજી સાહેબ બહાદુરે વીધી
 વત ઉપનયન સંસ્કાર પ્રાપ્ત કર્યા ત્યાંથી રવાના
 થઈ નિલગીરી મુકામે પધાર્યા. અહિં આ કેટલીએક
 નવીનવાઘ નિરખી આશરે ૧૦ દશ દિવસ રહી ત્યાંથી
 મદ્રાસ પધાર્યા. મદ્રાસમાં બે દિવસ રહી યાત્રાએ જ-
 ગનાથપુરી પધાર્યા. અહિં ઠાકોરજીનાં દર્શન કરી પો-
 તાનાં સર્વ પાતકોનો ક્ષય કરી પોતે પવિત્ર બન્યા.
 આહલણોની ચોરાશીઓ જમાડી સર્વ જૂદેનોને તૃપ્ત

કર્ચા. અને કેટલાંએક દાનદક્ષિણા આપી તેઓને
અત્યંત આશિર્વાદ મેળવ્યો. ત્યાંથી કલકત્તા પધાર્યા
અહિં કેટલાંએક માન્ય સજ્જનોને મલી આનંદ
પામ્યા. ત્યાં ૭ સાત દિવસ રહી ત્યાંથી ફરી મુંબઈ
પધાર્યા. મુંબઈમાં વાલકેશ્વર ઉપર આવેલા આગાખા-
નના બંગલામાં ઉતારો કરી ત્યાંના ગૃહસ્થોને મળી
આનંદ પામ્યા. આ સર્વ વખતે મહારાણીજી
પણુ જન્મસાહેબ સાથેજ હતાં. ત્યાં પાંચ પ દિવસ રહી
પાછા જન્મનગર પધાર્યા. અને રૈયતની સંભાળ લીધી.

શીતલા સાતમ.

સંવત ૧૯૬૦ માં શ્રાવણ માસમાં મહારાજ
સાહેબ જન્મશ્રીજી જસાજી સાહેબ બહાદુરે પોતાના
કુળની પદ્ધતી પ્રમાણે તથા આગળની રીતિ મુજબ
શીજી સાતમની સ્વારી ચઢવા માટે કેટલાંએક રાજ
રાણાઓને આમંત્રણ આપી ખાસ પોતાના વૃદ્ધ
વડવા શ્રીકૃષ્ણચંદ્રની વર્ષગાંઠોત્સવ સખખ શહેરમાં
મોટી ધામધુમથી સ્વારી ડાઢવાના રીવાજ મુજબ
તે સમ્રાજાઓને તેડાવ્યા. આ માસમાં શીજી સાત-
મના દિવસોમાંજ મોહમેદન વોરાઓનો ઓરસ હો-

વાને લીધે તેઓ જીવ હિંસા કરે છે એવું માન્યને
 ખબર પડતાં તરજ મહારાજા જામશ્રીજી જસાજી
 પાસે ખાસ જમ અરજ કરી જેથી મહારાજા સા-
 હેએ તેનો યોગ્ય નિકાલ કરી પોતાની વરતીને રાજી
 રાખી સાંજે બડી ધામધુમથી સ્વારી ચડયા. આ
 સ્વારીમાં કેટલાએક રાજા રાણાઓ, શિવાય નાડેના
 બાયાતો, તે શિવાય મુંબઈના માનવંતા ગૃહસ્થો,
 અને બાકીના અમીર ઉમરાવો શિવાય કેટલાએક
 પુરજનો હતા. સ્વારીમાં પહેલા 'સેનાધિપતી, તોપો,
 હવાલદારો, ઘોડાઓ, બેન્ડ, વગેરે વગેરે કેટલાક
 ભપકા સાથે છડીદારોના અવાજ સાથે મહારાજા
 જામશ્રીજી જસાજી સાહેબના સહુ મેદનીને દર્શન
 થયાં. આજ રીતે અને આથી પણ વધારે ઠાઠમા-
 ઠથી બીજે દિવસે એટલે આવળુ વદિ ૮ ને દિવસે
 બડી ધામધુમથી સ્વારી કહાડી. અને તેજ પ્રમાણે
 આવળુ વદિ ૯ ને દિવસે પણ સવારી કાઢવામાં
 આવી હતી.

મહારાજ જામશ્રી જશવતસિંહજીનો

જન્મ મહોત્સવ.

મહારાજ જામશ્રી પોતાના જન્મ દિવસના ઉત્સવની મહાન ખુશાલીમાં પોતાના પ્રથમના મિત્ર દોસ્તોને આગમચથી લખી ઘણા માન સાથે તેડાવતા હતા અને તેવા પ્રસંગ ઉપર કેટલાક રાજા અને રાજકુમારો તથા મુંબઈના ગ્રહરથો ઘણા આદરથી આવતા હતા. પોતાના જન્મ દિવસના ઉત્સવ તરીકે કેટલાક સાર્વજનિક ઉદાર કામ કરતા હતા. કારણકે જન્મ દિવસનો ખરો અર્થ તેઓ સમજતા હતા અને સાને પોતે કહેતા હતા કે. સહુ કોઈએ જન્મ ગાંઠપર કાંઈ ઉત્તમ સોકોપયોગી કામ અવશ્ય કરવું કે આપણો જન્મ દિવસ સફળ ગણાય અને કલ્યાણ થાય આવાં ઉત્તમ બોધવાક્યો કોતરાવીને પોતાના લખવાના ટેબલપર વેઘટ તરીકે તથા ખીજી હમેશાં ઉપયોગમાં આવતી ચીજ માટે વાપરતા. આવા તેમના ઉત્તમ વિચારો ધરથી હતા.

શ્રાવણ વદ ૧૨ ને દિવસે મહારાજ જામશ્રીજી જસાજી સાહેબની વર્ષગાંઠોત્સવ પ્રસંગે એક મોટી

કચેરી બરવામાં આવી હતી. તેમાં સહુ રાજા રા-
ણાઓ, ગૃહસ્થો અને પુરવાસીઓ પ્રેમથી પધાર્યા
હતા. આ વખતે મહારાજા જામશ્રીજી જસાજી સા-
હેબ બહાદુરને ખુશાલી પ્રસંગમાં સહુ માણસો નવ-
નવી બેટો અર્પતાં હતાં. વળી બાટચારણો તથા
કવિઓની ચમત્કૃતિથી રચાયેલી કવિતાઓ ગવાતી
હતી તે સમયે સર્વ રાજા રાણાઓ આનંદની લહે-
રમાં ડોલતા હોય તેવાં દિસતા હતા.

ગુણાનુવાદ કવિતા.

જશ ધારી (૨)

નવલસુ નગ્રપતિ, જસાજામ અતિ—ટેક

દિનજનોને પાળો પ્રેમેથી, હંતે હસાવો આપ હસી,

ધન્ય છે નૃપતિ (૨)

જશધારી.

ધર્મ સમાધીર ધર્મ ધુરંધર, પાર્થ સમી રણુવીર હતી,

અહા આપ કૃતિ. (૨)

જશધારી.

રહો સદા આનંદે જસાજી, પામીને પાર સુખો ઉદ્ધવી,

બહુ છત્રપતિ. (૨)

જશધારી.

આ પ્રમાણે કેટલીએક કવિતાઓ ગવાઈ રહ્યા
બાદ કંચનીઓના મધુર કંઠથી સુઆલાપ સહિત

મનોરંજક ગાન શ્રવણ થતાં ત્યારપછી કેટલાએક
નોકરો જેવા કે, પત્રટણ, રસાલા, જેન્ડ વગેરેની
સલામી થતી હોવટે પાન મોપારી ફુલપાન, અત્તર
ગુલાબ વેંહેચાઈ સમા જરખાસ્ત આ રીતે મહા
આનંદથી ગગન રાણાઓ સાથે રોહથી વર્તતા. તેજ
દિવસે મહારાજા જામશીજી જસાજી સાહેબ તરફથી
અસંખ્ય આહ્વાણોને મળતી.

મહારાજા જામશીજી જસાજી સાહેબ બહાદુરના
જન્મોત્સવનો મુખ્યાર્ક દિવસ વિલા બાદ સહુ મિ-
જમાનો રાજા તથા મહારાજા જામસાહેબ તરફથી
મળેલી અનંત ભેટોને રોહથી વધાવી લઈ પોતપો-
તાના વતનમાં પધાર્યા આ વખતે વઢવાણ ઠાકોર
સાહેબ સર બાલસિંહજી મહારાજા જામશી જસાજી
સાહેબને દીપોત્સવી ઉપર પોતાને ત્યાં આવવા ખાસ
આગ્રહ કર્યો. આથી મહારાજા જામશી જસાજી
સાહેબને ઘણું સાઈ' લાગ્યું મહારાજા જામસાહેબ
વઢવાણ ઠાકોર સાહેબને પોતાની મોટરકાર નામની
ગાડી એ સાહેબને રોહથી અર્પણ કરી. તે લઈ તે
નામદાર વઢવાણ પધાર્યા. સાયલા દરખાસ્ત પણ સા-
યલા તરફ પધાર્યા.

દીપોત્સવી સખ'મ વઢવાણુ જશું.

મહારાજ જન્મશ્રી જસાજી સાહેબ એ. ડી. સી. કુમારશ્રી મેરુબા સાહેબ પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી જાડેજશ્રી માનસિંહજી વગેરે વગેરે કેટલાએક માણસોને સાથે લઈ વઢવાણુ દીપોત્સવી પર્વ કરવા પધાર્યા. વઢવાણુ સ્ટેશન ઉપર ઠાકોર સાહેબશ્રી બાલસિંહજી તથા ત્યાં કેટલાએક અમીર ઉમરાવો મહારાજની સામા આવ્યા હતા. ગાડી આવતાં વેંતજ મહારાજ જન્મશ્રી જસાજી સાહેબને પુજ્ય વૃદ્ધિથી વધારી લીધા. વળી પણ તોપોના અગાઆર અગાજોથી મહારાજ જન્મશ્રી જસાજી સાહેબને માન આપ્યું. મોટી સ્વારી સાથે ધામધુમથી મહારાજ જન્મસાહેબ શહેરમાં પધાર્યા. આ વખતે શહેર પૂર બપકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સહુ પુરજનો મહારાજ જન્મશ્રી જસાજી સાહેબને નિરખી આનંદ પામતાં હતાં. દીપોત્સવીને દિવસે એક કચેરી બરવામાં આવી હતી. ત્યાં જાતજાતના રંગ બેરંગી દિવાઓથી ઇંદ્રાપુરી ખડી કરી હોય તેવી શોભા બતાવી હતી. વળી ગામમાં પણ ડેડેડેકાણે વીજળી

સમાન પ્રકાશ પ્રસરી રહ્યો હતો. આ સધળી શોભા નિરખી મહારાજ જન્મમાહેબ ધણા આનંદ પામ્યા. ત્યાં ધણી સરભરા સાથે થોડા રોજ રહી પાછા જનમનગર તરફ પધાર્યા.

માતાશ્રી રોઝીની યાત્રા.

સંવત ૧૯૨૦ ના માગસર સુદ ૯ ને દિવસે મહારાજ જન્મશ્રી જસાજ સાહેબ પોતાનાં સંખ્યાબંધ માણસો તથા પોતાની મહારાણીઓને સાથે તેડી જનમનગરથી ચાર કોસ દૂર સમુદ્ર કીનારે આવેલાં રોઝી માતાની યાત્રાએ પધાર્યા. અહિં આવી ધણુંજેક ખર્ચ કર્યું બ્રાહ્મણોને વરોણીમાં વરાવી સત ચંડિ આદિ કાર્ય કરાવી અગણિત દક્ષિયાઓ આપી ત્યાં મહારાજ જન્મમાહેબ જનાના સહિત ૩ રાત્રિ રહ્યા હતા, અને મોટી સવારીને બડી ધામધુમથી પાછા શહેરમાં પધાર્યા. આ જગ્યા મરહુમ મહારાજના પિતાએ લામો રૂપીઆ ખરચી ધણા સુંદર બંગલો અને ગઠ વીગેરે બંધારી પોતે હમેશ ત્યાંજ રહેતા. આજ પણ શહેરનાં સંખ્યાબંધ માણસો ત્યાં હમશ જાય છે.

ફીમેલ ડાસ્પીટલ.

સ્વર્ગવાસી મહારાજા જામશ્રી વિભાજી જેઓ પોતાની ગરીબ તથા તંગીવાળી પ્રજાને ઇંત્રેજ દવા નો અલબ્ધ લાભ આપવા ધણા ઉત્સુક હતા, તેની ઉદાર ધારણાથીજ તેણે જામનગરમાં ચાર અને પોતાના ધણાખરા માહાલોમાં ડીસ્પેન્સરી કરેલ છે. જેનો લાભ સર્વ પ્રજા લીએ છે વળી આ શહેરમાં દેશી વૈદ્યોની વૃદ્ધિ અને હકીમોની દવાઓ પર લોકો પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખે છે તેથી તેવા શુપ્રસિદ્ધ વૈદ્યોને પણ મરહુમ મહારાજાએ ધણા માન સાથે મોટા પગારથી લોકની તંદુસ્તી માટે રાખેલા છે જેની દવાનો અલબ્ધ લાભ પ્રજાને સંતોષ પૂર્વક મળે છે, છતાં મહારાજા જામશ્રી જસાજીએ વિચાર્યું કે દવા દાન દીધા સમાન અન્ય પુણ્ય નથી. આમ ધારી જીઓ માટે ઇલામદી ગોઠવણ ઉપરની ચાર ડીસ્પેન્સરીમાંજ સઘળાં લોકોને સાથે રાખવામાં પૂરતી સગવડતા છતાં જીઓ માટે ખાસ જુદી ગોઠવણ કરી કારણ કે મરદ ડાકતરને જ્યારે પોતાનું શુભ દરદ પોતાની મરજદ તજ દષ્ટ બતાવે ત્યારે એ દુઃ

ખી સ્ત્રીના દરદનો અંત આવે. આથી કરી બૈરાંઓને
વાસ્તે સવત ૧૯૬૨માં ખાસ મુંબઈથી મીસીસ
માણેકબાઈને રૂ. ૨૫૦ ના દરમાયાથી તેડી લા;
વી એક શીમેલ હોસ્પીટલ ખંભાળીયાના દરબાજા
બહાર આવેલા ગુલાબ બાગમાં તા. ૧ ડીસેમ્બર સને
૧૯૦૫માં સ્થાપી કારણ કે સ્ત્રી વર્ગ જેને તેની જી-
દગીમાં ઘણીવાર સારી હુશીયાર સ્ત્રી વૈદની જરૂર
પડે છે એમ ધારી આ સુંદર શીમેલ હોસ્પીટલ
ઉઘાડી દુઃખ પામતી દુર્ભાગી અબળાની અનંત
આશિશ મહારાજ જામશ્રી જમાળતી સદાને માટે
પરોપકાર વૃત્તિ અને સ્વધર્મ ઉપર ઘણીજ શ્રદ્ધા હતી.

**મહારાજ જામશ્રીનો વઢવાણને મુ-
ળીના ઠાકોર સહિત મુંબાઈ પ્રવાસ.**

તારિખ ૬ જાનેવારી ૧૯૦૫ એટલે સંવત
૧૯૬૧ના પોષ સુદિ ૧ ને શનિવારને રોજ મહારા-
જ જામશ્રી જમાળ મુંબઈની મુસાફરીએ પધારવા
તૈયાર થયા. તેમની સાથે કુમારશ્રી મેરુભા એ. ડી.
સી. સાહેબ જડેજા માનસિંહજી અને કેટલાએક
અમીર ઉમરાવો હતા. આ સર્વ સ્વારી રેલવેમાં

રવાના થઇ મુળી રોશને પહોચ્યા. સાયલા ઠાકોર સાહેબ વખતસિંહજી મુળી રોશને સામા પધારી મહારાજ જામસાહેબને મળી ઘણા ખુશી થયા મહારાજ જામસાહેબ તેમને સાથે લઇ વઢવાણ કાંપમાં પધાર્યા ત્યાં વઢવાણના ઠાકોર સાહેબ બાલસિંહજી મળવા પધાર્યા. મહારાજ જામસાહેબને મળી ઘણો આનંદ પામ્યા. સારે ઠાકોર સાહેબ બાલસિંહજીના અભાગ્રહ ઉપરથી મહારાજ જામસાહેબ વઢવાણ શહેરમાં પધાર્યા ઠાકોર સાહેબે ઉત્તમ પ્રકારની મીઠાણી આપી, જામ સાહેબની ઘણી ખરદારત કરી અને ભોજન આરોગી ઠાકોર સાહેબને પોતાની સાથે મુંબાઇ આવવા કહેતાં બાલસિંહજી મુંબઇ જવા તૈયાર થયા એ રીતે વઢવાણ ઠાકોર સાહેબ તથા સાયલા ઠાકોર સાહેબને સાથે લેઇ જામસાહેબ વઢવાણથી રવાના થઇ અમદાવાદ પધાર્યા.

અહિં ઠાકોર સાહેબ બાલસિંહજીએ અગાઉથી પોતાના માણસો રવાના કરી ભોજનની તૈયારી કરાવેલ હોવાથી મહારાજ જામ સાહેબ અમદાવાદ ઉતરી વિવિધ પ્રકારનાં ઉત્તમ ભોજનો આરોગી તા-

રીખ ૭ મીને રોજ સવારના સાત બજે મુંબઈ ગ્રા
ટરોડ સ્ટેશને પધાર્યા તેથી મુંબઈ શહેરમાં આનંદ
વર્તાઈ રહ્યા. આ સ્ટેશન ઉપર કચ્છ તથા હાલાર
વિગેરે દેશના ધનાઢ્ય વેપારીઓએ આવી મહારાજ
જન્મ સાહેબ ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી, તથા જન્મ
સાહેબને પોતાને બંગલે પધારવા અરજ કરી, પરંતુ
આગાખાનનો ધણો આગ્રહ હોવાથી મહારાજ
જન્મ સાહેબ, વઢવાણ તથા સાયલા ડાકોર સાહેબ
સાથે તેમને બંગલે પધાર્યા. મુંબઈમાં મહારાજ જન્મ
સાહેબે ઘણાં સારાં જોવા લાયક મકાનો તથા
નાટક આદી અનેક ઉત્તમ ખેલો જોયા તથા કેટલા
એક અત્યુત્તમ ઘોડાઓ અમૂલ્ય ઝવેરાત તથા જરી
યત્ન પોશાકો વિગેરે વિવિધ માલ ખરીદ કરી એટ-
લુંતો દ્રવ્ય ખરચ્યું કે જે જોઈ બીજા મોહ પામી
ગયા મહારાજ જન્મ સાહેબની ઘણી તારીફ સાંભ-
ળી વડે દગના ગાયકવાડ સરકાર મહારાજ સયાજી
રાવે તેમને વડોદરે પધારવા આમંત્રણ મોકલતાં
તારિખ ૧૬ મીએ રાત્રીનાં ૧૧ બજે વડોદરે
પધાર્યા.

વડોદરામાં મહારાજ શિયાળરાવ- ની મુલાકાત.

મુંબઈથી રવાના થઈ મહારાજ જન્મશ્રી લાગલા વડોદરા સ્ટેશનપર પધારતાં વડોદરા દિવાન આદિ અમલદારો સ્ટેશનપર સામા લેવા પધારતાં ઘણાં માન સહિત રાજ્યમાં પધારી નામદાર શિયાળરાવની મુલાકાત લઈ પરસ્પર કુશળ ખબર પુછી ઘણી જ ખાત્રી કરી, તથા પોતાની સાથે લઈ સઘળી રયાશત, ખગલો અને હાથીની સાંઠમારી આદિ ઘણાં મનરંજન ખેલો ખતાવ્યા એ પ્રમાણે પરસ્પર ઘાટો સંબંધ બાંધી મહારાજ જન્મ સાહેબ ત્યાંથી તારિખ ૨૦ મીએ રવાના થઈ દિવસના આઠ બજે અમદાવાદ પધારી અમીર ઉમરાવો સહિત ભોજન આરોગી રેલ રસ્તે રવાના થયા. દિવસના બારબજે વઢવાણ કાંપમાં પધાર્યા ત્યાં વઢવાણ ઠાકોર સાહેબ બાલસિંહજી ઘણો સ્નેહ દર્શાવી રજા લઈ વઢવાણ પધાર્યા. ત્યાર પછી મુળી સ્ટેશને પધારતાં સાયલાના ઠાકોર સાહેબ વખતસિંહજી પણ રજા લઈ સાયલે પધાર્યા અને મહારાજ રાજકોટ પધાર્યા. ત્યાંથી

રાત્રીના નવ બજે રવાના થઈ મોજમજથી જામનગર પધાર્યા. તે વખતે શહેરમાં પધારી પોતાની વસ્તીને આનંદ આપવા લાગ્યા.

રાજકોટમાં ગવર્નર લોર્ડ લેમીંગ્ટોનની મુલાકાત.

મુંબઈના નામદાર ગવર્નર સાહેબ બહાદુર લોર્ડ લેમીંગ્ટોન સાહેબ તારિખ ૩ માર્ચ સને. ૧૯૦૫ ના રોજ રાજકોટ પધારવાના હોવાથી રાજકોટના પોલીટીકલ સાહેબે કાઠિયાવાડના સર્વે રાજાઓને ત્યાં પધારવા આમંત્રણ મોકલતાં તે વાંચી રજપુતીના રૂપ મહારાજા જામસાહેબ શ્રી. જસાજી ધણા ઉત્સાહથી મુખ્ય દિવાન સાહેબ મહેરવાનજી, કુમારશ્રી મેરુબા સાહેબ, ઉમરકોટની ઢાલર સોદા દાનસિંહજી તથા ફેશરિસિંહજી, જાડેજા માતસિંહજી, વરસોડાના ચાવડા ગણુભા, વાઢેર લખુભા, ગોકળભાઈ નવાનગર જામદાન ખાનાના સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ, મુખ્ય વકિલ સોમચંદ શાહ, તથા પ્રાંત વકિલ શિવલાલભાઈ વિગેરે ફેટલાએક ઉમરાવોને સાથે લઈ, રાજકોટ પધારવા

તૈયાર થયા. ત્યારે કેટલાએકને પોતા સાથે રેલવે
 રસ્તે આવવા, હુકમ કર્યો અને કેટલીએક સેનાને
 પણ રસ્તે આવવા ફરમાવ્યું. એ પ્રમાણે મહારાજા
 જામસાહેબ તૈયાર થઇ આગગાડીમાં બીરાજી પોતે
 તથા સાથે કેટલાંએક મણસો લઇ રાજકોટ પધાર્યા.
 ત્યાં વઢવાણ ઠાકોર સાહેબ બાલસિંહજી, તથા બીજા
 કેટલાએક મોટા હોદાદાર યુરોપિયનો ઓફીસરો સ્ટે-
 શને સામા આવી અગીઆર તોપનું માન આ-
 પ્યું તેમને મળી અત્યાનંદ પામી મહારાજા જામ-
 સાહેબ પોતાને બગલે પધાર્યા. તે બગલામાં અ-
 ગાઉથીજ તૈયારી કરવામાં આવી હતી. તે બગલો
 રંગ બેરંગીથી રંગત કરી શેભાયમાન કર્યો હતો.
 મહારાજા જામસાહેબ શ્રી જસાજીને ગોડલના ઠાકોર
 સાહેબ સર. બગવસિંહજી. વઢવાણ ઠાકોર સાહેબ
 શ્રી બાલસિંહજી, મોરબી ઠાકોર સાહેબ સર. વાઘજી
 તેમના કુંવર જીલુબા, દ્રોલના ઠાકોર હરિસિંહજી,
 ગૌરિદડના દરબાર પ્રતાપસિંહજી, રાજકોટ ઠાકોર
 સાહેબ લાખાજી, જસદણના દરબાર ઓઢોખાચર
 તથા તેમના કુંવર વાઘસુર ખાચર, સાયલા ઠાકોર

સાહેબ વખતસિંહજી, ચૂડના ઠાકોર માધવસિંહજીના
 કુંવર જોગવરસિંહજી, કોટડાસાંગણીના ઠાકોર મુજ-
 વાજી, રાજપુરાના દરબાર લાખોજી, ગઢકાના દરબાર
 શિવસિંહજી અને ખીલખાના ખોડાવાળા આદિ
 રાજાઓ મહારાજા જામજસાજીને મળવા આવ્યા.
 સાર પછી મહારાજા જામસાહેબને વઢવાણુ ઠાકોર
 સાહેબ ખાલસિંહજીએ પોતાને ઉતારે ગોઠનું આમ-
 ત્રણ કરેલું હોવાથી જામસાહેબ પધાર્યા. તથા ગોંડલ
 ઠાકોર સાહેબ ભગવતસિંહજી, કોટડા ઠાકોર મુંલવાજી,
 જસદણુ દરબાર ઓઢાખાચર, મોરખી ઠાકોર વાધજી
 તથા સાયલા ઠાકોર વખતસિંહજી વિગેરેને મળવા
 તેમને ઉતારે મહારાજા જામસાહેબ પધાર્યા. સાર
 પછી ગવર્નર સાહેબે કચેરીમાં આવવાનો જે વખત
 મુકરર કરેલો વખતે મહારાજા જામસાહેબ જસાજી,
 દિવાન બહાદુર મહેરવાનજી, કુમારશ્રી મેરુબા સાહેબ
 સોદા દાનસિંહજી તથા કેશરીસિંહજી, જડેજા મા-
 નસિંહજી, કમાન્ડિંગ રામસિંહજી, મુખ્ય વકિલ સો-
 મચંદ, તથા પ્રાંત વલ્લિ શિવલાલ તે સધળાને
 સાથે બધા કચેરીમાં પધારી ગવર્નર સાહેબને મળ્યા

ત્યારે મહારાજ જામસાહેબને ઘણા તેજસ્વી જોઈ
 ગવર્નર સાહેબ ગણો આનંદ પામ્યા. તે વખતે
 મહારાજ જામસાહેબને ૧૧ તોપનું માન મળ્યું. ત્યાં
 કાઠીઆવાડના સઘળા રાજાઓ તરફથી મહારાજ
 જામશ્રી જસાજી મધુર અને સુંદર વાણીથી નામદાર
 ગવર્નર સાહેબને આપવાનું માનપત્ર ઘણીજ છટાથી
 વાંચ્યું. તે સાંભળી કાઠીયાવાડના તમામ રાજાઓ
 તથા ગવર્નર સાહેબ ઘણાજ ખુશી થયા; અને
 તાળીઓના નાદથી મહારાજ જામસાહેબને વધાવી
 લીધા. આથી દુશ્મનો માનહીન થઈ નીચું મૂકી
 કરી નાશી ગયા. ત્યારબાદ સઘળા રાજા અને નામ-
 દાર ગવર્નર સાહેબ તરફથી અત્તર ગુલાબ પાન વિગેરે
 મળતાં સૌ પોતપોતાને મુકામે પધાર્યા. તે વખતે
 સૌ રાજાઓના દરજ્જા મુજબ તેમને તોપનું માન
 આપવામાં આવ્યું ત્યારે જામસાહેબને ઉતારે પહોં-
 ચાડવા એજન્ટ દુ. ધી. ગવર્નર ફતેહી સાહેબ પધાર્યા
 તેમને મહારાજ જામસાહેબે ઘણા માન સાથે પાન
 સોપારી અત્તર તથા ફુલની માળાઓ વિગેરેથી ઘણી
 ખાત્રી કરી. ત્યારપછી નામદાર ગવર્નર સાહેબ પો-

તાને ત્યાં પધારવાના છે, એવા અબરથી મહારાજ
 જમસાહેબ જસાણએ તેમની મુલાકાત લેવા સોનાનું
 અમુલ્ય સિંહાસન તથા કેટલીએક સોના રૂપાની
 ખુરશીઓ વગેરે ગોડવી સઘળી તયારી કરી પોતાનો
 અંગલો ઇંદ્રના ભુવન સરખો શોભાવ્યો. ત્યાં નામદાર
 ગવર્નર સાહેબ પધાર્યા. તેમને મળી વિવિધ પ્રકારની
 ખુશી આનંદની વાતો કરી ગવર્નર સાહેબે રજા
 માગતાં તેમને અત્તર, પાન, ગુલાબ વગેરે આપી
 મહારાજ જમસાહેબ અંગલાના દરવાજા સુધી પ-
 હોંચાડવા પધાર્યા એ પ્રમાણે જમશ્રી જસાણએ
 ગવર્નર સાથે ઘણોજ ધાટો સ્નેહ બાંધ્યો. સાયલાના
 દાકર સાહેમે શ્રી વખતસિંહજીને ઉતારે પધારી
 કુમારશ્રી મદારસિંહજી તથા કલ્યાણસિંહજીને સાથે
 લઈ. સ્પેશીઅલ ટ્રેનમાં ખીરાજી જામનગર પધાર્યા.
 આ વખતે વસ્તીના મતને આનંદ આનંદ દેખાયો હતો.
બહારવટીયારાયદેનું ધીગાણું ને મરણ.

સંસ્થાન જામનગર તથા જુનાગઢ તથા ઇંગ્રેજ
 સરકારના બહારવટીયા. રાયદેનુચડ જે બારાડીમાં
 માડી ગામના રહીશ કે જે બહુ બહારવટાં કરી

આજ દિવસ સુધી એજ કામ કરતો હતો તેણે કે-
ટલીએક તુરંગો તોડી હતી તેને પકડવા મહારાજ
જામ શ્રી જસાસાહેબ કેટલીએક ડીટેક્ટીવની એક-
શીથી પકડવા માટે બંદોબસ્ત કર્યો હતો કે જેનું
પરિણામ નીચે મુજબ આવ્યું.

સને ૧૯૦૪ ના એપ્રિલ માસની ૧૯ મી તારીખે
બહારવટીયા રાયદે બુચડે તથા તેના સાથીઓએ
બજાણા ગામ બાંગી પાડ્યું તે ચારાઓને ખમર
પડતાં ધુસતથી ત્યાં પહોંચ્યા. પણ તેઓ બાંગી
છુટા. ત્યાંથી સર્વ પોલીસોએ તેની પુઠ પકડી અને
તેમાં આંબલાની હઠમાં રાયદેથી ભેટો થયો અને
ત્યાં મોટું ધીંગાળું થયું. પરસ્પરના માણસો ધાયલ
થયાં. ત્યાંથી તેઓ ફરીને બાંગી છુટા. તો પણ
તેની પુઠ છોડી નહિ રાત્રિ દિવસ અજપાણી વગર
આમતેમ ભટકતાં હાથ લાગ્યો નહિ તેથી તેઓ
તેટમાંજ છુપકીથી રહ્યા. તેવામાં કાલાવડ સીમાણી-
માંથી કાળા મહારાજ તરફથી ખબર મળ્યા કે તે
હરામખોરો અત્રે રહેલા છે તેથી તે ધુસતે ત્યાંથી
કુચ કરી અને ગામમાં પેહા. જે ઘરમાં હરામખોરો

મરાયા હતા તે ઘરને ગ્યાસલેટ તેલથી સળગાવી
 ચારે ચલાવ્યો. રાયદેએ ઘરમાંથી પણ સામે મારો
 ચલાવ્યો. આ પ્રમાણે સામસામી મારામારી થઇ
 જેથી ઘરમાં પડેલાં ફાંકા આહું ગાહું રાખી તે ઘરને
 ઘેરા ધાલ્યો. અંતે રાયદે ધાયલ થયો. પરંતુ હાથ
 આવ્યો નહિ. તેમાં રાયદેની ગોળીથી રસાલદાર મહ-
 મમાં મરાણા. અને રાયદે પણ ઠાર માર્યો ગયો.
 બહીના તેના કેટલાએક સાથીઓ ભાગી છુટા તથા
 કેલાએકને કેદ કર્યા. રાયદેની લાસ નવાનગર શહે-
 રાં લાવવામાં આવી હતી. મહારાજ જામસાહેબજી
 જાણી સાહેબ આથી બહુજ પ્રસન્ન થયા અને
 તેમ ભાગ લેનારાઓને ધનામો આપ્યા. રસાલદાર
 મહાદેખાંતી સ્ત્રીને ખોરાક પોશાક આપ્યો. તેના
 પુત્રને રસાલદારની નોકરી આપી તથા બાળ કેટ-
 લાએ પોલીસોને તેની મહેનત બદલ યોગ્ય બક્ષીસ
 આપી હતી તેની ઉદારતા એજ આ કામ પારપાડયું
 એમ હીથું તો પણ કંઈ ખોટું નથી. ખાતમીદાર
 કાળા મહારાજને રૂ. ૨૦ ના પગારથી જમાદારની
 નોકરીકે પર રાખ્યો. તેમજ બીજા કેટલાએક સીપા-

ધ્યોના દરજ્જા પધાર્યા. આથી મહારાજ જન્મશ્રી
જસાજી ધણા ખુશી થયા હતા.

શ્રી નાથજીના મહારાજ શ્રીની જન્મ- નગરમાં પધરામણી.

સંવત ૧૯૬૨ ના માહા વદ ૮ ને બપોરના
બે બજે શ્રીનાથજીના તિલકાયત ગાદિપતિ શ્રીમદ્
ગોવરધનેશજી મહારાજ જન્મનગરમાં પધાર્યા. અહિં
પધારવાનું કારણ એ હતું કે બાટીયા જ્ઞાતિય વૈકુંઠ-
વાસી શેઠ શ્રી વેરશી કમરશીનાં ધર્મપતિ બાપ શ્રી
માણેકબાપના ખાસ આગ્રહ અને તેમની શ્રદ્ધા જોઈ
તથા તે બાપ શ્રી તરફથી ધર્માદા દાખલ કરેલ કાર્ય-
માં એક શ્રીનાથજીની હવેલી કે જે બજાર મધ્ય-
સ્થ આવેલી છે. તેમાં મહારાજશ્રીને પધરાવવા જી-
જાસા જોઈ અત્રે પધાર્યા હતા.

આજરોજ આ શહેરમાં શોભાની સીમારહી
નહિ હતી. ગલીએ ગલીએ તથા દરેક રસ્તાએ ઉ-
પર ધ્વજ પતાકાઓ તથા બીજી કેટલીએક રંગ-
થી શહેર ઝળકી રહ્યું હતું. બપોરના બે વાગત સૌ
પ્રજાવર્ગ તથા મહારાજ જન્મશ્રી જસાજી સહજ

પોતાના અધિકારી વર્ગ સહિત સ્ટેશને પધાર્યા હતા. ગાડી આવતાં મહારાજ તરફથી પુજ્યપાદ મહારાજને તોપોનું માન મળ્યું તથા મુક્તાકળોથી વધાવાયા. આ વખતે વૈશ્રવેના મનમાં આનંદ થઈ રહ્યો. ત્યાર પછી એક મોટી સ્વારી ચઢી અને મહારાજ જમશ્રી જસાજી સાહેબ પણ મહારાજ ગોવરધનેશજીની સાથે હતા. તે પોતે દરબારમાં ગયા પછી તે સ્વરૂપી બજારમાં ફરી બાધ શ્રી માણેકબાદશ્યે બંધાવેલી હવેલીમાં પધારી તે મંદિરને પાવન કરીશું. આથી માણેકબાદના મનમાં હર્ષની સીમા રહી નહિ. તેમ તે મહારાજને પણ તેનો ભાવ જોઈ હર્ષ થયો. ત્યાં યોડીવાર ખીરાજી તેજ સ્વારીથી પરબારા દારકાંપુરીમાં પધાર્યા. ત્યાં વૈષ્ણવ સંજ્ઞાને પાદામૃતનો અલબ્ધ લાભ આપ્યો. ત્યાં મહારાજ, જમસાહેબ શ્રી જસાજી સાહેબ બહાદુરે પધારી મહારાજ શ્રી ૧૦૮ ગોવરધનેશજી મહારાજને ૧૦૦૦ એક હજાર રૂપિયા તથા ખીજી કેટલીએક નવીન બેટ કરી. ત્યાં બાદ મહારાજ જમસાહેબે તેમને માન્ય પ્રયત્નોથી વધાવી મો માન આપ્યું. મહારાજ 'દુશ્રી

૧૦૮ ગોવરધનેશજી મહારાજ આ તરફ રાજની ઉદારતા જોઈ આનંદ પામ્યા. ત્યાર પછી મહારાજ જામસાહેબ તે મહારાજનો આશિર્વાદ મેળવી પોતાને બંગલે પધાર્યા. વૈષ્ણવ સંજ્ઞાઓમાં હર્ષ વધ્યો એટલુંજ નહિ પણ મહારાજની સ્વારી પાછળ જ્યાં જોઈએ ત્યાં લોકના ચોક પાછળ પાછળ દોડતાં જણાયાં. એજ રીતે જે કલાક રહી ચાર બજ્યાને સુમારે સ્પેશીયલ ટ્રેનમાં ખીરાજી મહારાજ શ્રી ૧૦૮ ગોવરધનેશજી મહારાજ પાછા પધરી ગયા. આ વખતે તોપોનું માન આપવામાં આવ્યું હતું.

પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ પધારતાં મુંબઈ

પ્રવાસ.

નામદાર શાહજાદા પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ મુંબાઈ પધારવાના હોવાથી રાજાએ આમંત્રણ કરવાના ખલીયા આવતાં તે વાંચી રજપૂતીના રૂપ મહારાજ જામસાહેબ ધણા ખુશ થયા. સંવત ૧૯૬૨ ના શિયાળામાં નામદાર શાહજાદા પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ આર્યવર્ત જોવા પ્રથમ મુંબાઈ પધારવાના હોવાથી તેમની સુલાહાતે જ્યાં વિચાર થતાં મહારાજ જામ

શ્રી જસાણએ મુખ્ય દિવાન મહેરવાનજી પેશ્તનજી તથા મોટા મનવાળા કુમાર શ્રી મેરૂબા સાહેબને બોલાવી મુંબાઈ જવાનું શરમાવતાં દિનદ્યાલ તથા બુદ્ધિશાળી દિવાન સાહેબ મહેરવાનજીએ કહ્યું કે આપના પૂર્ણ પ્રતાપથી સઘળી સામગ્રી તૈયાર છે. ત્યારે મહારાજા જામસાહેબે દિવાન સાહેબ મહેરવાનજી, કુમારશ્રી મેરૂબા સાહેબ, સોઢા દાનસિંહજી, સોઢા કેશરીસિંહજી, ચતુર ડોકતર સાહેબ દાદાબાઈ, જાડેજા માનસિંહજી, તથા કમાન્ડીંગ ઓફીસર સોઢા રામસિંહજી દાનસિંહજી આદિ અનેક મુબટો સાથે લેવા તૈયાર થયા. એ પ્રમાણે કેટલુંએક સૈન્ય સાથે લઈ મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબ રેલમાં બીરાજી રવાના થયા.

એ પ્રમાણે જામનગરથી રવાના થઈ મુંબઈ ગ્રાન્ડરોડ સ્ટેશન ઉપર સહીસલામતે પહોંચ્યા. અહિં કેટલાએક ધનાઢ્ય વેપારીઓએ ત્યાં આવી ધણોક ઉત્સાહ દર્શાવી મહારાજા જામશ્રી જસાણને પુલથી વધાવી લીધા. તે સ્ટેશન તથા મુંબઈ શહેરની શાબા જોઈ મહારાજા જામ સાહેબ ધણા ખુશી થયા.

એ પ્રમાણે મહારાજ સાહેબને કેટલું એક માન મળ્યું. ત્યાર બાદ મહારાજ જન્મશ્રી જસાણ સાહેબ આગાખાનના સુંદર બંગલામાં ઉતર્યા. ત્યાર પછી ડીસેમ્બર માસમાં મુંબઈના ગવર્નર લોર્ડ લેમીંગ્ટન સાહેબની મુલાકાત લેવા પોતાના સંઘના સુબટોને તૈયાર કર્યા. નામદાર ગવર્નર સાહેબની મુલાકાતે પધારતી વખતે મહારાજ જન્મસાહેબ, દિવાન મહેરવાનજી, કુમારશ્રી મેરુબા, સોદા દાનસિંહજી, સોદા કેશરીસિંહજી તથા તેમના પુત્ર રામસિંહજી, દાદાબાઈ વિગેરેને સાથે લઈ ગવર્નર લોર્ડ લેમીંગ્ટન સાહેબની મુલાકાતે પધાર્યા. ત્યાં મળી પરસ્પર કુશળ પ્રશ્ન પુછી ઘણો આનંદ લીધો. તે વખતે મહારાજ જન્મસાહેબને ૧૧ તોપનું માન મળ્યું તથા પાન, અત્તર, ગુલાબ, વિગેરે લઈ પોતાને બંગલે પધાર્યા તે વખતે ૧૧ તોપનું માન મળ્યું. એ રીતે મુંબઈમાં ઘણો આનંદ ભોગવવા દાગ્યા. તારીખ ૧૧ મી ડીસેમ્બરના રોજ નામદાર શાહનવાઝ પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સની મુલાકાતનો દિવસ મુકરર થયેલો હોવાથી મુંબઈમાં ખુબી રાજાઓ આવેલા હતા તેથી તે દિવસે મુંબ.

છતી બજારમાં માણસોની ગરદી એટલી તો હતી કે
 ક્યાંય પણ હાલવા ચાલવાનો રસ્તો મળી શકતો
 નહોતો. તથા તે શહેર એવી સરસ રીતે શણગાર-
 વામાં આવ્યું હતું કે તેનું વર્ણન કરતાં પાર પણ આવે
 નહિ. તે દિવસે મહારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબ,
 કુમારશ્રી મેરુબા એ ડી. સી. સાહેબ, દિવાન સાહેબ
 મહેરવાનજી પેસ્તનજી, સોદા દાનસિંહજી, સોદા કેશ-
 રીસિંહજી, તથા રામસિંહજીને સાથે લઈ નામદાર
 પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સની મુલાકાતે એ પધાર્યા. તે કચેરી
 ઘણીજ સરસ રીતે શણગારવામાં આવી હતી. ત્યાં
 આવી રાજાઓ નામદાર પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સને મળી
 ઘણો આનંદ પામી તેમના ઘણા વખાણ કરવા લા-
 ગ્યા. ત્યાર પછી અત્તર, પાન, ગુલાબ, વગેરે લઈ
 પોતપોતાને બંગલે પધાર્યા. ત્યારે સર્વે રાજાઓને
 પોતપોતાના દરજ્જા પ્રમાણે તોપોનાં માન મળ્યાં.
 એ પ્રમાણે મહાદાજા જામ સાહેબ ગણો આનંદ
 જોગવી પોતાને બંગલે પધાર્યા.

એ રોજ પછી નામદાર પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ મ-
 હારાજા જામશ્રી જસાજી સાહેબની વળતી મુલાકાત

માટે ખાસ તેમને એટલે મહારાજા જન્મસાહેબને ઉતારે પધાર્યા. આ વખતે નામદાર પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ સાહેબને તોપોના માન સહિત મુક્તાશ્લોકી વધારી આવકાર આપી એન્ડ વાજના માન સહિત કચેરીમાં પધરાવ્યા. આ વખતે આ કચેરીની શોભા ઇંદ્રદેવના ભુવનથી અધિક હોય તેવી બનાવી હતી. તે જોઈ નામદાર પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ ચક્રિય થયા. મહારાજા જમશ્રી જસરાજ સાહેબે ને ઘટતાં, માન્ય અને યોગ્ય શબ્દો બોલી માન આપ્યું મહારાજા જમશ્રી જસરાજ સાહેબની વાકચાતુરી, પ્રવિણતા અને ચપળતા જોઈ નામદાર પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ આનંદ પામ્યા અને તેમનાં વિદ્યાજ્ઞાનને વખાણવા લાગ્યા. એટલુંજ નહિ પણ મહારાજા જમશ્રી જસરાજ સાહેબને માનના વચનોથી વધાવી લીધા. આ વખતે પરસ્પરમાં આનંદનો પાર રહ્યો નહિ ત્યારબાદ કુલ પાન, અત્તર ગુલાબ આપી કચેરી બરખાસ્ત થઈ. આ વખતે પણ તોપોના અવાજો તથા એન્ડ વાજનાં એના મધુર અવાજ થયા.

આ વરસની દીપોત્સવી મહોત્સવ મહારાજા.

જામશ્રી જસાજી સાહેબે મુંબઈમાં નીરખી અત્યંત
ખુશી થયા હતા તેથી પોતાનો બંગલો દીવાઓથી
એવો તો શોભાયમાન કર્યો હતો કે સુવર્ણ મહેલ
સમાન શોભા દિસતી હતી.

તુરગમાં તોફાન.

સંસ્થાન નવાનગરની જુની જેલમાં સંવત
૧૯૬૧ ના બાદશ્વા સુદ ૧૦ મે જેલ તોડી કેટલાએક
હરામખોર કેદીઓએ બાગ નાશ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો.
જેમાં સુર્યા નામનો લુવાણો કે જે બહુવાર આ
જેલમાં તેમ ખીજ કેટલીએક જેલમાં આવી ગયો
હતો તે આ તોફાનમાં મુખ્ય માણસ હતો. આજ
દિવસ સવારનાં ૬૭ વાગ્યાને સુમારે તે માણસે પોતાની
સુરવાળમાં કેટલીએક રેતી ભરી તેને દોરાએ
બાધી રાંગ ઉપર ફેંકી અને તે તેને બાંધેલા દોરડાં
એ ઝાલી ધીમે ધીમે ઉપર ચઢ્યો. તેજ અરસામાં
સુરવાળમાં ભરેલી સઘળી રીતે બહાર ઢોળાઈ ગઈ
જેના અવાજથી સંત્રીઓ સતેજ થયા અને ચેત્યા.
સુર્યાએ રાંગ બહાર જુશડો માર્યો આથી સંત્રીઓએ
તેને મારવા પ્રયત્ન કર્યો પડતાંજ તેનો પગ બાગી

જવાથી તે પડ્યોજ રહ્યો તેને અંદર લઈ ગયા
 એજ અરસામાં જોલર મી. વલભજી ભવાની
 શંકરે આવી તપાસ કરતા હતા, તેટલામાં કેદીએ
 જુલમ કરી સંત્રીઓની રક્ત આંચકી લઈ તે જોલર
 મી. વલભજીને મારી આથી મી. વલભજી ભવાનીશં
 કરના પ્રાણ પરલોકના પ્રવાસી થયા વળી ખીજ
 કેટલાંએક સંત્રીઓ તથા ખીજ પટાવાલાઓ પણ
 ધાયલ થયા અંતે સુર્યો પણ ધાયલ થયો અને તે-
 ના સાથીઓની પણ એજ સ્થિતિ બની આ ખખર
 થી મહારાજ જામશ્રી જસાજી સાહેબ તેમના એ.
 ડી. સી. કુમારશ્રી મેરૂમા સાહેબ, તથા દિવાન બહા
 દૂર શેઠ મહેરવાનજી પેરતનજીએઓ સૌ અહિં પધા
 ર્યા હતા. થોડીવારે સુર્યો પણ સાવ ઠાર થયો અને
 ખીજ પણ એક બે કેદીઓ મરાયા આમ અહિં
 પાંચ ખુન થયાં. આથી મહારાજ જામશ્રી જસાજી
 સાહેબ બહુ ખેદિત થયા. અને જોલર મી. વલભજી
 ભવાનીશંકરના મૃત્યુથી તોને મહેટા પાપમાં પડ્યા
 હોય તેવું લાગ્યું ખરેખર જોલર મી. વલભજીને ધ-
 ન્યવાદ ઘટે છે. આવા નિમકહલાલ નોકરની આજ

અવશ્ય ખામી આમી તેના ખાલકો હજુ નાની ઉંમરનાં છે. વળી મારા રાજ્યમાં તેણે નેક નિષ્ઠાથી નોકરી બજાવી છે તે બદલામાં તેની કદર કરી મહારાજા જામ સાહેબે રૂ. ૧૫૦૦ ની મોટી રકમ તેનાં સ્ત્રી સુત્રાદિકન આપી છે એમ કહેવામાં આવે છે તેમ બીજા કેટલાએક સારાં ધનામો તથા તેના પગારમાં વધારો તેમજ તેઓને મોટી જગ્યાઓ આપી તેની નોકરીની યોગ્ય કદર બાણી હતી. આ મહારાજા પોતાની વસ્તી તથા દરેક નોકરો ઉપર આવી રીતે સંભાળ રાખી તેના કરેલ કાર્યને ઉત્તેજ તેની કદર કરતા હતા. ! !

જામ બંગલા વર્ણન.

જગત્ પ્રસિદ્ધ કહેવત છે કે “ ગીતડાં કે બી-તડાં વગર નામ અમર રહેતું નથી ” એટલે જગતમાં પોતાની કીર્તિ અમર રાખવાના માત્ર એજ ઉપાય છે, તે એ કે કવિઓને દાન આપી તેનાં બનાવેલાં ગીત કવિતોથા અગર વાવા તથા તળાવો વગેરે આદિ જળાશયો તેમ મહેલાતો અને કિલ્લા વિગેરે બંધાવવાથી કીર્તિ અવીચળ રહે છે. એ ક-

દેવતા પ્રમાણે મહારાજા જામશ્રી જશવંતસિંહજીએ
કવિઓને ઘણાં ઈનામો આપી કીર્તિ મેળવી તથા
ઘણા શોભાયમાન બગલા બાંધાવ્યા કે જેનાં વખાણુ
મોટા રાજા પણ કરે છે એ બાંગલાનું વર્ણન કવિ
નીચે પ્રમાણે કરે છે. અનેક નકશી સાથે દેવતાઓ-
નાં ચિત્રોવાળો સોનેરી કારીગરીવાળો આગુના હો-
જવાળો જામબાંગલો તથા રાજમહેલ જેતાં એવું
આશ્ચર્ય લાગે છે કે, આને કૈસર છે ? કે અહલસોક
છે ! કે વૈકુઠ છે ? સુખનો અખાડો છે ? કે શોભાનું
મંદીર છે ? મેરની ઘડા છે ? કે મેરસમાન આયુ
પર્વતની શિખરો છે ? કે અપાર દ્રવ્ય ખરચેલો
જામબાંગલો તથા રાજમહેલ વિગેરે મેહેલાતો શેષ છે.

આ રાજમહેલમાં એટલો બધો તો ખર્ચ કર-
વામાં આવ્યો છે કે તેનો મહેલ આપણા કાઠીયા-
વાડમાં કોઈ પણ જગ્યાએ હોવા સંભવ નથી. તે
રાજમહેલમાં એક સુંદ કારીગરીની નકશી તથા
જાતજાતનાં રંગબેરંગી વિચીત્ર ચિત્રોથી શોભાયમાન
કીધો છે. તેમ હોજમાં સુમારે ૩૦૦૦૦ ત્રીશહજાર
જેટલી મોટી રકમ ખરચાએલી છે. આ રાજમહે-

લથી મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબની કીર્તિ
 અવશ્ય વિદ્યુત સમાન રહેત પણ તે રાજમહેલ
 તથા તે હોજનું સર્વથા સુખ અમ રંક હીણબાગી
 વસ્તીના મંદ બાગ્યથી અમારા માનવંતા મરહુમ
 મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબે કદી પણ લીધું
 નહિ. હાલ તે હોજ પરિપૂર્ણ રીતે થઇ ચુક્યો છે
 અને રાજમહેલ અધુરો છે. આ રાજમહેલને માટે
 મહારાજા જામશ્રી જસાણ સાહેબને એટલો તો જી-
 યાસા હતી કે તે રાજમહેલ કરી મારી કીર્તિ ક્યારે
 ઉજવળ થશે તેમ ઝંખતા હતા. પણ તે અરસામાં
 અમારા ઉપર હલ્લો કરી અમારા રંકનું રત્ન કે જે
 મહારાજા જામસાહેબ જસાણને ઝડપી સેવામાં
 ખરેખર વિધાતા શાવીજ ગઇ છે.

સાતમની સ્વારી અને મીજમાનો

શ્રાવણ વદિ ૭ ને દિવસે તથા જન્માષ્ટમી
 (શ્રાવણ વદ ૮) કે જે પોતાનાં કુલના મૂળ પુરુષ
 શ્રી કૃષ્ણચંદ્રના જન્મની તિથિને દિવસે તથા શ્રાવણ
 વદ ૯ ને દિવસે યાદગીરી માટે ઉત્સવ કરી સ્વારી-
 થી શ્રી નાગેશ્વર મહાદેવના દર્શન કરવા પધારવાનો

પરંપરાથી રીવાજ ચાલ્યો આવે છે તે વખતે જનમશ્રી
 જસાજી બારે ધામધુમ કરે છે. સંવત ૧૯૬૧ ના
 વરસમાં આ સ્વારી મોટી ધામધુમથી ડહાડવાને
 વિચાર થતાં મહારાજા જનમ જસાજીએ વઢવાણ
 ઠાકોર સાહેબ બાલસિંહજી, સાયલાના ઠાકોર વખ-
 તસિંહજી, રાજકોટ સાહેબ લાખાજીરાજ આદિ
 કેટલાએક રાજાઓ અને મુંબઈના કેટલાએક સહ
 ગ્રહસ્થોને આમંત્રણ કરી આ મેળાવડા માટે તેડાવ્યા
 હતા. જ્યારે જનમશ્રી જસાજી સ્વારીમાં ચડ્યા હતા
 ત્યારે તેમની સાથે પાટમાં વઢવાણ ઠાકોર બાલસિં-
 હજી, રાજકોટના ઠાકોર સાહેબ લાખાજીરાજ, સાયલાના
 ઠાકોર સાહેબ વખતસિંહજી કુમારશ્રી મેરૂબા, કુમા-
 રશ્રી જોરાવરસિંહજી કુતેસિંહજી, દિવાન સાહેબ
 મહેરવાનજી, કુમારશ્રી ચંદ્રસિંહજી, જડેજા માનસિં-
 હજી, સોઢા દાનસિંહજી, તથા સોઢા કેશરીસિંહજી
 વગેરે તથા મુંબઈ આદિથી આવેલા ગ્રહસ્થોએ સ-
 બળાઓને સાથે લઈ જલુશી પોશાક પેહેરી બેઠેલા
 હતા નાયકાઓના મધુર કંઠના રસબર ગાયનેના
 તાનમાં અને લહેરમાં આમતેમ ડોલવા સર્વ રાજાઓ

હૃદસમાન ઝોપતા હતા રાજઝોને પણ વિસ્મય
 આપનાર, અસંખ્ય ઘોડાઝોથી વીટાઝેલ કાળજના
 પહાડ સમાન, વીરધંટોના તથા લંગરોના થણુણાટ
 વાળા, જરતાર ઝુલોથી, કપાલાઝોથી, તથા સરીયો-
 થી શોભતા તે હાથીઓ સોનાની અંબાડીઓ સાથે
 હતા. જતવંતાં, બહુ ઠેકનારા અને સાંજમાં લુમલુમ
 કરેલા કેટલાએક ઘોડાઝોને કોતલ કરી સાથે લીધા
 હતા. સુખપાળ, રથ, મ્યાના, ચારટ રૂપાની બગીઓ
 અને અસંખ્ય ઘોડાગાડીઓ હતી, કે જેમાં અમીર
 ઉમરાવો અને કેટલાએક સામંતો શોભી રહ્યા હતા.
 ઘણા ગઢોને પાડનારી અને ઘણા બળદો જીતેલી
 તોપોને પણ સાથેજ રાખવામાં આવી હતી. ઘોડા
 નગારાં ઉપર ઘોસો પડવાથી આકાશ ગાજી રહ્યું
 હતું. ત્રાંસાતુર તથા સરણાઈઓ વાગવાથી શહેરમાં
 સર્વ લોકો શાંત થઈ આ મહારાજા જસાણનાં દ-
 ર્શન કરવા આતુર બની આમત્રેમ બન્ને બાજુએ
 બરગીચ ઉભાં હતાં. આ પ્રમાણે સ્વારી કાઢી આ
 મહોત્સવમાં પોતે પણ આનંદ લેશે અને પોતાની
 વરિતને એ આનંદ આપે છે. આ વખતે એવો બ-

નાવ બન્યો હતો કે માજન તથા વોરાઓના ઓરસ
 સખખ વચ્ચે કેટલોએક કુસંપ હતો તેથી કરી આજ
 હિંદુ પ્રજા મેળે ન ગએલ મહારાજાએ બંને પક્ષને
 સમજાવી તે કંકાસનો અંત આણ્યો નહતો એમ ખબર
 ન હોયીવા તે ખબર થતાં સ્વારી પાછી વળી બીજે
 દીવસે પ્રજા મેળામાં ગઇ અને મહારાજાની કીર્તી
 વધવા લાગી સાહેબનાં વખાણુને પ્રજા ખુશી થઇ.
મહારાજા જન્મસાહેબનો વર્ષગાંઠોત્સવ.

શ્રાવણ વદી ૧૨ને દિવસે સવારમાં મહારાજા
 જન્મશ્રી જસાજી સાહેબના જન્મ દિવસના ઉત્સવથી
 આજ દિને એક મોટી કચેરી બરી હતી જેમાં
 નામદાર વઢવાણુના ઠાકોર સાહેબ બાલાસિંહજી,
 સાયલાના ઠાકોર વખતસિંહજી તથા તેમના કુમારો
 રાજકોટના લાખાજીરાજ અને મુંબઈના આવેલા સ-
 હુ ગ્રહસ્થો અને અહિંના કેટલાએક ગ્રહસ્થો અને
 કુમારશ્રી મેરુબા સાહેબ સોઢા દાનસિંહજી, સોઢા
 કેશરીસિંહજી, કુમારશ્રી જોરાવરસિંહજી વગેરે વગેરે
 રાજ વર્ગે તમામ બાયાતો વગેરે કેટલાએક મનુષ્ય
 આ પ્રસંગમાં આનંદને માટે એકઠાં થાય છે આ

વખતે મહારાજા જામશ્રી જસાણ સર્વ સભાસદોમાં
 સૂર્યસમાન સિંહાસન ઉપર ખીરાજમાન દેખાય છે
 તેની પ્રભા કાંઈ પૂણ્યચંદ્રથી ઓછી ઉતરે તેવી
 નહોતી. આ વખતે ગુણિકાઓના કોયલ કંઠિત મધુર
 રસરંજીત ગાયનો આલાપે કરીને ગવાતાં કાને પડે
 છે તથા ઉત્તમ કવિઓની કવિતાઓ ગવાય છે.
 બાટ ચારણોના દુહા કવિત વગેરે અસંખ્ય કીર્તિના
 કાવ્યો કથાય છે. આજનો દિવસ સૌ કોઈને આનંદ
 કારી થઈ પડ્યો.

સવૈયા એકત્રીસા.

ધન્ય ધન્ય છે દિન આજનો,
 મંગલ પ્રદ જય જય ધ્વની થાય;
 સુંદર ગીતો ગુણના જેના,
 કવિ પાંડિતો સહુકો ગાય;
 એહતણી છે સાલગીરા શુભ,
 સુખકર સહુનાં ચિત્ત હરનારા
 જગતમહિ જામે મહારાજા,
 જામે જસાણ જશ ધરનાર,
 સદારહો સુખે રાજેશ્વર,

દાસજનોથી દાખી પ્રીત,
 આશ્રીતોને આશ્રય આપી,
 સ્થાપી રાખો નિત્યે નીત;
 ન્યાર પદારથ પ્રીતે પામી,
 વામી દુઃખ દમના અંગાર;
 જગતમહિ જામે મહારાજ,
 જામ જસાણ જશ ધરનાર.

આ રીતે કવિતાઓ વંચાઈ રહ્યા બાર અત્તર
 ગુલાબ ફુલપાન આપી સભા વિસર્જન થાય છે ત્યાર
 બાદ દરેક બ્રાહ્મણોને દક્ષણા અપાય છે અને કવિ
 પંડિતોને સારી રીતે મહારાજ જામસાહેબ ધનામ
 આપી સર્વને સંતોષે છે.

જામનગરમાં પાણીની તંગાસથી જળાશય.

સંવત ૧૯૬૨માં નવાનગર શહેરમાં પાણીની
 તંગાસ બહુ હોવાથી તથા ભટ પંજુની વાવમાં
 પાણી ન હોવાથી તેજ વાવની બાજુમાં એક મોઢોટી
 વાવ બાંધવા મહારાજ જામશ્રી જસાણ સાહેબે

કેટલુંએક ધન ખરચી આ જળાશય બંધાવા પ્રયત્ન
કર્યો તેમાં અખુટ પાણી નિકળ્યું અને મહારાજ
જામ સાહેબની ધારણા ખર આવી. જળાશયના પા-
ણીથી આખા ગામમાં નળ આવે છે ને તે નળનો
આખુ શહેર લાભ લે છે.

વસંતોત્સવ અને રાજઓ તથા

ગ્રહસ્થો પરોણા.

સંવત ૧૯૬૨ ની સાલમાં વસંતોત્સવ ઉપર
મહારાજ જામસાહેબે રાજઓને જામનગર ખેલાવ-
વા આમંત્રણ મોકલી ખેલાવ્યા. તે ઉપરથી ગુણ
ગ્રહક તથા અપાર કીર્તિ મેળવવા વાળા મહારાજ
૩૫ વઢવાણ ઠાકોર સાહેબશ્રી ગાલસિંહજી, વામેલા
બીમજીભાઈ, તથા રતનુશાખના ચારણ નાચાબી વિ-
જેગે પોતાના અમીરો તથા પોતાના જમાડુ ત્રીકમ-
મઢના રાવરાજા બહાદુર ભગવતશિંહજીને સાથે લઈ
જામનગર પધાર્યા. સાવલાના ઠાકોર સાહેબશ્રી વખત-
સિંહજી પોતાના કુંવરો મદારસિંહ અને દેવીસિંહજીને
સાથે લઈને તેઓ પણ આ ઉત્સવપર જામનગર

પધાર્યા. ચુડના ઠાકોર બેચરસિંહજીએ બેડીના હથ-
 ધોર કાળુમા સાથે પોતાના પૌત્ર જોરાવરસિંહજીને
 જામનગર માફલ્યા. એ પ્રમાણે રાજાઓ આવવાથી
 જશ્વપ્રાહક મહારાજા જામસાહેબજી તેમને લેવા સાશ-
 રદેશને સામા આગ્યા ત્યાં તેમને મળી આનંદ પા-
 મી બોલ્યા કે આજ તમારા આવવાથી મને ધણો
 આનંદ થયો છે. એ પ્રમાણે ઉપર કહેલા મિજમાનો
 આવી આઠે પહોર રાગરંગથી આનંદ લેવા લાગ્યા
 તથા જામનગરની શોભા જોઈ મહારાજા જામશ્રી
 જસાજીના વખાણ કરવા લાગ્યા. પચરંગી પાગડી
 બાંધી, જડિત તુરરા ધારણ કરી અતી ઉત્તમ જ-
 રીયત પોશાક પહેરી કાનમાં કુંડલ તથા ગળામાં
 મોતીઓની માળાઓ ધારણ કરી કંઠે પીતાંબર કસી,
 કામદેવ સમાન રસીક મહારાજા જામસાહેબ પોતાના
 અનેક અમીર ઉમરાવોને સાથે લઈ હાથ રમવા
 સોઢીવાડોએ પધારવા તૈયાર થયા તે વખતે ત્રીકમ
 મઢના રાવરાજા બહાદુર, વઢવાણના ઠાકોર સાહેબ,
 સાપલાના ઠાકોર સાહેબ, ચૂડના કુમારશ્રી જોરાવર
 સિંહજી એ પ્રમાણે ચારે રાજાઓ તથા કુમારશ્રી મે-

રૂબા, વિગેરે અમીર ઉમરાવો પણ જામસાહેબની સાથે સ્વારીસેજી આપ્યા તે સ્વારીમાં ચોપદારો નકીબ પોદારવા લાગ્યા. તથા કેટલીએક વારાંગનાઓ રાગ રાગણીઓના આલાપ કરી નૃત્ય કરવા લાગી. ત્યાં લાજના લંગર મહારાજ જામશ્રી જસાજી ગોકુળમાં શોભતા શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર સમાન શોભાવા લાગ્યા. તે જોઈ પ્રજાને ઘણો આનંદ થયો. એ રીતે સ્વારી લઈ સોઢીવાડીએ પધારી ફાગ રમવા લાગ્યા ત્યાં ત્રિવિધ પ્રકારનાં વાજાંત્રો વાગી રહ્યાં હતાં. અમુક અતર ગુલામજાનના હોન્ને ભર્યા હતા. તથા અમીર ગુલામના ઉડવાથી આકાશ તથા પૃથ્વી લાલ દેખાવા લાગી. પરસ્પર સોનાની પીચકારીઓ લઈ રંગ છાંટવા લાગ્યા તથા દારૂના નીશામાં આનંદિત થઈ પરસ્પર હાસ્ય કરવા લાગ્યા. ત્યાં દેવતાઓને પણ દુર્લભ એવી અનેક પ્રકારની ઉત્તમ ગોઠો કરી ઈશ્ર સમાન શોભતા મહારાજ જામસાહેબ જસાજી અશીશુના પુખ્ત બગીચા સમાન સ્વારી લઈ શહેરમાં પધાર્યા. તે વખતે લોકો અત્યાનંદ પામી કહેવા લા-

આ કે આ જન્મસાહેબ તો તેમના પિતા મહારાજ
વિભાજી સંમાન કીર્તિ ફેલાવી રહ્યા છે. એ પ્રમાણે
મીજમાનો ધણા દિવસ સુધી આનંદ લઈ મહારાજ
જન્મશ્રી જસાજી સાહેબની શીખ લઈ પોતપોતાના
સ્થાનકે પધાર્યા. મહારાજ જન્મશ્રી જસાજી ધણા
ઉદાર હોવાથી તેમનો યશ દેશોદેશમાં ફેલાઈ રહ્યો.

નામદાર ગવર્નર લોર્ડ લેમીન્ટોનનું

જન્મનગર આવાગમન.

સંવત ૧૯૬૨ ના ફાગણ વદ ૧૧ ને રોજ
મુંબઈના ગવર્નર લોર્ડ લેમીન્ટોન સાહેબ પહાડ સમાન
તરંગ તથા મોટા મધરમછોથી શોભતા સમુદ્ર રસ્તે
સ્ટીમરમાં બેસી જન્મનગરના રાજીને બારે પધાર્યા.
તે વખતે મહારાજ જન્મશ્રી જસાજી તેમને લેવા
રાજીમાતાના મહિર સુધી મોટી સ્વારી લઈ સામા
પધારી તેમને મળ્યા તે વખતે તેમને ૧૫ તોપનું
માન તથા પાન, અત્તર અને ગુલાબ વગેરે આપી

પોતાની સાથે લઈ મુસાફરી બંગલે પધાર્યા. ત્યાં
 સાહેબ ખાણું લઈ રહ્યા બાદ જન્મસાહેબની સાથે શહે-
 રમાં દરબાર ગઈ, ઘોડા, હાથી, શરવીરા, સાત માળનો
 કોઠો, લાખાટો, લાલ બંગલો, વગેરે જોઈ ઘણા
 ખુશી થયા. ત્યાર બાદ નવા ચણાતા રાજમહેલના
 હોજને જોઈને અતી પ્રસન્ન થઈને બોલ્યા કે આ
 રાજમહેલનો ખરેખર વખાણવા યોગ્ય અને ઘણીક
 પ્રશંસાને પાત્ર થશે ત્યાર પછી મહારાજ જન્મસા-
 હેબની રજા લઈ રવાના થતી વખતે મહારાજ
 જન્મસાહેબશ્રી જસાણ સાહેબ સ્ટેશન સુધી પહોં-
 ચાડવા પધાર્યા હતા.

જન્મશ્રીનાં માતૃશ્રી જનબાઈનું

મૃત્યુ.

મહારાજ જન્મશ્રી જશવતસિંહજીનાં માતૃશ્રી
 બાઈ શ્રી જનબાઈ બે માસ સુધી માંદગી ભોગવી
 જેઠ સુદ ૧૪ મંગળવારે બપોરના સાડાબાર વાગ્યાને

સુમારે દેવલોક પામ્યાં તેમના મૃત્યુથી મહારાજ
 જામશ્રી જસાણએ જે શાય ઠર્યો અને તેમને જે
 દિલગીરી થઇ હતી તેથી તો ખરેખર જાનબાઈની
 માતૃવાત્સલ્યતાની આગેદુજ ખુબી આપણી નજરે
 આવે છે. તેમના ખેદકાર ખખરથી જામસાહેબ તેમ
 સઘળી રખત બહુ ખેદ પામી અંતઃકરણથી કચ-
 વાતાં મહારાજ જામસાહેબના દુઃખમાં ભાગલેલા તમર
 થઇ સઘળી વસ્તીએ આ કારણો લઇ ત્રણ દિવસ
 સુધી સખ્ત હડતાલ પાડી, તેમજ સહુ બાઈ તથા
 બાઈઓએ શોકનાં વસ્ત્રો ધારણ કીધાં. જાનબાઈને
 દેશન કીયાનું મકાન કે જે મુકરબો ખાસ આરસ-
 પહાણાઓથીજ બંધાવવામાં આવ્યો છે તેને જાન-
 બાઈની મસજીદ એવા નામથી ઓળખવામાં આવેછે
 તે મસજીદના મીનારા ઉપર એક મોટું ઘડીઆલ
 રાખવામાં આવ્યું છે કે જેનો લાલ ગરીબ તથા
 તવંગર સહુ સરખી રીતેજ લઇ શકે છે. આ મસ-
 જીદમાં મહારાજ જામસાહેબે દર વરસની દશ હજાર

રૂપીઆની ઉપજવાળું એક જસાપર નામનું ગામ તથા
 તત્ત્વ નવાનગર પાસેની એક આબાદ વાડી તથા ખેતરો
 બધ્યાં છે તેનો ઉપયોગ ફકીરના સદાગત વગેરેમાંજ
 દેવાય છે. પોતાની માતાના મૃત્યુથી મહારાજ અતી
 શોકમાં રહેવા લાગ્યા કારણ કે જનજામનું પોતાના પુત્ર
 પ્રત્યેનું માતૃવાત્સલ્ય કંઈ જોવું તેવું નહિ હતું. વળી
 પણ આપણામાં કહેવત છે કે—“ માતૃપ્રીતિને મર-
 ણની બીતિ ” એ જનને સ્વાભાવીક રીતે સરખાંજ
 હોયછે એજ રીતે જનમસાહેબનું માતૃવાત્સલ્ય ઘડીયે
 ઘડીએ યાદ આપતું તેથી તે મહારાજ સર્વદા શોક-
 માંજ રહેવા લાગ્યા વળી બીજું એ હતું કે આજ
 પર્વત દોષ રાજાએ માથે કાળું નહિ બાંધેલું તે આ
 મહારાજાએ ત્રણ દિવસ ધોળું બાંધી કાળું બાંધ્યું
 હતું. થોડાએક સમય પછી મહારાજ જનમસાહેબને
 શોક છોડી દેવા વિશેના પત્રો મળ્યા તે પત્રોના મો-
 કલનાર મારવાડ, વઢવાણ, સાયદા, રાજકોટ, વગેરે
 વગેરેના રાજાઓ તથા મુંબઈના ગૃહસ્થો જેવા કે
 શેઠ ગોરખનદાસ ગોકળદાસ તેજપાળ એ હતા.

રાજમાતા જનબાઈનો શોક છોડવો.

આ અરસામાં શ્રવણ માસ નજીક આગ્યો તે વખતે મહારાજના મનમાં સહજ એમ વિચાર થયો કે અહિં શ્રાવણમાસ ઓચાવ એવોજ કાઢવો નહિ ! નહિ મારાં માતૃશ્રી હવે પાછાં આવનાર નથી. નાનાં નાનાં બાળકો મેળાને માટે વરસાદની પેઠે રાહ જોઈ બેઠેલાં હશે તે મેળો જો ઓણુ આ પ્રસંગને લઈ કદિ ન થાય તો તેઓ બિચારાં કેવાં શોકમગ્ન અને સાવ ઉદાસ થશે. આમ વિચાર આવવાથી મુંઝાઈથી પોતાના હિતચિંતક મિત્ર શેઠ ગોરધનદાસ ગોકળદાસ તેજપાળને તેડાવ્યા જેથી તેઓ સ્પેશીયલ ટ્રેનથી જમનગર આવ્યા આથી મહારાજ જમજસાજી સાહેબ બહુજ આનંદ પામ્યા. શ્રાવણ સુદ ૨ ને સોમવારે સોમ ઉતરાવવા માટે એક જાહેર સભા ખરવામાં આવી હતી. સભા વખતે એકદમ તોપોના ગુડુડાટ કરતા મેઘની ગર્જનાની માફક અવાજો થવા લાગ્યા. આ સમયે પ્રજાજનમાં શોકને બદલે અચોકાનંદ છવાઈ રહ્યો. સભામાં ગૌરાંગીઓ ગુણકાનાં

મધુર સ્વરથી મનને હરનારાં, કીર્તિને કરનારાં, અને
 દુઃખનોને દળનારાં નૌતમ ચમત્કૃતીના કાવ્યો આલાપ
 સહિત ગવાતાં હતાં અને કવિઓ ઉત્તમ પ્રકારની
 શૈલીની કવિતાઓ બનાવી મહારાજ જસાણસાહેબની
 કીર્તિનું ગાન કરવા લાગ્યા એ રીતે અનેક પ્રકારના
 વૈભવો અને ઉછરંગના અંગમાં આનંદાદિક વિલાસો
 થઈ રહ્યા આ વખતે મહારાજના મિત્ર આગાખાન
 તથા શેઠ. ગોરધનદાસ તરફથી સારા ઉમદા પોશાકો
 મહારાજના શોક ઉતારવાના કારણને લીધે અપહૃત
 થયા. સાર પછી અત્તર પાનગુલાબ વગેરેથી ખાત્રી
 થયા પછી સભા બરખાસ્ત થઈ.

પોતાની માતૃશ્રી જનબાઈનો શોક છોડ્યા પછી
 મહારાજ જમસાહેબે શીતળા સાતમની સ્વારી બીડી
 ધામધુમથી ફેલાડવા વિચાર કર્યો. શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર કે જે
 મદુવશી મહારાજ જમસાહેબના મુખ્ય પહેલા પુરુષ
 તેનો આજ જન્મેલસવ હોવાને લીધે આઠમને દિવસે
 પણ મોટી સ્વારીથી મહાદેવ શ્રી તાગનાથનાં દર્શન
 કરવા પધાર્યું. આથી કરી રાજ્યમાં સર્વ સંપત્તિઓ

તૈયાર થવા લાગી વળી બીજી બાજુએથી દેશવિદેશ
પત્રિકા મોકલી આપેલ આથી વઢવાણના ઠાકોરસાહેબ
સર બાલસિંહજી, માયલા ઠાકોરસાહેબ વખતસિંહજી
રાજકોટ ઠાકોરસાહેબ લ.ખાજીરાજ એ રીતે કેટલા
એક રાજાઓને પત્રીકા પહોંચવાથી તેઓ સર્વ અહિં
આવવા તૈયારી કરતાં હતા. મહારાજા જામસાહેબે
આ વરસે હાથી રથ સમો કરાવવા પોતાના દિવાન
મી. મહેરવાનજીને કહ્યું હતું તેમ બીજી સર્વ સામ-
ગ્રીઓ કે જે જોઈ રાજાઓ પણ ખિન્ન થાય તેવી
અનેક ચીજોથી સ્વારી શણગારવા બલામણ કીધી.
આથી રાજ્યમાં મેળા માટે ધામધુમ ચાલી રહી હતી.
તેથી કરી રસ્તાઓ પણ વિશાળ કર્યા કે જેથી
કરી બે હાથીનો રથ ચાલી શકે, આ પ્રમાણે કેટલી
એક ધામધુમ ચાલી રહી હતી. મહારાજા જામસાહેબ
પણ પોતા વાસ્તે તથા પોતાનાં માણસોને માટે ઉ-
મદા પોશાકો કરાવવા લાગ્યા.

આ રીતે સાતમની સ્વારી માટે તથા જામનગર
પ્રધારવા માટે વિદેશથી રાજા રાણાઓએ પોતાને માટે
ઉમદા ઉમદા પોશાકો તૈયાર કરાવવા શરૂ કર્યા એજલુંજ

નહિ પણ પોતાના મામા મુજબ સાથે આવવા
માણસોને સુચના આપી વળી પણ તેઓને શામ-
તા પોશાકો પણ તે મહારાજાઓ તરફથી પુરા પા-
ડવામાં આવતા. આથી સર્વ કોઈ મનુષ્યને આનંદ
આનંદ થઈ રહ્યો. ખીજા અધિકારીઓ પણ પોતાને
માટે તજવીજ કરવા લાગ્યા,

જમશ્રી ગુણાનુવાદ અને વર્તણુક

મરહુમ મહારાજાજમશ્રી જયવતસિંહના સ્વર્ગ-
વાસ પર્વત મારી અદ્ય મતિઅનુસાર લખી મહારા-
જાની રાજ્યકારકીર્દીનું મારાથી બને તેટલું ટુંક વર્ણન
મે આપ્યું છે. હમેશાં હર્ષ અને વિષાદ સાથેજ
રહે છે. તેમજ તેના મિત્રદ્વંદ જન્મ મરણની
પણ તેવીજ સંકલના છે. તો મારે જમશ્રીના
જન્મ અને મરણ લખતાં વિષાદ સહન કરવો
પડ્યો છે, તે ખાતે મને ઓછું લાગે, પણ તે
નકામું છે. ભાવિ પ્રજા છે જેથી ત્યાં આપણું
કશું ઉપજતું નથી તો તે બાબત લખતાં અટકી
અટકી મહારાજા જમશ્રીના ઉત્તમ વિચારો,

જીજી કથન લખી સમાપ્તી કરી એ- રાજ ત-
રીકેની તેમની કારકીર્દી સામાન્ય રીતે ફતેહ-
મંદ છે તે આપણે જોયું છે; હવે એક સામાન્ય
ગૃહસ્થ તરીકે તેમને આપણે જોઈએ. કારણ કે
આપણા શાસ્ત્રમાં ગૃહસ્થ તે સુખી ક્યારે માનવો
તે વિષે કહે છે કે—

સાર્વદં સદમં સુતાશ્રસુધીયઃ કાન્તા મૃદુર્ભાષિણી ।
સ્નિગ્ધા સદર્શ સ્વયોપાતિરતિ શ્રાજ્ઞાપરા સેવકાઃ ॥
આતિથ્યં શિવપૂજનં પ્રતિદિનં મિષ્ટાન્નપાનં ગૃહે ।
સાધો સંગ મુપાસતે દિસતતં ધમ્યો ગૃહસ્થાશ્રમઃ ॥

આમાંની દરેક વાતમાં તેઓ સુખી હતા. પો-
તાનું મદન આનંદ યુક્ત રહેતું, જામશ્રીના શરીરમાં
પ્રાણ હતાં ત્યાંસુધી કદી તેમનું મદન શોકની છાયા
તળે પણ આવેલું નથી; તેમના શેવકો પણ શોકની
નિશાનીથી જામશ્રીના રેઠાણું નજીક રહી શકતા નહીં,
મદન આનંદમાં રહેવું એજ તેનો નિશ્ચય હતો. વળી
પોતે હમેશાં નિરોગી રહેતા એજ પ્રથમ સુખ તેમને
પૂર્વ પુષ્પથી હતું. મહારાજ જામશ્રીની અતુરતા હતી

હુંક વખતમાં પણ ઝગડા રહી છે. તેની નિતિથી લોકો તથા અન્ય સર્વ આનંદ પામે છે; વયે નાના છતાં તેઓ સમગ્રુ અને જ્ઞાન વૃદ્ધની ગણતરીમાં હતા. તેમની નમ્રતા, સૌજન્યતા, આદિથી તેમના પ્રસંગમાં આવેલા સદાય આનંદ પામ્યા છે આનંદ યુક્ત મૃદુ ભાવણ કરનાર સ્ત્રીઓ. આ સુખમાં બીજા કરતાં શ્રેષ્ઠ ભોગતા હતા. સારા મિત્રોની ગણતરીમાં તે ગણાયા હતા. ધનનો ઉપયોગ પણ તેમણે જીવી રીતે ઉદારતાથી સુરસ્તે કર્યો છે, તેઓ બીજા કવચીતજ કરી શકશે.

મહારાજા જામશીના આજ્ઞા પાળક સેરકો તેના રાજ્યના નોકરો આજ્ઞા પાળક હતા, એટલુંજ નહીં પણ પૂર્ણ વફાદારજ હતા અને હેજ. અતિથ્ય વિદ્વાન, ગુણી કે બીજો કોઈ અતિથીતું અતિથ્ય મહારાજા સાહજ એવી રીતે કરતા કે, તે અતિથીને અન્ય સ્થળે કદી બિહા માગવાની જરૂર પડતી નહીં શિવ પૂજન પોતે જાતે કરતા અને કદી તેમ ન બન્યું હોય તો પોતા તરફથી હમેશાં વિદ્વાન બ્રાહ્મણો રાખી કરાવતા. તે સિવાય પોતે હમે-

શાં ગીતા આદિક અંથનો તે હમેશાં પાઠ કરતા તે
 પોતે સામાન્ય શક્તિથી આખી ગીતા ટીકા, પણ
 પોતે જાણતા. તે સિવાય મોક્ષ ધર્મ આદિ ઉત્તમ
 અંથો લઈ કોઈ મહાત્મા જ્ઞાની કે વિદ્વાન આવે તો
 તેની લાયકાત મુજબ તેનો સત્કાર કરી તેનો સંગ
 કરી તેની પાસેથી પણ કાંઈ બોધલાયક સાંભળતા
 આ તેમની ટેવ હતી. પોતે હમેશાં ઉત્તમ ઉત્તમ
 વિચારો બતાવતા. અને તેવા ઉત્તમ વિચારો પો-
 તાને સ્મરણમાં રહે માટે હમેશાં ઉપયોગમાં આવતી
 ચીજો પર કોતરાવી, દરેક કામ કરવાના સ્થળમાં ગો-
 ઠી રાખતા; જેથી સ્મરણ રહે. એ સિવાય ઉત્તમ
 અંથોનું ટાંચણ કરી સદા પામે રાખતા, આવો
 તેનો નિત્ય નિયમ હતો તેઓ હમેશાં કેમ દિવસ
 નિર્ગમન કરતા તે સખંધી લખું છું હમેશાં તે પ્રા-
 તઃકાળ પેહેલાં ઉઠતા, ઉઠીને શાંત સમયમાં ઇશ્વર
 સ્મરણ કરતા જેઓ મુખ્ય કર્તવ્ય સમજતા હતા.
 ત્યાર પછી કાતણ પાણી કરી નિત્ય દાન તેના પિ-
 તાના વખતથી અપાય છે તે પ્રમાણે એક પદમાં
 ચાળી, વાટકો, કળશીઓ, લોઢી, સાણુછી, કડછી

ધોતીયુ અને તેમાં સિધુ પુરેલ તથા એક મુખા-
 બોચનો કાંસાનો વાટકો તેમાં ધી ને પા રા. રોટકો
 આ પ્રમાણે હમેશાં પરદેશી બ્રાહ્મણને અપાતું. ત્યાર
 પછી નાહિ નીત્યમાં શિવપૂજન અને ગીતાનો પાઠ
 આદિ કરી પરવારી આપાણી પી આવેલા કાગળ
 પત્રો વાંચી શરવા પધારતા તે સાથે કુમારશ્રી એડી.
 સી. મેરમા તથા વખતે માનસિંહજી તેમજ દાન-
 સિંહજી જતા. તેમને મોટરચાર્ડનો શોખ વધારે
 હોવાથી તે તેમાંસી શહેરની આશ્વપાસ નિત્ય જો
 ૩-૪ ગાડી ફરી આવી દરબારમાં પધારતા, ત્યાં રા-
 જ્યકાજમાં ગુલાતા ત્યાર પછી ભોજન લઈને આ-
 વેલા અમલદારોને મળી રાજપ્રકરણી કાગળો વં-
 ચાવી તેના ખુલાસા આપી કાગળોમાં સહીઓ ક-
 રતા તે પછી શયન કરતા તે વખતે માત્ર આરામ
 વાસ્તે સુતા. ખરૂં જોતાં પોતાના કામનું એકાંતમાં
 સ્મરણ ચીત્તન કરતા, તે પછી ઉઠીને મેચ આદિ
 રમતો રમતા. ત્યાર પછી રાજ્યકાજમાં ગુલાતા અને
 સાંજે શરમા નીકળતા તે વખતે બીડલંજન અને
 આશ્વપુરાજો પોતાની કુળદેવી છે તેનાં દર્શન કરવા

પધારતા તે વખતે ત્યાં જુજ રકમ મુકી પગેલા-
ગતા હતા.

જમશ્રી જશવતસિંહજીની માંદગી અને સભા.

આ રીતે સર્વ જગોએ આ આનંદ મંગળના
અવસર માટે ધામધુમ ચાલી રહી. દિવસે દિવસે તે
દિવસો નજીક આવવા લાગ્યા. તારિખ ૧ લી માહે
સપ્ટેમ્બર ને બુધવારને દિવસે બપોરના બે વાગતાં
મુઢી પોતાનું સર્વ કાર્ય બરોબર નિયમીત રીતે કર્યું
બે બજ્યા પછી મહારાજા જમશ્રીને શરીરે સુસ્તી
વધતી જણાઈ. અને સાંજ પડતાં શરીરે ધગસ
પણુ જણાઈ આવી. આથી મહારાજા જમશ્રીએ
પોતાનો નિયમ સાચવી લઈ જરા આરામ લેવા માટે
પોઢ્યા બીજે દિવસે પણુ આજ પ્રમાણે તબીયત રહી
ત્યાર પછી પણુ દિવસે દિવસે કુર કાળજવર વધતો
વધતો જણાયો. આથી દિવાનજી સાહેબ મી. મહેર-
વાનજી પેસ્તનજી શેઠ. તથા મહેરબાન એ. ડી. સી.
કુમારશ્રી મેહબા સાહેબ એ બન્ને ચિંતાતુર થયા;

પરંતુ ઇશ્વરના ધર પાસે તેઓ નિરૂપાય બન્યા મહારાજા જામશ્રીજી જસાજીની તાંદુરસ્તી જાળવવા માટે મેહેરબાન ડોક્ટર મી. દાદાબાઈ ચીફ મેડીકલ ઓફીસર, રા. રા. વીરજી જીજી રાવલ એલ, એમ, એન્ડ. એમ, તથા રસેશાચાર્ય બદાશ્રી મણીશંકર વીઠલજી તથા ડાક્ટરબાઈ માણેકજી એઓ સઘળાં તેમની સારવાર કરવામાં તથા યોગ્ય ઉપચારો કરવામાં કાળજી રાખી પ્રયત્ન જારી કર્યો પરંતુ કુર કાળજી વરની લડાઈમાં તેઓ ફાવી શક્યા નહિ આથી સહુ ચિંતામરત બન્યા શિતગાસતમની સઘળી સામગ્રી રઝળી પડી મહારાજા જામશ્રીના રાજમિત્રોને આ ખબર મળતાં તેઓ પણ બહુ ચિંતાતુર થયા અને તેથી કોઈ ટેલીગ્રાફ, તથા પોતાના માણસો અને પોતે જાતે પણ આવવા લાગ્યા મહારાજા સાહેબ તાંદુરસ્તી દિવસે દિવસે વધતી દેખાઈ જાયી કરી તેણે રાજકોટના સરજન ડોક્ટર સર બેનેટને લખાણ કરી બોલાવ્યા અને મુંબઈથી પણ મહારાજા જામશ્રીના ખરા હિતેચ્છુ ડોક્ટર સર બાલચંદ્રને તેડાવ્યા ત્યાર પછીથી ડાક્ટર મેમ્ડ સાહેબને આમ મુંબઈથી તે

ડાબ્યા આ સધળા ડોકતર સાહેબોએ એકઠા મળી
વિચાર કીધો કે મહારાજા જામશ્રીજી જસાજી સાહે-
બની બાલ્યાવસ્થાથી તે આજ પર્વત શરીરની સધળી
માહિતી માનવતા ડોકતર નરસીભાઈ શિવાય બીજા
કોઈને પણ છે નહિ આથી તે સાહેબને પણ તેડા-
વ્યા. પણ તેમાં તેઓ કોઈ ફાવે તેમ લાગ્યું નહિ.

મહારાજા જામશ્રી જસાજીની પ્રકૃતિ જેવી જો-
ઈએ તેવી યોગ્ય જણાવી નહિ આથી સહુ વસ્તી-
નું મન દુઃખિત થયું. આજરોજ શિળસપ્તમીનો
મેળો હોવાથી સહુ માણસો ઉદ્દેગ ચિત્તથી ત્યાં ગયા
પણ કાંઈ મેળાનો ઠાઠ જેવો જોયે તેવો જણાયો
નહિ. બીજો દિવસે મહારાજા જામ સાહેબ તરફથી
કેટલુંએક ખર્ચ કરી ધર્માદો કરવા માંડ્યો સવારના
સાત વાગ્યાથી માંડીને ઠેઠ સંધ્યાકાળ સુધી ગામમાં
શેરીએ શેરીએ ચકલે ચકલે અને દેવળે દેવળે મા-
ણસો બેસારી બચ્ચાંઓને કેળાંઓ, જામણો અને
મીઠાઈઓ વગેરે કેટલીએક ખાવાની ચીજો છોડ્યાં-
ઓને વહેંચીને તેઓને રાજી કર્યા. બપોરે બારણ-
ખાતા સુમારે ગામના તમામ બ્રાહ્મણોને એકઠા કરી

દરેકને અકેક રૂપીઓ દક્ષિણા આપી તેઓને સંતુષ્ટ
 કર્યા. આજરોજ સાંજના ચાર બજ્યાને સુમારે જા-
 મનગર શહેરની વસ્તીએ પોતાના ઘણી મહારાજા
 જામસાહેબને પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર આરોગ્યતા આપે
 એવી પ્રાર્થના કરવા સાંઝે મહોટી સભા બરી હતી
 ને તે વિભાજી પાર્ટ, ટાઉન હોલમાં ભરવામાં આવી
 હતી. આ વખતે મુંબઈના શેઠ ગોરધનદાસ ભાઈ તથા
 રાવબહાદર શેઠ સાહેબ વશનજી ખીમજી પણ હાજર
 હતા આ પ્રસંગે શેઠ સાહેબ વશનજી શેઠે મહારા-
 જા જામ સાહેબના ગુણનું, વશનું, અને કીર્તીનું જે
 કાંઈ વિવેચન કીધું હતું તે ખરેખર અવર્ણનિય અને
 અદ્ભુત, પ્રકારનું હતું. ત્યાર પછી વકિલ મીં. દયા-
 શંકર ભગવાનજીએ યોગ્ય ભાષણ આપી શબ્દોને
 શોભા આપી હતી. ત્યાર બાદ પૂજ્ય શાસ્ત્રીજી હા-
 થીભાઈ હરીશંકરભાઈએ પોતાની વિદ્વતાની વિશાળ
 વાણીથી જે કાંઈ ભાષણ આપ્યું હતું તે ખરેખર
 સૌ સજ્જન સમૂહના મગજમાં ખુચી ગયું હતું,
 અને તેમાંનું એકાદ વાક્ય અત્રે દાખલ કરીશું તો
 તે કાંઈ અયોગ્ય કહેવાશે નહિ, “ રાજાએ એક જ-

શ્વરનો અવતારજ છે એમ કહેવામાં કાંઈપણ ન્યુના-
ધિક નથી અને તે પરમેશ્વરની પહેલાં પણ પુજવા
યોગ્ય કહીશું તો પણ ચાલશે. શાસ્ત્રમાં પણ કે-
(ભોજનવીધી) મૂપતયેનમઃ જમવા એસતી વખતે
આજ પણ રાજનો ભાગ પહેલો મુકે છે ને ત્યાર
પછી ભોજન કરે છે. ” આવા કેટલાંએક અસર
કારક રાખેથી બાપણુ આપ્યું. ત્યાર બાદ
રા. રા. ગોકલદાસ રામકૃષ્ણ મહેતાએ અસરકારક બા-
પણુ આપી મંગળ કર મંગળ પરમેશ્વરની પ્રાર્થના
પ્રારંભ કરી હતી.

આ કવિતા વંચાઈ રહ્યાબાદ દવે હગનલાલ વિ-
શ્વનાથે કવિતા વાંચી હતી. અને ત્યાર પછી મી. બ-
ગવાનજી દેવજી પ્લીડરે એવા ભાવાર્થનું બાપણુ આ-
પ્યું હતું. “ હરેક કાર્ય કરતાં ખાતાં, હરતાં, ફરતાં
અને ચરતાં (ધંધો કરતાં) પણ મહારાજ જમ-
સાહેબનું કદયાણુ ઇચ્છવું એ મહારાજ સાહેબની રે-
યતની એટલે આપણી તે ફરજ છે. અને એ આ-
પણું આવશ્યક કર્મ અને ધર્મ છે. આતું કેટલુંએક
બાપણુ મેહલાએક મુલ્ય સંજ્ઞાનો તરફથી બોલાયું

હતું અને ત્યાર પછી સર્વ સભા વિસર્જન થઇ.

ખીજે દિવસે સવારે એટલે આવણ વદિ ૯ ને સોમવારે હજારો બ્રાહ્મણોને વરોણીમાં વરાવી દરેક શિવાલયોમાં રૂદ્રાભિષેક અને જપ કરાવી મહારાજ સાહેબને નડતા ગ્રહનું નિર્વાણ કરવું; એમધારી અસંખ્ય બ્રાહ્મણોને વરોણીમાં વરાવ્યા. આથી આજે આખા શહેરમાં દરેકે દરેક શિવાલયોમાં બ્રાહ્મણજ નજરે પડતા હતા. હામ હામ બ્રાહ્મણના ટોળેટોળા જતાં આવતાં દેખાતા હતા.

ખીજે દિવસે તે હજારો ભૂદેવોને મોદકાનંદનાં નોતરાં અપાયાં. આથી બ્રાહ્મણો તથા તેના છોકરાં-ઓ રાજી થયાં. આથી હજારો બ્રાહ્મણોને સિધાઓ આપી સંતુષ્ટ કર્યા અને સાંજે લાડુ જમાડી બ્રાહ્મણોને કેટલીએક દક્ષિણાઓ આપી પ્રસન્ન કર્યા અને તેઓ મહારાજ સાહેબને પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર આરોગ્ય રાખો ! એવી અભ્યર્થના કરવા લાગ્યા. અંતઃપુરની સઘળી રાણીઓ પોતાના પતિની માંદગી સળળ મનમાં દુઃખી થવા લાગી. અને તે પણ ધર્મોદો કરવામાં પછાત રહી નહિ, આમ કેટલાએક

થયાં ધર્મદોષ થતો હતો અને ધન અપાતું હતું પણ ખરેખર ! અમ વસ્તીનાં દર્દીઓ કરીને, તે સધળું વ્યર્થ ગયું.

જામશ્રી જશવતસિંહજીનો સ્વર્ગવાસ.

આજરોજ રાત્રીના દશ બજ્યા પછી એટલે આવળુ રહિ ૧૦ મંગળવારે મહારાજા જામશ્રીજી જસાજી સાહેબે આ ક્ષણિક સંસારની આશા તથા દુઃખ સ્વર્ગમાં વાસ કીધો. ખરેખર આ હતભાગી હાતારના મંદ નશીબ કે જેણે કરીને હાલાર હીરો હાથથી ગુમ થયો. અરેરે ? નિર્દય વેરણાં વિધાતા વેર વાળવા તત્પર થઈ. અને આ હિયુભાગી હાતારને નૂરચોણી કરી દીધી હા. દૈવ ! ! !

સોરઠો.

હદ ભાગી હાલાર, સાર ધણી શિરથી ગયો;
નયણે આંસુ ધાર. રહિયત સવળી રડવડે.

મહારાજા જામશ્રી જશવતસિંહજીના સ્વર્ગવાસના ખેદ જનક ખમર પ્રાણકાળે સદુ વસ્તીને થતાં તે લોકો મમરાઈને પરસ્પર પૂછવા લાગ્યા કે “અરો આ ખમર.

શું ખરા છે? પરંતુ એવા ખબર માગ્યેજ ખોટા પડે છે. એ નિયમ પ્રમાણે જ્યારે ખરા હોવાની ખાત્રી થઈ ત્યારે તેઓ ગંભીર શોક લાગણીથી જાણે ખેદ સમુદ્રમાં નિમગ્ન થયેલા હોય, સ્તબ્ધ થયેલા હોય, અને આખો દેશ આ રાજા વિનાનો થવાને લીધે દિગ્મૂઠ બની ગયેલા હોય, તેવા દેખાવા લાગ્યા.

અરેરે!!! અનાયોને સંતોષનારા ગરીબને નવાજનારા, હજારો બલકે લાખો કુટુંબોના આશ્રય દાતાને મૃત્યુ આજે હરી ગયો; પણ આ દુનિયામાં જે પુરૂષની જરૂર છે તેની ખીજી દુનિયામાં કાંતેની જરૂર ન હોય?? મહાન અને સૂરી પુરૂષ કોને નગમે. તેના સ્વ-ગવાસના ખેદકારક ખબર સાંભળતાં પ્રજા વર્ગમાં ભારે ગમગીની ફેલાઈ. અને ભારે હાહાકાર વર્તી રહ્યો. દ્યાર્ક ચિતે લોક દિનવાણી બોલવા લાગ્યાં. હામ અને કામ છોડી દઈ ટોળે ટોળાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યાં મહારાજા જામ સાહેબના દિવાનજી સાહેબ મહેરવાનજી તથા એ. ડી. સી. કુમારશ્રી મેરુબા સાહેબ મુંબઈથી આવેલા ડરકતર સર મેયર, બાલચંદ્ર, રાજકોટથી પધારેલા સરજન સર બેનેટ અને જી-

નાગદથી આવેલા માનવંતા ડોકતર નરશીભાઈ
 વગેરેના ચહેરા સાવ નિસ્તેજ થઈ ફીક્કા બન્યા. આ
 વખતે મહેરબાન કાઠીયાવાડના એન્ડ ટુ.ધી. ગવર્નર
 સાહેબ પણ તારમણતાં રૂપેશીયલ ટ્રેનથી અત્રે પધાર્યા.
 સવારમાં નર નારીઓ નગર પતિના દેહને અગ્નિ-
 દાહ કરવા લાઈ જવાને માટે રાજ્યરીત પ્રમાણે મોટા
 દબદબાથી આ બયંકર વખતે મોટી અને અસા-
 ધારણુ તથા કોઈ પણ હિંદુ વા મુસલમાન ગૃહસ્થના
 મૃત્યુ વખતે નહિ મળેલી એવી ઠંદ મળી હતી. ત-
 મામ કોમ પોતાના રાજ્ય કર્તા શિરછત્રના છેવટના
 માન ખાતર અનમદ દિલગીરી સાથે એકઠા થયા
 હતા. આ ગંભીર દેખાવ ભારે ગમ ઉપજાવતો હતો
 તેમની શોક લાગણી માટે તેજ વખતથી સાત ૭
 દિવસ સુધી સખ્ત હડતાળ પાડવામાં આવી હતી.
 એટલે સર્વ પ્રજાએ ધંધા બંધ કર્યા હતા.

સારી અથવા નઠારી કીર્તિ શિવાય મરણુ પા-
 મેલા પ્રાણી સાથે ખીન્નું કોઈ જતું નથી. જાય છે
 માત્ર સત્કીર્તિજ. કોણે ધાર્યું હતું કે-નૌતમપુર પ્રજા
 પાળક અદૃશ્ય થશે ? કોણે ધાર્યું હતું કે આ હાલા-

રનો સુર્વાસ્ત થશે ? કોણે ધાર્યું હતું કે-કાઠિયાવાડના
જૂપતિઓનું આશ્રમ તુટી પડશે ? કોણે ધાર્યું હતું
કે રાજ્યમહેલ અધવચ રઝગી પડશે ? કોણે ધાર્યું
હતું કે-જનાની રાણીઓ તથા રૈયત હાલ ધણી
વગરનાં થશે ? અને કોણે ધાર્યું હતું કે-આ જગરા
શોક સદનમાં પ્રવેશ કરવો પડશે ? સર્વથા કાલની
ગતિ અચિંત્ય અને અખાધ છે.

પ્રજા પ્રેમ.

મહારાજા જામશ્રી જસાણના રસ્તર્ગવાસ થયાના
અતી ખેદજનક માઠા સમાચાર સાંભળી સૌ લોકો
પોતપોતાનો ધંધો રોજગાર છોડી દઈ રડવા લાગ્યા.
પ્રાતઃકાળે સર્વ માન્ય શુક્રનોમાં ઘરેઘર પ્રમાતીયાઓ-
નાં સુંદર અવાજો ધાને પડતા તેને બદલે આજતો
માનનીઓના તથા સર્વ બાળ, વૃદ્ધ અને તરણોના
શોકોદગારો સંભળાવા લાગ્યા બન્ ઘર રોકકળ ચાલી
રહી. એટલુંજ નહિ પણ સર્વ મનુષ્યો પોતાના મ-
હારાજા જામશ્રી જસાણના હેલા માનની ખાતર
તથા પોતાની દિલગીરીની ખરી દાઝને ખાતર અ-

સંખ્ય મનુષ્યો દરબારગડમાં એકઠા થયા. અને ક-
 લ્પાંત કરવા લાગ્યાં કે—અહો ? હાલાર ભૂમિના
 અધિપતી, ધર્મને ધારણ કરવા વાળા, સદ્બુદ્ધિના
 સાગર, વિનયના વિશ્રામ, સત્યના સ્થંભ. દીર્ઘિના
 પૂજ્ય, દયાનીધિ ગુણના ભંડાર, નીતિના નિવાસ,
 કવિના કલ્પવૃક્ષ, વિજયના વાસ, ધૈર્યના ધામ, અને
 પ્રજાના પાલનદાર મહારાજા જામશ્રી જસાણ ! અ-
 મારા ઉપર આપનું સર્વોત્તમ ઉપરીપણું અતઃપર્યંત
 છાજતાં છતાં, અમે સર્વ આનંદ મંગળમાં અમારા
 દિવસો નિર્ગમન કરતા હતા. અમને કોઈ જાતની
 આધિ, વ્યાધિ કે ઉપાધિ નડતી ન હતી, દરમિયાન
 આપ મહારાજા નવલપૂરનું રાજ્ય તણ દઈ સ્વર્ગમાં
 સિધાવોહો તે અમેને અત્યંત ત્રાસદાયક અને જી-
 વતર તથા કરનાર થઈ પડ્યો છે, તેમાં વળી આ-
 પની વિચીત્ર તરેહની આ સ્થિતિ જોઈને તો અમારા
 અંતઃકરણમાં વગર અગ્નિએ અગ્નિ પ્રજ્વળિત થાય
 છે અરે ! પૃથ્વી-પતિ ! આપના અઢળક રાજ્યરૂપી
 સુખપ્રાગરમાં નીતિરૂપી નાવમાં બેસી, નારાયણની
 ભક્તિરૂપી ભાવમાં, નિર્વિત્તે તૃપ્ત કરત કાંઠે આવી

પહોંચવાને જ્યાં અમે કાંઈ યત્ન કરતાં હતા, ત્યાં
તેા કમનશીબે એકદમ આપના સ્વર્ગગમન રૂપી
વાઝડીયા અમારૂં વહાણ શોકસાગરના ખારામાં
આવી ખુંચી ગયું છે તેમાં અમારા કાલાવાલા
રૂપી કરેલ યત્ન નિષ્ફળ જાય છે. અને તેથી
કરી ઉલટી રીતે અમારા જીવ જોખમાં
આંત્રી પડ્યા છે. હવે દયાસિંધુ ! નગર નરેશ !
જશવંતસિંહજી ! આપ અમારી સામું નેહથી નિ-
હાળો ! નિહાળો ! આપના વિના અમારૂં દુઃખ કોઈ
પણ દૂર કરી શકે તેમ નથી. (સર્વ પ્રજા સજ્જ
નેત્રે અને ગદ્ગદ કંઠે નિશ્વાસ નાંખે છે.)

રાગ.

રાજા આ શું વિચારીરે, અરે તમે શું વિચારીરે;
મહા દુઃખમાં મૂકી ચાલ્યા, આ શું વિચારીરે.
દયા ન આવે દિલમાં, વાલમ વિસારીરે;
આધાર કેનો અમનેમીજી ન ખારીરે—મહા દુઃખ.
દિહું ન દુઃખ દષ્ટે, આ જન્મ ધારીરે,
હવે શી હાય યાશે, હાલત હમારીરે.
મહા દુઃખમાં મુકી ચાલ્યા કૃપાળુ રહાય કરજો,

વાલમ હું વારીરે, પ્રજાની આંખે પડતાં,
 રિયોગ વારીરે, મહા દુખમાં મુકો ચાલ્યા.
 નગરનિવાસીઓ—હે ઇશ ! અમારી શી દશા.?

મનહર છંદ.

પ્રતાપિ પ્રજાને તણ, સ્વર્ગ સિધાવે રાય,
 આતો અનાહુત અમે, વાત આજ જાણીયે;
 નહિ નહિ અવનીમાં, આપ સમા અધિપતી,
 થાય મહારાજ અતી, મુખ શું વખાણીયે;
 ધરણીથી ધરમ સમાન, વીર વહી જતાં.
 પ્રજા નિજ પુત્ર સમી, પ્રીતિ કોણ પાળશે; ?
 સુચ શુદ્ધ સાધુઓને, સારી રીતે સાખવીને,
 પામરની પોતા પિતા, પીડ કોણ ખાજશે.
 ભિન્ન ભિન્ન બ્રાહ્મણોને, ભોજન કરાવી બલાં,
 બલી બાતિ બાવે અહોનિશ કોણ આણશે; ?
 કોડે કામ દુરગાને. કલ્પવૃક્ષ કોડે થઇ,
 કવિ કેરી કહર કહોને કોણ જાણશે; ?
 કામી કોધી કુટિલને, કુંગસીને કૃપા કરી,
 કુસંપને કુડ કલેશ, કહો કોણ કાપશે; ?
 નિલ નિત્ય નેહ નેહ, નવિન નિપુણ કોણ,

આપના સમાન ન્યાય, નમ્ર ચર્મ આપશે ?

આ પ્રમાણે સૌ રૂદ્ધ કરતા તેમની પાછળ જ-
વા લાગ્યા. આ વખતે સર્વ રથજે શોકના પોકારો
પડતા હતા એટલુંજ પણ જનાનામાં રાણીઓના
વિલાપોથી કંઠાર છાતી વાળાં મનુષ્યનું હૃદય પણ
પિગળ્યા વગર ભાગ્યેજ રહે. પશુઓમાં પણ હય
જાળાના અશ્વો તથા હાથીઓ બળદો તથા કામદુધા
પણ નયનમાં નિર લાવી નિશ્વાસો નાંખતા હતાં.
ખરેખર ! આને જામનગરની ગાદિનો અવસ્ય સ-
ર્વસ્ત થયો.

રાગ રામગ્રી.

નૃપ જશવંત વિરામયો. પામ્યો વૈકુંઠવાસ,
જામ્યો નહિ ખહુ જગતમાં, જામી જગતે સુવાસ;—નૃપ.
આશ બંધી અજગી ચમ, ત્રુટી આયુષ્મ આમ;
કાળજવર કૂર આવીઓ, લીધા ઝડપમાં જામ—નૃપ.
એ. ડી. કેમ્પ ઓરીસના મુખ્ય મેરુના સાબ,
તેમ કિવાત મહેરવાનજી, ગબરા થયા મનમાં—નૃપ.
પણ ઉપચારો પ્રેમથી, કરવા માંડ્યા અપાર;
તેડાબ્યા ધનવંતરી, ઝઘતર સર્જન સાર—નૃપ.

બાલપ, મેક, મુંબમ થકી, બેનેટ નરસીભાઈ;
 સરજન અન્ય યુરોપીયો, આબ્યા સત્વર આહિં-નૃપ.
 અહિંના ડાકતર પણ હતા, દાદાભાઈએ મુખ્ય;
 સાથે વીરજીભાઈને, માણેકબાઈ ખસુસ-નૃપ.
 વૈદ વિઠ્ઠલતનુ મણી હતા, રસેશ ધર્મ આચાર્ય;
 શંકર તેહની સાથમાં, પણ સુધર્યું નહિ કાર્ય-નૃપ.
 સર્વ મળી વૈદ સામટા, સારવાર અઢેક;
 ઉપચારો કરીયા યતનથી, પણ ચાલ્યું નહિ લેશ-નૃપ.
 દિન દશબાર વ્યતીત થયા, ફેર પડ્યો નહિ લેશ;
 ત્યારે બ્રાહ્મણ સર્વને, આપ્યાં દાનો અનેક-નૃપ.
 જામનગરની પ્રજા બધી, મળી સામેટી સઘ;
 ટાઉન હોલે પ્રભુ પ્રાર્થના, કરવા લાગ્યા સમસ્ત-નૃપ.
 નૃપ જશવત સદાજીવો, અવિચળ રાખો ઇશ્વર;
 એમ પ્રજા સહુ ઉચરે, પ્રાર્થે સૌ જગદીશ-નૃપ.
 રાજમહેલે સહુ રાણીઓ, ચીંતા ગ્રહસ્ત જથ્થાય;
 આયુષ્ય પતિનું વધારવા, પ્રાર્થેશ્રી નાગય-નૃપ.
 ત્યાર પછી દિન ત્રણ રહ્યા, જવર મુકત સુખમ;
 પણ વસમી બાધી થકી, અંતે રમી ગયા રામ-નૃપ.
 સંવત ત્રેસઠ ચાલતી, શુદ્ધ આવજી માસ;

ફૂલ પક્ષ દશમી અને, મંગળવારની રાત—૧૫.
 ત્યાર પછી આવ્યા ગામમાં, ગઢ દરબારની માંચ;
 તાર પાટવો તે ધડી, પુલે ટીકલે ત્યાં—૧૫.
 મધ્ય રાત્રી આ સમે, હતું શાંત શહેર;
 એક અચાનક એ સમે, વરતાણું કાવો કેર—૧૫.
 ધડબડ ધડબડ ગામમાં, સ્વાર દોડ્યા ચોપાસ;
 તેથી સર્વ જાગ્રત થઈ, કરવા લાગ્યા વિચાર—૧૫.
 પ્રાતઃ થતાં વસ્તી માંહિ, ખજર મળ્યા ખેદ મુક્ત;
 આથી વસ્તી રડવડે જામ થયા પ્રાણ મુક્ત—૧૫.
 આવી સ્પેશીયલ તે ધડી, આવ્યા પુલેટીકલ;
 રાજ્ય સંભાળ્યું જામનું લગામ લીધી સુકર—૧૫.
 ત્યાર પછી સહુ આવવા, લાગ્યા નિમકહલાલ;
 નોકર ચાકર સૌ અરે, રડવડતા તત્કાળ—૧૫
 ક્રિયા બંધી રાજ રીતની, કરવા ગેર આચાર્ય;
 નાહિ અંદર સમ કને, કરવા ઉત્તર કાર્ય—૧૫
 સર્વ ક્રિયા કીધી સામટી, સંપેટી મૃત સખ;
 માથે વચ્ચે જરી તણું, છાયું છે એ સધ—૧૫.
 રીત મુજબ અથ ચલાવીયા, ત્યાર પછીથી ચક્ષાલ,
 ત્યાર પછી મૃત સખને, વહન કરી તત્કાલ—૧૫.

આગળ પાછળ તો પ્રજા, રડવડતી તમામ;
 ધીર ભલે હોય પણ નકી, રૂદન કરે તે આજ-નૃપ.
 પહોંચ્યા સર્વ સ્મશાનમાં, ખડકી સૂખડ ચેહા
 સખતે મૂકી તે ઉપરે, સળગાવી એ દેહ—નૃપ.
 સ્થળ સ્થળ જન સહુ કળકળે, આખી આજ હાલાર;
 નશિબ મુજબ અમ નિવડ્યું, ધેનું ઉપર ધાડ—નૃપ.
 ચોટે ચોરે ચકલે ચઢે, આવી ભેળાં જ્યાં ચાર;
 વાત એની એજ એચરે, વાટ ઘાટ બખર—નૃપ.
 હાટ ન ઉઘડ્યાં તે થકી, સ્કૂલ ઓશીસ સર્વ;
 બંધ રહ્યું સંધુ સાત દિ, પર્વ છતાં એ અપર્વ—નૃપ.
 આમ ઉદસી થઇ બધે, વર્ષો હાહાકાર;
 જામ જસાણ સ્વર્ગે ગયા, નગર તણા પ્રતિપાળ—નૃપ.
 સોરઠો.

જશવંતા હે જામ, રે' જે તું સુખે સદા,
 સદા ચરણમાં રામ, રાખી મુક્તિ આપશે.

૩

રાણીવાસમાં વિલાપ.

જામશ્રી જસાણના સ્વર્ગવાસથી અંતઃપુરની રા-
 જરાણીઓ હૈયાફાટ રૂદન કરવા લાગી. વળી પણ
 આ મહા દુઃખના સમય દિવસે દિવસે પરિતાપ પા-

મતાં થકાં અન્નપાનાદિકનો ત્યાગ કરી પોતાના સ્વા-
મિના થતા વિયોગથી કલ્પાંત થવા લાગ્યો.

બેખરે ઉતારો રાગ બરથરી—એ રાગ.

વિયોગ વેદાશે કહિ નદી, ભક્ષા અમ બરથારજી;
અળગી ન થાઉં કદી આપથી, કરશે યત્ન અપારજી.

સંગે રાખો સ્વામિ સ્નેહથી

શું કરું મંદિર માળીયાં, શું કરું રાજ્યના કાજજી;
શું કરું જીનીને જગતમાં, લાગે સૂતો સંસારજી.

સંગે રાખો સ્વામિ સ્નેહથી.

પ્રાણુ અમરા તમ આશરે, દીકા વણુ દુઃખ થાયજી;
આપ તણારે વિયોગથી, અમ પડી જશે કાયજી.

સંગે રાખો સ્વામી સ્નેહથી.

જળ વિના મીન જીવે નહિ, રાખો પય જશે પ્રાણુજી;
જાયા જુદી ન શરીરથી, થાયે કદી નિરવાણુજી.

સંગે રાખો સ્વામિ સ્નેહથી.

સાથે રાખો તો સારૂ ઘણું, મારી અરજ છે આમજી;
છેટા થયે છેલ્લા જાણુજો, મારા પ્રીતે પ્રણામજી.

સંગે રાખો સ્વામિ સ્નેહથી.

અરે ! અરે ! હું તે આ શું બોલું છું ? હવે

ખરે અને તેમને એક વખત બોલવાનો પણ અવસર ક્યાં રહે. અને હું આ સંજે લેવા માટે કોને કહું છું. હે દૈવ ! અમારી જેવી હતભાગી કાષ્ઠ નથી. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે:—

માર્ગીવન્તુ સ્ત્રીયોડનાથા વ્રક્ષેણચ વિનાલતાઃ ।

સાધ્વીનાં જગતિ પ્રાણા પતિ પ્રાણાડનુગામિનઃ ॥

બા.પ્રાર્થ:-સ્વામિ વગરની સ્ત્રીઓ, અને વૃક્ષ વિનાની લતાઓ જેમ ગતમત્વ છે; તેમ જગતમાં પતિવ્રતાના પ્રાણુ પતિના પ્રાણુની પછવાડે જાય છે. જે સ્ત્રી પતિથી દૂર રહેવાવાળી છે, તેને માથે કલંક આવે છે; જે સ્ત્રીના પતિ હમેશાં ખાસેને પાસે રહે છે તે સ્ત્રી પોતાનો પતિવ્રત ધર્મ ખરાખર સાચવી શકે છે. જે સ્ત્રી પતિને ઇશ્વર તુલ્યમાની પતિ સેવનામાં તત્પર રહે છે તેને ઇશ્વરનું પદ પામવું દુર્લભ નથી. ખરેખર દુષ્ટ દૈવે મને આ સુવાક્યોથી બહિર્મુખ કરી. આમ શોચતાં મુરછાધીન થયાં.

ચોડીવારે શુદ્ધિમાં આવતાં બોલવાં લાગ્યા કે અરે ! આ રાજ્ય છે છતાં સુખ તે શાનું ? પ્રિય પ્રાણુનાથ ! ત્યારે શું અમારા ઉપર તમને જરાપણ

દયા ન આવી. હે દૈવ ! આ વારી શી નિર્દયતા !
 આવું દુઃખ દેખાડવા માટે તે અમોને શા માટે અ-
 યુજ્ય આપી આ દુઃખ નહિ દેખવાને અર્થે અમોને
 અગાઉથીજ મૃત્યુ આપવું જોઈતું હતું અરે ! અ-
 મારા જેવી દુઃખાણી કોઈજ નહિ હોય ! અરે અ-
 ભાગ્યા આત્મા તું અમારા પતિને સ્વર્ગવાસ નહિ
 જોવાને માટે હજી આ નિર્ભય દેહમાંથી કેમ નીકળી
 જતો નથી ? હવે અમારાં નશીબ કુટી ગયાં રે
 પ્રભુ ! (બહુજ રૂદન કરે છે).

આ બે કવિતાઓ ધણીજ દિલગીરીથી મહારાજ
 જામ સાહેબ શ્રી જસાજી સાહેબનાં મહારણી આ-
 હુબા સાહેબે બતાવી છે.

ઓધવજી સંદેશો કહેજો સામને—એ રાગ.
 પ્રિયતમજી સિધાવ્યા શાને કારણે;
 મુઝી મુજને રડવડતી દિનરાત્રજે;
 દુઃખનું વાદળ માયે આ તુટી પડ્યું,
 કરમ કુટીયું ભાઅહીણી હું નારજે—પ્રિયતમજી.
 આજ અમો નોધારાં આપ વિયોમથી,
 વહેતાં યોધારાં અશ્રુ ઉપાતજે;

હાય લખાણું કાળજી ફર કપાળ શું,
 ક્યાંયીં હોયે કુમ્ કુમ્ કરમે નાથજો—પ્રિયતમજી.
 રાજ્ય તણી સૌ રૈયત રદન કરે અતી;
 મુંઝાણું છે સૌ કોઇ તમ વિણજો;
 આજ પડી છે ખોટ અહિ તમનાથની,
 પણ પડિયું અતી દારણ દુઃખ અમ શિરજો—પ્રિયતમજી

(રાગ)

દિલગીરી હતી દીલ માંયરે, સર્વ રાણીઓ ગુણગાયરે
 હાય હાયરે, વોય વોયરે.
 સમી સાંજમાં કેર આ બન્યો,
 બહુ વિદેશની મુસાફરી કરી,
 મોટા ભૂપતી દોષતી કરી,
 રાજ્ય મહેલ તો હોંશે આદર્યો.
 અધુરો રહ્યો પુરો નવ થયો.
 તુરકી સ્વારને રાખીયાં અતી,
 હજુર માનવી સુખ પામતા,
 જાદવ કુળનું નૂર જાયરે.
 શુકન સર્વ આ શૂન્ય થાયરે,

જામના જતાં લાડ તો ગયાં
અમ સહુ હવે દુખિયાં થયાં.

દિલાસા પત્રને માટે મળેલી જાહેર સભા.

મહારાજા જામશ્રી જસાજીના સ્વર્ગવાસથી તેમની પાછળ દિલસોજી બતાવવા તથા તેમની મહારાણી-ઓપર એક દિલાસા પત્ર મોકલવા માટે જામનગર શહેરની સમગ્ર પ્રજા તરફથી અત્રેની હાઇસ્કૂલ આગળના યોગાનમાં તારીખ ૧૯-૯-૦૬ ને રવીવારને રોજ સાંજના ચાર વાગતાં એક જાહેર સભા મળી હતી. જેને માટે અગાઉથી જેઓના નામ આ નીચે જણાવવામાં આવ્યાં છે. તેઓની સહી સાથે એક સૂચનાપત્ર બહાર પડ્યું હતું. તે શહેરમાં સમગ્ર ફેલાવવામાં આવ્યું હતું.

૧ ગલાખચંદ સંઘરાજ ૨ શાસ્ત્રી હાથીભાઈ હરિ-
શંકર ૩ શા. હંસરાજ પરસોતમ ૪. વકીલ ગોરધન
દાસ મોરારજી ૫ વકીલ દયાશંકર ભગવાનજી ૬

વિકીલ નરભેરામ કાળીદાસ ૭ કામડીઆ નેશા શાન્તુ
૮ અલીબાઈ નથુ. ૯ ગુલામહુસેન અકબરશાહ ૧૦
વેરા ગુલામહુસેન જીવજી ૧૧ વેરા હશનબાઈ
સહમાનજી.

અલી વગેરે કાર્યબારી મંડળી તરફથી ગૃહસ્થોને
નિમંત્રણની ચીઠ્ઠીઓ સભાને આગલે દિવસે સવારથી
ફેરવવામાં આવી હતી. હાઈસ્કુલ આમળના યોગા-
નમાં એક મંજવર સમીયાનો ખડો કરવામાં આવ્યો
હતો. મરહુમ મહારાજ જસાજીની એટલી બધી
મનપ્રીયતા અને લાગણી હતી કે જેને લીધે સભા
સ્થાનકમાં અસંખ્યાત માણસો શોકાતુર ચહેરે
જેવામાં આવ્યા હતાં અને મોડા આવનાર ગૃહસ્થોને
મેસજા માટે જગ્યા પથુ બાગ્યેજ મળી શકતી.
મળી કેટલાએક લોકો તો કોઈ ખોરડા ઉપર કોઈ
ચંડી ઉપર કોઈ ધરની છાજલી ઉપર હાઈસ્કુલ ઉપર
એમ જમ જેને કાવે તેમ સૌ લોકોએ પોતપોતાને
કાવે તેમ સમવડ કરી લીધી હતી.

ભાર બાદ એટલે પાંચ વાગ્યાને સુમારે મે. આ-
સિસ્ટન્ટ પોલીટીકલ એજન્ટ મે. બીલ સાહેબનું આ

ગમન થયું પછી વકીલ મી. દયાશંકર ભગવાનજી ભાષણ આપી મે. બીલ સાહેબને પ્રમુખત્વ આપવા મળેલી સભાને નિવેદન કર્યું. જેથી કેટલા એક ગૃ-
હ્યોએ તેો ટેકો આપી મે. બીલ સાહેબને પ્રમુખપદ આપવામાં આવ્યું.

તે પછી શાસ્ત્રીજી હાથીભાઈ હરીશંકરે પોતાને ઉદ્ભવેલા ઉદ્ગારોમાં અસરકારક શબ્દોથી મરહુમ મહારાજ જામસાહેબની પ્રસંશા કરી તેમના આત્મા ની શાન્તી આહી હતી. તે પછી વકીલ દયાશંકર ભગવાનજી વકીલ નવલશંકર સૂરજશંકર, વકીલ ગોરધનદાસ મોરારજી વકીલ ભગવાનજી દેવજી અને મી. ડુલયંદ ઝવેરચંદ મહેતા એઓએ મરહુમ મહારાજની લાગણીના સંબંધમાં જે કંઈ વિવેચન કર્યું હતું તે ઘણુંજ અસરકારક હતું. ત્યાર બાદ બ્રહ્મભાદ્ર કવિ શ્યામજી રા. રૈવાશંકર દયારામ, રા. છોટાલાલ મણીશંકર હાથી અને માસ્તર બાઇશંકર મણેશજી આદિ કવિઓએ ઘણુંજ અસરકારક કાવ-
તાઓ વાંચી સંભળાવી હતી.

આ પછી મરહુમ મહારાજની મહાશયીઓને

મોકલવાનો દિવાસાપત્ર મેહેતા ગોકલદાસ રામકૃષ્ણે
વાંચી સંભળાવ્યો હતો જે નીચે મુજબ હતો.

દિલાસાપત્ર.

સ્વર્ગવાસી મહારાજા જામશ્રી જસાજી
સાહેબના શોકસાગરમાં નિમગ્ન
ધર્મપરાયણ મહારાણીઓ !

અમે જામનગરની પ્રજા પોતાના દયાળુ અને
શાણી યુવાન માલેકના અણચિંતવ્ય! અનંત વિયો-
ગથી અસહ્ય દિવસીદીની જાળમાં ગુંથવાઈ જઈ
આજ પોતાનું જાન પણ ગુમાવી બેઠેલ છીએ છતાં
અમારી રાજમાતાઓ જે આજે આ ન વર્ણવી શકાય
તેવા દુઃખના હુંગર તમે દબાઈ ગયેલ છે તેમને
કંઈપણ દિલાસો આપવા અમારી કલમ હાથ ધ-
રીએ છીએ.

અરે ! પણ એ કલમથી કયા શબ્દો લખવા તે
વિચાર કરતાં ફરી ફરીને અમારું જાન ભૂલાઈ જાય
છે, હાથ કંપે છે, છાતી થડકે છે, મગજ ભમી
જાય છે. અને મર્મસ્થનો જાણે કપાઈ જતાં હોય
એવું જણાય છે, જેણે અમારા પર મીઠી નજરથી

અમલ ચલાવ્યો, દયાવૃત્તિથી અમારું પાલન કીધું સ-
 વૈત્તમ સુશીલપણથી અમારી કુલમર્યાદાને અમાધિત
 જાળવ્યા કરી તથા ઉંચા પ્રકારની નીતિ પ્રીતિથી
 અધર્મ અને અન્યાયને જીતી દેશમાંથી દૂર કરવાના
 યત્નમાં આસક્તિ રાખી પોતાનામાં પ્રજાનુ પ્રીતિપાત્ર
 પાણું સાખીત કર્યું અને અવરથાથી સાથે સથિજ
 અભિવૃદ્ધિ પામ્યા કરે એવી રીતે કીર્તિના અંકુરોને
 સારી ભાવનાથી મજબુત બનાવ્યા કર્યા, તે અમારા
 માનવંતા મહીપતિ જામશ્રી જસાજી અમારાંથી હમે-
 શને માટે જુદા પડ્યા એવો વિચાર આવતાંજ મન
 ભમી જાય છે. આતે શું સ્વપ્ન છે? એમ મન સાથે
 સવાલ ઉઠાવવામાં આવે છે ત્યાં નિર્દય વિધાતા વચ-
 માં ખેલી ઉઠે છે કે નહિ, સ્વપ્ન નથી. તમારા
 કમ નશીબે આ ખેદકારક બનાવ ખરેખર બની ગયો
 છે. અફસોસ? કાઠિયાવાડનું કોહીનૂર, હાલારનો હીરો
 અને જામની વંશાવળીમાંનું જવાહીર ચેરી લેઓમાં
 ખરેખર નિર્દય વિધાના દાવી ગયેલ છે. ક્યાં પોકાર
 કરવો? કોની પાસે ફરીયાદ કરવી? કોની મદદ લેવી
 ક્યાં શોધ કરવી? જ્યાં દૈવ પોતેજ પ્રતિકુળ આં

અનુકુળતાની આશા કેવી ? હવે તો નિરાશા અને
શોકના ધરામાંજ વેરાન અને હેરાન । ।

રાજમાતાઓ. !

દુઃખની કશી સીમા નથી, આમ છતાં પણ આ-
પણે આંસુઓ અટકાવ્યા વગર છુટકો નથી કેવળ
શોક મમ્મ રહી, દેહકષ્ટ ભોગવવામાંજ આ સમયનું
કર્તવ્ય સમાધિ જવું નથી. માટે અંતઃકરણમાં શોક-
ની જગાએ શાંતિને પેસવાનો કંઈ પણ અવકાશ
આપો, અને હૃદયને વજ્ર જેવું બનાવી સંકટ સ-
મયની સહનશીલતાને સ્થિર કરીને સ્થાપો. દેહ ક્ષણ
બંધુર છે, સંસાર સ્વપ્ન સરખો છે, સુખો કહેવા
માત્ર છે. અને આત્મા અનર તથા અમર છે. એ
વિચાર અંતઃકરણમાં લાવો અને મહારાજનો અમર
આત્મા જેમ સમુદ્રનો મોઝો વિલીન થઈ સમુદ્ર
રૂપજ બની જાય છે તેમ પરમાત્મા સ્વરૂપમાં મળી
પરમાત્મા રૂપજ થયો એમ સમજી શોક મોહથી
વિરામ પામો. એજ આવશ્યક છે, એજ કર્તવ્ય છે,
એજ સત્ય છે, અને એજ તત્વ છે.

તા. ૧૯-૮-૧૯૦૬

નવાનગર શહેરના કેદલાએક સદમહસ્સે

દિલાસા પત્ર સંબંધી કવિતા.

સીતાજીના મહીનાનો રાગ.

માનવંતા મહારાણિ સાહેબ, અરજ કરીએ છીએ અમે;
 વસ્તી સઘળી ઉદાસથી આજ, ખરા શોકને સમે.
 અમ અંતરમાં છે અચાગ, ખરેખરી લાગણી,
 કરોએ કુટુંબ સહિત આપ અગ્ર, બતાવવા માગણી.
 દિલમાં દિલગીરી અત્રઅપાર છે અમસમેના ખરી,
 અંતઃકરણ અંધીકુ અકલાય, છે કરણા કુરે કરી.
 આવા માયાળુ સાવસુશીલ, સ્વામીના આપના તણું;
 ખેદકારક બાળી બવિખ્ય, અરેરે આવી બણું.
 થાય આપને તીવ્ર સંતાપ, સ્વાભાવિક એજ છે;
 પડ્યું પૂરણ દારણ દુઃખ, દૈવી કૌપ તેજ છે.
 રાજ્ય ગાદિએ શ્રી જસાનગ, ખીરાજ્યા છે ભારથી;
 વસ્તી રાજ હતી અમસાર, રાજજીના પ્યારથી.
 સઘળા સમયમાં શાશ્વત મહારાજ, વર્ત્યા છે સુવચનથી;
 વળી કામો કરીને મવિત્ર, દેખાડ્યું છે દિલમથી.

આખા હાલાર પ્રાંતના જૂપ અને પ્રજાજન તણા,
 તેઓ દિલોજન દિલદાર, હતા દોસ્ત દઢ ધણા.
 મ્હોટું મગજ અને સહુ કાળ, સ્તુતી ગુણની થતી,
 તેની લાગણી ખરી દિલમ્હાંય, સહુ લોકની હતી.
 અભિ વૃદ્ધિ અને સુકલ્યાણ, પ્રગ્નતણું ઇચ્છતા;
 શ્રમ કરતા સદૈવ એ માઠ, એથી લોકપ્રિય હતા.
 તેના પાંડની અમ સહુ લોકને, ખોટ થઇ ધણી;
 જગો ખાલી પડી છે આંહિ, આ રાજમાં તે તણી.
 કેવું દુઃખ દાવાનળથી એહ, સ્હેવું બારે થઇ પડે,
 વર્તી શકીએ અમે બધું એહ, ખરેખર મન વડે.
 તેથી આપ ઉપર જે અટાટ, આત્રી પડ્યું દુઃખ બહુ,
 અંતઃકરણથી આપની પાસ, લેએ ભાગ અમ સહુ,
 આવા દુખથી ભેઘલ જેદ યુક્ત, મન હેય તેમણે,
 દેવા પુરતો દિલાસો ન શબ્દ, પુરા મળે જનકને.
 તોએ ઇશ સરવ શક્તીમાન, મહાન મા આપ જે,
 તેની ઇચ્છા તણે આધીન, થવું એજ ધરીત છે.
 થઇ તેમને માગીએ અંમ, જે જગત પતિકને,
 મહાભારત દુઃખ જે આજ, આવી પડ્યું આપને.
 તેને કરવા સહન દઢ ચિત્ત, કૃપાળું કૃપા કરી,
 આપે આપને હેયે હિમ્મત, ધીરજ ધરે મન ખરી.

દિલાસા પત્ર વંચાઈ રહ્યા બાદ મુંબઈથી આ-
વેલા રાવળકાદૂર શેઠ વચનજી ખીમજીએ પણ મર-
હુમ મહારાજના ગુણાનુવાદનું વર્ણન કરતાં પોતે
ઘણીજ દલગીરી લખી હતી.

આ સંબંધે થઈ રહ્યા બાદ મે. આ. પો. એ.
ખીલ સાહેબે અંગ્રેજીમાં ભાષણ આપ્યું હતું. તેના
ગુજરાતી તરજુમે રા. રા. કુલચંદ ઝવેરચંદ મહેતાએ
વાંચી સંભળાવ્યો હતો.

ચારે । જે મહારાજાએ અસંખ્ય મનુષ્યોને અનેક
પ્રકારના આશ્રયો આપી તથા સંકટોમાંથી મુક્ત
કરેલા છે તે નૃપને આજ કાળજવરના ફૂર પંજ-
માંથી ખચાવવા સમર્થ થયું નહિ. ગમે તે વૈદ્યને
લ્યાં જાઓ, ધનવંતરીને શોધી કહાડો, જંગલોમાં
જડીબુટ્ટી મેળવવા અર્થે આથડો, પર્વતોમાં ફરો,
પાતાળને ઉથલાવો, સ્વર્ગમાં જુઓ, પણ તુટીની
બુટ્ટી ક્યાંય મળનાર નથીજ. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન શ્રી-
મદ્ભગવદ ગીતાજીમાં કહે છે કે જાતસ્યહિ ધ્રુવો
મૃત્યુઃ । પરંતુ આવી રીતે જામશ્રીના જવાથી મોટા
શોક પસરી રહ્યા, ચારે તરફ તારો ફરી વળ્યા હતા.

અને હાહાકાર વર્ત્યો હતો, જમશ્રી જસાજી જેવા
 વૃપના જવાથી આખા અર્યમંડળમાં સર્વોચ્ચ થયો.
 અને કાઠિયાવાડના રાજ્યસ્થાનમાંથી કોહિનૂર જેવા
 ઉત્તમ રત્નની ખોટ આવી પડી. અને જદવવંશનું
 જગાહીર લુંટાઈ ગયું. અરેરે ! જેને એકવાર પણ
 તે ભવ્ય મૂર્તિનું દર્શન થયું હશે તેને પણ ક્ષણે ક્ષણે
 તેના અનુપમ ગુણો યાદ આવી અપાર શોક સાગ-
 રમાં નિમગ્ન કરે છે તો જેમણે લાખો માણસોના
 લલન પાલન કરેલાં હોય તેવાં અસંખ્ય મનુષ્યોના
 મન શોકમાં વિલીન થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ! પણ
 ચલીયસી કેવલ મિશ્વરેન્દ્ર ॥ એ નિયમ પ્રમાણે
 દેવગતિ અને કાલચક્રની નિરૂપાયતા મનમાં ધારી
 ધૈર્યનું અવલંબન થઈ હે પ્રભુ ! મહારાજા જેવા
 પ્રાંત પુરુષના પવિત્ર આત્માને સદૈવ અક્ષય સુખ
 આપી હમેશાં તારા ચરણમાં રાખજે. એવી દિન
 પ્રજની પ્રાર્થના છે.

ખરખરો.

મહાશય જમશ્રી જસવતસિંહજી આ લોક
 છોડી દેશ તમોનેજ નિરાધાર કરી નાંખ્યાં છે એમ

નથી, પરંતું એમના જવાથી તો આખા હાલાર તથા અન્ય દેશના લોકોનો કેટલોએક ભાગ નિરાધાર બની ગયો છે. વળી પણ તેમનાં ચક્ષુઓથી અહરનિશ અશ્રુઓનાં ઝરણાં ઝર્યા કરે છે.

દુનિયામાં જન્મવું એ જો કે મરવાને વાસ્તેજ છે અને કોઈ પણ પ્રાણી અચળ રહ્યું નથી કે અચળ રહેવાનું નથી એ એક સર્વમાન્ય સિદ્ધાંત છે. તોપણ જેની જીંદગી વિશેષ લોકોપયોગી થઈ હોય તેનું મરણ લોકોની મતિને મુંઝાવી નાંખે છે. અને અપાર દુઃખદાયક થઈ પડે છે એ વાત તદ્દન નિઃસંશયજ છે. કહ્યું છે કે:-

જામાતા પુરષોત્તમો ભગવતિ, લક્ષ્મી સ્વયં કમ્પયા ।
 દૂતો यस્ય વમ્ભૂવ કૌશિક મુનિ, યંજ્ઞા વસિષ્ઠ સ્વયમ્ ॥
 દાતાશ્રીઃ જનકઃ પ્રદાન સમયે, ચૈકાદશસ્થા પ્રદાઃ ।
 કિંમુમો ભવિત્યત્તાં હત વિધેરામોપિ યાત્રો વનમ્ ॥

પુરુષોત્તમ વિષ્ણુ (શ્રીરામચંદ્રજી) જેવા જેના જમાઈ છે, ભગવતિ લક્ષ્મી (સીતા) જેવી જેની કન્યા છે, વિશ્વામિત્ર જેવા મહાત્માઓ જેમના દૂત થયેલા છે, વસિષ્ઠ જેવા જેના ગોર છે, જાતકરણ

સમાન દાતાર છે અને કન્યાદાન દેતી વખતે જોને
અગ્યારમા સ્થાનમાં (લાભ ભુવનમાં) શુભ ગ્રહો
રહ્યા હતા તોપણ વનમાં સાચે રહ્યાં હતાં છતાં પણ
રામચંદ્રજી અને સતી સીતાજીને વિયોગ થયો તેથી
હત્યારા વિધિની ભવિત્યતાને માટે મારે શું કહેવું?

હરિગીત છંદ.

તન પાંચ ભૂત મળી થયું, વળી પાંચમાંજ મળી ગયું;
સહુ આપ આપની મુળ ઉત્પત્તિ સ્થળે સ્થિર જઈ થયું;
આવ્યો હતો આ દેહ જ્યાંથી, ત્યાં ગયો પાછો ફરી;
એ માટે શો જગ્યાટ એવો, ઘાટ ધડિયો છે હરિ.
સંચય કર્યો તે કોકદિન પણ, ખુટવાનો તો ખરો;
અહવા તણે અંતે ખરું, પડ્યું જગત નેતાં ફરો;
સંયોગને અંતે ખરોજ, વિયોગ દિસે પાધરો;
એ રીત જીવિત અંતમાં છે, મરણ શોક કરો પરો.
જેવોજ ગર્ભસ્થાનમાંથી, પડે પ્રાણી બાહરે;
તેવોજ તરત અનિત્યતા, બચમાં બીડીલે ત્યાહરે;
માતા બિચારી તો પગીથી, માતૃ ધાવ્ય સમી ઠરે;
જ્યાં એમ છે ત્યાં શોક કરવો, કો' ઘટે છે કહી પરે.
ક્યાં ગયા પૃથ્વીપાળ સઘળા, અડગ સઘળા આંહિથી;

નિજ મંત્રી વાહન સૈન્યસહ, ક્યાં ગળત થ્યા જગમાંડીથી;
 એ થઇ ગયા છે આ જગતમાં, એમ કે' નારી પગી;
 છે પ્રજા સાક્ષી વિયોગની, પૃથ્વી પડી છે હજી લગી.
 છે દેહ મૃત્યુ ગેહ સંપદ સ્થાન છે આ પદ તણું,
 સંયોગ સાથ્ય વિયોગ છે, જાયા વિશે જાવા પણું;
 આ કાય ક્ષણ ક્ષણ થાય ક્ષય, પણ કહો ક્યાંથી જણાય છે;
 કાચો ઘડો જયમજલ વિશે, ઢગલો થઇ જ મનાય છે.
 ગઈ રાત પ્રાત થયું ફરી, પડી રાત એમ થયા કરે;
 દિન દિન મરણ પ્રાણી સમીપે, આવતું જાયે અરે;
 કો વધ્યને લઈ જાય જ્યારે, ધાત કરવાને સ્થળે;
 તેને જથા પગલે જ પગલે મૃત્યુ આવે આગળે.
 પ્રિય ભોગ હકુમત રૂપ યૌવન જીવતર ધન સંધરો,
 જાણી અનિત્યજ એ જાણું, ગભરાય નહિ રાણાનરો;
 સહવાસ તો ચિરકાળ આહિ, કોઈની સાથે નથી;
 નથી પાંડનાજ શરીરથી તો, હોય ક્યાંથી અન્યથી;
 એ કાષ્ટ સાગર મ્હાલ જેવાં, તણાતાં બેલાં થશે.
 પાછાં વળી છુટાં પડી, અણચિંત્યવે મારગ જશે.
 એ રીત આપણ સહુ ઇંચાં, ભવસાગરે બેલાં થયાં;
 કર્મે તણાતાં કર્મથી જશું, જૂજવે રસ્તે વહ્યાં,

પંચે પ્રથિક કંઈ ચાલતાં, છાંયે જઈ સહુ બેસશે;
 બેળાં મળી વિશ્રામ લઈ પછી બૂજવે પંથે જશે.
 એ રીત આપણુ સહુ ઇયાં, સંસાર વૃક્ષ તળે રહ્યાં;
 પ્રારબ્ધ ઠમો ભોગવી જશું બૂજવે રસ્તે વહ્યાં.
 સંયોગ તેજ વિયોગ કરો, સઘ સંબવ સૂચવે;
 જનમ જનમ દાએ મરણુ આગળ, નિયમ એ ન રહે બવે;
 સંયોગ જે પ્રિયજનો તણો ઉત્તમ ગુણો ઉપર થકી;
 પરણામ દારણુ તેહનોજ, અપથ્ય અન્ન જવો નકી.
 સરણાં જથા સરિતા તણાંજે નિરંતર સરતાં રહે;
 પાછાં કદા વળતાં નથી તે જાય છે જોતાં વણે;
 રજની અંતે દિન એજ રીતે, સર્વદા સજ્જન જીવો;
 આયુષ્ય સંગ મનુષ્યનાં લઈ, વહ્યાં જાયે શું રવો,
 સંસારમાં સજ્જન સમાગમ, જે સુખા સ્વાદે બર્યો.
 તો તેજ અંત વિયોગ માટે, દુઃખમાં મુખિયો ઠર્યો;
 જન સાધુએ માટેજ કોથી, સમાગમ નથી ઇચ્છતા,
 એસડે વિયોગ છરીથી ધાણલ, મનતણું નથી પ્રીછતા.
 સમરાદિ રાજ્ય મધ ગયા, જેણે મહા કૃત્યો કર્યો,
 એ કૃત્યને તે કૃત્ય કર્તા, થયા નષ્ટ ન ઉગર્યા;
 એ વાત એ નવ નિભ કોઈજ, દેલ જાનવ માનવો,

ખાહ્યા લગીને નાશ છે, અવીનાશી એકજ માનવો.
 માતાંજ ઇષ્ટ વિનાશ થાય, અનિષ્ટ શોક અપારજે,
 અજ્ઞાન કારણ તેહવું ન વિયોગ કારણ ધારજે;
 કદિ હોય કારણ જે વિયોગ, વિયોગ વધશે દિન ધટે,
 તે શોડ પણ વધવો ધટે પણ ધટે અજ્ઞાનજ ધટે;
 વાગે છ અંતર મર્મ ભેદી, શસ્ત્ર અણુદીઠાં પડી,
 તે ધાર ઝાઝણ હાર જખરી, જડી છે એકજ જડી;
 છે અચિંતા નામ તેનું, કામ જેનું આકર્ષ,
 ઘડી ઘડી ગત વસ્તુ તણું જે, ચિંતવન કરવું પડે.

શાર્દૂલ વિકીડિત વૃત.

શાને શાય કરો તમે જન સહુ, જાવું નહી સર્વને,
 રે'વાનું નથી કોઈ સ્થિર જગમાં, તેથી તજ્જે ગર્વને;
 સંચીતે સુખ દુઃખ સ્નેહ મળવું, સે'જે બને છે સદા,
 સાચો એક સંબંધ શ્રી પ્રભુ તણો તે છોડશો ના કદા.
 સર્વે પૂર્વ સંબંધથી જન મળ્યાં, કો કોઈ કાનું નથી,
 તે માટે તજી કામ ક્રોધ મમતા, ભાવે બન્ને સર્વથી
 કાંના માત પિતા સુતા સુત અને, કાંની બધી સંપત્તી,
 અંતે કો નથી આપતુ સમજજો, સંસારની એ મત્તી.
 કે આજે કષ્ટકાલ એમ કરતાં, જાતાં સ્થાં જાય છે,

કો જાણે નહિ એમ કાલ જનની, આયુષ્યને ખાય છે;
 સર્વે સ્વાસ્થ્યનું સગું જગત છે. મોઢે પડ્યાં માનવી,
 જુઠો આ સંસાર સ્વપ્ન સરખો, માનો સહુ માનવી;
 માટે મોહ ન રાખશે! શુભિજનો, સંસાર સ્વપ્નું ગણો,
 નિશ્ચે આ નથિ દેહની ક્ષણ ભરે, આશામિલાપા ભણો;
 વિસારો સહુ શોક જામજશનો, ભાવિ નહિ ફોકરે,
 જે કાળે થવું જેમ તેમ બનતાં, શું હર્ષને શોકરે,

લલીત.

સહુ જનો હવે શોકને તળે

દૃઢ થઈ મને ધસતે બળે.

સ્મરણરે સદા એમ આચરો,

અમર નામને વિશ્વમાં કરો.

કહ્યું છે કે—એક વખતે અલર્કે સાસંગને માટે
 ગુરુ દત્તાત્રેય પાસે જઈને કહ્યું કે ‘હું ઘણો દુઃખી
 છું, માટે મને દુઃખથી મુક્ત કરો.’ ગુરુએ કૃપા
 દષ્ટિથી તેની સામું જોઈ કહ્યું કે, ‘પુત્ર ! તારે શું
 દુઃખ છે તે મને કહે એટલે હું તે દુઃખથી તુને
 મુક્ત કરું, આ વચન સાંભળતાંજ અલર્કેને ‘દુઃખ
 થવાનાં સ્થાનક દેહ, ઇંદ્રિયો અને મન એ ત્રણ છે.

હું દેહથી જુદો, ઈન્દ્રિયોથી જુદો અને મનથી પણ જુદો છું. માટે મને શું દુઃખ છે ? કાંઈજ નથી. એવી રીતે ખરું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આ ઉપરથી તેણે ગુરને કહ્યું કે કીણી નાજરથી વિચાર કરું છું તો દુઃખ પદાર્થ કાંઈ છેજ નહિ. અને જેઓ તેવો વિચાર નથી કરતા તેઓ દુઃખના દરિયામાં ડુબેલા છે. પુરૂષને જ્યાં જ્યાં મમતા બંધાય છે ત્યાં ત્યાં દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. માટે મમતામાંજ દુઃખ રહ્યું છે. મમતા મેલી દેવાથી મને હવે કાંઈ પણ દુઃખ નથી.' રાજનું આતું વચન સાંભળી ગુર દત્તાત્રેય બોલ્યા કે 'પુત્ર ! તું વચાર્ય કહે છે. મમતા એજ દુઃખનું મૂલ છે. માટે મમતા મેલવાથી દુઃખનો નાશ છે. મમતાનું મૂલ અજ્ઞાન છે. અજ્ઞાનનો નાશ થવાથી મમતા પણ મટે છે ને મમતા દુઃખ પદાર્થ દેખવામાંજ આવતો નથી. આ પ્રમાણે ગુર દત્તાત્રેય અલક રાગને જ્ઞાનનો ઉપદેશ કર્યો.

આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે દુઃખી એ અજ્ઞાનકૃત મનોવિકાર છે માટે એવી અજ્ઞાની મનોવૃત્તિ દૂર કરવા જેમ અને તેમ પ્રયત્ન કરવો એજ વિપ-

તિન્ન વખતમાં આવશ્યક કર્મ અને પરમ ધર્મ છે. કારણ કે દુઃખતા વખતમાં પોતાનું હૃદય બાળવાથી એ દુઃખમાં વધારો થાય છે એટલુંજ નહિ પણ આપણી અજ્ઞાનતા અને બુદ્ધિહિણતા વૃદ્ધિને પામે છે માટે ડાહ્યા અને સજ્જન મનુષ્યોએ વૃથા શોકનો ત્યાગ કરી જગત્નિયંતા પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની ભક્તીમાં દૃઢ મનથી બાવ રાખી સાવધાન રહેવું એજ પોતાનું તેમજ મરણ પામેલા પ્રાણીનું કલ્યાણ મુક્તિનું સાધન છે.

વળી પણ હું કહું છું કે ચિત્ત ચપળ છે. માટે જ્યાં સુધી તેની સ્થિરતા થતી નથી તેમજ આળસ નિકા અંતઃકરણની બહિર્મુખવૃત્તિ, રાગદ્વેષાદિ, દોષ, અને રસસ્વાદ, બહુજ વિષ્ણ કર્તા છે તેનો ત્યાગ કર્યો નથી ત્યાં સુધી દેહનું સાર્થક થવું દુર્લભ છે. પણ જ્યારે જગત્ત વ્યવહારમાં લેશ માત્ર પણ આ રક્તિ નહિ રાખી મન એક રસ પરિપૂર્ણ સન્નિધાનંદ સ્વરૂપ સ્વયંજ્યોતિ બ્રહ્મમાં નિમગ્ન થશે ત્યારેજ મોક્ષનાં દ્વાર ખુલ્લાં થશે, તિવ વૈરાગ્યવાન પુરુષે અષ્ટાંગ યોગ સાધે છે, જગતમાં માયાનો પ્ર-

સાર જે અનાદિકાળથી ચાલ્યો આવે છે તે સર્વે
 બ.જગરના તંત્ર માફક છે સધળા દ્રવ્ય પદાર્થ જૂ-
 ઠા છે. ચૈદ્ર બ્રહ્માંડમાં જે કાર્યમાં માયા રહેલી છે
 તે સર્વે નાશવાન છે. દેહ પંચ મહાભૂતનું પૂતળું
 છે. અને તે ક્ષણ બંગુર છે. તેના જૂઠા જૂઠા રંગ
 ક્ષણ ક્ષણમાં પલટાય છે. વળી આ શરીર મળ,
 મૂત્ર, રક્ત, માંસ, મેદ, અસ્થિ, અને મજ્જાનું બ-
 નેલું છે. તો એમાં સાર વસ્તુ કંઈ છે તેનો વિચાર
 કરો કદિ હજાર વર્ષની આયુષ્ય થઈ તો તેથી પણ
 શું ? અને પૃથ્વી પર્યંત રાજ્ય મળ્યું તો તેનાથી
 શું અર્થ સર્વો ? આખર તો સર્વે અનિત્ય છે. પં-
 ચ વિષયના જે જે કાર્ય છે, તે અતિ દુઃખદાયક
 છે. સ્ત્રી, પુત્ર, માતા, પિતા, સગાં, સહોદર, અને
 બ્રાતા, બગિની એ સર્વે સ્વાર્થની બાળુ છે. જમ-
 તમાં સાચો સ્નેહી અને નિઃસ્વાર્થી ઇશ્વર વિના
 બીજું કોઈ નથી. તે ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને લયના
 કર્તા છે; સર્વ શક્તિમાન, નિરંજન નિરાકાર, વિશ્વ
 વ્યાપક, કર્તા અને અકર્તા છે. આત્મા એ રચૂળ,
 સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેહથી જામત, સ્વપ્ન,
 સુષુપ્તિ, એ ત્રણ અવસ્થાથી, અને અન્નમય, પ્રાણ-

ભય, મનોભય, વિજ્ઞાનભય અને આનંદ એ પંચ કોશથી ન્યારો છે. પણ પરમાત્મા સાથે ઐક્ય ધરાવનારો, માટે નિષ્કામ બુદ્ધિથી અનર્થનો ત્યાગ કરી બ્રહ્માનંદનું પ્રીતિ પૂર્વક ધ્યાન ધરી દેહનું સાર્થક શોધવું, અને મિથ્યા મેહ દૂર કરવો એ સર્વ પ્રતિ મારી વિનંતી છે. વળી પણ કહ્યું છે કે:—
 ભોગે રોગ મયંકૂલેચ્યુતિભયં, વિત્તે નૃપાલાદ્યયં ।
 માને દૈન્યમયંબલે રિપુમયંરૂપેતરુણ્યામયં ॥

શાસ્ત્રે વાદ મયં ગુણે સ્વલ મયં, કાચે કૃતાંતાદ્યયં ।
 સર્વે વસ્તુ મયાન્વિતં ભુવિનૃણાં, વૈરાગ્યમે વામયમ્ ॥

ભાવાર્થ:—ભોગમાં રોગનો ભય, કુળને પડવાનો ભય, દ્રવ્યને રાજનો ભય, આગ્રહને દિનતાનો ભય, બળને શત્રુથી ભય, રૂપથી સ્ત્રીને ભય, શાસ્ત્રમાં વાદનો ભય, ગુણને બળનો ભય, અને દેહને કાળનો ભય છે, આ પ્રમાણે, સર્વ વસ્તુ ભયવાળી છે; પરંતુ પૃથ્વી ઉપર એક વૈરાગ્યજ્ઞ અભય છે.

પ્રથમ સર્વ વસ્તુના કારણ અદ્વિતીય પરમાત્મા શિવ હતા. પછી પરમાત્મા (શિવ)માં શક્તિ આવી, પ્રથમ ઇન્દ્રિય ઉત્પન્ન થયું. અને તે ઉપરથી ક્રિયા

અને જ્ઞાન શક્તિ; આ બધામાંથી સદાશિવ (આ-
કાશના દેવ) થયા, તેમનામાંથી ઈશ્વર (વાયુનો
દેવ) થયા, તેમનામાંથી ઇંદ્ર (તેજના દેવ) થયા,
તેમનામાંથી વિષ્ણુ (જનના દેવ) થયા, અને તેમ-
નામાંથી બ્રહ્મા (સૃષ્ટિના દેવ) ઉત્પન્ન થયા, અને
તેમાંથી સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થઈ. મનુષ્યના શરીરના છ
ભાગ છે. આખા શરીરમાં શિવ પરમાત્મા છે, અને
બાકીના પાંચ દેવ જુદા જુદા ભાગમાં રહે છે.
આખા શરીરમાં બે હૃદયો દર્બર નાડીયો છે. તેમાં
મુખ્ય ઇડા, ત્રિગુણ, સુષુમ્ણા, ગન્ધારી, હસ્તિજીવ્હા,
પૂષા, અરુણા, અન્નેયુષ, કુહુ, અને શંખિની એ દશ
છે. આકાશના સત્ત્વગુણથી ત્વક્, તેજના સત્ત્વગુણથી
નેત્ર, જનના સત્ત્વગુણથી જીભ, અને પૃથ્વીના સ-
ત્ત્વગુણથી પ્રાણ બનેલ છે. આ પંચદેવ જ્યારે પોત
પોતાની સત્તા ગ્રહણ કરી લે છે ત્યારે આ અસાર
શરીર પંચમહાભૂતનું પુતળું કાંઈ પણ કામનું નથી.
અને તેમાંથી વિસરજન થતી દરેક વસ્તુ દુર્ગંધવાળી
અભાવ ઉત્પન્ન કરનારી છે, વળી તે ક્ષણભંગુર છે,
એટલે તેનો ભરસો પણ શું છે ? આજ છે તે કાલ

નથી. તેમાં વળી કળીયુગનું વીપરીત વલણ બેઠક બેઠક ઉપજાવે છે, જેથી કાંઈ કાર્ય આજે થઈ શકે તેમ હોય તે કાલ ઉપર રાખતું એ વિશે પણ કાળની જામરી બીતી રહે છે. જેથી મનુષ્યે જન્મ ધારણ કરી પારપાડવાના હેતુ જે ચર પદાર્થ છે, તેનું ગ્રહણ કરી કર્મ, જ્ઞાન અને આત્મોપાસનાથી નિરંતર પરબ્રહ્મ સાથે લયલોન કાળક્રમણ કરવો. અર્થાત્ નિર્વિકારથી એકાગ્ર ચિત્તે રહી ઇશ્વર ભજન કરવું.

આ સંસાર સાગર શંકટરૂપ ખરાબાઓથી ભરપૂર છે. પરંતુ તે ખરાબાઓ કયાં છે અને આપણી નૌકાની સાથે તે કયારે અથડાશે તેની આપણને જરાપણ ખબર પડતી નથી. અને તેનું કારણ એજ છે કે તેવા ખરાબાઓ હમેશાં ન્યુનાધિક બિચ્છ લહેરીની નીચે ગુપ્ત રહેલા છે. અને તેથીજ આપણી નૌકાને ચાલવાના રસ્તા કયે કયે સ્થળે અચવા કેટલે કેટલે અંતરે વિધાતાએ તેવા ખુની ખરાબાઓ ગોઠવી મુકેલા છે તેનું આપણને જ્ઞાન રહેતું નથી. સંસાર સાગરમાં આપણી નૌકા સંપૂર્ણ

શાંત લહેરો ખાલી જતી હોય છે, પણ તે વખત-
માં નિર્દય વિધાતા ત્યાં અચાનક કોઈ સંકટ રૂપ
એવો ખરાબો આણી મુકે છે કે જેને માટે આપ-
ણી જીમથી કદી કંઈ પણ બોલાણું ન હોય, જે
દષ્ટિથી દેખવામાં આવેલું ન હોય, કાને સાંભળેલ
ન હોય, ચિત્તથી ચિંતવેલ ન હોય, અને પિશુનો-
એ શંકા કરેલ પણ ન હોય, આવી અણધારી
આપતિમાં મનુષ્યને અચાનક આપતિમાં ધકેલી દેવું
એ તો, વિધાતાનો એક સ્વાભાવિક વિલાસ છે. કુર
કાળ નથી ગણતો વખત કે નથી ગણતો કવખત.
મનુષ્યના દુઃખની દરકાર તેને જરાપણુ હોતી નથી
ગમે તેવું રત્ન તે ઝડપથી ઝડપી લે છે. અને દુ-
નિયાંને દિન બનાવવામાં વિલંબ કરતો નથી. માટે
સર્વજનોએ શાંત મને કરી ઇશ્વરનું આરાધન કરવું
એજ મૃત પ્રાણીને મોક્ષની ખારી છે. પરમકૃપાળુ
પરમેશ્વર મહારાજ જામશ્રી જસાજી સાહેબને પરમ
પદ આપી તેના આત્માને શાંતિ અરપો એવી સહુ
પ્રજાની પ્રાર્થના છે.

ગુણાદિવર્ણન.

કવિત.

ધણી જ્ઞાન તણી દષ્ટે, સર્વ ધર્મ ભણી જ્ઞેએ.
 તોએ નિજવંશ ધર્મ, પાળતા સુગ્રીતથી;
 ધીરમાં ધુરંધરને વીરમાં તો ।વરલોએ,
 ઉમદા ઉદાર ગુણ, આહક સખો સતી;
 દૂર હોય ત્યાંથી પણ, પૂરતો પ્રકાશ પડે,
 સૂર સમનૂર જ્યોતિ, જગમગતિ દીસતી;
 ભૂમી પર એવા કૈક થાશે ને કૈયે ગયા,
 યશવંત સરખો ન ભૂતો ન ભવિષ્યતિ.

સંવેચો.

એક ધરા સહુ લોક ધરે, ફરિ એકજ ચંદ્ર ફરે ભરજ્યો મે,
 એકજ સૂર્ય તપે ત્રણે લોક, જુઓ ચતુરાનન એકજ હોયે;
 એક સુગંધ ભર્યે મલયાચલ, ચંદન વૃક્ષ દિસે પ્રતિ રોમે,
 તેમજ આ જશવંત પણ એકજ, રાજી ગયા નર પશ્ચિમભોમે

કવિત.

દેશી રીત ભાત ભલી, ભાતથી પિછાણનાર,
 જાણનાર પૂરેપૂરા, જૂના ઇતિહાસના;
 દેશી ભાષા અલંકાર, કેવલ અને કવિતા;

સમજનાર નિયમજે, રાજનીતિ ખાસતા.
 દિનજન કે બન્ને હો, તવંગર તોય પણ;
 સમાન ભાવ રાખી રાજી રાખતા સુવાસના
 આજ જશવંતની જગોનો ખાડો પુરાશે શું ?
 પુરાશે તો રે'શે ઘણી વાતે આની વાસના.
 પેખતાં શીકારી પશુ, કાલ કે કરાલ દિવ;
 લેખતાં ગરીબ જન, વીર વિક્રમ સુધા;
 દેખતાં દવાનળ કે ગ્રીષ્મ રવી કપટીઓ.
 ગુણિગણુ ઉદ્દેષતા, શરદ્યંદ્ર કે સુવા;
 દેશી પ્રજા જાણુતી છે, માયાળુ મુરખી અમ,
 રમુજની મૂર્તિ મુખ્ય, મિત્ર માનતા બધા.
 ભોજ ભૂપ સમો હતો, જસવંત એક પણ
 દુનિયામાં દિડો એનો, ઉદ્દેષ અનેકધા.
 નામના નિભાવવા કે, મિનાર નિજ નામના;
 ચણાવે ખણાવે વાવ કુવા પૂતળાં ઘરે.
 મિનારા ગ્યા પડી ચઢી, ધરા દખ્યા વાવ કુવા,
 પૂતળ્યાં ગ્યાં ભૂતળમાં, દડી ખડી આખરે,
 દુનિયામાં ખરાં નામ, રાખ્યાં અંથ કર્તાઓએ.
 વાલ્મીકી, વ્યાસ, ટોડ, પ્રીન્સેસ શેક્સ પીયરે;

બૂલારો ખીન્ન બધા પલુ એક આ બૂલારો નહિ.
જશવંત અંથ રૂપે હો અમર અવનીપરે
દોહરા.

ચાણો સધળી વાતમાં, કાણુ મળે સરકાર
એવા નર થતાં હવે, લાગે ઝાઝીવાર;
શુભ કરવા આ દેશનું, શ્રમ લેતા કમવાર.
સાર વિચાર જણાવતા, વિગતે વારંવાર.
દશા સુધારી દેશની, હળુ સુધારત ઓર.
દાઝે જાણુતા દેશીની શુભ કરવા સહુ મ્હોર;
સોરઠા.

કેસમેસ નિઃશેષ, બરીકીથી તપાસતા.
ન્યુન રાખે લેશ, સદા સાફ ધન્સાફ દે;
પૂરા હતા પ્રવીણ, ન્યાય કમમાં નિપુણનૃપ.
લખાણુ સંચય હીણુ, જશવંત જામ જગે છતાં
પરદુઃખ બંજન કાર્ય, બાકી રહેલ બખવવા
જશવંત રૂપે જામ, અવતરીયો વિક્રમ ફરી
કવિત-મનહર.

હિમ્મત હવેલી ગયો, ખાંડા તણી ખેલી ગયો.
સંપણુની ડેલી ગયો, મીઠા મોજ મ્હેલીને;

ખઠાનાનો બેલી ગયો, સ્થિરતાનો થેલી ગયો,
 અભયની એલીગયો, ઠકરાઈ ઠેલીને.
 છડી સ્વારી છેલી ગયો, ટેક ટાય ટેલીગયો;
 રમ્યતને મેલી ગયો, હાથે હડસેલીને.
 પોલા તણે કેલી ગયો, વિદ્યા ગુણ વેલી ગયો,
 ભૂપ જશવંત ગયો, નગરિ ધકેલીને.
 અરે હો? અકાશ કાં, પ્રકાશ કર્યો ઓછો આમ
 ર્યો છે એવો શોચ જે તું, રોષ આંસુ ઢાળીને;
 આપ તું ઉદાશ આશપાશ હજી આજ સુધી,
 આજ સુધી ચિંતા ચિતે, જાણી મ્હો નિહાળીને,
 સુણો ખડેનો ! શું વળ્યું આ, અસ્તોદયવાળા સને
 નિત્યોદિત ગયો વિર જશવંત પ્રજ્ઞાળીને;
 બાંખી વાણી વ્યોમે ન સાખી શકી વસ્તી સહુ
 ઝાંખી પડી દિશા ખાલી, બની ફેર બાળીને.
 દંબી તથા દંભ અભિમાની તથા અભિમાન,
 કુર શઠ તણી કુર શકતા તન્નવનાર,
 પરખી પરકયં ભાવ, શક્તિ સહ યુક્તિથી;
 અંતરની વરતી પરચાવી લન્નવનાર.
 લોકો તણી માગણીને ખારીકીથી તપાસતા

પોતાની પ્રશ્ને દહતાથી બળવનાર;
 ફરી હવે ફાંસાં મારી, દેખશું ન જશવંત
 લોક હિત કાળ વેશ, લીધો બળવનાર.
 આપ તણો બંગલો છે, કર્યું કાયું લેશ નથી,
 સ્થળે એને એજ એજ કંપાઉંડ રહ્યું છે;
 રહ્યું છે મકાન દૂપ, દહેરૂ અને પહેરેગીર,
 બાગના વિભાગ વૃક્ષ, કાઠી શું ગયું છે ?
 એનો એ બંગલો, કપાટ ટેબલ બેઠક સો
 અસીસો, વકિસો પટાવાળા ન્યુન કહ્યું છે,
 વીંટીમાંથી નંગ અંગમાંથી નેમ જીવ જાય,
 એક આપ ગયે સહુ, નૂર વોણું થયું છે.

સોરઠા.

કાયા સમ આ ધામ, છે આમનું આમજ પડ્યું;
 જીવ સમો તું સ્વામ, આર્ચીતો ઉઠી ગયો.

જોડી તે' ના જોડા માડો (૨) એ સગ.

અરે કાં કોપ પ્રભૂ કીધો (૨)

હાલારે હિણુભાગ્ય વસ્તીને, પુર્ણ દગો દીધો.

શોક દાવાગની ઉર દાજે (૨)

હાપ જશાજી જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે

પ્રજા સૌ પુત્ર પુત્રી જાણી (૨)

અધિક દયા આણી દુખ ભાંજણુ, રાજણુ ગુણુ ખાણી.

રાજ નીતિ નિત આચરતા જે (૨)

હાય જસાણુ જામનગર પતિ, ગયા સ્વર્ગ આજે

ધણુ નૃપ આર્ય ખંડ ખ્યાતા (૨)

તુલ્ય જસાણુ મહારાજ વિરલા સુધરમ ત્રાતા.

સર્વથા સુકર્મ કરતા જે (૨)

હાય જસાણુ જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે.

વિદ્વતા વિલાસી વળી જેવા (૨)

ભોજરાજ સમ ભોજ પ્રદાતા, દાન વીર તેવા.

ક્ષત્રિ ગણુ ભૂશણુ ઠરતા જે (૨)

હાય જસાણુ જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે

જામપુર થયું આજ ઝાંખુ (૨)

ન્યાય બાપ ગુણુ છાપ, રાજપત જતાં જગત આખું,

પામતું પાપ પૂર્ણ પ્રાજે (૨)

હાય જસાણુ જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે.

રાખી શુભ ન્યાય ધર્મ માજી (૨)

ભત્રંખંડ ભૂમંડ કહાતા રામ તુલ્ય રાજ.

પ્રજા શીરપર કર ધરતા જે (૨)

હાય જસાજી જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે
ક્ષત્રિવટ રાખણુ યદુવંશી (૨)

પાપ પ્રજાગક પાળક વસ્તી, શુભ નૃપ અવતંશી.
સજ્જનો મત અનુસરતા જે (૨)

હાય જસાજી જામનગર પતિ, ગયા સ્વર્ગ આજે.
ગૂણુ આગાર ધર્મ ધાતા (૨)

નીત્ય દાન હિત સહિત સુકર્મો, પુણ્ય સુખ દાતા,
દર્શતાં દીલ દુઃખ ભાજે (૨)

હાય જસાજી જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે.
પૂણ્ય પરમાર્થ પથે પુરા (૨)

કર્ણુ કૈક કંગાલ કવિનું દરિદ્ર દુઃખ ચૂરા,
સુપાત્રિ ધન વાવરતા જે (૨)

હાય જસાજી જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે.
મેરૂઆ મિત્ર શ્રીમાન શાણુ (૨)

દિવાનજી વળી મહેરવાનજી થયા આજ આંખા;
સંમતી સલાહ કરતા જે (૨)

હાય જસાજી જામનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ આજે.
વિદ્વતા ઉત્તેજન ભાંગ્યુ (૨)

વિશ્વનાથ મુજ અંતરમાં એ, અપાર દુઃખલાગ્યું.

વધ્યો પણ શોક વિશ્વમાં જે (૨)

હાય જસાજી જમનગર પતિ ગયા સ્વર્ગ એ.જે.

રાગ રામગ્રી.

જામ જસાજી સ્વર્ગ જતાં, પ્રજા રૂએ સમસ્ત;

હાય હાલાર તણો થયો, દિસે દિન કર અસ્ત.

જામ જસાજી સ્વર્ગ જતાં.

રાગ સુરંગ ગયો હવે, વિદ્યા જ્યોતીર વેદાં

અસ્તં થશે આશ્રય વિના, જાણી પૂરણ ખેદ.

જામ જસાજી સ્વર્ગ જતાં.

મંગળ વદની માનુની ગિત વાદ આશકત;

તે સૌ રદન કરે અરે, દાળી આંસુડા રકત.

જામ જસાજી સ્વર્ગ જતાં.

દાતાર કર્ણુ સમો હતો, ભોજ વિદ્યા વિલાસ;

ધર્મ સમાન સુન્યાયને, ગયો રંગ હુલાસ.

જામ જસાજી સ્વર્ગ જતાં.

પ્રભુતાયે ઇંદ્ર સમાન જે, ઇંદુ પૂરણ શાંત,

ભાસ્કર ભાસ ધરણુ ગયો, રાગિ રક્ષમણિ કાંત

જામ જસાજી સ્વર્ગ જતાં

અમ સૌ વસ્તી શિર હતી, મહારાજની પ્રીત,

તે ગમ રીત રૂડી હવે, વિશ્વનાથ ખચીત.

નમ જસાજી સ્વર્ગે જતાં.

લલીત છંદ.

પુનિત નીતનો પુર્ણ જે ઝરો,
ખચિત વસ્તીનો તાત જહરો;
પ્રથિત તે ગયો સ્વર્ગ નાંચરે,
નૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.
અરર દૈવ તેં ફર આ કર્યું,
આમ પ્રજા તણું સુંખ કાં હર્યું;
દુસહ દુઃખ આ ના ખમાયરે,
નૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.
વિદિત શ્રી યદુવંશમાં મણી,
જગત ખોટ છે આ જસા તણી;
કવિશ પંડિતોનો સહાયરે,
નૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.
કદર ગુણુની કયાં હવે થશે,
કવિશ પંડીતો કયાંહ જાયશે;
શ્રુતિ પુરાણ સૌ નિઃસહાયરે,
નૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.

નગર નાથની દાન વીરતા,
 વૃપતિ બોજ કે કર્ણ શું હતા;
 ધરમ તુલ્યતા, ધર્મ ન્યાયરે,
 વૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.
 દિન પરે દયા શંભુના સમી,
 વૃપતિ જેહને ચાલતા નમી;
 વરિ સુકીર્તિ જગતમાંયરે,
 વૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.
 અધિક શોક છે રાજ અંગમાં,
 નગર લોક સૌ હર્ષ ભંગમાં
 શુભટ સખ્ય સૌ દુઃખમાંયરે
 વૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.
 કરમ હીણતાં વરતીની કહૂ,
 પરમ શોકમાં વિશ્વનાથ હું;
 સુખદ રંકનો જે સદાયરે
 વૃપ જસા જતાં હાય હાયરે.

કુલશા છંદ.

(પરમાતીયાં રાગ.)

અરર આ કેર કયમ મે'ર નાવી પ્રભૂ
 અમ પ્રજા પેર સી હાય થાશે,
 મેર ધરનાર મહિરાજ સ્વર્ગે જતાં
 આજ દુખ દાઝ તે કયમ સહાશે;
 અડપ કરિ આવિયો, દુર જગ કાવિયો,
 સૌ પ્રજા રાજ્ય શત્રુ પ્રસિદ્ધો,
 હાય હાતાર પતિ શ્રી જસા નમને
 કાળ કયમ ઝડપમાં ઝડપિ લીધો.
 નૃપત ગણુ શિરમણી ધરમ ધાતા ધણી,
 રંક તણી સહાયતા કારણુ શરો,
 શાણુપણુ વંત ધણાં ખંત ખ્યાતા ધરણુ
 મોજ મેહેરાણુ ગુણુ જાણુ પૂરો.
 કવિશ દળદર હરણુ વયણુ અમૃત ઝરણુ,
 શરણુ રક્ષક ઠરણુ જગ પ્રસિદ્ધો,
 હાય હાતાર પતિશ્રી જસા નમને,
 કાળ કયમ ઝડપમાં ઝડપિ લીધો.
 જગતમાં સબ્ય લોકો કરે શોક સૌ,

અધિક વસ્તી વિશે રાજ અંગે,
 રાણિયો રાજ મહેલે અતીશે રહે,
 રાજ મિત્રો વળી હર્ષ ભાંગે
 કાજ દુઃખ થયું એમ બોલે સદુ
 ઇષ્ટ અમને દગો આજ દીધો
 હાય હાલાર પતિ શ્રી જસા જામને,
 કાળ કયમ ઝડપમાં ઝડપમાં ઝડપી લીધો.
 બંદિજન જાચકો, નિત્ય સંતોશતા,
 પોશતા રંક રંબડ હરતા,
 ન્યાય સમશેરને ધર્મની ઢાલ ધરી
 વસ્તિ સરવે તણી સહાય કરતા,
 વિચરતા સત્ય પથ સાથ સમરથ દયા,
 વીરતા સ્વર્ગમાં વાસ કીધો.
 હાય હાલાર પતિશ્રી જસા જામને
 કાળ કયમ ઝડપમાં ઝડપી લીધો.

માલિની.

દિનકર નકિ આજે, હાય હાલાર અસ્ત.
 દુખિત દિલ બિચારા, નથ લોકો સમસ્ત.

પુનિત જન પ્રદેશે, શોકમાં સત્ય શાથી,
 અરર નૃપ જસાણ, જનમ સ્વર્ગે ગયાથી,
 પૃથિત નૃપ જસાણ, વસિતને સુખ દાતા.
 વિદિત કવિ વખાણે, જોડની જગત ખ્યાતા,
 તદપિ અહિત આજે, રાજ્યમાં શોક શાથી
 અરર નૃપ જસાણ જનમ સ્વર્ગે ગયાથી.
 પુનિત નૃપ જસાણ જનમનો જન્મ જાણું,
 વિદિત કવિ જનો સૌ વર્ણવે શું વખાણું,
 રહિયત સહુ માથે, રાખતા પૂર્ણ પ્રીતિ,
 અથ ઇતિ લગિ ધારી, ઉર મધ્યે સુનીતિ.
 મન અલપ મતિ શું રાયના ગુણ વર્ણું,
 સુકવિ સમીપ હું છું, મેરની પાસે તર્ણું.
 નવલપુર નરીંદા, ન્યાય સદ્ગુણ છાપ
 અમરપુરે પંદાર્યા, તે જસાણ વિલાપ.
 સે.રઠા.

વિનવું જશવંત જનમ, વારંવાર લજા લજા;
 છેલા આ પરણામ. મહારાજ તું પામ જે,
 બનીયું આખર આમ, શોક કયો નહિ કામનો,
 બેઠા રાખી હામ, રાહ જોઈને જામની

દરબારો કાન્હરો

જય જય જગ મંગળકારી (૨)

કરુણાના સાગર ઉર ધરજો, આ શુભ અર્જ અમારી
રક્ષણુ જામ જસાણ દેરું, કરો સદા સુખકારી, ટેક.
અવનિમાં અતિશય આવરયક, તૃપરક્ષણુ નિરધારી. જય૦
જામ વિભેશતણા પુણ્યોથી, પાપ સમૂહ વિદારી,
તૃપ સંતાપ તમામ હરો હરિ, દદ આરોગ્ય વધારી. જય૦
પ્રેમ ક્ષેમ નિધી આપ ગણાઓ, રહ્યા અભય વિસ્તારી
કરુણામૃત તૃપપર વરસાવો, નિજવિભુભાવ વિસારી. જય૦
જામ જસાણ ધામ ધર્મનું, કામ કરે ઉપકારી,
વધારજો જીવિતહિત એનું, અહિત સમુહ નિવારી, જય
રહો સ્વસ્થ કરુણાવધિ જનના, પાલનના અધિકારી;
ગુરુ કરુણાવશ ગોકુલ વાણી, જરૂર સફલ થાનારી જય૦

ઉપજાતિ જત્ત.

હજાર હાલાર દઉ તને તો,
બતાવો આપે જશવંતને જો.
વિવેક વિદ્યા વયથી વિભાસી
જતાં જસાણ ગુજરાતે ઝાંખી.

કવિ કુલોતે સુખ પ્રાણુ દાતા
 અનાથને આશ્રય રહાય દાતા
 પ્રશાંતને રૂપ બરેલ રાશી
 જતાં જસાળ ગુજરાત ઝાંખી;
 કુસુમ ખીલ્યું નહિ પુર્ણ ખીલ્યું
 લલીત બીનું રસ લગ્ન લીલું
 ખરી પડ્યું રસ ગંધ રાખી
 જતાં જસાળ ગુજરાત ઝાંખી.
 અપૂર્ણ પાનાં ઇતિહાસ કેરાં,
 પ્રપૂર્ણ કીધાં જશવંત તેં હા
 અખિલ હાલાર થયો ઉદાસી
 જતાં જસાળ ગુજરાત ઝાંખી.
 રહું ઉણું શું અમથી પિતાળ
 અકાળ થૈ ગ્યા વધકુંઠવાસી
 ગમી નહીં શું નિજ નમ્ર કાશી
 જતાં જસાળ ગુજરાત ઝાંખી.
 ખતાવ મ્હારો પ્રિય ખાસ ક્યાં છે
 ખતાવ મ્હારો પ્રિય ભૂપ ક્યાં છે

નિમંત્રુ હું અન્ય બવે જસાજી
જતાં જસાજી ગુજરાત ઝાંખી.

વૈતાલીય જસા જામના વિયોગ વિષે.

નૃપ જામ જમાજી ! ક્યાં ગયા.

સ્થિરતા પામી અરેજ ક્યાં ! ઠરયા ! !

નરપત્તન શૂન્ય તે વિના

દુખ દાયિ સધજે બની ખિના ॥ ૧ ॥

નૃપ ભોજ સમાન જે હતા.

સુખને દાનથિ જેહ આપતા

શિવ ભોક વિષે જ તે, ગયા.

પુરવાસી તણિ વિસરી દયા ॥ ૨ ॥

બહુ હાલ ઉદાસ દાસ છે

દુખમાં મગ્ન સહુ ખવાસ છે.

શિવ પાસ જસાજી તેજનાં.

નિરખુ' હું સહુ દુઃખ પામતાં ॥ ૩ ॥

અતિરાણિ વિલાપને કરે.

નયને અશ્રુનિ ધારને ધરે ॥

જન સેવક સૌ રડિ મરે

નહિ કો । દુઃખિ થઇ અહિં ફરે ॥ ૪ ॥

પશુ પક્ષિ તમામ જનના

ગુણ ગાતા જ્યમ હોય નામના ॥

ત્યમ શબ્દ કરે વિલાપના.

નિરખું તેમ ભરેલ તાપના ॥ ૫ ॥

અતિ દાસિ ઉદાસિમાં પડી

ધણિથી હીન થતાં મરે રડી.

નહિ જોઇ શકાય શોક આ,

ત્યમ છે દુઃખિત લોક થોક આ ॥ ૬ ॥

સહુ બાલ યુવાન તે અરે ।

અતિ રોતાં જન ધૈર્યને હરે

નહિ આ થકિ કોણુ પીગળે

કદિ પાપાણુ સમાન હો બળે ॥ ૭ ॥

વિસરાવિ વિભાજી યાદિનિ

ચળઠાવિ યશ સાથે ગાદીને ॥

પર ભોલ જસાજી સંચરયા;

જનતાં તો મન તેમજો દરયાં ॥ ૮ ॥

અનુબંધ ૧૬૧.

જાણે પ્રવચના દુઃખો, થયાં એકત્ર આ છતાં
તેમ દુઃખિ થતાં દેખું જસાચ જામના જતાં ॥૫૫॥
એડમીનાસ્ટેટર સાહેબની કારકીર્દિ.

મહારાજા જામ સાહેબ શ્રી વિભાચ કે, સી.
એસ. આઇ. નો સ્વર્ગવાસ થતાં, નામદાર મુખ્ય
સરકારે અમેતે નવાનગર સ્ટેટના એડમીનીસ્ટેટર ની-
મતા મેં સ્ટેટનો આજ તારિખ ૩૧ મી જુલાઇ સને
૧૮૯૫ ના રોજ સવારે સંભાળી લીધો છે; તે
સર્વેની માહિતી માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.
સંવત ૧૯૫૨ ના શ્રાવણ સુદ ૧૨ શુક્રવાર. તા. ૨
આગષ્ટ સને ૧૮૯૫.

ડબલ્યુ. પી. કેનેડી સાહેબની અંગ્રેજીમાં સહી

એડમીનીસ્ટેટર. સ્વસ્થાન નવાનગર.

સર્વે લોકોને ખબર આપવામાં આવે છે કે આ
સ્ટેટના આજ દિવસ સૂઝી રક મહાલ ગણવામાં
આવે છે તેને બદલે હવે મુખ્ય ૬ મહાત્ત કરી ખીજ
તેમની સાથે ભેગવી દેવામાં આવે છે. તા. ૧. નવેં-
બર મને ૧૮૯૫.

ડબલ્યુ. પી. કેનેડી. એડમીનીસ્ટ્રેટર.

૨૧. બા. માણેકલાલ નરોત્તમદાસ પટેલનો હુદો
“હબુર આસિસ્ટન્ટ” એ પ્રમાણે લખાશે; અને
તેઓ સાહેબ “દિવાન” ને મળેલા તમામ અખત્યાર
ભોગવશે. તા. ૧૭ મર્ચ સને ૧૮૯૬.

ડબલ્યુ. પી. કેનેડી. એડમીનીસ્ટ્રેટર.

તા. ૧ લી સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૯૬ થી “ટા-
ઉન ડીસ્પેન્સરી” નંબર ૨ એ નામથી મરહુમ
વખતુબા સાહેબના હેત્રામાં લોકોની સગવડને માટે
એક બીજું દવાખાનું ખોલવામાં આવ્યું છે. તા.
૨૨. આગષ્ટ સને ૧૮૯૬.

ડબલ્યુ. પી. કેનેડી. એડમીનીસ્ટ્રેટર.

તોલ માપના સંબંધ જાહેર ખબર.

જુના તોલ માપ બંધ કરી નવાં તોલ માપ
તા; ૧-૭-૧૮૯૭ થી ચલાવવા લખેલું છે પરંતુ
એ મુદતમાં નવાં તોલ માપ તૈયાર થઈ લોકોને મળી
જવા સંભવ નથી માટે તા. પહેલી જુલાઈને બદલે
તારીખ ૧ લી. જાનેવારી સને ૧૮૯૮ ની મુદત
(નવાં તોલ માપ વપરાસમાં લેવાં લેવાવવા માટે

તથા તે સંબંધે જે રૂલો થયેલી છે તે પ્રમાણે અમલ કરવા માટે) ઠરાવવામાં આવે છે. તા. ૨. મે. સને ૧૮૯૭ મુ. બાબત.

ડા. પી. કે. એ.

રેવન્યુ સર્વે સંબંધીનું જાહેરનામું

જામનગર સ્ટેટમાં રેવન્યુ સર્વે એટલે જમીનની માપણી કરવાનું ઠરાવતાં તે સંબંધે સર્વે લોકોને જાણવા સારૂ આ જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

૧. તાલુકા તથા પ્રગણના સઘળા અમલદારોને હુકમ જે રેવન્યુ સર્વેના કામમાં તમારાથી જેટલી મદદ અપાય તેટલી આપવી અને તેમ નહિ થશે તો કાયદા પ્રમાણે સજા થશે.

૨. બહારખાણી જમીનની ઉપજ ખાનારા એવા હુકમ જે તમો ખર્ચ મળેથી તમારી જમીન બાબત જે પુરાવો હશે તે સુપ્રીટેન્ડન્ટ સાહેબની રૂબરૂમાં હાજર થઈ રજૂ કરવો.

૩. દરમારના સર્વે મુલકી અમલદારોને હુકમ જે રેવન્યુ સર્વેના કામમાં તમારાથી જેટલી મદદ

થઈ શકે તેટલી કાંઈ તરેહથી દસુર કર્યા વગર કરવી જોઈએ, અને તેમ નહિ થશે તો તમોને દરબારી નોકરીમાંથી બરતરફ કરવામાં આવશે.

૪. રેવન્યુ સરવે સંબંધી સર્વે કામદારોને હુકમ જે કાંઈ બક્ષીસ વગેરે લેવું નહિ. તથા ગામમાં ખાવા વિગેરે સામાન જોઈએ તે બજાર બાવ પ્રમાણે રોકડી કિંમતે આપ્યા વિના લેવું નહિ. છતાં આ હુકમનું કોઈ અપમાન કરશે તો તેને ગુન્હેગાર ગણી નોકરીમાંથી દૂર કરવામાં આવશે. શિવાય કાનૂન પ્રમાણે બીજી સજા થઈ શકતી હશે તેને પાત્ર થશે.

૫. સર્વે જમીનદારો તથા વતનદારો તથા અમલદાર અને ચાકરોએ સારી પેઠે સમજવું જોઈએ કે તમે રેવન્યુ સરવે ખાતાના કોઈ કામદારને લાંચ આપશો અથવા આપવાનો ઉપાય કરશો અગર કોઈ ખોટો દાખલો રજુ કરશો કે ખોટી ખબર આપશો તો તમારું વતન જપ્ત થશે, શિવાય દરેક ગુન્હા બદલ કાનૂન પ્રમાણે જે શિક્ષા થઈ શકતી હશે તેમને મળશે.

ઉપર મુજબ મહેરનામું સધળા લોકોને જાણવા
સારું પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. તે પ્રમાણે સ્ટેટ મંજૂરના સર્વે
લોકોને ચાલવું જોઈએ એવી દરખાસ્તની તાકીદ છે.
તા. ૨૧. સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૯૭.

જે. એસ. એશ્વી. મેજર. એડમીનીસ્ટ્રેટર

સ્વસ્થાન નવાનગર.

સદરહુ ખાતામાં અધિકારી તરીકે મહેરબાન
માધ્યમકર રેવાદત્ત સરકાર તરફથી નિમાયેલા છે તે-
મણે ધણી પ્રવીણતાથી કામ કર્યું છે.

કોરી કાપી નાંખવા બાબતનો સરકયુલર.

આ સ્ટેટમાં કોરીનું ચલણ છે. તેથી કટલીક
કોરી ખોટી નીકળે છે તે કોરી કોરી પારખનાર લોકો
પોતાની સત્તાથી કાપી કોરી દેખાડનાર માણસને ક-
ટકા, આપે છે. એમ હાલમાં અમારા જાણવામાં
આવેલ છે આવી સત્તા લોકોના હાથમાં રાખવી તે
બ્યાજખી નથી. જેથી હવેથી કોઈ પણ માણસે પો-
તાની સત્તાથી કોરી કાપવી નહિ પણ સ્ટેટ ત્રીજેરીમાં
ત્રીજેરી ઓફીસર પાસે રજુ કરવી તે તે ખોટા ખ-
રાની ખાત્રી કરાવી ખોટી કોરી હશે તે કટકા કરાવી

નાખી પાછા આપશે માટે હવેથી કોઈ પણ માણસ
આવી રીતે પોતાની સત્તા વાપરશે તો કાયદા પ્રમાણે
શિક્ષા કરવામાં આવશે. તારિખ. ૧૯ મી નવેમ્બર
સને ૧૮૯૭.

ડબલ્યુ. પી. કેનેડી. એ.

ઠરાવ.

આ સ્ટેટમાં જામસાઈ કોરીનું ચલણ ચાલતું
ખંધ કરી બ્રીટીશ રૂપીઆનું ચલણ ચલાવવા ઠ-
રાવ થયો છે.

સરકયુસુલર.

કોરીનું ચલણ તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ પછી ખંધ
થવાનું છે અને તે દરમિયાન ખાનગી માણસની મા-
ફક સ્ટેટની કોરી ફરન્સી હોશીસમાં બરાબ જવા
જરૂર સખખ નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવે છે.

૧. સ્ટેટના હરકોઈ અધિકારી અગર નોકર પાસે
અગર સ્ટેટની હર કોઈ હોશીસમાં અગર હોશીસના
ઉપરીના ચાર્જમાં સ્ટેટનું જે કાંઈ નાણું કોરીના ચ-
લણમાં હશે તેનો ઉપર કહેલી તારિખ પહેલાં ખીજી
રીતે નીકાલ ન થઈ શકે તેમ હશે તો તે સરકુ

તારિખ પહેલાં અગર તેમ બનવો ખાસ અડચણ હશે તો તે તારિખે તીજેરી બંધ થતાં પહેલાં પોતાની પાસેની તીજેરીમાં ભરી દેવું. આમ કરવામાં ગફલત થશે તો તેની જોખમદારી જેની તેને શીર રહેશે.

ટીપ—

જાન્યુ તસલમાતની રકમ આ પ્રમાણે ભરી દઇ જરૂર જોટલી રૂપીઆમાં લેવા જુદી માગણી કરવી.

૨. માત્ર ઉપર કહેલી તારિખના બપો જોગ રકમ રાખી બાકીની કોરીના ચલણની રકમ પહેલાંથી અને તેમ ન બનેતો છેવટ તે તારિખે પોતાના બંધીઆમાં રવાનગી ખાતે ઉધારી દરેક પેટા તીજેરી હાશીસરે હજુર તીજેરીમાં તાબડતોબ મોકલી આપવી. તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ પછી જે કોઇ પેટા તીજેરીમાં પાકી શીલકની અગર હરકોઇ પ્રકારની શીલકની કોરી રહેવા દેવામાં આવશે તો તેની જોખમદારી પેટા તીજેરી હાશીસરના શીર રહેશે.

જેમ જેમ યોગ્ય લાગે તેમ અને છેવટ તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ ના બંધીયા સાથે જે કોરીના ચલ-

જુની રકમ પેટા તીજેરીમાંથી આવે તથા તે તારિખ સુધી હજુર તીજેરીમાં શીલકમાં હોય તે તમામ રકમ એકી વખતે કરન્સી હાશીસમાં રા. બા. હજુર એકાઉન્ટ હાશીસર સાહેબને ભરી દેવી.

૪. તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ ના પેટા તીજેરીના બંધીયામાં કોરીની રવાનગી હજુર હીસાબી ખાતામાં દાખલ થતાં સુધી હજુર હીસાબ તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ નો તેટલાજ કામ પૂરતો ખુલો રાખી બાકીનું જરૂરી કામ તા. ૧-૨-૧૯૦૧ ની અને તે પછીની તારિખો નોખી કરવું પણ તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ નો હિસાબ હજુર હીસાબી ખાતે ખુલો છે તેથી તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ ની પછીનો કોરીના ચલણ સંબંધી ઠાંધ પણ હીસાબ તેમાં દાખલ થશે નહિ. જુન આખર હીસાબ ખુલો રહે છે તેમ આ પણ રહે છે.

૫. કરન્સી હાશીસમાં ઉપરની કલમ ૩ માં બતાવ્યા પ્રમાણે તમામ નાણું બરાઈ જાય ત્યાં સુધી તેટલા કામ પૂરતો તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ નો હીસાબ ખુલો રાખવો. તા. ૧૧-ડીસેમ્બર ૧૯૦૧

એલ. એલ. ફેન્ટન. આ. એ.

ઉપર મુજબ ડોરીના ચલણ સમય ખીજા કેટલાએક સરકયુક્તરો બહાર પડેલા છે. પણ જગ્યાના સંકોચથી દાખલ કરેલ નથી.

સરકયુક્તર.

ડોરીનું ચલણ તા. ૩૧-૧-૧૯૦૧ પછી બંધ થવાનું અને તેથી તે પહેલાં ડોરીનું લેવું દેવું પતવવું જરૂર સમય નીચે પ્રમાણે જુના હોસાળ સાથે દર્શાવ કરવામાં આવે છે.

૧. દરેક ખાતાના અધિકારીએ પોતાના ખાતા સંબંધી, દરેક હાકીસના ઉપરોએ પોતાની ઓફીસ સંબંધી અને શીશાય દરેક નોકરે પોતાની રરજ સંબંધી નીસબત ધરાવનારા અનામત કે તસલમાત, અનપેડ કે હાથપરની સીત્રક અગર હર કોઈ પ્રકારનું ડોરીના ચલણનું દેવું યા લહેણું હશે તે ઉપર કહેલી તારિખની અંદર અદા કરી અગર વસુલ લઈ અગર તેનો જે રીતે નીકાલ થઈ શકતો હશે, તે રીતે તેનો નીકાલ કરી કમી કરવું. જે નીકાલ થઈ શકે તેવી રકમનો નીકાલ, સદરહુ મુદતમાં થવામાં ગણલત થ-

એલી જોવામાં આવશે તો તેની જોખમદારી તેને શીર રહેશે.

૨. ઉપર મુજબ નીકાલ ન થવાથી જે બાકી રહેશે તેનું નામું પ્રાં. ૪૩૫ ના રૂ. ૧૦૦ ના દરથી કોરીમાંથી રૂપીઆ ગણી તા. ૧-૨-૧૯૦૧ ના હી. સાબમાં ખેંચવું. પણ તેમ કરવામાં જે હાફીસના હીસાબનો સંબંધ જે હીસાબી હાફીસ સાથે હશે ત્યાં સાથેના પત્રક મુજબ દાખલો મોકલી ત્યાંથી ચેક થઇ આગળ બાદ નામું ચડાવવું. અને તે મુજબ ચેક કરાવી લેવામાં ઘણીજ તાકીદ વાપરવી. જે મુલ રૂ. ૨૦૦ ની હશે પણ માત્ર હીસાબની સરહ સાથે તેની ચાર લેખે કોરી હીસાબમાં મંડાઈ હશે તેની કારકેરી પ્રાં. ૪૩૫ લેખે નહિ પણ પ્રાં. ૪ લેખે કરવાની છે. ૧૧-૧૨-૧૯૦૦

વસ્તી પત્રકના સરકયુક્તર. દરવારી નોકરોને ગા. મહામાંથી વેડે ગાડાં કઢાવવાને માટે દર માઇલે આપવો જોઈતો માઇલેજ અને તેમાં ખેડુતોને મળતો લાભ. નવાનગર સ્ટેટના એટમીનીસ્ટર મી.

ડામલ્યુ પી. કેનેડી રત્નપર ગયા હોવાથી તેની જગોએ
 ફરી એલ. એલ. કન્ટન અને ગયા પછી ડામલ્યુ
 પી. કેનેડી તે પણ થોડા દિવસ રહી રત્નએ ગયાથી
 એફ. ડામલ્યુ. વુડહાઉસ કેન્ટન સાહેબ પધાર્યા.
 ૧૯૫૬ ની સાલમાં હાલાર તેમજ કાઠીયાવાડમાં સધળી
 જગોએ દુષ્કાળ હોવાથી મહેરબાન એડમીનીસ્ટ્રેટર
 સાહેબે ગરીબો ઉપર બહુ દયા દ્રષ્ટિથી જોઈ તેમની
 સધળી રીતે સગવડ કરી એક મોટું પુઅર હાઉસ
 બોલ્યું કે જેથી એ બીચારાં અનાથ દુર્મલ માણસો
 તેમને આશિર્વાદ આપવા લાગ્યાં. વળી તેમાં પણ
 મુખ્યત્વે કરી લાલના મુખ્ય દિવાનજી સાહેબ મહેર-
 વાનજી પેસ્તનજીએ તન. મન, અને ધનથી જે તરફી
 લીધી છે તેથી તેની સુકીર્તિ સધળી જગોએ કાયમ
 રહી છે. તેમજ તેજ સાલમાં અનાથ બાળકોને ધ-
 મના પિતા તરીકે પુજાતા મહંતશ્રી રામપ્રસાદજીએ
 પણ ગરીબ લોકોની પૂરતી સંભાળ રાખી હતી અને
 તે વખતનું તેમણે અનાથ બાલાશ્રમ સ્થાપી ગ-
 રીબ અને વાલી વગરનાં તરફડતાં બાળકોને લઈ
 પોતાનાં આશ્રમમાં રક્ષણ કર્યું છે. તેથી તે મહંત-

શ્રીને ધન્યવાદ ઘટે છે. ત્યાર પછી કેટલીએક મુદત વિત્યે એડમીનીસ્ટ્રેટર તરીકે મી. સી. એન. સીડન સાહેબ પધાર્યા. તે પણ પોતાની મગજશક્તી અને નેક નિષ્ઠાથી રાજ્યનું હિત કરી કામ કરતા હતા.

જાહેર મકાનો તથા ખાંધ કામો, અને ગામો.

૧. આજમ મહેરબાન ડાહ્યુ. પી. કેનેડીના વખતમાં તેમના માન ખાતર ખંભાળીઆની ધી નદી ઉપરનો પુલ બંધાયો અને તે પુલને તેમના માન ખાતર કેનેડી બ્રીજ એવું નામ આપી એ નામને અમર કીધું છે. ૨. વિભાજી. પાર્ક એન્ડ ટાકિન હોલ. ૩. હંટર વેલ્ડેમલ માર્કેટ ૩. જસાજી ટાવર. ૫. એશ્વર ચોકમાં. ૪. જામ બંગલો. ૫. નવાનગર સેન્ટ્રલ જોલ નવી. ૬. નવાનગર સ્ટેટના મહાલ કલ્યાણપર તામે ગામ કેનેડી તે મેરબાન કેનેડી સાહેબના માન ખાતર એ ગામ નવું વસ્યું. હડીયાણા પાશે હલીશ્વર એ પણ નવું વસ્યું છે.

ધી હંટર વેળટેબલ અને ફૂટ માર- ક્રીટ સંબંધી જાહેરનામું.

જામનગર શેહેરમાં અને બજારમાં લોકો ખુશી જગ્યાઓના રસ્તાની બાજુ ઉપર શાક, બાજી, ફલ, ફળ તથા બીજી પરચુટણ ચીજો વેચવા બેસી, સાંકડા રસ્તામાં તેથી વધારે સંકડાસ કરતા હોવાથી, સઘળી જાતના વ્યાપારને થતું નુકશાન અને અગવડ દુર કરવાની જરૂર છે, તથા મનુષ્ય જાતના ખે-રાકની ચીજો તથા શાક, બાજી, ફળ કે જે થોડા વખતમાં બગડી જાય છે તેના ઉપર સાર્વજનિક તંદુરસ્તી સાચવવાના કારણને લઈને બરાબર દાખ તથા અંકુશ રાખવાની જરૂર છે, અને આ અંકુશ તથા દાખ જ્યારે આવી વેંચવાની સઘળી દુકાનો એક જગ્યામાં આવી જાય ત્યારે બરાબર રહી શકે તેમ છે, જેથી આથી જાહેર કરવામાં આવે છે કે

સને ૧૮૯૮ ના સપ્ટેમ્બર માસની તા. ૩૦ મીથી
 “ હંટર વેન્ટેબલ અને ફૂટ મારકીટ ” જે
 સ્ટેટના ખર્ચે બાંધવામાં આવી છે તે શીશાય બીજી
 કોઇપણ જગો શાક, બાજી, ફળ વિગેરે જે મનુ-
 જ્ય જાતના ખોરાક તરીકે વપરાય છે તે તથા ધુત્ર
 વિગેરે બીજી ચીજો જે હવે પછી નષ્ટ કરી, પ્ર-
 સિદ્ધ કરવામાં આવશે તે વેચવા મારકીટ તરીકે
 અગર વેચાણ કરવાની જગો તરીકે વાપરવા દે-
 વામાં આવશે નહીં જે કોઇ માણસ આ હુકમ વિરુ-
 દ્ધ વેચાણ કરશે તે રૂ. ૨૫ ના દંડને પાત્ર થશે.
 આવા ગુન્હાઓનો ઇનસાફ કોઇપણ માણસેટ કરી
 શકશે. કોઇપણ માણસ ગુન્હેગાર એક વખત યથા
 પછી ફરીથી ગુન્હો કરવામાં જરૂરી રહેશે, તો જે
 શીક્ષા તેને કરવામાં આવી હશે. તેના વધારામાં
 આવા ગુન્હા બદલ દરરોજના રૂ. ૫ પાંચના દંડને
 પાત્ર થશે. તા. ૩૧ અગષ્ટ સને ૧૮૯૮

ડબલ્યુ. પી. કેનેડી એડમીનીસ્ટ્રેટર.

આ પછી તે મારકીટ સંબંધીના નીચેના અન્ન
 દાખલ કર્યા છે.

પાંચીયાંનો સીક્કો બંધ કરવાની જાહેર ખબર.

સર્વ લોકોને ખબર આપવામાં આવે છે કે, આ સ્ટેડમાં પાંચીયાં (પાંચ કોરી એક સીક્કો) તથા અરધાં પાંચીયાં (અઢી કોરીનો સીક્કો) તા. ૧-૩-૯૭ થી બંધ કરવામાં આવે છે. અને ત્યાર પછી સ્ટેટની હદમાં પાંચીયાં અને અરધાં પાંચીયાં કોઈ પણ તીજેરીમાં અગર કોર્ટમાં અગર કાયદાસર ચલણ તરીકે લેવામાં અગર ગણવામાં આવશે નહીં. માટે જે લોકો પાસે પાંચીયાં અગર અડધાં પાંચીયાં હોય તેમને આ ઉપરથી ખબર આપવામાં આવે છે કે તેમણે સ્ટેટની કોઈ પણ તીજેરી (તાલુકા અગર હજીર તીજેરી) માં તે પાંચીયાં આપી તા. ૨૮-૨-૯૭ સુધીમાં બદલે કોરી લઈ જવી તા. ૧૯-ડીસેમ્બર સને ૧૮૯૬

ડબલ્યુ. પી. કેનેડી એડમીનીસ્ટ્રેટર.

સતી ધર્મ-પતિ સેવા અને સતી રા

શ્રીઓને શિક્ષણ લાયક-બન્ને ભાગ
શ બહાર પડે છે. મોટા કદના ૬૦૦ પૃ
કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ પુઠું પાકું સોનેરી.

આ પુસ્તકમાં દોઢસો શ્રીયોગી ધર્મ, શ્રી
રૂપના પરસ્પર ધર્મ, ઉત્તમ, મધ્યમ અને કા
ગૃહસ્થાશ્રમનો ચિતાર શ્રીની મુખ્યતા, અશૃંખલ
વિધાની મહત્તા, શ્રી કેળવણી, વિદ્યા વગર
હાની, ધર સંસાર તથા શ્રી શિક્ષા ઉપરાંત શ્રીઓ-
ને શિક્ષણ લાયક ગરબીઓ, હંદો તથા પ્રસંગો-
પાત ૧૫૦ શ્લોકો આપ્યા છે.

આ ઉત્તમ ગ્રંથ લેવા મરજી હોય તેમણે નીચે
સહી કરનાર તરફ જામનગર નાગરવાડામાં અને
બીજા શહેરોના યુક્તસેવકોને લાંથી મંગાવી લેવા
રૂપા કરવી.

વિ. જગનલાલ વિ. વિદ્યનાથ દ્વિવેદી.

